De rancho der X mysteries

Albert Helman

bron
Albert Helman, *De rancho der X mysteries*. N.V. Amsterdamsche Boek- en Courantmij, Amsterdam 1941

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/helm003ranc01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

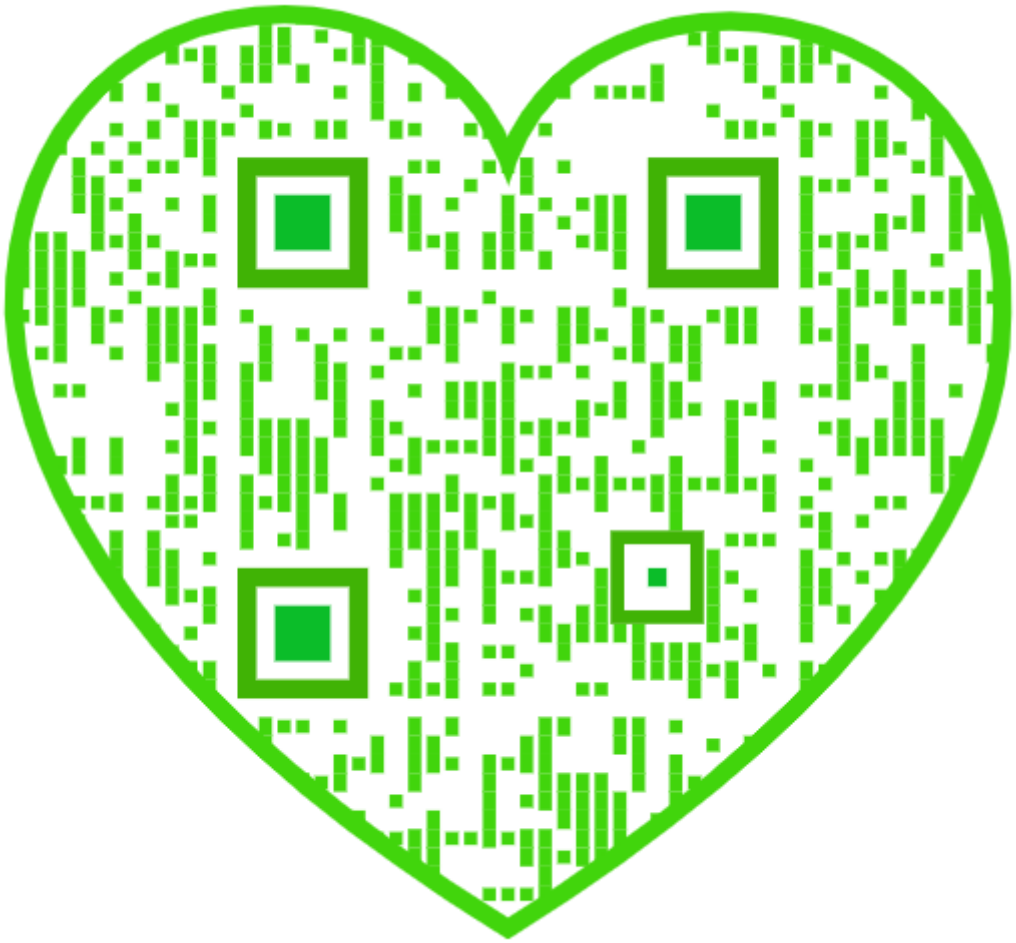

Het onbekende

Vermoedelijk is het zeer onelegant om zo te beginnen, maar laat ons vooropstellen, dat wij alle uitspraken van geleerden en alle hoogdravende theorieën buiten het geding laten; want tot nog toe hebben ze nooit iets werkelijk bevredigend, dat is: tot in zijn diepste grond en laatste oorzaken verklaard, om de eenvoudige reden, dat deze onvindbaar zijn, en achter het ene raadsel steeds een tweede schuilt. Dat is alles wat ik ervan te zeggen weet, en ik vrees dat ik het mijn verdere leven ook hierbij zal moeten laten, omdat ik geleerd heb, het geheimzinnige te aanvaarden voor wat het is, en tevreden te zijn, dat het ons althans vergund is raadselen te aanschouwen en vol verbazing te wandelen door de zuilen-galerij der eeuwige vragen. Stellig, er leeft in ieder van ons een heel sterk weten, - maar dit is geen zekerheid, het is een huiverend vermoeden. Verzekerdheid is goed voor de dommen. Maar wie verder gekeken heeft dan zijn neus lang is, - dat wil zeggen: door de harde spiegelwand der alledaagse werkelijkheid heen, in dat andere gebied, dat zich oneindig-ver en toch zonder andere diepte dan het oppervlak uitstrekt, - heeft geleerd met een gezonde twijfel en een even gezonde openheid voor het ‘onmogelijke’ de cocktail van waarachtige erkenning te mengen, die weliswaar licht benevelt, maar tevens de borst verwarmt en het hart versterkt. Met denken alleen kom je er niet; met ondervinden alleen evenmin. Enfin, - ik zei al dat we het hierbij zouden laten. Toch kunnen wij met enige zorgvuldigheid vaak nagaan, waar de naaste oorzaken liggen van allerlei vreemde dingen, die wij doen. En wij komen dan soms voor zonderlinge waarnemingen te staan. Het is een kwestie van tijd en een weinig concentratie. Zowel het een als het ander had ik voldoende tot mijn beschikking aan boord van het vrachtschip ‘Indra’, en zo kwam ik er toe in mijzelf te ontdekken, waarom ik mij, na een overhaast vertrek en met veel te weinig geld, op reis bevond naar Mexico, waar ik niets te zoeken had, niemand mij wachtte, niemand mij zelfs kende, en waarvan ik eigenlijk niet veel meer wist dan dat

er petroleum vandaan kwam, een zekere bandiet Pancho Villa er geleefd had en dat het een onrustig landje was met om de andere dag een revolutie. Toch was ik al haast veertien dagen daarheen onderweg over een schier onafgebroken diepblauwe oceaan, met een uiterlijke doelbewustheid, die stellig iedereen had kunnen doen denken, dat mij daar hetzij een vet baantje of een nog vettere erfenis, ofwel een slanke, donkerogige schone en nog donkerder liefdesavonturen wachtten. En niettemin was ik, wanneer ik bij mijzelf te rade ging, nog nimmer in zo grote onzekerheid op reis getogen.

Het is waar, de reislust heeft mij al van kindsbeen af in de leden gestoken, ofschoon ik van nature een rustig en onbewegelijk mens ben. Dat is een van die tegenstrijdigheden waaruit ons wezen bestaat en die wij vermoedelijk te danken hebben aan heel vroege kindheidsconflicten. Wanneer ik aan mijn jeugd terugdenk, is een van mijn verste herinneringen het volgende voorval, dat ik niet klaar meer zie, maar als in blauwige nevel: bij de tuinpoort staat mijn vader en zegt tegen den kleinen peuter die ik was: ‘Goed, als je niet gehoorzamen wilt, dan hoor je hier niet thuis, ga dan maar de straat op.’ En hij zette mij buiten de poort, die hij hard dicht sloeg, terwijl ik erbarmelijk en wanhopig begon te schreeuwen.

Ik kan ten hoogste drie of vier jaar oud geweest zijn, want daarna zijn wij elders gaan wonen. Maar zo moet zich het voorval ongeveer afgespeeld hebben, want zo heeft het zich in mijn ziel geprent en heb ik er onder geleden - wanhopig als een kind alleen kan lijden - totdat de jaren uit het lijden een lust gemaakt hebben en de groeiende persoonlijkheid rebelleerde en zei: ‘Nu goed, als ik dan toch buiten ben gezet, dan zal ik reizen.’ Heel een karakter kan zijn kenmerken krijgen uit zulk een kleinigheid.

Dat ik nu weer op reis was, verwonderde mij dan ook niet. Maar terwijl ik bij andere gelegenheden steeds gedreven werd door zucht naar avonturen, ontevredenheid, onrust of nieuwsgierigheid (natuurlijk onder de fraaiste voorwendselen verstopt), kon ik ditmaal niets van dit alles bij mijzelf ontdekken, enkel een licht-verwijtende melan-

cholie van ‘waarom doe je dat nou?’ en het vage bewustzijn, dat ik mijn lot toch niet ontlopen kon en dat ik wel beleven *moest* wat ik ook beleven ging.

Dit wat betreft mijn innerlijke gesteldheid; mijn uiterlijke klampte zich vast aan een kleinigheid, welke echter de betekenis kreeg van een talisman of een opdracht. Ik had in mijn portefeuille, tussen het weinige geld, mijn reisbiljet en mijn pas, een strookje papier met een adres:

> *Don Salustiano Iriarte, Rancho de los X misterios, San Pedro de Ixtla, Tamaulipas - México*.

benevens een aanbevelingsbrief aan hetzelfde adres. Het leek mij meer dan voldoende om met zulk een papiertje desnoods een wereldreis te ondernemen. Ik kon mijzelf gerust vergelijken met een stuk vrachtgoed, dat behoorlijk geconsigneerd en verzekerd tussen ander vrachtgoed wordt ingeladen. Het komt wel op zijn bestemming aan. Daar had ik het! Nu wist ik het opeens! Wéér een herinnering uit mijn kindsheid, - een gelukkige ditmaal. Ik was al vaak weggelopen, parmantig mannetje, dat nauwelijks behoorlijk op zijn benen kon staan. Maar gedienstige buren brachten me altijd terug. En zelfs een keer, toen ik kans gezien had mij in het lokaalspoortje uit mijn geboortestad te verstoppen, was ik, na onderweg ontdekt te zijn, al heel gauw geïdentificeerd, omdat de machinist toevallig een kennis van mijn ouders was en juist degene die mij zulk een warme belangstelling voor ‘treinen’ had ingeboezemd. Auto's kreeg ik pas te zien toen ik al naar school ging en vliegmachines eerst als achttienjarige, wie weet welke rare wendingen mijn leven anders nog genomen had, - dat krijg ik misschien nog wel eens te zien aan dat van mijn eigen zoon Peter. Maar goed, ik genoot in de familiekring al aanmerkelijke beruchtheid als ‘wegloper’, toen mijn vader op een keer - ik zat bij moeder op de schoot - lachend zei: ‘We zullen je eens een heel grote reis laten maken om je dat weglopen af te leren. Dan binden we je een labeltje om je hals en geven we je mee aan een scheeps-

kapitein. Op die manier krijgen we je tenminste terug.'

Het gebeurde natuurlijk niet, maar het toeval wilde - was het heus een toeval? - dat ik toch op een leeftijd dat de meesten aan hun eerste algebrasommen beginnen, van IJsland ongeveer naar de Amazone moest zwerven door mijnenvelden, zeeslagen en blokkades heen, moederziel alleen op een schip waar iedereen te zenuwachtig was om naar je om te zien. Op Funchal dronk ik mij toen mijn eerste stuk in m'n kraag van de narigheid, maar ...als een man. Aan het labeltje van vader dacht ik al lang niet meer, want telkens keerde ik behouden terug, van keer op keer sterker ervan overtuigd een Zondagskind te zijn, ofschoon op Zaterdag geboren.

Maar nu, op weg naar Mexico, moest ik plots weer hieraan denken (gek genoeg, dat zulke herinneringen niet voorgoed verdwijnen, maar ergens in je blijven wonen en wurmen), - en zag ik duidelijk in, hoe ik inderdaad, als van een labeltje voorzien, verstuurd werd naar een onbekende op een onbekende plaats in een nog onbekender land. Want daarheen, en daarheen alléén kon ik gaan; ik had niets anders te doen in heel Mexico. Alles wat ik van het land wist, had ik van toevallig horen zeggen en het meeste van iemand, dien ik door een zotte samenloop van omstandigheden slechts tweemaal in Parijs ontmoette, en die mij tenslotte het adres van zijn oom gegeven had. Een zonderlinge en toch zo doodgewone loop nemen al die dingen, en wat wij in het alledaagse leven zo vlotweg 'een samentreffen van toevalligheden' noemen, zou dat - van een hoger plan uit bekeken, vanwaar wij een groter weefsel van oorzaken en gevolgen kunnen overzien - niet een scherpzinnig heen en weer slingeren kunnen zijn, van het 'blinde' lot dat ieder van ons in zich draagt? Nog eenvoudiger is het natuurlijk het bestaan van een Alwijze aan te nemen, die al de millioenen touwtjes in de hand houdt, ze viert en aantrekt naar het Hem behaagt, en voor wiens rekening dan ook de botsingen en verwarringen komen, die ontstaan. Het komt er niet op aan, hoe men het wil bezien. Zo ongeveer was ook de redenering, die een kleine donkere en gezette man met veel welsprekendheid en gebaren ten

beste gaf in de kring van bohémiens uit alle wereldstreken, die elkaar bij al hun eigengereidheid uit een zonderlinge zucht naar saamhorigheid op het terras van een café in Montparnasse ontmoetten. Niet iedereen kende den ander, maar elk kende tenminste twee of drie der aanwezigen en dat was voldoende om tezamen een soort van maatschappij of klasse te vormen, welke diametraal stond tegenover ‘de vuile burgerij’, - zoals dat daar genoemd werd.

Ik vroeg mijn buurman wie degene was, die gesproken had, en hij fluisterde mij toe - maar niet al te zacht, zodat zelfs de betrokkene het kon horen: ‘Dat is Isidro Iriarte, een Mexicaan, die kubistische schilderijen maakt en overigens een verwoed spiritist is.’

De kleine, vinnige man, wiens naam genoemd werd, stoof op: ‘Gelogen! Ik bèn geen spiritist. Hoe dikwijls heb ik al niet betoogd, dat ik er niets voor voel en geen waarde hecht aan al die kunstjes om geesten of wat dat zijn, banaliteiten te laten zeggen en ze raadseltjes op te geven, waarvan men de oplossing al van te voren in zijn hoofd heeft? Wie heeft er nou ooit een klopgeest of een medium iets behoorlijks, iets werkelijk waardevols horen zeggen? Iets waarvoor het antwoord nog niet bestaat, zoals een geneesmiddel voor kanker, een formule voor de kwadratuur van de cirkel, een behoorlijke leuze om oorlogen te vermijden, of al was het maar een afdoende methode om niet verkouden te worden in dit vochtige klimaat? Ik en het spiritisme? - bah! De geesten die zich laten kieken, stoelen omversmijten en goochelkunstjes doen, zijn - àls ze er zijn - wel zo banaal, dat wij ze verder gerust kunnen negéren. Zonder hen gaat de wereld toch even beroerd. Heus!’

De man die mij de verkeerde inlichting gegeven had, was ietwat beduusd voor deze woordenstroom achteruitgeschoven, en protesteerde nu zwakjes: ‘Maar er gaat geen dag voorbij, of je komt hier de een of andere zonderlinge geschiedenis vertellen van bovennatuurlijke dingen of onverklaarbare gebeurtenissen, zoals nog onlangs, toen je het had over die verscheurde brief van je geliefde, die opeens weer heel was op het ogenblik dat ze stierf. Dat zat zo,’ begon hij, zich weer naar mij wendend, ‘hij had...’

Maar de Mexicaan onderbrak hem. ‘Dat is wat anders,’ zei hij met zijn ietwat trage en ongewoon zangerige stem, ‘dat is een van die ondoorgrondelijke gebeurtenissen, zoals ieder ze bij tientallen in zijn leven kan meemaken, als hij maar oplet. Onverklaarbaar en geheimzinnig, maar zonder dat het iets met geesten of hocuspocus te maken heeft. Alleen aangrijpend...’

‘Wat was het dan precies?’ vroeg ik thans nieuwsgierig. ‘Onmiddellijk nadat het gebeurd was, heb ik het hier in het café verteld,’ begon Isidro Iriarte. ‘En ik sta met mijn ziel en zaligheid in voor de juistheid van het geval. Ik had van een goede vriendin, feitelijk mijn eerste echte geliefde, ook nadat wij uit elkaar gegaan waren, een brief bewaard, een zeldzame liefdesbrief. Zo warm, zo oprecht, zo fijn als een vrouw misschien maar ééns in haar leven, en zeker maar aan één man schrijft. Telkens als ik die brief weer overlas, ontroerde hij mij, en ik kon er niet genoeg van krijgen. Ik droeg hem steeds bij me in mijn portefeuille, jarenlang, totdat hij zo verfomfaaid en versleten op de randen was, dat hij er uitzag als een groezelig pakje kaarten, een hoopje losse fragmenten, dat ternauwernood meer leesbaar was. Dit was ook niet nodig, want ik kende de brief zowat van buiten. En op een keer, toen ergens in gezelschap al die vodjes papier uit mijn portefeuille vielen en ik daardoor een figuur sloeg, besloot ik de brief maar te vernietigen. Maar natuurlijk niet voordat ik zorgvuldig een afschrift gemaakt had, gelukkig geholpen door mijn geheugen, want het origineel was zowat niet meer te ontcijferen. Daarna, op een nachtelijke wandeling in mijn eentje langs de Seine, heb ik op de Pont Neuf de vodjes papier tevoorschijn gehaald, ze zorgvuldig in fijne snippers verscheurd en in de rivier gegooid, - omdat ik het op dat ogenblik een beetje plechtig, zelfs goed en mooi vond, en het beste wat ik kon doen.

Het bewuste meisje had ik zeker in geen tien jaar meer gezien, en al die tijd had ik ook niets van haar gehoord. Mijn vrienden in Mexico vermeden om over haar te schrijven, want onze breuk was een pijnlijke geschiedenis geweest. Je kunt je dus mijn verbazing voorstellen, toen ik

onlangs een bericht kreeg dat ze gestorven was, - verdronken bij een tochtje op een rivier nabij Guadalajara, net zon rivier als de Seine. Ik ging de datum van haar dood na; het is dezelfde geweest als die waarop ik de snippers in het water gooide. En als wij rekening houden met het tijdsverschil tussen ginds en hier, dan was het zelfs hetzelfde uur!'

De stem van Isidro Iriarte was onder het praten iets heser geworden, en ik zag nu hoe hij wat wegslikte.

'Dat is inderdaad merkwaardig,' zei ik. 'Het heeft iets van al die horloges die blijven stilstaan, wanneer hun eigenaar sterft, voorwerpen die stukvallen, dieren die beginnen te huilen en te janken bij de dood van hun meester, maar hier zou je haast zeggen dat het precies omgekeerd is: alsof het kapotscheuren van de brief een oorzaak - ik zeg met opzet niet *de* oorzaak - van haar dood geworden is.'

'Juist,' antwoordde de Mexicaan met warmte. 'Zo heb ik het ook opgevat. En toch is mij gebleken, dat de samenhang nog anders is. Het zonderlingste komt nog. Een paar dagen geleden bereikte mij langs een omweg, want zij wist mijn adres niet precies, een brief van dezelfde vrouw, natuurlijk vóór haar dood geschreven, een dag of wat daarvoor. Met stomme verbazing, neen, wit van schrik, las ik, hoe ze mij dankte voor de warme en nobele liefdesbrief, die ik haar gezonden had en die haar geheel verward had, want ze was inmiddels getrouwd en leefde schijnbaar gelukkig, ofschoon ze in werkelijkheid steeds naar mij was blijven verlangen. Wat mij het diepst van alles getroffen heeft, schreef ze, zijn de woorden en de toon van je brief, die niet veranderd zijn in al die jaren, die precies zo klonken als eertijds toen wij bijeen waren...'

Isidro Iriarte was weer vaal geworden terwijl hij dit vertelde; zijn handen krampten zich vast om de armleuning van de rieten stoel waarop hij zat. En om hem tijd te geven te bekomen, vroeg ik: 'Had je haar dan werkelijk geschreven?'

'Neen, hoe kon ik dat. Maar uit al haar toespelingen bleek, dat deze sloegen op de brief, die ik had overgeschreven, -

op haar eigen brief! Alsof ik die nu weer tot háár gericht had. Misschien dacht mijn geest dat ook wel, terwijl ik de woorden overschreef; onwillekeurig doe je dat tegenover een vroegere geliefde van wie je feitelijk nog houdt. Maar in werkelijkheid heb ik de brief toch niet verzonden. Niettemin moet het dezelfde geweest zijn, want de datum waarop ze zei hem ontvangen te hebben, kan niet anders dan ongeveer dezelfde geweest zijn als die waarop ik het bewuste stuk heb overgeschreven, of liever, grotendeels uit mijn geheugen heb opgetekend. Ik heb de data niet zo precies meer kunnen vergelijken, maar in ieder geval klopt het zo ongeveer. Toch heb ik in werkelijkheid die brief niet verstuurd.'

'Wat is werkelijkheid?' zei een der aanwezigen, die allen ademloos hadden toegeluisterd, want het laatste gedeelte van de geschiedenis was nieuw voor hen. Iriarte had het tot dusver nog te pijnlijk gevonden om erover te spreken. 'De werkelijkheid,' ging hij voort, 'is, dat mijn gestorven vriendin in de hoe dan ook ontvangen brief aanleiding vond om een eind aan haar leven te maken. Ze kon de gedachte niet verdragen, schreef ze nog, dat onze oude, diepere liefde nog bestond, terwijl ze met een ander getrouwd was, van wien ze niet hield, maar dien ze niet ongelukkig wilde maken. Ze zag geen andere uitweg meer, maar ze was dankbaar dat zij, vóór het volvoeren van een daad, waartoe zij reeds lang het plan gehad had, tot het inzicht was gekomen, dat haar liefde voor mij niet tevergeefs geweest was en beantwoord werd. In deze liefde, smeekte zij mij, haar altijd te blijven gedenken.'

Hij slikte nogmaals pijnlijk en streek de lange donkere lokken weg van zijn olijfbruin voorhoofd, waarop lichte zweetdruppeltjes gekomen waren. Er ontstond een moment van drukkend zwijgen bij ons allen; het geroes van de overige cafébezoekers, het gerinkel van glazen en kopjes, het gesnuif der voorbijschietende taxi's scheen plotseling mijlenver weg en vervaagd, als was er een grote leegte om ons heen gekomen.

Het was de Mexicaan zelf, die de stilte verbrak en zijn portefeuille tevoorschijn haalde om zijn vertering te be-

talen. Terwijl hij naar het geld zocht, trok hij een couvert voor de dag en zei: ‘Kijk, dat is de laatste brief van mijn arme bruid.’ Ik zag de vreemde postzegel en het voor ons ongewone handschrift met krulletters van het adres: ‘Al Señor Don Isidro Iriarte’ met daaronder allerlei doorhalingen van de verschillende plaatsen waarheen de brief gezonden was, voordat hij zijn bestemming bereikte.

‘Nu kan ik tenminste geen kwaad meer aanrichten,’ vervolgde de Mexicaan bitter, ‘wanneer ik ook deze ooit kapotscheur. Maar ik zal hem wel zorgvuldig bewaren tot aan mijn eigen dood.’

Zijn verhaal had bij ieder droevige herinneringen wakker geroepen, want wie bezit geen heugenis aan de een of andere lieve dode, van wie men toch heimelijk vreest dat men, heel ver en vaag, maar toch hoe wèrkelijk, medeschuldig is aan zijn of haar heengaan. Elk verscheiden laat de levenden een stom en haastig-onderdrukt zelfverwijt na, dat met veel kunstigheid in verering en welwillend herdenken wordt omgetoverd, maar dat niettemin, gelijk een mot, zich verborgen houdt in die omwikkeling en alle seizoenen door blijft voortknagen.

Om deze gedachten van mij af te zetten, en uit louter nieuwsgierigheid, vroeg ik den Mexicaan, die al opgestaan was: ‘En het afschrift van de oorspronkelijke brief, heb jij dat nu ook bij je?’

‘Neen,’ antwoordde hij vriendelijk, ‘dat heb ik onmiddellijk na het opschrijven weggesloten in mijn bureau, omdat ik toen al besloten was het origineel te vernietigen, dat ik nog bij mij had. Maar als je belangstelt in die dingen - je bent schrijver, is 't niet? - kom me dan een dezer dagen opzoeken, dan moog je hem lezen. Want het is een prachtig document, een van de heerlijkste liefdesbrieven uit de wereldliteratuur, die van Heloïse en die van Maria Alcoforado meegerekend.’

Hij gaf mij zijn adres en ik beloofde spoedig te zullen komen, aangetrokken door zijn vriendelijk-mystieke en toch ook wel beheerst-nuchtere natuur. Dan kon ik meteen ook zijn schilderijen bekijken.

Dit was mijn eerste ontmoeting met Isidro. De tweede

kwam niet zo spoedig als ik gedacht had, want ik moest een tijdlang tegen mijn zin door Hollandse polders baggeren, en het duurde maanden voordat ik weer in Parijs kwam. Eigenlijk was ik hem toen al haast vergeten, en misschien zou ik nooit naar Mexico onderweg geweest zijn, als ik hem niet zomaar pardoes op de Place du Panthéon tegen het lijf gelopen was. Wij herkenden elkaar, maar ik had een paar seconden nodig om mij te bezinnen wie hij precies was. Toen nam hij mij onder de arm en mee naar zijn atelier. Heel de geschiedenis die hij op het café-terras verteld had, kwam mij onderweg weer voor de geest. En aan het eind gekomen van al de donkere trappen die naar zijn schilderszolder voerden, vroeg ik: ‘O ja, als je 't niet te onbescheiden vindt, moet je me nog het afschrift van die liefdesbrief laten zien; je weet wel.’

‘Dat is waar,’ zei hij. ‘Ik dacht er al niet meer aan. Er is in die tussentijd al weer zoveel gebeurd...’

Daarmee stapten wij het atelier binnen, dat was zoals de meeste van dergelijke kortstondige verblijfplaatsen der kunstminnende bohémiens: een ordelijke, maar vóór alles armelijke soort van rommel, met toch iets gemoedelijks en hier en daar een getuigenis van goede smaak tussen voorwerpen van nuchtere practische zin, zoals een spiritusbrander, een scheefstaand rekje, een ouderwetse commode, een niet al te week divanbed, maar met een prachtige exotische doek bedekt, een kale keukentafel vol schildergerei, en in een hoek bij het dakvenstertje de ezel zonder doek. ‘Ja, dat is hier een heel ander leven dan bij ons in Mexico,’ zei Isidro, terwijl hij mijn onderzoekende blikken opving. ‘Soms denk ik, dat ik het hier niet uithou. Maar dan...’ ‘Maar dan?’ vroeg ik, wijl hij niet verder ging.

Hij haalde de schouders op. ‘Mexico heeft mij vermoeid,’ vervolgde hij na een poos. ‘Het is er mooier dan waar ter wereld. Het is er tè mooi. Maar het ergste is: daar leven de levenden tussen de doden, of beter gezegd, daar is het onzichtbare teveel met het zichtbare vermengd. Als je door de hoofdstad loopt, waar wolkenkrabbers zijn en grote banken en moderne bars, dan kom je plotseling op een straat de geest van Moctezuma of Netzahuálcoyótl tegen.

Terwijl je op de tram wilt stappen, struikel je over een afgodsbeeld van Xipe, bij wijze van spreken, of letterlijk als je wilt, want overal steken die dingen in de grond. En elders, in de meer afgelegen plaatsen en op het land, is het nog veel erger. Ik ben al te zeer vereuropeest, ik kan er niet meer leven, tenminste niet voor lang. Het geheimzinnige en buitengewone laat je er niet op adem komen.' 'Hier wel?' lachte ik.

Maar de Mexicaan vervolgde: 'Hier is het anders. Het is hier ook, maar het leeft meer binnen in de mensen, en iedereen doet zijn best het zo goed mogelijk te verbergen en te verdoezelen. Dat is een van de hoofdopgaven van wat men hier beschaving noemt. Beschaving is de vijandin van bijgeloof, nietwaar? En bijgeloof is o zo'n gemakkelijke term. Wat voor den een een heerlijk godswonder is, heet bij den ander het zwartste bijgeloof; wat bij den een voor een openbaring doorgaat, noemt de ander een hallucinatie. Het gewone leven is daarvan vrijgemaakt en gerationaliseerd. Alleen het binnenste van de mensen valt nu eenmaal niet te veranderen; daarin leeft het voort ondanks onszelve, en iedereen tracht zich zo goed en zo kwaad in zijn eigen raadselen te schikken, zolang een ander ze maar niet bemerkt.

Maar bij ons in Mexico is het anders. Daar breekt het mysterie naar buiten, in alle dingen en op ieder ogenblik. Daar sta je als het ware met je neus boven op de heksenketel van dit heelal en snuif je voortdurend zoveel buitenaardse geuren op, dat je er geheel door beneveld wordt. Tenslotte maakt het je òf een idiote slappeling òf een onhandelbaar mysticus. De wereld van het geheimzinnige staat nu eenmaal diametraal tegenover die van het nuchtere, en die tweespalt is niet gemakkelijk te verzoenen. In deze kloof tussen het zakelijke Noord-Amerika met zijn common sense en zijn efficiency, en het oude Indianenland, waar elke steen, elk voorwerp nog bezield is, en niets bij machte blijkt de schimmen van de oude goden te verjagen, bloedt dit heen en weer geslingerde volk dood, wanneer het geen uitweg vindt. En er is geen uitweg, tenzij er een wonder gebeurt; alweer een wonder, iets onbegrij-

pelijks, irrationeels! Het kan; mijn oom Salustiano is een van die uitzonderingene, die de weg in het juiste midden weten. Maar het is één op de duizend, op de tienduizend.'

'Leeft hij daar nog?' vroeg ik. 'Wat doet hij?'

'Hij is eigenaar en bestuurder van een hacienda, dat is een grote landbouw- en veeteelt-onderneming. Hij is een mens zoals je ze ook hier maar zelden vindt, die openstaat voor alles en toch energiek gebleven is; nobel en sterk, en toch zacht als een vrouw. Hij had een heilige kunnen zijn, maar hij heeft er de voorkeur aan gegeven in een onvruchtbare streek van een oude hoeve die hij, geloof ik, toevallig als jongen erfde, een prachtig bedrijf te maken, prachtig voor Mexico en gezien de omstandigheden daar. Oom Salustiano op de Rancho der Tien Mysteries, zoals de plaats heet, - dat is een gezicht om nooit te vergeten, een van de weinige herinneringen die me nog hoop geven voor Mexico, een land dat ondanks alles toch nog zulke mannen kan voortbrengen.'

Half op een kruk gezeten, begon Isidro te mijmeren over zijn vaderland. Ik kende dat; duizenden Latijn-Amerikanen, Indonesiërs en Afrikanen doen hetzelfde, terwijl zij met bewonderenswaardig aanpassingsvermogen in de Europese beschavingscentra bezig zijn van hun oude magische wereld te vervreemden. Het is een soort van heimwee, een dof antwoord op de laatste lokroep van het mysterie in de woestijn van nuchterheid. Ik voelde, hoe het zich ook aan mij meedeelde. Tenslotte was ik aan hem verwant; waren niet eeuwen geleden onze voorouders op het hartvormig continent misschien broeders en zusters geweest?

'Alleen al zo'n naam,' zei ik, 'is van een zeldzame bekoorlijkheid.'

'De meeste in Mexico zijn poëtisch,' droomde Isidro voort. 'Ik ben geboren in een stadje, dat heet Tzintzuntzan. Is er een muzikaler naam denkbaar? En dan de vertaling van zulke namen als Chapultepec, Ixtapalapan, Mitla, Churubuscu... ik noem er maar een paar in het wilde weg.' 'En toch klinkt het niet onzakelijk, om je boerderij die van de Tien Mysteries te noemen. Maar waarom juist tien?' vroeg ik.

‘Dat is minder geheimzinnig en minder heidens dan het lijkt. Ofschoon...misschien...’

De Mexicaan aarzelde even, alsof hij naar een juiste formulering zocht. Toen ging hij voort: ‘Het is ook typisch voor Mexico, dat alles daar een dubbele verklaring heeft. Een moderne, christelijke, nuchtere, - en een oude, indiaanse, vreemd-aangrijpende. Men krijgt meestal de eerste te horen, over de laatste wordt niet graag open en bloot gesproken, althans niet tegen onbekenden. Wat die rancho betreft, de tien mysteries zijn die van de Rozenkrans, zoals die door alle Katholieken gebeden wordt. Het zijn er feitelijk vijftien: vijf droevige, vijf blijde en vijf glorievolle geheimen uit het leven van de Heilige Maagd. Maar mijn oom Salustiano zegt, dat de rancho, die al eeuwenlang zo heet, alleen maar de vijf droevige en de vijf blijde kent, - want iets glorievols is niet voor Mexico weggelegd. Natuurlijk is dat maar spot.’

‘En de andere betekenis?’ vroeg ik gretig.

‘Die weet ik niet...althans niet precies. Neen, die weet ik niet meer. Oom Salustiano zou het kunnen vertellen, of een der oudere *peones*, die er werken, de vrouwen misschien.’ Ik had het gevoel dat hij het wel wist, maar niet wilde zeggen en nu met zijn houding verlegen was. Om hem af te leiden vroeg ik nogmaals, de liefdesbrief te mogen lezen. ‘O ja, dat is waar,’ zei hij. ‘Die ligt nog altijd achter slot in een lade van dit schrijfburo.’ En terstond haalde hij een bos sleutels tevoorschijn, trok de lade open en begon te zoeken. Alle papieren werden tevoorschijn gehaald, maar het stuk bleef onvindbaar.

‘Doe maar geen moeite. Ik kom een andermaal...’ zei ik. Koppig ging Isidro voort met zoeken. ‘Hij kan niet weg zijn. Ik moet hem vinden. Ik heb hem onmiddellijk na het schrijven hier neergelegd.’

Maar hoe hij ook zocht, ook in alle andere laden, die heel ordelijk waren, omslag na omslag, strookje na strookje, het baatte niet. Het begon hem te irriteren en hij stampvoette van kwaadheid, zodat ik nogmaals aandrong: ‘Laat toch lopen. Een andere keer vind je hem vanzelf. Ik kom nog wel weerom.’

Driftig snauwde hij mij toe: ‘Hoe weet ik of je terugkomt, en niet dezelfde weg opgaat als die onvindbare brief?’ ‘Die is natuurlijk helemaal naar Mexico toe,’ antwoordde ik kalm spottend. ‘Je hebt hem verstuurd zonder dat je het wist, en zelfs een antwoord erop gekregen.’

Hij draaide zich om en zag mij aan, terwijl de rust terugkwam op zijn bewegelijk gezicht. ‘En waarheen? Ik kende haar adres in de verste verte niet. Ik kon zelfs niet vermoeden dat ze in Guadalajara was. Wie heeft dan de enveloppe geschreven?’

‘Dat is waar.’

‘Maar misschien is de menselijke ziel een soort van postduif,’ mijmerde hij door, meer tegen zichzelf dan tegen mij. ‘Dan klopt alles en behoeven er geen adressen geschreven te worden. Dat zal het zijn.’

En hij sloot de laden weer met een zo volmaakte gerustheid tegenover het onbekende, dat ik even ervan huiverde. Daarop zei hij: ‘Je wilt dus graag naar Mexico gaan?’ Nu was het mijn beurt om driftig op te springen. ‘Hoe weet je dat? Ik heb er met niet één woord van gerept.’

Isidro glimlachte. ‘Toch moet je het gedacht hebben, want het schoot me plotseling te binnen, toen je zei dat je binnenkort wel weer terugkwam. En ik zag je opeens te paard over een weg rennen, recht op de rancho van mijn oom toe. De goede Salustiano reed vlak bij je.’

‘Dat is dan een soort van helderziendheid,’ opperde ik. ‘Want inderdaad heb ik een ogenblik, niet langer dan een flits, gedacht: Wat zou het heerlijk zijn, als ik dat alles zelf eens kon meemaken, waarvan je zo mooi verteld hebt; ik ben niet bang.’

‘En toen heb je die gedachte weer gauw onderdrukt, omdat je wèl bang bent voor het geheimzinnige, net als iedereen, nietwaar?’

Lachend gaf ik het toe.

Maar in volle ernst verklaarde Isidro: ‘Toch zul je gaan. Ik weet niet waarom, maar je zult gaan en oom Salustiano de groeten van mij overbrengen en hem vertellen hoe het hier met me gaat. Ik heb het te duidelijk gezien dat je er was; op een andere plaats dan waar we zijn, is het al ge-

beurd, en je kunt niet meer terug. Doe het maar. Een mens moet de ervaringen niet ontlopen die hij nodig heeft.'

Ik trachtte te spotten: 'O, als ik het wil, kan ik er wel naar toe. Maar ik heb geen tijd en mijn werk...'

De Mexicaan had zich al afgewend en luisterde niet. Ik zag dat hij ingespannen stond te schrijven voor het buro, en toen hij gereed was, gaf hij mij de aanbevelingsbrief voor zijn oom en het strookje met zijn adres. 'Bewaar ze,' zei hij, 'je zult ze stellig nodig hebben.'

Om hem niet te beledigen, nam ik de beide papieren aan en stak ze bij mij. Maar het werd mij te grijs, deze stelligheid waarmee Isidro over mijn leven beschikte, terwijl ik heel andere plannen had, en ik haastte mij weg, zonder er nog aan te denken naar zijn schilderijen te kijken.

Dit was mijn tweede en laatste ontmoeting met hem.

Maar de gedachten aan Mexico lieten mij niet meer los. Een vonk van weten was overgesprongen op mijn geest en smeulde voort in het zwammige onbewuste. Er ontstond een soort van dwangvoorstelling van een vaag-geheimzinnig, vormloos dromenland, waar ik nu mijzelf zag leven, als was ik toeschouwer van een slecht-gespeelde film, of iemand die zo dicht met zijn neus er bovenop zit, dat hij alles scheef en verwrongen ziet, hoewel hij toch wel weet, wat de film voorstelt. En langzaam maar zeker bekroop mij de lust, het witte scherm der verbeelding, waarop zich deze schaduwen bewogen, uit elkaar te trekken om de werkelijkheid daarachter te zien.

Hoe zou ik zelf zijn, te midden van zulk een geheimzinnig land? Want het is heel iets anders van de dingen te horen, terwijl je ze omvormt volgens je luimen en lusten van het ogenblik, dan ze mee te maken, ze overal om je heen te voelen en niet te kunnen ontlopen, terwijl je niets meer in te brengen hebt, maar zelf omgevormd en zachtjes herboren wordt tot een nieuwen mens.

Het is ongelooflijk hoe, wanneer wij de diepe, onafwendbare aandrang voelen om iets schier onmogelijks te doen, de belemmeringen een voor een wijken als voor een magische hand, en de onoverkomelijkste moeilijkheden plotseling nietig schijnen en beuzelachtig. Tegen de protesten

van mijn familie en het gelach van mijn vrienden in, was ik aan boord van de 'Indra' voor ik het zelf goed besefte. Zonder Baedeker, zonder landkaart, zonder duidelijk plan zelfs, was ik op weg naar een land dat in de wandeling wild en gevaarlijk heette, met geen andere aanbeveling dan die van een ietwat fantastischen schilder aan een soort van heerboer in het oerwoud, en zonder zelfs voldoende geld te bezitten voor een spoedige terugreis.

Maar het was als ging ik voorgoed! Want ik wilde onbevooroordeeld gaan en open voor al wat ik zou meemaken. Wie iets niet wil zien, kan er tegen opbotsen en nog denken dat hij over zijn eigen schaduw struikelt; wie echter weet, dat hij bij wijze van spreken op elke straathoek het wonder kan tegenkomen, keert zelden naar huis, zonder inderdaad een groot wonder te hebben meegemaakt. Want de wereld om ons heen is als een enorme hyacint; de bol waaruit hij bloeit, steekt in ons eigen hart en hij schiet zijn wortels in de wateren der eeuwigheid, waarvan wij nagenoeg niets, - ik denk, minder dan de dieren, afweten.

Soms aan boord, in het gezelschap van een paar onbetekenende mede-passagiers die weinig beslag op mij legden, begon ik weliswaar te twijfelen, en vond ik mijzelf dwaas en belachelijk dat ik zo ver ging om naar een avontuur te zoeken, dat in feite ook naast de deur te beleven viel: de ontmoeting met het onbekende. Maar bij welke dwingende en moeitevolle daad wordt men niet halverwege door twijfel bevangen? Het ligt in onze aard voor alles een oorzaak of reden te willen ontdekken; en als wij die niet aanstonds vinden - zonder te bedenken dat de diepste oorzaken en redenen *nooit* te vinden zijn - dan bokken we en rukken we aan onszelf, zoals het jongetje dat men een stuiver beloofd heeft, wanneer het kans ziet in zijn eigen neus te happen. Het is een van de gemeenste plagerijen van een volwassene tegenover een kind, maar het onbekende gaat niet anders met ons om, en van onze scheppers hebben wij onze streken.

Ik herinnerde mij, dat ik eens mijn oude inlandse grootmoeder uitlachte, om iets wat ik je reinste 'bijgeloof' vond. Toen had ik juist een eindexamen gedaan en begon

mij te wennen aan dikke boeken waarmee je heel de wereld verklaren kon. Mijn grootmoeder lachte heel stilletjes om mijn schampere opmerkingen en zei: ‘Klein heer (zo noemde ze mij altijd), je hebt veel op school geleerd en je draagt een hoofd (d.w.z. je bent een knappe kop). Maar lach niet om wat je niet kent. Er *zijn* dingen.’ Zij herhaalde het hoofdschuddend en met stemverheffing: ‘Er *zijn* dingen. Als je ouder bent, zal je het zien.’ Ze had eerbied voor de boeken, die ze niet kon lezen en zelfs niet aanraakte. Vergoelijkend ging ze daarom door: ‘Leer maar goed, mijn dokter.’ (Dat was voor haar het summum van geleerdheid). Maar terwijl ze uit de kamer ging, hoorde ik haar nog zachtjes voor zich uit mompelen: ‘Er *zijn* dingen, ha-djakka!’ (haar sterkste krachtterm). En vaak in latere jaren, toen ik begon te merken dat zij gelijk en de boeken meestal ongelijk hadden, hoorde ik die oude verre stem nog brommen: ‘Er *zijn* dingen, klein heer.’ Ik stelde mij voor, dat zij het zelf als kind ook zo vernomen had, en vreesde meer en meer, dat ik ooit gedwongen zou zijn, het nog tegen mijn eventuele kleinkinderen te herhalen.

Nu zei ik het aan boord tegen mijzelf om het lastige twijfelaartje te kalmeren. Wat ik deed, was de bevestiging van grootmoeders woorden gaan zoeken. Ik twijfelde feitelijk niet, maar ik wilde zekerheid op zekerheid stapelen, om de last van veel dwaze boeken en nog dwazer inbeeldingen te verpletteren onder feiten en nog eens feiten. In Mexico zouden ze gemakkelijker te vinden zijn dan elders. Ik wist welke voorgevoelens onbedriegelijk waren en welke ijdel. Die waarvoor men een wekenlange reis met veel ongemakken ondernam, konden niet misleiden.

Toen de kapitein dan ook een keer belangstellend vroeg:

‘Wat gaat u eigenlijk in Mexico doen?’ antwoordde ik prompt: ‘Ik ga een goeden vriend opzoeken. Don Salustiano Iriarte. U kent hem zeker niet?’

‘Onbekende grootheid,’ zei de kapitein kortaf, en gaf daarmee de meest correcte omschrijving van Mexico, die ik ooit gehoord heb.

De kist van Tampico

Pas enkele dagen voordat wij het eindpunt van de reis, de petroleumhaven Tampico zouden binnenlopen, kreeg ik voeling met den tweeden stuurman Kuiper, de enige van de hogere bemanning, die niet met de schaarse passagiers omging, welke, gelijk op vrachtschepen gewoonlijk het geval is, gemakkelijk in de kleine gemeenschap van schepelingen werden opgenomen. Het leek wel of Kuiper mij opzettelijk vermeden had, en eerst toen ik een paar maal met hem ‘een kouwe neus gehaald’ had, door verwoed tijdens ruw weer het dek op en neer te ijsberen, alsof onze zaligheid er van afhing, begreep ik wat er achter stak. Neen, hij had niets tegen mij, maar stond zelf buiten die ‘kleine gemeenschap’ aan boord, die natuurlijk lang zo ideaal niet was, als ze voor ons buitenstaanders er uitzag.

Het kwam er met horten en stoten uit, en nu bemerkte ik, dat de stuurman ondanks zijn streng uiterlijk en zijn onderzoekende ogen, welke vooral alle bedienden deden vliegen, feitelijk een verlegen blonde jongen was, die nog altijd niet goed wist, wat hij deed op deze schuit. Hij hield van de zee en toch haatte hij het water; onderweg was hij met zijn gedachten steeds bij de paar mensen waar hij wat om gaf, aan de wal; maar niet zodra was hij een haven binnengelopen, of iets begon hem te benauwen en hij herademde pas, wanneer de boot weer uitvoer. Ook ‘thuis’ kon hij het nooit langer dan een week uithouden; hij had verlangen nodig om te kunnen leven, en de zee is één woelig en wriemelend verlangen. Zoveel tenminste begreep ik uit de losse opmerkingen die hij plaatste, want we waren nog niet tot een geregeld gesprek gekomen. Zijn werkzaamheden aan boord - ‘Manusje-van-alles onder de officieren’, zei hij - lieten het niet toe. Eerst als een haven bereikt werd, kreeg hij wat meer armslag, - en dan juist wist hij niet goed raad met zijn vrije tijd.

Hij bleek bij dit alles een prettige kameraad, van iets meer diepgang dan de rest aan boord, en ik voelde mij onwillekeurig tot hem aangetrokken. Ook hij scheen hoe langer hoe meer prijs te stellen op mijn aanspraak en gezelschap,

zodat wij de laatste dagen op de ‘Indra’ - zoals dat soms plotseling en op de valreep gaat - bijna vrienden werden, die het slechts betreurden dat zij niet eerder met elkaar in aanraking gekomen waren en zoveel goede gelegenheid hadden verzuimd. Steeds meer bleek, dat wij een gelijke belangstelling voor allerlei dingen koesterden. Hij had meer gelezen dan ik verwachtte en was heel gevoelig voor schoonheid, hoewel de kleine verzameling voorwerpen, die hij mij in zijn cabine aan de muur en op zijn werktafel liet zien, meer de naam van een curiositeiten-, dan van een kunstcollectie mocht hebben.

Hij toonde mij onder andere een doek, waarop kleine mannetjes in schrille kleuren geweven waren, op elke hoek dezelfde, en in het midden een grotere, die een soort van zwaard in de hand hield. ‘Dit is Mexicaans,’ zei hij, ‘maar zoals je nooit bij de kooplui vindt, die met snuisterijen aan boord komen, of in de winkels van de havenplaatsen. Een vriend heeft deze doek voor mij meegebracht uit het binnenland. Een Amerikaan, hij heet Thompsen. Hij weet enorm veel van het volkje af; u moet hem leren kennen, hij zou u heel wat waardevolle inlichtingen kunnen geven als u toch van plan bent in dat land te trekken. Ik zou er geen zin in hebben, het is er mij te raar. Maar Thompsen wil er niet meer weg, ofschoon hij van kwaad tot erger vervalt. Dit, ziet u.’ En Kuiper maakte een beweging van grote slokken drinken uit een fles.

‘Ja, ik geloof dat ik heel wat inlichtingen nodig heb,’ verzuchtte ik, want wij waren al in de Golf van Mexico en zouden spoedig Tampico binnenlopen.

Naarmate de Amerikaanse kust dichterbij kwam, begon de werkelijkheid dreigender afmetingen aan te nemen. Wat moest ik in 's hemelsnaam beginnen?

‘Niemand is daarvoor geschikter dan Thompsen,’ vervolgde de stuurman. ‘Hij woont er al wel twintig jaar en heeft er al zijn geld verdiend en weer verloren. Met de olie en de speelbanken, weet u. Waar olie is, wordt even gemakkelijk verloren als verdiend. En dan is het opeens afgelopen. Tegenwoordig is Tampico niets meer. Maar tien jaar geleden, ik kwam er als een broekje, als leerling,

was het mn vuurdoop. Thompsen is nu douane-agent in Tampico; als u wilt, kan ik u bij hem brengen. Ik zie hem toch elke keer als ik er ben; hij is de enige dien ik daar ken. Zo spraken we dan af, dat we samen de wal op zouden gaan. Ik zou wel een brief vooruitzenden naar Don Salustiano om mijn komst te melden, en in Tampico op het antwoord wachten. Dan had ik meteen gelegenheid om er eens rond te kijken en mij een uitrusting te kopen, waarmee ik in de wildernis kon trekken. Weldra had de nieuwsgierigheid weer mijn lichte angst overwonnen.

Tampico daagde op in een witte, verblindende kaalheid, die - om te beginnen - van alle romantiek ontbloot was. Petroleumtanks en de gerationaliseerde fabrieksgebouwen der rafffinaderijen stonden aan weerszijden van de brede rivier die wij opvoeren en waarop tal van oude stoomschepen voor anker lagen. Ver spoog een asfaltbranderij haar vuurgloed omhoog, die zelfs sterker was dan het felle daglicht. Wij passeerden zoveel aanlegsteigers en loodsen, dat ik mij begon af te vragen, of de plaats er anders uit kon zien dan Rotterdam of Galveston. Tenslotte hebben dergelijke havenplaatsen overal ter wereld iets eenders.

Ik bleef bij die gedachte, zolang ik nog geen voet aan wal gezet had, en dat duurde nog wel even, want hoezeer ik ook brandde van verlangen om mij aanstonds al in de avonturen van het onbekende te storten, ik aarzelde toch, wetende dat zowel bij mensen als bij dingen, ontzaglijk veel afhangt van de eerste kennismaking. Zeer veel leert men pas op den duur goed begrijpen, en toegegeven dat zelfs het meeste moeilijk te doorzien is, - maar of mensen en dingen met een plus of een min gemerkt moeten worden in ons levensboek, dat is iets wat men bijna altijd de eerste ogenblikken van de eerste ontmoeting kan vaststellen. Daarna dikwijls niet meer, want de vroegste indruk wordt spoedig vertroebeld. Maar hoe vaak moet men later, na veel omwegen en vergissingen, niet bekennen: Ik had het eigenlijk kunnen weten, - mijn allereerste indruk zei het. Ging de mijne van Mexico niet hopeloos ontnuchterend zijn? Maar feitelijk hàd ik al indrukken, en het viel niet

meer na te gaan welke de eerste waren geweest; gewoonte maakt ons onachtzaam.

Toch was ik blij, toen Kuiper tussen de aanlegmanoeuvres door nog kans zag tegen mij te zeggen: ‘Wacht op me als u kunt, opdat wij elkaar niet mislopen. Ik verwacht dat Thompsen een van de eersten is die aan boord komt, - ik heb hem gisteren door den marconist een telegrammetje laten zenden.’

Ik wachtte gaarne, maar zelfs een uur nadat we vastgemeerd lagen, en de meeste formaliteiten van de havendienst reeds afgelopen waren, had de stuurman mij nog niet gehaald voor de kennismaking. Het schip raakte al vol met het soort Mexicanen, dat iets internationaals heeft: een mengsel van boosaardige baliekluivers en goedmoedige werklui; ze doen druk en gehaast, en toch heb je onophoudelijk het gevoel dat ze je in de maling nemen. Hun kijken alleen al drukt iets spottends-verlangends uit, alsof ze voortdurend zeggen willen: ‘Daar heb je nou net zo'n nietsnut als wij, maar *hij* mag lekker voor luie passagier spelen, en zou dan nog willen dat *wij* voor hem werken.’ Overal treft men ze aan, maar hier kwamen ze aan boord met een onderzoekend air, alsof ze eigenaars van het schip waren.

Eindelijk, toen het oorverdovend lawaai van de hijskranen al begonnen was en ik triest werd van het wachten tussen de somber-grijze loodswanden, kwam Kuiper opdagen en zei: ‘Ik begrijp er niets van, dat Thompsen niet gekomen is. Maar we kunnen het best meteen naar zijn kantoor gaan.’ Zo was ik niet alleen, toen ik mijn eerste stap op Mexicaanse grond zette; en aan de aanwezigheid van dezen trouwen, onvervalsten Hollander schreef ik het toe, dat ik alles heel gewoon vond en Tampico mij voorkwam als een plaats waar ik al eens eerder geweest moest zijn, ofschoon dat toch niet kon.

Wel was het heet in de blakerende zon, tussen de witgekalkte huizen met hier en daar een straatgalerij die paarse beschutting bood, maar het was niet ongelijk aan de atmosfeer van zoveel Spaanse en Zuid-Franse stadjes. Alleen was dit alles iets sterker geaccentueerd, rook de

lucht gekruider en voelde men zich dankbaarder voor een plekje schaduw, wanneer een zonnedaverend plein was overgestoken en men zich als in een grot van suizende stilte voelde toegelaten. Er waren weinig mensen buiten op dit namiddaguur, en ze liepen onopvallend. Neen, ik geloofde niet, dat er in Tampico veel te beleven viel.

Het Amerikaanse douanekantoor was dichtbij en ik liet Kuiper alleen binnengaan om rustig te kunnen spreken, terwijl ik op mijn gemak in de iets koelere nis van het benedenportaal kon rondkijken over het plein met zijn zakelijke gebouwen en zijn dikke onzakelijke palmen.

Na een poos, die mij volstrekt niet lang voorkwam, want mijn aandacht werd geboeid door een paar voorbijgangers in vuilwitte pakken met donkere gezichten onder hun breeduitstaande strohoeden, verscheen Kuiper uit de lift en trad op mij toe. Hij was doodsbleek.

‘Dit is een demonisch land,’ stotterde hij. ‘Een demonisch land, zeg ik je.’

Zweetdruppels parelden op zijn voorhoofd en hij blies als een stoomketel onder overdruk. Hij haalde een grote witte zakdoek tevoorschijn en begon zijn grauw geworden gezicht af te betten, terwijl hij mompelde: ‘'t Is verschrikkelijk...verschrikkelijk...’

‘Wat is er dan?’ drong ik aan.

Maar hij weerde mij af: ‘Laat ons gaan... ergens anders... naar een café... hier niet... Ik moet drinken.

Daar zal ik het u vertellen... Kom...’

En te haastig voor de namiddaghitte liepen wij over het plein, een paar onaanlokkelijke winkelstraten door, terwijl Kuiper steeds maar hijgde en ‘pff, pff’ blies, tot wij een tweede, vriendelijker plein bereikten, waar op de hoek een groot café zijn kleurige zonneluifels neergelaten had en de lege tafeltjes uitnodigend wachtten.

‘Weet je wat er gebeurd is?’ vroeg de stuurman na een enorme slok bier, op een toon alsof ik door het drinken vanzelf had kunnen ontdekken wat hem overkomen was. ‘Dat is nou Mexico... en verdomd, het is nu al de tweede keer dat ik iets dergelijks meemaak. Maar dit is te erg.’ Stellig was er iets met Thompsen aan de hand. Maar ik

wachtte geduldig, tot Kuiper eindelijk zou vertellen, wat precies te erg en verschrikkelijk was. Tenslotte zou hij zijn gedachten wel kunnen ordenen, al was het ook mogelijk, dat hij nog in tweestrijd verkeerde, of hij mij wel alles zou vertellen of niet. Om hem tijd te geven, kocht ik een krant van den knaap op blote voeten, die met een dik pak liep te venten, en de eerste blik die ik daarin sloeg, viel op een bericht van de volgende inhoud:

'Bij de pas-ontdekte oliebronnen in de staat Durango, die inderdaad schijnen te beantwoorden aan de fantastische verhalen welke daaromtrent de ronde doen, en die zulk een groot aantal ongunstige elementen en vreemdelingen naar deze streek gelokt hebben, deden zich de eerste der gebruikelijke incidenten voor, die niet schijnen te kunnen uitblijven wanneer geldzucht en begeerlijkheid in meer dan gewone mate geprikkeld worden. Een ontzettend drama speelde zich af, omtrent welks daders de autoriteiten nog in het duister tasten. Men vreest echter voor de politieke gevolgen, daar tot de slachtoffers ook enige Amerikaanse staatsburgers behoren, wier namen nog niet bekend zijn...'

Daaronder volgde het verhaal van een overval met schietpartij, een van die gebeurtenissen die in Mexico schering en inslag schenen te zijn, en die de kranten gaarne breeduit, met de bloedigste détails schilderden, uit een soort van nationale zelfkwelling, als om goed te doen uitkomen, dat met alle fenomenale rijkdommen van de bodem, het land toch niets waard bleef, daar niemand in staat was er orde te brengen. Maar dat wist ik toen nog niet, en de wreedheid waarmee verteld werd, hoe de bandieten hun slachtoffers met lasso's gevangen en met messen te lijf waren gegaan, verbaasde mij slechts. Zelfs een paar kinderen en een oude dienstbode hadden zij niet gespaard, en ook de papegaai van den bezitter van het stuk grond waarop de oliebronnen waren ontdekt, hadden ze de nek afgesneden, naar de krant vermeldde: 'Stellig uit vrees dat het onschuldige dier ooit hun verfoeilijke namen zou weten uit te spreken, of hun snood bedrijf zou navertellen.' Ik vond het bericht zo treffend en kenmerkend, zo in over-

eenstemming met de ontzetting die Kuiper thans aan de dag legde, dat ik het hem, meer om hem te verstrooien, vertaald begon voor te lezen. Nauwelijks had hij echter het begin gehoord, of hij sprong op.

'Zie je wel!' riep hij uit, nog verschrikter dan eerst, 'dat is het natuurlijk geweest... Zo'n land! Daar is hij natuurlijk naar toe gegaan, ik ken hem toch...'

'Heb je het over Thompsen?' vroeg ik.

'Over wien anders, man. Toen ik op zijn kantoor naar hem vroeg, zei zijn eerste bediende met die lijzige onwilligheid die de lieden hier hebben, wanneer ze je niet precies willen vertellen waar het op staat: 'Señor Thompsen is op reis gegaan!' Hij wist niet precies te zeggen waarheen. En omdat ik maar bleef vragen, kreeg ik tenslotte bij stukjes en beetjes te horen, dat hij al een maand weg was, zonder dat men nog iets van hem gehoord had. Het was zijn bedoeling geweest een dag of tien, hoogstens twee weken weg te blijven. Nu beschouwen ze hem als zoek en zijn bang dat hem iets ernstigs overkomen is. Als die kerels zich niet zo wisten te beheersen, zou je zeggen dat ze radeloos waren zonder hun patroon. Maar ze leken eerder blij, al zette die ene nog zo'n meewarig gezicht. Ze hadden zeker al die tijd al zitten denken, hoe de buit te verdelen.'

'In dit land kan zoveel gebeuren, waarschijnlijk meer dan elders,' zei ik geruststellend. 'Als iemand wat langer wegblijft dan zijn bedoeling was, behoef je toch niet meteen het ergste te veronderstellen.'

'Dat zou ik ook niet gedaan hebben, wanneer er niet iets merkwaardigs gebeurd was, terwijl ik dien bediende ondervroeg. Want Thompsen *is* een wildebras en tot de gekste dingen in staat, maar ik heb altijd gedacht, dat onkruid als hij niet zo gemakkelijk vergaat, en ik was bezig het te denken en op iets beleefdere manier ook tegen den bediende te zeggen, toen mijn blik op een schilderij viel, dat boven Thompsen's buro aan de muur hing. Het licht viel scheef op het glas, zodat het schitterde bij de oneffenheden. Maar ik moest mijn ogen uitwrijven, want wat ik zag dat die ingelijste foto voorstelde, was te erg, - het griezelig-

ste wat ik ooit gezien heb. Een hoge, brede boom, als aan de rand van een bos, spreidde zijn geweldige takken uit. Aan de onderste daarvan hing een man van de gestalte en met de trekken van Thompsen! Opgeblazen en vertrokken, maar duidelijk herkenbaar. Het was doodgriezelig, en ik kon mij niet voorstellen, hoe iemand het lugubere plezier kon hebben om zoiets boven zijn eigen werktafel op te hangen. Ik deed onwillekeurig een stap vooruit, om de foto beter te bekijken. Ik had mij vergist! Wel was het een opname van Thompsen onder een hoge boom aan de oerwoudrand, maar hij stond daar heel vreedzaam in jagerscostuum met zijn geweer over de schouder, naast het doodgeschoten wild, een zilvervos of dergelijk beest.

Ik herademde en vroeg den bediende of hij ook wist wáár zijn baas naar toe gegaan was. Met gemaakt of echt leedwezen, dat kan ik niet zeggen, herhaalde hij zijn eeuwige litanie: ‘Ik weet het niet, sir.’ En zachtjes liet hij erop volgen: ‘Misschien naar de olie...’ Hij scheen evenals ik te weten, dat Thompsen zich vroeger erg voor boringen en concessies had geïnteresseerd. Het was mogelijk, dat hij zich weer door zijn oude liefde had laten verlokken. Nog altijd niets ergs denkend, zei ik, dat ik wel zou schrijven en vertrok. Maar alvorens de kamer uit te gaan, wierp ik bij de deur nog eenmaal een blik op het bedriegelijke schilderij. En schrok opnieuw! Ik had mij de eerste keer niet vergist. Daar zag ik nogmaals Thompsen hangen aan de boom - je weet dat ik bijna niet drink en dit is pas mijn eerste biertje in vierentwintig uur, ik dacht dus dat ik gek werd. Want ik zag het zo duidelijk alsof ik de foto tienmaal in mijn hand gehad had. Met uitpuilende ogen scheen Thompsen mij aan te kijken, terwijl zijn tong half uit zijn mond hing, als bij iemand, die van angst iets gaat zeggen, maar plotseling geen raad meer weet, begint te stotteren, en stikt.

Ik was aan de grond genageld, hoorde alleen hoe de bediende op tien mijlen afstand zei: ‘Señor...’ En hoe van nog veel verder, haast onhoorbaar de stem van Thompsen riep: ‘Kooiper...’ zoals hij mij altijd noemde. Ik rukte mij los uit mijn zinsbegoocheling, maar bleef nog altijd den

gehangene zien. Totdat ik weer vlak bij het portret gelopen was, vast ervan overtuigd, dat het niet alleen het licht kon zijn, dat misschien zo'n flikkering op het glas teweegbracht, maar de een of andere angstwekkende truc, zoals die ouderwetse schilderijen met ribbeltjes, die van terzijde gezien iets heel anders voorstellen dan wanneer men er vlak vóór staat.

Vaag herinnerde ik mij, dat die foto er al gehangen moest hebben toen ik de vorige keer hier bij Thompsen was, en hij hoog opgegeven had van zijn jachtsuccessen. Maar hoewel ik het schilderij tot grote verbazing van den bediende van de muur nam en van voren en achteren bekeek, was er niets bijzonders aan te zien. Het was de doodgewone vergroting van een geslaagde momentopname die iemand van Thompsen's imposante jagersgestalte had gemaakt.

In mijn verbouwereerdheid liet ik het ding nog stukvallen ook. Gelukkig brak alleen het glas. De bediende hing het weer op en ik haastte mij weg. Ik *wilde* niet meer omkijken om het voor de derde keer te zien, al was het nu zonder glas. Maar toen ik de deur sloot, *moest* ik, ik kòn mijzelf niet weerhouden. En wéér zag ik den gehangene! Nu weet je, waarom ik zo ontdaan naar beneden gekomen ben, en ik je zo lang heb laten wachten.'

'Het heeft nog geen vijf minuten geduurd,' verklaarde ik. Maar de stuurman zuchtte: 'Het leek wel een eeuwigheid. En wat je me daareven uit de krant vertelde, komt mijn vermoeden bevestigen. Er is hem iets overkomen! En dat het juist in dit vervloekte land moet zijn, waar ik niets voor hem kan doen.'

Ik trachtte hem te kalmeren en zei: 'Het is griezelig, maar ik ben nog niet overtuigd, dat het een verongelukken van je Amerikaansen vriend betekent. Tenslotte...'

Ongeduldig weerde de opgewonden stuurman mijn woorden af en bekende: 'Als je het zelf had meegemaakt... En dan, je moet niet vergeten dat het de tweede maal is, dat mij zoiets met Thompsen overkomt. Dat was toen óók griezelig, hoewel ik nooit te weten gekomen ben, wat er achter steekt. Maar Thompsen was altijd iemand met een sfeer van onheil om zich, al deed hij nog zo joviaal.'

Kuiper zweeg. Hij was schor van de opwinding en wij bestelden een tweede glas. De tropische namiddag begon onze lichte kleren doorweekt te maken, en ons te plotseling uitgedroogde lichaam had vocht nodig. Het bier gaf een lome vermoeienis, een niet onaangename zwaarte van de ledematen, die kenmerkend zou blijven voor wat ik noemde 'het lichaamsgevoel in Mexico'. Hoe mijn geest zich zou voelen, leek mij voorlopig nog raadselachtig.

De stuurman begon langzamerhand te kalmeren, al joeg hij de ene sigaret na de andere door zijn neusgaten. Tenslotte strekte hij de benen uit en liet zijn armen slap langs zich neerhangen. Toen ik zag dat hij niet meer pufte, kon ik, zelf nog voortdurend beziggehouden door het geval Thompsen, niet nalaten te vragen: 'Wat was dan het eerste griezel-avontuur dat je met dien Amerikaan had?'

Hij weerde mijn vraag af met een vaag handgebaar, maar begon na een poos toch uit zichzelf:

'Het was onschuldiger dan dit. Maar ik heb er toen nog wekenlang van gedroomd, en mij altijd afgevraagd, wat het eigenlijk te betekenen had. Ik weet het niet. Maar ik kan nooit meer aan Tampico denken, zonder te denken aan Thompsen en aan die kist. En nu ik hier ben, en na die ellende van zoëven, staat het me weer zo levendig voor de geest, alsof het gisteren gebeurde.'

Zijn stem was vaster geworden en weer kalm-doordringend, als die van de meeste zeelieden, die het eeuwige zoeven van de wind en het ruisen van de golven moeten overstemmen. Tenslotte was hij een rustige Hollander, die geen moeite kon hebben zijn evenwicht terug te vinden, en na een nieuwe, diepe slok begon hij zijn lang verhaal.

'Heb je daarstraks twee straten terug niet dat cargadoorskantoor gezien, een oud gebouw met een groot koperen naambord bij de deur, van Meléndez Hermanos? Ik had het je nog willen wijzen, maar vergat het weer in mijn consternatie. Nou ja, het doet er niet toe.

Drie zomers geleden was ik ook hier, met een ander schip van deze zelfde maatschappij. Toen eenmaal was komen vast te staan, dat onze schuit dagenlang in Tampico zou blijven liggen, omdat wij in verband met de toen al drei-

gende oorlog een grote lading onschuldig lood en nog onschuldiger zinkerts naar Europa zouden vervoeren, nam ik zonder verdere bedenkingen Thompsen's uitnodiging aan, om ‘gezelschap en bier’ met hem te delen. Al direct toen ik de eerste keer met hem te doen kreeg, konden wij het goed met elkaar vinden; en nu was ik alweer lang genoeg aan boord geweest, de wal trok mij niet bizonder aan, weliswaar, want Tampico was na alle rijkdom en vertier in de dagen van de grote olie-*boom* een bijna uitgestorven en gemelijke havenplaats geworden, waar het op iedere straathoek armoe troef blijkt, zoals je wel kunt zien, en waar de mensen volgens Thompsen steen en been klagen, dat de olie wel opgebracht wordt als vroeger, en toch niet verkocht wordt. Maar olie kon mij niets schelen. Wij kregen de onze in New Orleans of Galveston en hadden met die van Mexicanen niets te maken.

Ook Thompsen kwam, na een paar maal gevloekt te hebben, op Republikeinen en Democraten in een adem - lood om oud ijzer, gorilla tegen chimpansee, zei hij - later niet meer op zulke locale thema's terug. Voor hem was het precies hetzelfde waar hij zat, trachtte hij mij te doen geloven. De aarde was een vervelende, aan alle kanten uitgedoofde planeet geworden, waarop niets meer viel te beleven dat de moeite waard was. Het enige wat voor ons nog in petto bleef, was een beetje wereldoorlog. En daar wisten wij immers alles van, niet? Zo was zijn manier van praten.

Onze ontmoetingen vonden plaats in de gapingen tussen zijn verschillende zakenconferenties door. Zowel voor het een als voor het ander nam hij ampel zijn tijd. Hij had het tempo van zijn vaderland verloren in de broeiende, breidikke hitte van dit land. Terwijl wij van den enen cargadoor naar den andere, van opslagplaats naar douane-buro slenterden, zorgvuldig de smalle schaduwrandjes langs de huizen en onder de arkaden opzochten, en meestal onderweg bezweken voor de verleiding van de kleinere kroegjes, die slecht maar koel en goedkoop bier verkopen, bleef hij met halsstarrige, coueeënde koppigheid zichzelf moed inspreken: dat het leven in de States ook niet alles was, maar

slechts een dal van Josafat tussen de toppunten van een hittegolf en een koudegolf, en vice-versa. Dat hij van het veelgeprezen eiland Tahiti was weggevlucht, vanwege de meer dan beestachtige melaatsheid die er heerste, en dat het deel van Europa dat hij kende, eveneens ‘lousy’ was. Ofschoon Tampico in dit opzicht wel de kroon spande... Onze aankomst in het kantoor van Meléndez Hermanos ‘Consignaties & Bevrachting’ bespaarde mij de rest van zijn beschouwingen. Ik had geen belangstelling voor zijn zaken, en terwijl hij ze met een van de chefs stond af te wikkelen, keek ik eens rond in de vochtig-koele ruimte, die als een groot gapend keldergat onder de arkaden op straat uitkwam. Het was een stoffige half-vervallen rommel, zoals de meeste van deze haven-kantoren overal in de wereld: in Antwerpen, Amsterdam, Londen, Port Saïd Manilla... Tweederde van de ruimte afgeschut door een balustrade op borsthoogte, waarachter de platte schrijftafels dicht naast elkaar, op de achtergrond kasten die nooit geopend schenen te worden, en daarachter weer een opslagplaats, vol duisternis. In het voorgedeelte, tegen de donkerste hoek aan gesmeten, lagen 'n paar balen en kratten. Consignatie of bevrachting? Kruis of munt? Een mooi spelletje om er de tijd mee zoek te brengen tijdens het wachten op den Yank, wiens ‘*Goddamn's*’ en *‘Oh yeah's?’* het enige was, dat over de balustrade naar de wachtruimte voor het publiek doordrong.

Als stuurman stel je nu eenmaal belang in lading en ik trachtte de opschriften van de balen te ontcijferen, teneinde zekerheid bij mijn raadselspelletje te vinden. De goederen lagen daar in hun eigen bestoftheid weggezonken, - dode walrussen in de nevel. Het stof had ook de letters uitgewist, half weggevreten. Alleen op enkele kratten kon ik aan één kant nog lezen: ‘E.K. Tamp.’ en dan een nummer. Voor Tampico dus; dat betekende consignatie, en geen bevrachting. In de kratten zaten blikken dozen; het klonk heel vast toen ik er tegen aan tikte. Geperste tabak, of consistentvet, of godweet wat.

Toen viel mijn oog op een langwerpige krat, die geheel anders was. Een vrij lichte betimmering om een kist heen,

stevig gebouwd en ter grootte van een scheepskoffer, maar een die mij onmiddellijk aan een museum deed denken. Het kwam omdat die kist kennelijk zeer oud was, bekleed met een verbleekt en smerig gobelin-achtig doek, dat in de hoeken, bij het geoxydeerde koperbeslag, al begon te rafelen. Een ‘coffre of caisson Louis Seize’, zo zouden de antiquairs het noemen en er een enorme prijs voor vragen. Dat stond nu in Tampico te verrotten. Een rare consignatie. Of moest hij weg? Een overblijfsel misschien uit de tijd der Franse invasie? Een laatste rest van de vele goederen die de ongelukkige Maximiliaan met zich meegesleept had naar hier, en wat nu misschien terugging naar Frankrijk ‘per toevallige gelegenheid’, bestemd voor wie weet welken reeds tandelozen erfgenaam? Ik wilde het opschrift zien, - uit kinderlijke nieuwsgierigheid van iemand, die zich begint te vervelen. Daarvoor moest ik echter de kist vertillen, en dat viel niet mee, nu hij zo hoog lag. Toch, toen ik eenmaal houvast had... Het kon veertig kilo op zijn hoogst geweest zijn. Maar ik moest toch nog een lucifer aanstrijken, om de letters te kunnen spellen: ‘F.X.Z. TAMPICO’.

Op datzelfde ogenblik stond Thompsen weer naast mij, met den chef van het kantoor. In mijn ijver had ik hen niet horen aankomen.

‘Is die kist misschien van u?’ vroeg de scheepsbevrachter vriendelijk.

‘Welneen, ik was enkel maar een beetje nieuwsgierig.’

‘Deze heer is een vriend van mij. Aan boord van dat Hollandse schip,’ verklaarde Thompsen.

De bevrachter drukte mij de hand en zei daarop, met een blik naar de nog scheefgewentelde kist: ‘Ik was al blij, dat de eigenaar eindelijk kwam opdagen. Jammer dat u dat niet is. Die kist staat hier nu al vier jaar te wachten op dengene die hem reclameert. Het wordt tijd dat ze er om komen, vindt u niet?’

‘Na vier jaar komt niemand er om,’ meende Thompsen.

‘Het is een ongewone kist. Een mooie kist,’ zei ik. ‘Vanwaar is hij afkomstig?’

‘Een Deense boot heeft hem meegebracht, Ik heb er al

vaak over gedacht het ding weg te smijten. Maar dat wil je dan ook weer niet doen.'

'Wat zit er dan in?'

De bevrachter haalde de schouders op. 'Het staat niet op de papieren aangegeven. En hij is toevallig met andere goederen de douane gepasseerd en ongeopend gebleven. De ambtenaren nemen het hier niet zo nauw, wanneer zij geregeld hun toelage van ons krijgen. Maar in dit geval is het toch jammer geweest, want nu zitten wij ermee opgescheept, en niemand weet wat de kist bevat. Godweet, iets dat allang bedorven is.'

'Waarom hem dan niet opengemaakt?'

'Heeft u het niet gezien? Er zit een slot op. Wij zouden hem moeten openbreken. En daar heb je niet het recht toe.'

'Ook niet na vier jaar wachten? Kom-nou,' oordeelde Thompsen.

'Ik ben ook werkelijk benieuwd,' zei ik, en liet de kist van de andere kratten, waar hij op stond, naar beneden glijden, iets meer in het licht. Met een doffe plof, die een stofwolk deed opstuiven, kwam hij op zijn zijkant te staan. 'Komaan, sla hem open. Met een breekijzer is het zó gebeurd. Na vier jaar... *to heil with it*. Dan is het immers allang het eigendom van den geconsigneerde geworden. Verbeeld je... 't is hier toch geen uitdragerswinkel, geen magazijn van oude rommel, wel?' redeneerde Thompsen. Maar de bevrachter schudde van neen. 'Ik heb altijd een soort van respect gevoeld voor deze kist. Ik weet zelf niet waarom, maar... tenslotte kan hij gerust nog een jaartje hier blijven staan. Vijf jaar. En dan... dan gaat hij ook onherroepelijk de deur uit.'

'Ik zou hem best willen kopen. Het is een mooie oude kist,' zei ik nogmaals met oprechte bewondering. 'Je moet weten, dat ik een zwak heb voor antiquiteiten; dat heb ik van een familielid van me, die een beroemde verzameling aan het Haarlems museum heeft gelegateerd.'

'Ik zal hem voor u bewaren. Dat is een oplossing,' antwoordde de bevrachter. 'Als u hier weer terugkomt, kunt u hem hebben voor de kosten. Dan zijn wij er geen van beiden aan bekocht.'

Wij namen afscheid, en Thompsen loodste mij regelrecht het naastbijzijnde bierlokaal binnen. ‘Als je maar *junk* kunt kopen.’ zei hij, ‘dan ben je in je element.’

‘Hou die kist maar in de gaten,’ vroeg ik slechts. ‘Je zult zien hoe prachtig hij is, als ik hem wat laat opknappen.’

Pas een vol jaar later kwam ik in Tampico terug. Ik had Thompsen niets bericht, doch hij toonde geen verwondering toen hij mij weerzag. Het leek hem vanzelfsprekend, dat wij elkander vroeg of laat tegenkwamen op een aardbol die zo weinig afwisseling bood. En in de stad gingen wij langs dezelfde oude wegen, bezochten dezelfde oude plaatsen van voorheen. Wij kwamen ook langs het cargadoorskantoor van Meléndez Hermanos, en opeens herinnerde ik mij weer de kist. Maandenlang in beslag genomen door mijn werk op verre plaatsen, had ik de kist van Tampico vergeten. Nu stond hij weer duidelijk in mijn gedachten, en ik wierp een blik naar binnen, in de schier uitgestorven kantoorruimte, waar de mannen slaperig-verdiept over hun lessenaars gebogen zaten. Zou die kist er nog staan? ‘Is diezelfde chef er nog, bij Meléndez?’ vroeg ik voorzichtig, zonder speciale grond toch argwanend.

‘Ja, hoezo? Heb je soms wat gehoord?’

‘Neen, maar die kist... Je herinnert je wel...’

‘O ja... die kist die je kopen wou... We kunnen wel even naar binnen gaan en ernaar vragen, als je dat wilt.’ De chef herkende mij aanstonds, en na enige ogenblikken bezinnens wist hij zich zelfs zonder verdere verklaringen te herinneren, waarvoor ik mij interesseerde. ‘Goed,’ zei hij, ‘goed. Hij staat er nog. We zullen de kist openmaken, en dan kunt u hem hebben. Met of zonder inhoud. Over de prijs worden we het wel eens. Het wachten heeft inderdaad lang genoeg geduurd.’

Hij ging weg naar het achtermagazijn en kwam enkele ogenblikken later terug met de gereedschappen. Ik had intussen de kist alweer ontdekt; hij stond nu geheel achteraf, dik met grijze stof bedekt en half door zakken verborgen, die men achteloos ertegenaan gesmeten had.

‘Het benieuwt mij, of het wel de moeite waard geweest is, dit geval zo lang te bewaren,’ sprak de Amerikaan sma-

lend, terwijl de pakhuisknecht, die den chef op de voet gevolgd was, de krat wat meer naar het licht toe kantelde, om er de breekijzers tussen te kunnen zetten.

'Voorzichtig,' vermaande ik nog, 'dat de kist zelf niet beschadigd wordt.'

Maar Thompsen plaagde; 'Hoe geruïneerder, hoe antieker en hoe beter.'

De latten vlogen gemakkelijk genoeg los, en daar stond de kist nu in al haar vervallen naaktheid, met lichte strepen waar de latten het stof een weinig hadden tegengehouden. Het was als een oude vrouw die zich ontkleden moest voor een commissie van artsen. En ik popelend als een bejaarde dokter, die in zijn jeugd een affaire met dezelfde vrouw gehad heeft, en haar nadien niet terugzag. Met een emotie uit gestalteloze, onwezenlijke herinneringen geboren.

De knecht vroeg: 'Zal ik het slot uit elkaar laten springen?' Hij was de cynische chirurg van het geval. Maar de chef was op mijn hand en zei: 'Probeer het eerst eens met een loper.'

Er behoefde niet lang geprobeerd te worden. Wel was het slot roestig en gaf het niet gemakkelijk mee; het knarste en piepte en krijste alsof het een ondraaglijke pijn leed, zo zonder de anaesthesie van een scheut petroleum, waardoor het gebloemde doek met de nog vaag onderscheidbare tekening nog erger besmeurd zou zijn dan al het geval was. Een verse olievlek zou alles bedorven hebben; alleen het oude, ondergestofte vuil van jaren hoorde bij het geheel. Doch na voldoende wrikken volgde tenslotte toch de verlossende krak, en bij al de drie toeschouwers een zucht van verlichting. Ik greep onwillekeurig naar het deksel om mee te helpen de kist te openen.

Het schenen lompen te zijn die bovenop lagen. Gelig, sterk aangevreten door de mot. Met handenvol gooiden de knecht en ik die vuiligheid van ons af, naast de kist. Hij was goed afgesloten geweest, want een muffe kelderlucht steeg op van onder onze woelende handen; niet heel sterk, maar toch duidelijk en wee. Als van vele, zeer vele paddestoelen. Kerkhoflucht. Wekenoude koffie en flauwe blauwzuursporen, amandelachtig. Zo moeten de grafkamers der

pharao's geroken hebben, toen ze na duizenden jaren door een paar fris-gealuinde Engelse geleerden geopend werden. En de vlokken van vergane doeken die wij wegwierpen, waren niet veel anders dan afgebroken mummiewindsels. Daaronder zat iets hards waaraan de knecht begon te rukken. Opeens trok hij zijn hand terug, als gebeten door een venijnig beest. Juist toen hij houvast kreeg. Hij stapte achteruit, veegde zijn gezicht zo goed het ging tegen zijn schouder af, zonder zijn hand te gebruiken.

'Nou, toe dan...' zei de chef, die zelf zijn handen niet had vuil gemaakt, maar ze in zijn zakken hield, terwijl hij stond toe te zien.

'Er is iets niet pluis... Zullen wij er niet eerst de politie bij halen?' opperde de knecht.

'De politie? Waarom?'

'De politie kost je hier in Mexico alleen maar geld. In godsnaam niet!' betoogde Thompsen. En zijn hemdsmouwen opstropend - hij liep als gewoonlijk zonder jas - boog hij over de kist, deed een greep in de naamloze stoffigheid en verrotting, schudde erin en haalde een groot voorwerp te voorschijn. Een bekkeneel natuurlijk. Alsof ik het voorvoeld had. Een menselijk bekken, schoongebleekt en wel. Indien een van ons voldoende anatoom geweest was, had hij meteen kunnen uitmaken of het van een man of een vrouw afkomstig was; doch geen van ons leken kon dat zien. Nu staarden wij elkander slechts ontzet aan; alleen Thompsen grijnsde: 'Geen wonder dat niemand die kist heeft afgehaald.'

'Haal nu maar verder uit,' beval de chef zijn knecht. 'Het is toch jammer dat wij de politie niet geroepen hebben. Nu kun je wat beleven...'

'Huh, in Mexico, waar de knekels zo maar voor het oprapen liggen?' smaalde de Amerikaan. 'Even buiten Tampico, man, langs de lagunes kun je ze op de landwegen aan de bomen zien bungelen. Oude petroleum-slachtoffers. Ook uit de tijd van de *boom*. Niemand heeft zelfs de moeite genomen ze in de grond te stoppen, ze hangen daar te rotten tot het touw breekt, schoongepikte geraamten, aas van de zopilote's, de stinkvogels, en tot aan het merg opgevre-

ten door de mieren. En dan zouden ze ons.... Kom nou!'

De knecht had weer moed gevat, liet den Amerikaan niet alleen werken. De armbeenderen volgden, de voetwortels, dijbenen, allerlei knoken. Het geraamte scheen compleet, alleen het hoofd ontbrak. De borstkas leek mij smal toe; het moest toch een vrouw geweest zijn. Onderop lagen weer lompen, grauw, bruinig gevlekt. Uiteenpulverend bij ruwe aanraking.

'Pas op!' zei ik. 'Misschien vinden wij nog een papier of enig ander kenteken.'

Maar er was niets. Op een hoopje lagen de knekels, op een andere hoop de muffe asachtige stof der verpakking. Kaf naast het koren. Een kostbaar maar onaf beeldhouwwerk in zaagsel verzonden.

De knecht zette de kist op zijn kant en klopte de bodem uit. Mijn afkeer overwinnend boog ik erin, om de bodem te onderzoeken. Het was alsof tekens daarop stonden.

'Licht bij!' vroeg ik. En reeds stond de onverschrokken Thompsen met een lucifer achter mij. 'Van Tampico, terug naar Tampico,' las ik. Het was met vaalrode, ruwe letters in het Spaans neergeklad; iets even raadselachtigs als al het andere.

'Misschien ontdekken we nog meer aanwijzingen,' riep mijn vriend enthousiast uit, terwijl hij de bijna uitgebrande lucifer van zich af wierp, omdat hij zijn vingertop schroeide. Een seconde later stond de lompenhoop in brand, en wij begonnen verwoed om ons heen te trappen om het vuur te blussen.

'Water! Water!' schreeuwde de chef. Het scheen een uur te duren voordat het gealarmeerde kantoorpersoneel met een paar volle emmers van achter het hek kwam aanstormen. Juist toen wij het vuur met vereende krachten uitgestampt hadden. Het water sloeg ook de dikke, akelige rook neer, en alles wat mogelijk nog smeulde, werd pulp. Ik zocht naar de beenderenhoop. Hij was uit elkaar getrapt, de knekels waren in onze vuurvrees fijngestampt en onherkenbaar geworden. Verpapt tot een smoezelige brei door het water en ons radeloos rondspringen.

'Wel, het is beter zo,' zei de Amerikaan, toen hij het ook

bemerkte. ‘Dat bespaart ons een menigte vragen en last en tijdverlies. Wat niemand ziet, kan ook niemand deren.’ De chef van het bevrachtingskantoor scheen het plotseling roerend met hem eens te zijn. ‘Neemt u de kist zo gauw mogelijk mee. Meteen maar,’ zei hij tegen mij. ‘De knecht kan hem brengen waarheen u wilt. Ik heb niets dan last van het ding. *Mil demonios!* Ik behoef er geen cent voor te hebben, als ik hem maar kwijt ben.’

‘Maar ik wil hem niet meer. Nog niet met geld toe. Nog niet met goud gevuld,’ antwoordde ik. ‘Niet dat ik bijgelovig ben, maar de idee...’

‘Dan moet hij maar meteen tot brandhout gehakt worden. Je kunt hem verbranden op het erf,’ beval hij daarop den knecht, die een gezicht trok en nijdig een schop tegen de kist gaf, zodat nog een laatste kleine stofwolk opsteeg. Toen wij weer op straat stonden, plaagde Thompsen mij nog even: ‘Alleen de idee, hè... Niet dat je bijgelovig bent. Maar zonder gekheid, ik zou zo'n kistje ook niet moeten hebben. Je hebt gelijk, het zou je niets dan ongeluk brengen. Van Tampico... terug naar Tampico. Dat is waarachtig ook het ergste wat je gebeuren kan.’

‘Vooral per kist. Onafgehaald,’ zei ik, terwijl wij de straat overstaken naar het bierhuis, om alle stof en schrik en walg uit onze keel weg te spoelen, en elkaar voor ditmaal vaarwel toe te drinken. Want mijn lust om nog aan wal te blijven, was grondig verspeeld. Stukgeslagen met de oude kist, die dit ogenblik stellig op de binnenplaats van Meléndez Hermanos bezig was in vlammen op te gaan.’

Kuiper kuchte een paar maal hard, bij wijze van punt achter zijn lang verslag en keek ietwat hulpeloos om zich heen. Het was duidelijk te zien, dat hij zich in Tampico niet op zijn gemak voelde. Zou het mij ook zo gaan, wanneer ik Mexico langer kende?

‘Je moet me de plaats eens laten zien,’ zei ik. ‘Wat je daarnet vertelde, is wel gek, maar tenslotte niet typisch voor hier. Het had overal kunnen gebeuren, en het is minder griezelig dan wat je vandaag is overkomen, want men kan gemakkelijk de natuurlijke oorzaken achter alles vinden; verontrustend wordt het pas, wanneer er krachten in

het spel zijn, die we niet kennen, wijl we ze niet opzettelijk kunnen uitoefenen, en waarvoor men nog ternauwernood een naam bedacht heeft.'

'Ik maak niet zoveel onderscheid,' meende de stuurman.

'Welbeschouwd is heel de wereld van een akelige ondoordringbaarheid, en wat dat betreft mag Tampico best als de navel van de wereld gelden, zoals de ouden vroeger Babylon noemden. We leven in een gelijke verwarring, niet alleen met onze taal maar ook met ons begrip. En nu wou je Tampico zien? Wees gerust, je zult meer dan je lief is van Mexico te zien krijgen. Ik heb er weinig zin in, hier nog rond te zwerven. Een paar jaar geleden had ik je kunnen brengen naar de vrouwenwijk, waar het ruig toeging en die misschien de grootste en rossigste van de hele wereld was, met grote pokerclubs, waar gespeeld werd, dat het niet mooi meer was; met cabarets, dancings en evenveel opiumkitten als in Shanghai. Met vrouwen uit al de vijf werelddelen en de onwaarschijnlijkste kerels. Heus de moeite waard, al moet je niet alles geloven wat meneer Hergesheimer daarover geschreven heeft. Maar vandaag is dit alles uitgestorven. Zonder olie branden ook de rode lampjes van Tampico niet. Er wordt geen geld meer verdiend, en je ziet hoe uitgestorven de plaats is, sinds de olie-export stokt. Misschien dat het door die nieuwe bronnen, waarvan je me voorlas, weer tot een opleving komt. Als er eerst een paar revoluties geweest zijn en de onteigeningen door de regering weer ongedaan gemaakt worden. Maar tot zolang is er niets meer aan dit nare nest, heus. Laat ons liever aan boord terug gaan. Je kunt het geloven of niet, maar ik verlang weer naar m'n schuit. Dat is tenminste Hollandse bodem onder m'n turftrappers.'

De stuurman stond op, en ik volgde hem, daar ik nog afscheid moest nemen van den kapitein, dien ik bij de drukte van de aankomst niet meer getroffen had. En onder het gaan bemerkte ik opeens, hoe vreemd de brede, vaderlands-trouwhartige rug van Kuiper aandeed in deze smorende, schijnbaar sluimerende, maar in werkelijkheid loerend-waakzame omgeving.

Dieren

Op de ‘Indra’, waar het laden en lossen opgehouden en een doodse avondrust teruggekeerd was - want niets is doodser dan een groot schip waarvan de machines niet draaien - trof ik den kapitein, dien ik vertelde, dat ik vermoedelijk een dag of drie, vier in Tampico zou blijven. Aan Don Salustiano Iriarte had ik direct bij aankomst een brief gezonden om hem mijn aanstaand bezoek te melden, en toen ik den kellner van het café waar ik met Kuiper geweest was, gevraagd had, hoe lang het kon duren, voordat ik antwoord kreeg op een brief naar San Pedro de Ixtla, had hij geantwoord, dat het hoogstens een dag of wat kon zijn, als de plaats die hij zelfs niet bij naam kende, werkelijk in de staat Tamaulipas lag, zoals ik hem inlichtte.

‘Dat is ongeveer zo lang als ik verwacht, dat we hier blijven liggen,’ zei de kapitein, ‘want 's avonds werken de heren hier niet meer. Als u wilt, kunt u die tijd nog aan boord logeren; ik weet niet of de hotels in Tampico wel zo aanbevelenswaardig zijn.’

Gaarne nam ik zijn aanbod aan, want de ‘Indra’ was een gemoedelijk schip, waaraan ik mij gewend had, terwijl hotels mij nooit konden aantrekken. Ik zou dus in mijn oude omgeving het tegenbericht uit de Rancho der Tien Mysteries afwachten, en mij tot zo lang beschouwen als gast van den kapitein.

Onderweg was hij vrijwel onzichtbaar, althans ongenaakbaar geweest, maar nu ontpopte hij zich als een korte, vriendelijke dikkerd, die gaarne een stevige borrel dronk, en ondanks de hoogrode kleur welke hem tot tussen het dunne hoofdhaar zat, weinig last scheen te hebben van de tropische hitte op deze plaats. Aan tafel, aan zijn rechterzij tegenover den eersten machinist gezeten, bracht ik verslag uit over mijn wedervaren aan wal met Kuiper.

De kapitein liet mij rustig uitpraten, maar zei toen met een gedecideerd gebaar: ‘Dat is allemaal nonsens, ouderwetse romantiek. Wat de mensen zich inbeelden en wat ze denken dat hun overkomt, is kinderwerk vergeleken met dat wat zich in de natuur afspeelt, ik bedoel onder de

levenloze stoffen, zoals mineralen, onder zulke onactieve dingen als planten, of bij de redeloze dieren. De mensen geloven aan geesten en geesteskrachten en laten zich heel wat voorstaan op hun eigen geest. Maar als je het *mij* vraagt, is alles even geestloos of even bezield, het ligt eraan hoe je het nemen wilt. Alles is min of meer dier, leeft op zijn eigen maniertje en heeft deel aan natuurkrachten, waarvan wij bitter weinig snappen, omdat de wetenschap nog in haar kinderschoenen staat, wat we ons ook mogen inbeelden met onze dieselmotoren en electrische centrales.' Kauwend knikte de machinist zijn instemming, en de kapitein, die bij al zijn dikte weinig at, ging voort:

'Daar heb je bijvoorbeeld een geval, waarvan ik onlangs gehoord heb, van tropische vlinders. Tot voor kort kende men alleen de mannetjes van die soort, die in menigte tussen de beide keerkringen voorkomen. Het is gebleken, dat er op de tienduizenden mannetjes maar een enkel keer een wijfje ontstaat, dat veel groter en mooier is en er heel anders uitziet. Min of meer als bij de bijen, waar in elke staat ook maar één koningin voorkomt op de zoveel honderd werkbijen en darren. Maar in nog veel sterkere mate.'

''t Is goed dat dit niet ook onder de mensen het geval is,' meende de machinist, die vrijgezel was en zich daarin verheugde, 'wat zou dàt een trammelant geven!'

'Alsof er nou al niet meer dan genoeg ruzie is in deze onrustige wereld,' meende de kapitein. 'Maar onderbreek me niet, want wat ik eigenlijk wou vertellen, is het volgende. Eens in de zoveel tijd ontwikkelt zich één van die duizenden mannetjes volkomen plotseling en op onverklaarbare wijze tot een wijfje, vliegt weg en blijft in de eenzaamheid ronddwalen, totdat ze broeds is. Als dan de paartijd gekomen is, ruiken de mannetjes, en dat is het merkwaardigste, tot op een afstand van tientallen, misschien zelfs honderdtallen kilometers, waar het enorme wijfje zit. Met een fijnheid van reukorgaan die boven alle menselijk begrip gaat, ofschoon wij van de honden weten, hoe ongelooflijk scherp het zijn kan, komen dan de mannetjes met honderdduizenden uit alle windstreken aangevlogen om dat ene wijfje te bevruchten, - met heel wat

erger haast dan kerels die zich verdringen en elkaar doodsteken om één zo'n variété-dame of vamp. Die mannetjesvluchten kende men al heel lang, zonder het flauwste vermoeden te hebben, dat het begonnen was om een wijfje, dat niemand nog ooit gezien had.'

'Cherchez la femme,' kon de machinist niet nalaten op te merken.

'En òf ze de vrouw gezocht hebben,' ging de kapitein voort. 'De geleerden konden maar niet verklaren hoe die uitgesproken mannetjes zich voortplantten. Ze konden toch onmogelijk uit peulvruchten of kalebassen tevoorschijn komen, zoals die ongeloofwaardige soort van ganzen, waar onze oude reisjournalen vol van staan, en waarvan Plinius, geloof ik, al verteld heeft, dat ze aan bomen groeiden totdat ze rijp waren om weg te vliegen. Later heeft men zijn geleerde neus opgetrokken voor dergelijke onbevestigde wonderverhalen, en waarschijnlijk terecht. Maar is dat van die vlinders niet nog gekker en zeldzamer?'

'Knappe vent, die dat tenslotte ontdekt heeft,' zei ik.

'Of toeval,' opperde de machinist.

'Ik ben te weten gekomen hoe dat gegaan is,' sprak de kapitein, terwijl een fijn glimlachje om zijn mond beefde. 'Mijn collega van de 'Timor' heeft het mij onlangs verteld. Dat ging zo. Een entomoloog was uit Europa naar deze streken gekomen om zeldzame insecten te bestuderen en te verzamelen voor zijn museum. Ergens diep in het oerwoud vond hij een exemplaar van het wijfje, dat hij natuurlijk niet kende, en meteen levend en wel in een doos deed, om het later op zijn gemak te kunnen onderzoeken. Na een paar maanden scheepte hij zich met heel zijn verzameling in om naar huis te varen.

En daar, op de Middenpassage, terwijl me die oude trekschuit van een 'Timor' over de linie zigzagt en ongeveer op de vijfentwintigste lengtegraad is aangekomen, halverwege tussen Afrika en Amerika, is de paartijd voor dat broedse wijfje aangebroken, en verspreidt ze haar voor mensenneuzen onmerkbare lokgeur door de luchtgaten van haar doos in de hut van den entomoloog. Het tocht er als de hel op die 'Timor' en zó woei die geur door patrijs-

poorten en deuren de zee op, naar de-hemel-weet-waar. In minder dan geen tijd had je de poppen aan het dansen. Met honderdduizenden, neen, millioenen kwamen de mannetjes aangefladderd over de wateren Gods. Hele zwermen, als onweerswolken, doken, vooruit en achteruit, aan bakboord en aan stuurboord, op uit de kim en kwamen snorrend en ritselend aangezet als de sprinkhanen, zodat de hemel verduisterde en het wel leek of er een fikse storm op til was. Ze kwamen zowel uit Afrika als uit Amerika, want het schip was juist halfweg en de wind was al een paar maal gedraaid. Daarom waren het er zo bijzonder veel, en zeg dat de helft onderweg verzopen is, dan was de andere helft nog meer dan voldoende om een hele volksstam aan het schrikken te maken.'

'De begeerten van den zondaar zullen met hem omkomen,' mompelde de bijbelvaste machinist. Maar zijn chef keek hem zo streng aan, dat hij onmiddellijk zweeg, en de kapitein ging rustig door:

'Ze kwamen recht op het schip af, feilloos geleid door hun instinct en hun reukorgaan, en vielen vermoeid op het dek neer, waar ze binnen het half uur een laag van ruim een halve meter dik vormden, al stond de hele dekbemanning met zwabbers en brandspuiten klaar en werkten ze zich het apenlazerus. Niets hielp, er kwamen er steeds meer; als sneeuwvlokken en ijzel zetten ze zich op alle touwen en spanten en relings en laadbomen, ze vormden een toren op het stuurhuisje en de schoorsteen lag zo vol, dat de walm door de machinekamer sloeg. Vooral de hut van dien geleerden baas kreeg het natuurlijk zwaar te verantwoorden. De vlinders zaten als een dikke massa tegen de buitenwand gekleefd, en het leek wel alsof de 'Timor' plotseling in een Noordzeemist terechtgekomen was. Zowel binnen als buiten kon je geen handbreed voor ogen zien. Het was vlindermoes waar je maar stond of liep.

Overigens moet het wel een mooi gezicht geweest zijn, al die lieve beestjes die daar kwamen aanzetten als heel kleine meeuwen, maar dan in ordeloze drommen, die op en neer golfden op de wind en als een soort van makke taifoen het hele schip omwikkelden.

Niets hielp aan boord, de stroom hield maar niet op. En weldra zag het schip er uit als een rare, drijvende pyramide in zee, een ijsberg in de tropische wateren. Al die fladderdingen hadden zich daarop neergestort.

Eén vlinder had kans gezien om door een kier in de hut van den geleerde door te dringen; de gelukkige! Eén op de zoveel millioen... Maar nog was hij niet in de doos bij het wijfje. Tot zijn vreugde begon de entomoloog, die zich daar tegen al de furiën van zijn vak verschanst had, iets te begrijpen van de ware zin van dit alles, toen de mannetjesvlinder niet meer van de gaatjes in de doos weg te krijgen was, waarop hij zat als een bok op de haverkist. Maar de geleerde had geen zin zijn kostelijke vondst uit het oerwoud zomaar prijs te geven, en...'

De kapitein leunde voldaan achterover, als iemand, die een moeilijk rapport tot een goed einde gebracht heeft, en geen woord te veel meer zeggen wil. De machinist schudde ongelovig het hoofd en vroeg een beetje onnozel:

'En wat gebeurde er toen?'

'Toen is de 'Timor' gezonken van de zwaarte van al die vlinders. De opvarenden, die zo verstandig waren het wijfje mee te laten verzuipen, konden nog net in de reddingsboten komen, en zijn later door mij opgepikt. Het was vóór je tijd, meester; ik dacht wel dat je dat vragen zou.' En zijn kleine, scherpe oogjes blonken van de binnenpret. Ik proestte het uit, terwijl de machinist zuurzoet op zijn lippen beet.

Wij stonden van tafel op, en terwijl wij het stille dek op liepen, zei de machinist: 'Toch is het waar, dat er van die vlinders bestaan. Ik heb het ook ergens in een boek gelezen. Maar dat is dierlijk instinct; daar is immers niets geheimzinnigs aan.'

'Aan het woord niet, aan het ding wel,' meende de kapitein weer ernstig, met een van die plotselinge overgangen, die hem gevreesd maakten bij zijn bemanning.

'Bij planten,' zei ik zelf, 'komen soortgelijke werkingen op grote afstand zeker voor. Want ik geloof niet aan dat fijne reukorgaan van die vlinders, maar veeleer aan het bestaan van een apart zintuig, waardoor ze de lokroep van

het wijfje verstaan, en waardoor ze geleid worden. Zij zijn als leden van dezelfde stam immers met elkaar verbonden, afzonderlijke individuen van één groot, zich verspreidend oerwezen. Misschien is dat met alles zo, maar zeker met de planten die ik bedoel. Zo heb je bijvoorbeeld de Gravensteinse appel. Dat was vroeger een van de bekendste en lekkerste appelsoorten in Noord-Europa, die oorsponkelijk gekweekt was door iemand in het Sleeswijkse plaatsje Gravenstein, waarvan de appelsoort zijn naam heeft, en vanwaar de planten naar overal verspreid zijn, - dat weet men precies. Welnu, al een hele tijd geleden begon de oude moederboom in Gravenstein meer en meer te kwijnen en te verschrompelen. En wat wil het geval, - met alle Gravensteiner appelbomen op heel de wereld is hetzelfde bezig te gebeuren. De moederplant sterft, en alle andere, zelfs de jongste afstammelingen, waar ze ook staan, in Holland, Frankrijk, Amerika, Japan, zijn bezig dood te gaan. Er zijn al jaren geen Gravensteinse appelen meer te krijgen, nergens meer. En ze komen ook niet terug.'

'Dat zie je soms ook met mensenfamilies gebeuren,' zei de kapitein. 'Plotseling sterven ze uit in alle vertakkingen.' De machinist was nadenkend geworden. 'Als je de dingen zo gaat beschouwen,' meende hij, 'dan wordt de wereld plotseling heel anders. In China hang je een zijden, in Amerika een katoenen, bij ons een wollen en hier een hennep-draadje in de aluin-oplossing, en overal komt eenzelfde kristalletje, precies gelijk van vorm, aan het draadje zitten en begint te groeien. Is het omdat er maar één aluin in de wereld is? Plotseling denken drie, vier mensen op verschillende punten van de aardbol precies hetzelfde, - dat *kan* toch, het komt voor... Betekent het, dat er maar één gedachte is, die met de snelheid van het licht door de wereldruimte ronddwaalt?'

'Wie zal het zeggen,' zei de kapitein, 'we zullen er wel niet achter komen, al staan we hier tot morgen vroeg over zes jaar.'

De beide zeelieden lieten mij alleen met de raadselen die zij hadden opgeworpen boven de vele andere, die mij al drukten. Mijn eerste nacht in Mexico was dan ook on-

rustig, gelijk zovele die nog zouden volgen, ofschoon er niets voorviel, daar ik niet van boord ging.

Nog in gedachten bezig met de dingen van de vorige dag, besloot ik de volgende morgen dan maar in mijn eentje Tampico te gaan verkennen. Voortaan zou ik tòch alleen staan in dit land en los van mijn oude omgeving, zoals die Sleeswijkse appelboompjes, die eeuwen geleden van hun oorsprong naar de vreemde gebracht werden, - en toch evenzeer daaraan verbonden bleven door onzintuigelijke banden. Dat was tenminste een geruststelling.

Kuiper had zich niet meer laten zien, en gedurende de tijd dat de ‘Indra’ voor Tampico lag, merkte ik maar weinig meer van hem. Hij had zich in dezelfde soort van terughoudendheid verschanst, als bij het begin van de reis, - stellig bevreesd dat ik beslag op hem zou leggen, als ik door de stad wilde zwerven. Ik ging dus alleen en moet bekennen dat ik teleurgesteld werd.

De plaats had het typische aanzien van alle oorden die te snel zijn opgekomen, en dan plotseling door een oorzaak van buiten geremd worden in hun ontwikkeling. Mooie villa's stonden achter sombere ouderwetse straten langs de lagune aan de oostzijde, maar al dicht daarbij strompelde ik weer door de grootste vervuiling tussen houten krotten, waar smoezelige kinderen met nog smoezeliger honden speelden onder het applaus der groene handpalmen van enorme scheefgezakte cactusplanten. Het geheel had iets benauwend-treurigs en vermoeids, dat nog verergerd werd door het zonlicht in de modderpoelen en het diepe paars der schaduwen. Overigens was het een geluidloze stad.

Het viertal dagen in Tampico - mijn eerste, teleurstellende dagen in Mexico - zou geen herinnering hebben achtergelaten, wanneer er niet een kleinigheid gebeurd was, die mij een tijd later veel te denken gaf. Terwijl ik tegen het vallen van de avond door een van de buitenwijken wandelde, die ik nu al aardig begon te kennen en die mij met hun tropische volkstuintjes tussen aarden wallen meer zeiden dan de karakterloze binnenstad, kwam opeens uit een van die ongetwijfeld door malaria geteisterde krot-

ten een magere, oude man met een kalebas in de hand naar mij toe. Hij zag er vervallen uit en ging in lompen, maar ondanks zijn peper-en-zout-kleurige haren schenen zijn ogen te branden in zijn kop, en hij droeg de kalebasschaal behoedzaam voor zich uit, alsof hij bang was iets van het vocht daarin te verspillen. Ik dacht dat hij met soep of zo naar den een of anderen buur toe ging, maar hij kwam recht op mij af, met een lichte, haastloze stap, en sprak mij aan in een keuriger Spaans, dan ik verwachtte van iemand die voor een bedelaar kon doorgaan.

'Señor', zei hij, 'met uw permissie. Ik heb hier een grote curiositeit, en zou het op prijs stellen, als u die van mij wilde kopen. Ik ga in op elk redelijk bod.' En tegelijk hield hij mij de kalebas onder de neus, waarin, klaarblijkelijk in een niet al te onzuiver water, een vreemd salamanderachtig beest, maar veel naakter en lelijker, rondzwom.

'Wat is dat voor een ondier?' vroeg ik, ingepalmd door zijn hoffelijkheid, die iets onweerstaanbaars had.

'Een axolotl. Kent mijnheer de axolotl dan niet?' Zijn stem drukte minder verwondering dan wel een beleefd verwijt uit.

'Neen,' zei ik, hoewel ik mij vaag meende te herinneren, dat ik weleens die naam was tegengekomen. Maar het wilde mij niet te binnen schieten in welk verband.

'Het wonderbeest van ons arme Mexico,' antwoordde de man met een licht pathos, zo als toneelspelers weleens schertsend *en familie* spreken. 'Het nationale symbool voor verleden, heden en toekomst. Een curiositeit in de schepping, mijnheer. Dit is nu de echte en onvervalste axolotl, en welk een exemplaar!'

Ik boog een weinig voorover om het beest nauwkeuriger te bezien. Het lag geheel onder water en droeg een soort van fijnvertakt gewei, als van rose korstmos, aan weerskanten van zijn kop. 'Uitwendige kieuwen,' schoot mij de schoolformule te binnen. 'Juist, uitwendige kieuwen.' En ik vroeg: 'Waarom is dit waterdier dan zo merkwaardig?' 'Omdat het, met uw verlof, geen waterdier is, maar een landdier. Tenminste wanneer het op de droge hoogvlakte voorkomt. Deze zelfde axolotl krijgt, zodra hij in de bergen

komt, longen en leeft tussen de rotsen. Zijn kieuwen vallen af. Maar nauwelijks komt hij weer in het water terecht, of zijn longen schrompelen en zijn kieuwen beginnen weer te groeien. Ik zei u toch, dat hij een echte Mexicaan is.'

'Wat bedoelt u met een echten Mexicaan? Ik ben hier vreemdeling,' bekende ik.

'Des te beter,' ging de man onverstoorbaar voort. 'Wees welkom hier, in ons midden. Nu moet gij de axolotl zeker kopen, want hij kan u veel leren.'

'Wat dan?' vroeg ik lachend.

'Hoe wij Mexicanen zijn. Twee dingen tegelijk en toch geen van beide. Goed en slecht, en toch anders. Wijs en dom, en toch noch het een, noch het ander. Wreed en zachtzinnig, voortvarend en lui, ongelovig en religieus. Wat u maar wilt, en toch niet zo.'

'Is dat dan niet met alle mensen het geval?' vroeg ik.

'Misschien. Maar niet zo duidelijk. 't Is bij ons als met de axolotl; goed zichtbaar. Koop hem, het zal u amuseren.' Ik schudde zo vriendelijk mogelijk van neen, en argumenteerde: 'Ik heb geen geld. En bovendien moet ik op reis, ik kan zoiets niet meenemen.'

De man keek mij met scheefgehouden hoofd aan, alsof hij hartgrondig aan mijn woorden twijfelde. 'Alle vreemdelingen die hier komen, hebben geld,' zei hij. 'Zij slepen alle rijkdommen uit Mexico weg, maar zij hebben gelijk, wanneer wij het toelaten. De axolotl laat zich ook brengen waar men maar wil; hij past zich aan en is met weinig tevreden. U zult geen last van hem hebben.'

'Toch koop ik hem niet,' antwoordde ik resoluut.

De man trok een licht-verwijtend gezicht.

'Goed. Ik begrijp het. Dan schenk ik hem u. Een vriendelijk geschenk mag men niet weigeren. Hier!' En hij drukte mij de kalebas in de handen. Als ik niet had aangepakt, zou ze gevallen zijn.

'In 's hemelsnaam dan, ik zal u een peso geven, en behoud het ding,' zei ik.

Maar verontwaardigd weerde hij af: 'Ik ben geen bedelaar, mijnheer. Betáál mij een peso en neem het dier mee.' Er viel niets aan te veranderen; zijn optreden was zo be-

slist en haast gebiedend, dat ik wel aan zijn wens *moest* voldoen. Het begon ook al donker te worden in deze buitenbuurt, die misschien niet ongevaarlijk was, en ik wilde terug. Zonder begeerte en met langzame waardigheid stak de man het zilverstuk in zijn zak, en liep door, na een hoffelijke groet gebracht te hebben, alsof hij maar een toevallige voorbijganger geweest was.

Aan boord werd ik hartelijk uitgelachen toen ik daar voetje voor voetje, veel te laat voor het avondeten, met mijn axolotl kwam aanzetten en mijn wedervaren vertelde. Het beest werd meteen 'de Mexicaan' gedoopt, maar ik kreeg het lumineuze idee het op mijn beurt met zoveel plechtigheid aan den kapitein als aandenken aan te bieden, dat hij het onmogelijk weigeren kon en het meteen aan de zorg van zijn hutjongen toevertrouwde.

Ik voelde mij gelukkig bevrijd van deze ongewilde aanwinst, onbewust van het feit, dat ik de axolotl later nog in vele gedaanten zou tegenkomen.

Het werd tijd dat de 'Indra' zou vertrekken, en ik had nog altijd geen antwoord van don Salustiano Iriarte ontvangen, hetgeen het onbehaaglijke gevoel versterkte, dat Tampico mij toch al bezorgd had. Ik besloot dus niet langer te wachten en op dezelfde dag als de boot, die een soort van 'laatste band' vormde, de stad te verlaten en hoe dan ook het avontuur te wagen, om bij een onbekende in de wildernissen van Tamaulipas op bezoek te gaan.

Aan het station was mij meegedeeld, dat San Pedro de Ixtla niet aan een spoorlijn, noch aan een hoofdweg lag, maar een weinig terzijde, ongeveer twee uur gaans van een halte met een onuitspreekbare inlandse naam. Daarheen nam ik dus mijn kaartje toen de 'Indra' goed en wel bezig was de rivier Panuco stroomafwaarts te varen. Tampico bleef een soort van middelpunt, vanwaaruit wij ieder in tegenovergestelde richting vertrokken.

Natuurlijk was deze eerste tocht naar het binnenste van het land vol aangename afwisseling. Het treintje, want veel bizonders was het niet, vertrok tegen zonsopgang, en weldra zag ik het slapende land ontwaken en de rode zonneschijf haar kop opsteken uit de dichte dekens van dauw.

Vochtig en broeiend waren de velden, afgewisseld door hoog hout hier en daar, en lagere vruchtbomen elders. De stille uitbundigheid, de onbewogen overdaad, die mij in tropenlanden steeds weer in een toestand van voortdurende heimelijke jubel bracht, heerste ook hier. Maar toen de zon harder ging schijnen en alle nevels opgetrokken waren, kwam daar plotseling een einde aan. Boortorens, tanks, huizen, fabrieksschoorstenen hadden opeens een stuk van deze weelde kaal geknaagd, zoals een grassnijmachine dwars door een wild perk vooruitgeduwd wordt, en niets dan een verminkte bodem achterlaat.

Petroleum! Het was alsof roet en vettigheid tot binnen in het rustig voortzeulende treintje doordrong, dat telkens schrille fluittonen uitstiet om zijn komst op het volgend stationnetje aan te kondigen. De nieuwe rijkdom van deze streek had een sombere, meedogenloze zakelijkheid, waarbij die van Tampico nog verzacht was door verwaarlozing en teruggang. Hier werd nog een schijn van bedrijvigheid opgehouden, want de aardolie, eenmaal uit het spongat der boortorens losgelaten, liet zich niet meer bedwingen, en moest, of men haar gebruiken kon of niet, verzameld worden, om niet het hele land straks met onblusbare vuurgloed te bedekken. Het was of deze noodzaak alles hier de verbetenheid gaf, die iets onmenselijks, iets zo hardvochtigs vertoonde, dat men er onwillekeurig van huiverde.

Een poos na iedere snerpende jammerkreet om deze ellende, stopte het treintje en kwamen fluisterende reizigers binnen, die slechts luidruchtig waren door hun menigte bagage: manden en bundels meestal, waartussen zij zich verschansten alsof zij markt hielden. Maar zij spraken weinig, schenen allen te leven onder de hoge blauwe, glasachtige druk van deze streek, waar de aarde-buik bezig was haar ingewanden binnenstebuiten te keren onder de chirurgische instrumenten en de drainage der industrie. Een donker volksmeisje met een grote rood-opengebloeide hibisk op haar boezem, was het enige lieflijke dat ik heel de morgen zag. Ze scheen de bloem haast op een andere planeet geplukt te hebben, en zelf hierover verbijsterd, naar deze plaats verdwaald te zijn.

Maar even plotseling als deze grimmigheid begonnen was, hield ze ook weer op, en volgden wij het mierenpad der spoorrails door een oerwoud, dat in ruisend zwijgen slechts op ons voorbijgaan leek te wachten, om meteen weer dicht te schuiven over baan en liggers, en terug te keren tot zijn geurig-diepe rust.

Pas hier, vond ik, begon de staat Tamaulipas. Een spoorbaan in een oerwoud heeft iets onbestaanbaars, als een lintje om een leeuwenpoot. Een gril van de natuur en... niemand is hier ooit geweest; de bomen groeien stil en onverstoorbaar verder, zoals duizend jaren al, en zoals het even dieper in het verkronkelde bos zichtbaar zou zijn. De eindigheid en willekeur van het mensenwerk krijgt iets belachelijks, wanneer 't omzoomd wordt door dat grote, eeuwige, onherroepelijke.

Ik was geïmponeerd, als altijd waar veel eeuwenoude planten, hoge bomen zijn. Het onbewogen, onaantastbare leven van de vegetatie slaat geheime ranken om ons hart en heeft zijn diepste wortels met die van ons eigen zijn gemeen. Zou dat misschien de reden zijn van deze indruk, waaraan niemand ooit ontkomt?

Tot na de middag duurde onze bunzing-tocht langs stammen, nog eens stammen, onder hoge loofgewelven, tussen heester-nissen, grotten donkergroen, met plantenvocht bezwangerd, waar een enkele maal verschrikte boskapellen vluchtten, en een catastrofe zou gebeurd zijn als de trein één enkele keer had durven krijsen.

Eindelijk kwam er licht in deze plantenhaag aan weerszij van de spoorbaan, de bomen werden schaarser, kleiner, hier en daar was alle onderhout verdwenen voor een mals, fluweelzacht gras.

Toen, bijna plotseling, begon de vlakte, onafzienbaar, onbarmhartig. Bijna was ik in het element van mijn verloren jeugd terug. Ik loop verloren in de bergen met hun onverzettelijke mysterie, maar de vlakte ken ik! Op de vlakten ben ik thuis. Niet dat zij zonder geheimen zouden zijn, maar elkeen voedere in zijn dromentuin zijn eigen sfinx. En ik heb vaak gelopen en gedraafd naast die der vlakte. Elke vlakte is verschillend, het is waar; die van de Afri-

kaanse zandwoestijn is vaak veranderlijk, verraderlijk; die der Hongaarse steppen fier, verlokkend tot een onverschrokken onderzoek; die van het Zuid-Amerikaanse hoogland wit, verblindend in de spiegelende zon, een poel van doorgloeid en dansend kiezelgruis, men leeft er slechts als licht, en in de nacht als schaduw; slechtgelooide vacht is de Gran Chaco en 'n korsten-hoop het hoge land van Gobi. Maar de vlakte hier was anders, - wuivend en verwelkomend met het golvend, haast geruisloos buigen van de lange slappe scheuten para-gras. Een zee-arm van intens, geelachtig groen, dat zachtjes rimpelde en zich naar alle horizonten eindeloos ver verloor, door niets gebroken. Op de toppen danste zonlicht, tintelend, trillend, was het fijner krinkelen en gedans van hete lucht als een dun, zijïg gaas gespreid, om deze groene zee nog in bedwang te houden, dat ze niet uitbundig openbarsten zou tot hogere planten, suikerriet, dat immers lijkt op reusachtig para-gras. En inderdaad, de vlakte wies, naarmate zich de rookpluim van ons treintje verder voortbewoog, gelijk een sliertend, schorpioenig schip door deze oceaan van groene halmen. Op het grasland volgden immers uitgestrekte, onbewogen velden suikerriet, waarin een schorre wind begon te schuren, telkens als wij bij een loods of opslagplaats een paar minuten stopten.

En na suikerriet-segmenten, bij tijd en wijle door een ruwe weg voor het vervoer gedeeld, weer para-gras, oneindig veel. genoeg voor heel een wereld van herkauwers, en slechts hier en daar een kale heuvel nu, of een verhoging met wat cactusplanten en agaves.

Zonder grenzen scheen dit land en zonder einders; want het groen bleek voort te spoelen naar steeds nieuwe vlakten, totdat het - laat in de namiddag - wat dunde, spichtiger en lager werd, als grote sterren op de zandgrond, die nu overal zich vaal ontblootte.

Daar dan, aan de ene kant, begonnen al de velden vol katoenstruiken, kort gehouden en in rechte rijen aangeplant, een grootscheeps verbond tussen het menselijk organisatie-talent en de overdadigheid der natuur; en om die reden aantrekkelijk en antipathiek tegelijk.

Maar ons treintje voelde meer voor de grasvlakte, en weldra lagen de katoenvelden weer achter ons. Het was al heel ver in de namiddag, de zon hing laag, en de stationnetjes waar wij nog stopten, bestonden nu meestal alleen uit een paar schamele gebouwtjes, of slechts een enkel afdak, waar passagiers tegen zon en regen beschut, op de aankomst van het treintje konden wachten. Zij volgden hoe langer hoe schaarser, de trajecten werden ook hoe langer hoe groter, of misschien leek het alleen maar zo, daar de vlakte geen afwisseling bood in zijn wuivend, bijna niet meer golvend oppervlak van groen, - òf para-gras, òf suikerriet, òf beide vlak bij elkaar en hier en daar wat katoen. De woningen der kolonisten, de rancho's, waren bijna niet te ontdekken. Slechts een zeldzame keer zag men ze met witte muren en een torentje, als vreedzame forten door wat bomen omgeven, in een afgeschoren stuk van de vlakte liggen, om de laatste zon te vangen. Hier en daar graasden dan wat troepen vee, en een verloren man reed te paard over een rulle weg tussen het gras. Het leek alles meer op een plaatje dan op werkelijkheid, want het had dat wijde, verbeeldingsvolle achter zich, dat grote platen hebben, die je op een regenachtige dag in een stil huis bekijkt, terwijl ze nog heel even naar zoetelijke drukinkt geuren. En ik verbeeldde mij al, dat de Rancho der Tien Mysteries er ook ongeveer zo uit zou zien. Het lokte mij aan, als was het een grote, lieflijke leegte, die slechts op mij wachtte, om vervuld te worden.

Groot was het contrast van deze afgelegen, maar door rijkdommen omgeven rancho's en hacienda's, met de enkele dorpjes die van de trein uit te zien waren, al van verre herkenbaar aan het barokke klokkentorentje dat nooit ontbrak, al behoorde het meestal bij een miniatuurkerk, zoals het dorpje dan een miniatuur dorp was. Je kon er Lilliputters verwachten. Maar het was waar, de gekerstende Indianen die er woonden, liepen gebogen en weggedoken, als behoorden ze inderdaad tot een schuwere en kleinere mensensoort. Hun armoede was aan alles te zien, aan hun povere katoenen kleding, hun huisjes van in de zon gedroogde aarde, maar het meest nog aan hun houding, die iets

smekends en afwerends had. Ik was ze al bij enkele tientallen tegengekomen, voordat ik mij realiseerde, dat het inderdaad Indianen waren, afstammelingen van de Huasteca's, die de Spanjaarden eeuwenlang werk gegeven hebben, voordat zij zich lieten temmen.

Maar nu leken ze dan ook voorgoed verslagen, en naarmate zij dieper in hun ellende wegkropen, mijmerde ik, verhieven de nieuwe meesters zich trotser in het zadel. Want de enkele *ranchero's* of *peones* die ik zag - te paard kwamen ze soms tot aan de trein, waar ze met prachtig rinkelend tuig aan de koppen van hun rijdieren rukten, opdat deze niet door de coupéraampjes naar binnen zouden gluren - de op hun zadel vastgeschroefde, cowboy-achtige ruiters met breedgerande hoeden, kleurige jakjes, enorme sporen en een lasso aan hun zijde, keken rond met saamgeknepen blikken welke gewend zijn verre horizonten af te zien, en spraken met een laatdunkend air, als waren ze werkelijk heer en meester van deze streek. Zou don Salustiano Iriarte er ook zo uitzien? Zou ik mij met dit soort mensen, dat diepe verachting scheen te voelen voor wie niet even fier te paard zat, ooit kunnen verstaan?

Hoe groots en lieflijk de vlakte ook was, waarin zij leefden, de mensen maakten mij, eerlijk gezegd, een weinig beangst. En hoe meer wij het station met de onuitspreekbare naam naderden, des te banger werd het mij te moede. Gelijk zo vaak in mijn leven verweet ik een onverschrokkener Ik dat zich nu koest hield: ‘Je hebt het zelf gewild... nou zit je erin.’

Het treintje had tegen vijf uur moeten aankomen; het was nu halfzeven, en we waren er nog niet. Diepere stilte begon over de thans spichtiger vlakte te dalen. Het was of de laatste geruchten met het licht verdwenen. Op grote afstanden hier en daar steeg een dunne rookpluim op naar de ijl-violette lucht, waarin reeds het grijs van schemering als heel fijne as begon te stuiven. De avond werd poeierig over het land uitgestrooid...

Toen schokte het treintje stil, en keek ik uit naar de plaats die mijn eindpunt was. Ze viel nergens te bekennen. Wel stond de onuitsprekelijke naam op een bordje geschilderd,

dat boven een soort van stal bij de spoorbaan hing, maar dat was alles. Midden in de schrale vlakte, die heel ver in avondnevelen opging, stond alleen maar dit afdak, waaronder zich alleen maar een paar inlanders bevonden, met de hoornachtige blote voeten op hun sandalen vastgesnoerd, om lijdzaam, zonder gebaren, bijna zonder toezien het vertrek van de trein af te wachten. Wat deed ik hier? Men had mij toch gezegd dat ik vlak bij San Pedro de Ixtla was, en ik kon mij niet vergissen. De naam op het bordje klopte met die welke ik in mijn notitieboekje had opgeschreven. Wat begon ik nu? Zelfs geen torentje viel in de verte te bespeuren.

Er was echter geen tijd tot beraadslagen; het treintje zou aanstonds weer verder schokken, en mij òfwel op een lange, nutteloze reis verder meevoeren, òfwel in deze barre eenzaamheid onherroepelijk achterlaten. Vertwijfeld, met mijn koffer nog op het platform, schreeuwde ik den eerste den beste toe: ‘Is het hier voor San Pedro de Ixtla?’

‘Ay... Ja...’ klonk het bijna aarzelend terug.

Achter mij hoorde ik een vrouw vragen: ‘Is het werkelijk hier San Pedro? Ik meende...’ En een mannenstem die antwoordde: ‘Quién sabe... wie weet...’

Ik was nog niet veel wijzer, maar de conducteur die langs kwam en riep: ‘Haast u, haast u, wij gaan,’ deed mij besluiten. Ik sprong op de grond en ging met mijn koffer onder het afdak staan. Proestend zette het treintje zich weer in beweging, en liet mij alleen achter. De koplampen van de locomotief smachtten weg in de vroege avond, maar het rode achterlicht bleef nog een poos lang te zien, totdat het puffen alleen nog heel zacht schokken geworden was.

Toen keek ik hulpeloos rond, of er iemand was die mij zijn diensten zou aanbieden, iemand wien ik naar de weg kon vragen. Maar de Indio's waren al ongemerkt verdwenen, en ik zag de laatsten van hen op een vijftigtal meters afstand met lichte, hertachtige tred over het voetpad verdwijnen.

Ik begon te hollen om hen in te halen.

De kogel van Isidro's Mexico had mij omsloten.

Don Salustiano

Mijn begeleiders naar het avondlijke dorp waren uiterst karig met hun woorden. Misschien omdat zij even weinig van mij verstonden als ik van hen. Want wat zij spraken, leek hoegenaamd niet op Spaans, waarvan ik in hun taaltje slechts nu en dan een ietwat verhaspeld woord herkende. Maar op mijn vraag: ‘San Pedro de Ixtla’ hadden ze goedkeurend geknikt en naar een vaag punt in de verte gewezen. Blij was ik hen gevolgd, toen ze dezelfde richting uit liepen. Bij mijn onderzoek of er een hotel was, kon ik echter geen antwoord krijgen, ze haalden de schouders op en begrepen blijkbaar niet, wat ik met uitdrukkingen als ‘herberg’ en ‘nachtlogies’ bedoelde.

Het waren twee Indianen die ik in de vallende schemer goed trachtte op te nemen, omdat ze in niets beantwoordden aan dat wat men allerwege onder die naam verstaat. Ze hadden beiden een niet al te brede strohoed met hoge punt op, en een donkere, ruw-wollen doek om de schouders geslagen. Ze droegen een soort van witte pyamajasjes, of liever hemden, waarvan de slippen van voren samengeknoopt waren en voorzien van mouwen die nauw om de polsen sloten; daaronder een vuilwitte enge broek, die ergens tussen de knieën en de enkels ophield, zodat ze niet gehinderd werden bij het lopen met hun donkerbruine, pezige benen en hun gezonde, brede voeten, die in open sandalen vastgesnoerd zaten. De gezichten hadden iets Chineesachtig plats, en vertoonden weinig uitdrukking op hun ongeplooid, chocoladebruin oppervlak. De een, blijkbaar de oudste, had wat magere, harde snorharen bij de mondhoeken en hij droeg aan de arm een grote korf waarin allerlei vruchten zoet en aanlokkelijk geurden. De ander was kleiner van gestalte, maar krachtiger gebouwd. Hij had een stok van ongeveer anderhalve meter in de hand, waarmee hij als het ware de last van stromatten balanceerde, die op zijn rug hing en met een brede band onder zijn kin door, langs zijn schouders vastgesnoerd zat. Ze liepen beiden zonder haast, maar tamelijk snel, zodat ik flink moest doorstappen om hen te kunnen bijhouden,

al was mijn koffer stellig lichter dan hetgeen zij torsten, en blijkbaar op het stationnetje hadden willen verkopen. De vertrouwde geur van ingesluimerd gras en avondlijke planten woei ons zachtjes tegemoet, en mijn voeten leerden voor het eerst deze vlakte kennen, ruller, magerder dan mijn ogen uit de trein geoordeeld hadden. Maar misschien was dit hier een minder vruchtbaar gedeelte van het land, en was don Salustiano Iriarte minder fortuinlijk terechtgekomen dan menig ander.

Ik trachtte naar de *'Rancho de los Diez Misterios'* te informeren, maar kon slechts zoveel wijs worden, dat mijn gidsen van het bestaan daarvan niets afwisten. Zij herhaalden zelfs de naam niet, wat ik een veeg teken vond. Onbekende wegen in een schemer die gestadig aangroeit, duren lang. Onze wandeling over een pad dat nauwelijks breed genoeg was voor twee ruiters, nam zowat drie uur in beslag. Het laatste uur werd er geen woord gewisseld, ook niet door de twee Indianen onder elkaar; het was als liepen wij in een soort van luchtige verdoving, waarbij de ledematen automatisch bewogen en alle besef van duur verloren ging, alle verlangen om ergens onder de knipperende sterren aan te komen, was opgehouden. Ik bemerkte dan ook niets bizonders, tot ik door een verwoed hondengeblaf werd opgeschrikt, dat aanstonds aan alle kanten luide en doffe navolging vond en op de aanwezigheid van menselijke woningen duidde, al zag ik ze niet.

Ik trok den ouderen begeleider aan de mouw; hij bleef onmiddellijk staan en ik keek hem vragend aan. Woorden waren nutteloos geworden, maar hij begreep mij meteen en zei melodieus: 'San Pedro de Ixtla.'

Ik slaakte een zucht van verlichting.

Het was niet te verwonderen, dat ik nog niets bemerkt had, want het duurde nog wel een kwartier, voordat wij de eerste woningen bereikt hadden, achter een paar groepen donkere bomen bij een kerkje waarvan de torens geenszins boven de kruinen uitstak, aan straten die niet anders waren dan het voetpad dat wij tot nu toe hadden gevolgd. Licht was er niet, totdat ik hier en daar uit een hut het oranje schijnsel van een petroleumlampje zag, - onvol-

groeide mandarijntjes, die plotseling begonnen te gloeien. Wel stonden op sommige plaatsen mannen buiten tegen witgekalkte of aardkleurige wanden geleund, onder de lage, een weinig vooruitstekende daken, waar het nog donkerder was dan midden op de weg.

Had ik hier mijn gidsen uit het oog verloren, ik zou hen nooit meer teruggevonden hebben, want al de mannen die wij tegenkwamen, waren ongeveer eender gekleed en leken op elkaar. Ze groetten met een korte handbeweging, maar zeiden geen woord en vroegen niets. Ik besloot mijn begeleiders maar te volgen, tot wij op het marktplein zouden komen, dat er stellig moest zijn, en waar de grotere gebouwen en een of ander logement wel zouden staan.

Inplaats van daarheen te gaan, klopte de oudste Indiaan bij een onaanzienlijke, maar goed onderhouden hut aan, en riep zacht: ‘Maestro!’

Een ruw-houten deurtje ging open; in het licht van de petroleumlamp, die boven hem aan de zoldering hing, verscheen een man met een grijzende, kort geknipte baard en fonkelende ogen. Ik zag achter hem op de onbedekte tafel een opengeslagen boek liggen, waarin hij blijkbaar had zitten lezen, en wist dat ik eindelijk gehoor zou vinden.

De twee Indianen gingen een paar stappen achteruit, opdat de ander mij goed kon zien. En in volmaakt Spaans, met volmaakte hoffelijkheid zei de man:

‘Kom binnen, señor. Ik ben de schoolmeester van San Pedro de Ixtla.’

Vervolgens riep hij de beide Indianen iets toe, waarop zij zich verwijderden, voordat ik hen nog had kunnen bedanken voor hun doeltreffende dienst.

‘Ik ben vreemdeling,’ begon ik maar, hoogst verrast.

‘Kom des te liever naar binnen,’ antwoordde de maestro met een buiging. Daarop duwde hij mij met zachte aandrang in het huisje en sloot onmiddellijk de deur, als had hij haast om mij te gaan beroven.

Ik moet even verschrikt gekeken hebben, want hij verklaarde aanstonds: ‘Dit is het uur van de malaria. We moeten oppassen.’ Een stille, gelukkige glimlach blonk tussen zijn baardharen en in de heldere ogen. Hij haalde

wat vruchten voor de dag en een paar maiskoeken, die als stukjes leer aanvoelden en evenzo smaakten.

‘'t Is alles wat ik op 't ogenblik heb. Dit is een arm dorp,’ zei hij verontschuldigend. ‘Maar als u grote honger heeft, kan ik...’

Ik betoogde dat ik voldoende onderweg had kunnen eten en niets meer nodig had. In het hotel zou men mij wel verder kunnen helpen.

Het twinkelen van zijn gezicht werd nu een brede lach van sterke glimmende tanden, terwijl hij zei: ‘Hotels zijn een ongekende weelde in San Pedro. Hier komen zelden nieuwe mensen, en allen hebben dan wel een familielid of kennis waar ze onderdak vinden.’

‘Dan zal ik iemands gastvrijheid moeten inroepen,’ verklaarde ik, ‘tenzij ik op dit late uur nog gemakkelijk de Rancho der Tien Mysteries zou kunnen bereiken.’

‘Zeventien kilometer,’ antwoordde de schoolmeester, ‘en op de rancho's gaat men nog vroeger naar bed dan in de dorpen. Maar het spreekt toch vanzelf dat u mijn gast is. Waarom hebben die mensen u anders hier gebracht?’

Hij zei het zo eenvoudig, dat ik geen verdere plichtplegingen maakte, en op deze wijze werd hij de eerste bewoner van het land, met wien ik vriendschap sloot.

Want het bleek al spoedig onder het praten in die schamele houten ruimte, dat het een waar feest voor hem was, iemand uit ‘de grote stad’ bij zich te hebben om met hem te kunnen praten.

Hij zat hier vast aan zijn beroep, dat hij als een moeilijke, maar gewichtige roeping opvatte. Slechts eens per jaar kon hij een paar weken weg. ‘Als ik langer afwezig zou zijn, verliep mijn schooltje meteen, en moest ik met alles opnieuw beginnen. Er zijn voortdurend duistere machten tegen ons aan het werk; tegen de verlichting en het onderwijs aan de Indio's,’ verklaarde hij. ‘De vreemdelingen, zelfs de stadsmensen in Mexico, weten dat zo niet, maar wat wij hier op het land als *maestros rurales,* plattelandsonderwijzers, te doen hebben, is Sisyphus-arbeid, of liever, het werk van Atlas, want tevergeefs is 't niet, gelukkig.’ Hij praatte graag, met zijn mooie stem en welgevormde

zinnen, met de gedragenheid van iemand die doorgaans uitvoerige alleenspraken houdt en daarbij de critische toehoorder is der eigen gedachten. Toen ik hem een weinig op de hoogte gebracht had van het doel van mijn tocht, liet ik hem verder zelf maar vertellen, van zijn leven in dit kleine, afgelegen oord; zijn stille strijd tegen den dorpspastoor, die naar zijn zeggen opstandigheid en ongeloof vreesde, wanneer de Indio's leerden lezen en schrijven; het hardnekkig verzet dat hijzelf bij sommige inboorlingen ondervond, wijl ze bang waren, dat het schooltje slechts een voorpost was van belastings- en recruteringskantoren, en ze liever den pastoor geloofden, die beweerde, dat men op de scholen van de Republiek het ouderlijk gezag ondermijnde en de kinderen aan den duivel overleverde. ‘Er moet gevochten worden,’ zei de schoolmeester tenslotte. ‘Het onderwijs is een gevecht tegen de duisternis. Maar langzaam, langzaam wint toch het licht.’ En hij straalde van intellectueel geloof en warm idealisme.

Ik was niet van zins zijn schone illusies te bestrijden, en wilde slechts vragen, vragen, want dit eerste kijkje dat hij mij bezorgde op de vraagstukken van het land, was al belangwekkend genoeg. Alleen wilde ik hem niet laten merken, dat alles nog gloednieuw voor mij was. Met een schijn van deskundigheid vroeg ik dus:

‘Is u al lang hier gestationneerd?’

‘Al vijf jaar,’ antwoordde de schoolmeester. ‘Maar dat is niet lang. Op mijn vorige standplaats, in het zuiden, ben ik bijna tien jaar geweest. Totdat de regen mij er vandaan gejaagd heeft,’ liet hij er peinzend op volgen.

‘De regen? Ik dacht dat dit land juist van droogte te lijden had.’

De schoolmeester knikte goedkeurend, zoals hij waarschijnlijk ook tegen zijn leerlingen deed, en zei: ‘Natuurlijk, dat was het ook. Maar toch verdreef mij de regen. Ik zal het u uitleggen. Een maestro rural is van alles op zo'n dorp, maar pas in de laatste plaats schoolmeester. Dat is juist de moeilijkheid. Men moet de onmogelijkste dingen doen om het vertrouwen van de mensen te winnen, voordat ze hun kinderen sturen. De Indianen leven van landbouw,

en als de kinderen groter zijn, is het dat, wat de Republiek van ze nodig heeft: dat ze boer worden! Ik ben dus in de eerste plaats landbouw-consulent. De Indio's werken nog zo primitief op het land als duizenden jaren geleden, reeds lang vóór keizer Moctezuma. Geloof niet, dat ze er iets bijgeleerd hebben in al die eeuwen. Dat is ook de reden, waarom ze niet tegen de grote rancho's op kunnen, en in hun armoede van kwaad tot erger raken. Het enige wat zij leerden, is bidden in de kerk en berusten. Maar ik zeg: het beste gebed van den boer is zijn ploeg, en berusting vernedert den mens. Wij zijn strijders!'

Op mijn beurt moest ik glimlachen om deze filosofie; maar daar de feiten mij meer interesseerden, vroeg ik: 'Wat was het dan eigenlijk met die regen, daar in...'

'Daar in Oaxaca? Op zichzelf simpel genoeg, en toch... zonderlinge speling van het noodlot. Ik was er al bijna tien jaar geweest in net zo'n afgelegen dorp als dit. De mensen kenden mij en ik kende hen. Maar met dat al kwijnde mijn schooltje, want het ging slecht met de landbouw, de maisoogst was al een paar maal mislukt, en als de mensen verarmen, vermindert ook hun zin voor het hogere, - dat zal men altijd zien.

De plaats was van nature arm aan water, er waren feitelijk kostbare bevloeiïngsmiddelen nodig om een eind te maken aan de onzekere toestand van de kleine landbouw. Ik schreef een paar maal naar de regering, of men niet iets kon doen voor die stakkers van mensen, die stuk voor stuk heel goede lieden waren, maar nog slechter leefden dan de beesten op een behoorlijke rancho. Ik kreeg geen antwoord; die heren in de stad hebben hun hoofd bij heel andere dingen, dat is een tweede kwestie.

Maar goed, ik besloot toen maar zelf iets te doen, en trachtte een paar Indio's, met wie ik het best stond, ertoe te bewegen, samen met mij een kleine waterleiding aan te leggen. In een half jaar zouden wij kans hebben, een paar akkers regelmatig te bevloeien. Daarmee zouden wij de rest van de mensen kunnen overtuigen en dan misschien...' De onderwijzer streek zich door de haren en schudde treurig het hoofd bij de gedachte aan zijn mislukking.

‘Wij begonnen met ons kleine troepje,’ ging hij voort, ‘maar het ongeluk wilde, dat er al die maanden zowat geen druppel regen viel. Er zou binnenkort hongersnood geleden worden. Sommige mannen trokken al weg naar elders, - want zo zijn die Indio's, ze laten hun vrouwen en kinderen doodleuk achter; die behoren bij de hut, zeggen ze. Het zijn onroerende goederen.

Op een Zondagmorgen krijgt de pastoor het in zijn hoofd om tegen het verzamelde volk te vertellen, dat deze droogte een straf Gods was voor 't verderf dat op die plaats gebracht werd uit de stad, door mensen die meenden dat ze met zinneloos gegraaf de onwrikbare raadsbesluiten des Hemels konden veranderen, en dergelijk moois meer. Enfin, de heilige man bedoelde mij, omdat ik er juist weer in geslaagd was om met behulp van mijn medearbeiders aan de waterleiding ook weer iets meer leven in het schooltje te brengen. De pastoor bulderde nog een paar maal over de hel en over vlammen die uit de grond zouden opslaan om het hele dorp te verzengen, wanneer er niet een grote boete-processie gehouden werd naar den *Santo* in een kapel uit de buurt, op een paar uur afstand, om regen van de hemel af te smeken. Het zou meteen de volgende Zondag moeten gebeuren, voordat het te laat was.

Mijn vrienden die in de Zondagsmis geweest waren, kwamen het mij vertellen en voelden zich hoogst verlegen, omdat de pastoor ook hen bedoeld had. De volgende dagen groef en bouwde ik alleen aan de waterleiding, die niet meer opschoot. Ik kon mijn school toch niet helemaal verwaarlozen? Zo werd het weer Zondag. Al vroeg hoorde ik de trommels slaan, ja, dezelfde huehuetls die ze in vroeger tijd bij heidense feesten bespeelden, en hun hoge, schrille fluiten die door de lucht snerpten, zoals in de dagen van wijlen mijnheer Netzahuálcoyótl Want er is geen christendom in dit land, let er op, wat ik u zeg; er is alleen het oude heidendom, met een dun christelijk vernisje er over. En dat blijft zo, tot ieder in Mexico kan lezen en schrijven. Maar de onwetende papen willen het niet inzien.

Welnu, daar begon die processie, met vaandels en kaarsen en kruisen en alle beelden uit het kerkje. De muziek voor-

op, daarna de dansers met hun afgrijselijke maskers en hun mooie, kostbare costuums. Dan de vrouwen en kinderen en grijsaards, biddend, zingend, litanieën krijsend. En achteraan de pastoor in zijn oude pronkgewaden, met de ciborie in een vergulde doek, en de misdienaars met wierookvat en wijwater - het laatste beetje water van de streek, geloof ik - aan weerszij van hem.

Ik stond in de barre zon aan mijn kanaal te werken toen ik ze zag trekken door het land, een trage stoet in een stofwolk die aan alle kanten om hen heen dwarrelde, want de aarde was uitgedroogd, alle planten zagen geel en bruin, de aardkorst was door een netwerk van scheuren verdeeld. De muziek en het zingen klonk vreemd en ver over het veld, langs de hellingen, naar de strak-blauwe hemel, onhoorbaar voor de natuurverschijnselen met hun ijzeren wet. Tenminste, dat dacht ik, toen ik mij het zweet afwiste en de processie stond na te kijken, om aanstonds weer door te graven. Tenslotte kon ik in een maand klaar zijn met de aanleg, ook als ik heel alleen doorwerkte.

Toen de stoet terugkwam in de gloeiende middag, was ik nog altijd bezig. Ze waren niet zo luidruchtig meer, maar vertwijfeld. Want ze spraken druk met elkaar; pas wanneer een Indio de wanhoop nabij is, begint hij te praten. Een paar zagen mij, maar ze wenkten niet zoals anders in 't voorbijgaan. Ik behoorde ondanks alles niet bij hen, en zeker niet nu het fanatisme ze gepakt had. Ze brachten *Tatita Dios*, vadertje God, naar de kerk terug, waar de koster als een razende het klokje liet kleppen, boven de muziek en de trommelslagen uit, die opnieuw begonnen waren, toen ze het dorp naderden.

Op dat moment begon de hemel te betrekken; een paar uur later, terwijl het hele volk onder de arkaden op het marktplein verzameld stond, begon het te stortregenen. Meer en langer dan het ooit in de staat Oaxaca geregend heeft, geloof ik! En op hetzelfde ogenblik wist ik ook, dat al mijn werk van tien jaar verloren was.

Als het zo lang droog geweest is, geeft zelfs water de mensen een soort van dronkenschap; want ze zijn in deze dingen niet anders dan de natuur, - helaas. 's Nachts

was het groot feest in het verregende dorp, dat rood stond te dampen van dauw en nachtvuren. Ik had mij in mijn hut opgesloten, want ik wist, dat het toen buiten niet veilig voor mij was. Geen jaar gaat voorbij, zonder dat een dozijn van mijn collega's het loodje legt, - en 't is niet eens altijd door eigen onvoorzichtigheid.

Het tumult, dat tot het morgenkrieken voortduurde, liet mij niet slapen. De mensen, anders zo vreedzaam en stil, leken waanzinnig geworden. De bomen drupten nog, er was een vochtige brandlucht toen ik eindelijk opstond en mij naar buiten waagde. Instinctief liep ik naar het houten schoolgebouwtje aan het andere eind van het dorp. Het stond er niet meer, alleen een zwart-verkoolde puinhoop. Ik kon vertrekken; had misschien gendarmes uit de stad Oaxaca kunnen laten komen. Maar wat zou het helpen? Het had geregend, tegen de elementen is niemand opgewassen, ook de hele gendarmerie niet. En wapens zijn grote vijanden van het onderricht der volken, dat is mijn stellige overtuiging.

Mismoedig ging ik afscheid nemen van mijn dierbare waterleiding. Ik had het beter kunnen nalaten. Hij was over de hele lengte die ik kon overzien, kapot gestampt, met kapmessen en schoffels verwoest. In enkele minuten had het halve dorp mijn werk van zes maanden zonder moeite te niet gedaan, - zoals één regenbui mijn onderwijs van tien jaar. Een paar uur later vertrok ik met mijn bundeltje kleren en wat boeken, door niemand gegroet. Dat is het leven van een *maestro rural*, mijn beste señor! Drie weken later begon ik hier in Tamaulipas, waar niemand me kende, en mijn fiasco het onderwijs dus niet schaden kon.'

Hij zweeg, maar hield nog een wijle het pathetisch gebaar van zijn uitgespreide armen vast, waarmee hij gezegd had: 'Dat is het leven van een maestro rural!'

En ik vond het niet overdreven.

Maar uit zichzelf begon hij weer te glimlachen en terwijl hij zijn armen liet zakken, vervolgde hij sereen: 'Later heb ik gezien, dat door die waterleiding toch wel vocht gevloeid is, dat niet uit de hemel kwam. Dat heeft mij ge-

troost. Want het is bitter het onderspit te moeten delven tegen.... noemen wij het de blinde Natuur.'

'Wat dan?' vroeg ik. 'Waar kwam het water vandaan?' 'Uit mijzelf. Zweet, mijnheer! Al die beken zweet die ik er gelaten heb.' Hij lachte als een kind, als een leerling des levens, die den schoolmeester in hem verschalkte.

Het vertederde mij, zodat ik zei; 'Het kàn niet voor niets geweest zijn, al dat zweet.'

Maar de maestro, een rasechte Mexicaan tenslotte, antwoordde met de gelaten oer-wijsheid van zijn land: 'Quién sabe... wie weet...'

Het klonk niet al te hoopvol, maar ook niet al te onzeker. Het olielampje begon stuipjes te krijgen en herinnerde mij er aan, dat het al laat moest zijn. De schoolmeester wilde met alle geweld dat ik op zijn zeildoeken brits zou slapen, hijzelf zou het zich met een stromat op de vloer gemakkelijk maken. Hij was er niet van af te brengen, en beweerde dat stromatten zelfs gezonder waren dan bedden. 'Ik ben geoefend om te slapen als een Indio,' zei hij vriendelijk. 'U waarschijnlijk niet.' Ik liet hem dus begaan.

Voor wij insliepen vroeg hij nog, of ik de volgende dag zijn school kwam bezoeken. Ik wilde des morgens echter zo vroeg mogelijk op weg naar de rancho van don Salustiano, temeer omdat de maestro mij had meegedeeld, dat het wel niet mogelijk zou zijn een rijdier in San Pedro te krijgen, men was er zelfs te arm voor ezels, of het zou van een zekeren Efrain Carranza moeten zijn, en deze was afwezig. Ik beloofde echter, dat ik spoedig terug zou komen, speciaal voor hem, en hij drong niet meer aan.

Buiten hoorde ik de krekels sjirpen. Zij en de zachte ademhaling van den schoolmeester in het enige vertrek van zijn hut, zongen mij in slaap.

Toen ik mijn ogen weer opende in het daglicht, was hij al gekleed en bezig koffie te zetten. Onhoorbaar moest hij hebben rondgescharreld. Ik bedacht onwillekeurig: 'Zo glijdt hij hier door dit tijdeloze binnenland. Vijf jaar... tien jaar... hij spreekt er over alsof het dagen en uren zijn.' En ik zag nu opeens dat hij iets heldhaftigs had.

'Goed weer,' juichte zijn stem. 'Maar draal niet te lang.

Het wordt warm vandaag. Weten ze dan niet dat u komt? Ik heb don Salustiano wel eens ontmoet. *Qué gran tipo!* Wat een prachtvent!'

'Hoe is hij dan?' vroeg ik. 'Ik ken hem niet. Hij heeft zeker mijn brief niet ontvangen.'

'In deze streek gaan de brieven als vlinders,' glimlachte de schoolmeester. 'Ze blijven hier en daar lang zitten eer ze verder vliegen.' Hij maakte fladderende gebaren.

'Dat zal het zijn. En die fameuze don Salustiano?'

'Een gran tipo, zei ik toch. Als *hij* gouverneur van de staat Tamaulipas geworden was, dan hadden we hier al andere toestanden. Maar hij is geen politicus... neen... anders zou hij don Salustiano niet zijn...'

Meer kreeg ik niet uit hem, terwijl hij mij door San Pedro begeleidde, om mij de goede weg naar de Rancho der Tien Mysteries te wijzen. Het dorp was in het donzige, geurende morgenlicht van een onvermoede vriendelijkheid bij alle armoede. Het was niet groot, veeleer een marktvlek voor de naburige boeren, een gehucht van nagenoeg uitsluitend hutten en *adobe*-huizen, de woningen van aangestampte en in de zon geharde klei, waarin de 'betere' inlanders woonden. Witgekalkt waren alleen het kerkje, het gemeentehuis, de school en de *botica*, een soort van komenijswinkeltje, alles gebouwtjes zonder verdieping, hoogstens met een droogzolder, wanneer ze geen platte daken boven hun luifeltjes hadden.

Bij sommige hutten bloeide het vermiljoen van granaatappel-bloesems tussen het jonge smaragdgroen van kruiden en struiken; daarachter stonden de houten buitenhuisjes, hutten kon je ze beter noemen, aardkleurige en vaak met bruin-verdord loof tot dak. En geleidelijk aan dunde de plaats uit tot open vlakte.

De schoolmeester had een montere, veerkrachtige manier van lopen, als had hij die der Indianen, die nooit grote stappen maken, overgenomen. Toen wij op de open vlakte, aan een weg door dromende maisvelden gekomen waren, zei hij: 'Nu kan het niet meer missen, wanneer u deze richting houdt, en geen zijwegen neemt. Over een kwartier is u op het grote grasland. En over twee uur kunt u de

Rancho der Tien Mysteries zien liggen. Tot ziens, vergeet niet terug te komen. In San Pedro de Ixtla staat uw eigen woning.' En hij boog met zeldzame hoffelijkheid.

Ik voelde de warme druk van zijn hand nog in de mijne, terwijl ik voortliep tussen de droge maisvelden met hun zachte ritselingen, alsof daar altijd iets, een dier of mens, voorzichtig bezig was zich een weg te banen door de hoge stengels. Een enkel steenachtig kopje onderbrak de aanplant.

Daar lagen een paar spierwitte karkassen, van rijdieren blijkbaar, te roosteren in de zon, die nu al heet begon te worden. Over de steenkale beenderen hipten grote zwarte vogels, dezelfde kalkoenachtige gieren die men elders 'stinkvogels' noemt, omdat zij altijd de doodgravers het werk uit handen nemen. Ze vlogen snel op, toen ik aankwam, maar zwierden onmiddellijk terug, een half dozijn ongezellige zwartrokken, met de leerachtig-geplooide strenge koppen van rechters uit de onderwereld, en hoekige snavels in plaats van haakneuzen. Toen ik een goed eind doorgelopen was, merkte ik, dat ze hoog boven mij cirkelden en mij volgden, stellig in de verwachting, dat ik ergens onderweg wel wat eetbaars zou deponeren.

Een eerste eenzame wandeling in een wildvreemd binnenland kan zelden opwekkend zijn. Ondanks de strak-blauwe lucht boven de stille, vaalgroene vlakte, overviel mij de sombere gedachte aan ongeval en mislukking. Wat er wel met mij gebeuren zou, wanneer mij hier iets overkwam? Ik ben een waaghals maar geen held, - een ogensluiter bij het duiken. Ik kende het besef van gevaar maar al te goed, een koud, langs de rug naar de schouderbladen omhoogkruipend gevoel, dat tenslotte een somnambule toestand veroorzaakt, waarin ik koppig word en hardnekkig, door een diepere, meer instinctieve dan verstandelijke overtuiging gedreven, dat ik het er toch heelhuids afbreng. Het is deze overtuiging die vermoedelijk ook bij anderen doorgaat voor driestheid. Telkens als ik in levensgevaar dacht te verkeren, en soms was het ernstig genoeg, voerden die twee wezens in mij, de Haas en de Verzekerde, net als nu hun verbitterd tweegesprek. Zo schept een al te

eenzaam mens zich gezelschap uit zijn vrees, en legde ik een urenlange weg af, onder luid gekibbel van twee tyrannieke instanties in mij, waarbij als het ware het lichaam dat daar over het smalle, rechte pad door de vlakte voortliep, geamuseerd toeluisterde, als betrof het gekrakeel een vreemde. Werkelijk, er wonen vele wezens in een mens, want andere gedachten waren alweer bezig met de plaats waar ik naar toe ging, de rancho, waar ik zo lang wilde wonen als men mij gastvrijheid zou willen geven, don Salustiano Iriarte, die mij vermoedelijk wel zou tegenvallen na alles wat ik gehoord had, de geheimzinnigheid van dit land, dat misschien doodalledaags zou blijken, wanneer men het goed genoeg leerde kennen.

En onderwijl cirkelden onvermoeid de grote zwarte vogels boven mij, zwevend en glijdend zoals alle roofvogels, - bijna zonder vleugelslag. Ze moesten ogen als telescopen hebben, om zo diep onder zich op de vlakte te kunnen bemerken wat hun aanstond. Ik trachtte even scherp de horizon af te spieden, of ik de rancho nog niet zag, maar ontwaarde slechts een klein stofwolkje ver naar rechts. Ik was toch niet van de goede weg afgedwaald, door per ongeluk een zijpad genomen te hebben? Soms twijfelt men zelfs over dat wat men zeker schijnt te weten...

Het stofwolkje werd groter en vervluchtigde als rook tegen de hemel. Was het wel stof? Het was droog genoeg voor een prairiebrand. Verbeeld je... Maar dit was geconcentreerder, en zelfs nu had ik dan toch iets van de rode gloed of minstens het dansen van de verhitte lucht moeten zien. Toch verhaastte ik onwillekeurig mijn pas.

De wolk kwam op mij toe en deelde zich. Eindelijk zag ik dat het drie mannen te paard moesten zijn, of liever twee, want nu kon ik duidelijk onderscheiden, dat het derde paard onbereden was, ze voerden het slechts met zich mee. Het waren inheemse ruiters, die dwars over het veld draafden, zonder zich om wegen te bekommeren. Ze waren tot vlak bij mij gekomen, een lange magere man, met brede hoed, in een eenvoudig hemd met rijbroek; het enige bizondere aan hem, behalve zijn smal gezicht met arendsneus en wenkbrauw-dun snorretje, was de brede, met

koper bewerkte gordel, die om zijn middel zat. De ander was een jonge, sportief er uitziende kerel met een rode zakdoek om de hals geknoopt en in zijn nek een oude strohoed, die heel zijn nieuwsgierig gezicht vrij liet.

Ik meende eerst, dat zij mij tegemoet gezonden waren. Maar ze deden alsof ze, zonder zelfs een woord te zeggen, wilden doorrijden, zodat ik mij niet kon weerhouden te vragen; 'Is dit de goede weg naar de rancho van don Salustiano Iriarte?'

'Moet u daarheen?' vroeg de oudste man, terwijl hij zijn paard met een schok stilhield.

'Ja,' zei ik. 'Ik heb den patroon van mijn komst verwittigd. Ik word er verwacht.'

'Dan had ik het moeten weten...'

'Is u dan soms don Salustiano?' vroeg ik verrast.

'Neen, maar ik ben de capataz, de assistent van don Salustiano.'

'Ik heb bijna een week geleden geschreven dat ik kwam,' verklaarde ik een beetje bitter.

De ander keek bijna verveeld, maar zijn gezicht lichtte op toen ik vervolgde:

'Ik kom helemaal uit Europa, ziet u. Ik ben een vriend van Isidro Iriarte, don Salustiano's neef.'

'Ha, Europa!' De ruiter likte zijn dunne lippen af, terwijl zijn jonge metgezel grote ogen in het effen gezicht opzette en met kleine tikjes op de nek zijn paard vermaande; 'Stil, stommeling, nietsnut.'

'Dat is een hele reis,' zei de catapaz, met een stem, aangenaam van bewondering. 'Komt u daar direct vandaan?'

'Zo ongeveer wel. Ik heb alleen in Tampico een paar dagen op antwoord van don Salustiano gewacht.'

'Europa, wat ver!' herhaalde de man hoofdschuddend. 'Stapt u dan maar meteen op dit paard, want u zult wel moe zijn.' En naar zijn metgezel gewend, ging hij voort: 'Neem jij die koffer van mijnheer bij je, Candelario. Heb je het verstaan? Helemaal van Europa.'

Candelario knikte, maar hij maakte geen aanstalten om van zijn paard te komen. 'Europa,' mompelde hij, 'ik heb ervan gehoord. *Un pueblo colosal!* Iets enorms!' En met-

een trok hij de lasso die aan zijn zijde hing los. en voelde ik mijn koffer, die ik nog in de hand hield, weggerukt. Candelario had hem gevangen alsof het een koebeest was en snoerde hem nu achter zich op het paard vast, bijna zonder zich te bewegen. Zijn donkere ogen bleven op mij gevestigd.

Weldra zat ik op het vrije paard naast den capataz en draafden wij over de weg, met Candelario achter ons aan. Van mijn hoge plaats kon ik nu ook in de verte een plomp torentje en wat daken zien. Dat moest de rancho wezen. Mijn begeleider bewaarde een bescheiden stilzwijgen, dat hij pas verbrak toen ik vroeg: ‘Ik hoop maar dat ik niet ongelegen kom?’

‘O neen, anders was ik u immers niet tegemoet gereden.’

‘Wist u dan dat ik kwam? Ik dacht dat mijn brief niet aangekomen was.’

De man glimlachte en wees met zijn vrije hand naar boven. ‘De zopilote's,’ zei hij, ‘werken beter dan de post.’ Hij bedoelde de zwarte aasgieren, die nog altijd een kleine honderd meter boven ons geruchtloos zwierden, en vervolgde: ‘Daaraan kan men al van heel ver zien, of er iemand over de vlakte gaat. En aan hun vlucht wist ik, dat het geen inlander was, want die lopen sneller, en ook geen ziek of gestorven dier, want daarvoor waren de zopilote's te weinig in aantal. Het moest dus een vreemdeling zijn, en hier zijn alle vreemdelingen bezoekers... of verdacht,’ liet hij er een tikje verlegen op volgen.

Hij had iets joviaals, iets toegankelijkers dan de Mexicanen die ik tot nu toe gezien had; niet dat in zichzelf beslotene, dat mij zelfs bij den onderwijzer van San Pedro de Ixtla getroffen had.

‘Is u ook in Europa geweest?’ vroeg ik, uit lust om hem te laten zien, dat ook ik gevolgtrekkingen wist te maken. Doch hij schudde van neen en zei: ‘Ik wou dat het waar was. Zo rijk zal ik wel nooit worden dat ik het kan. Maar ik kom wel van ver hier vandaan. Ik ben Argentijn.’

Inderdaad was hij van andere makelij dan de Mexicanen, rijziger, met een gemoedelijke zakelijkheid over zich, die hem zeker geschikt maakte om toezicht te houden over

zulke onmetelijke landerijen als die zich hier naar alle windstreken uitstrekten. Want op mijn vraag of wij hier al op het domein van de rancho waren, antwoordde hij: ‘U is al enige uren daarop, en u zoudt een dag nodig gehad hebben om het van het ene eind naar het andere te doorkruisen. Want aan de Westzijde,’ - hij wees links voor zich uit, - ‘zijn het de heuvels van Nuevo León, die de grens vormen. Dat is het begin van de Sierra Madre.’

‘Dan is don Salustiano een schatrijk man,’ merkte ik op. ‘Grond is nog geen rijkdom. Er is veel onbruikbaar land bij, zoals de Chaco bij ons in Argentinië. Maar een *klein* gedeelte is goede pampa. Er ontbreekt veel water. Anders...’

Weer likte hij zijn dunne lippen af. Hij scheen een levensgenieter, en iemand die zich hier volmaakt op zijn plaats voelde.

Zo bereikten wij de brede bosschages waarachter de rancho lag, na eerst een houten klappoort gepasseerd te zijn, die wel van buiten naar binnen, maar niet van binnen naar buiten door de paarden opengestoten kon worden. Deze toegang was aangebracht in een omheining van een enkele snoer prikkeldraad dat tussen palissaden gespannen was, en aan weerskanten zo ver liep als men maar zien kon.

‘Hier begint de eigenlijke rancho, het terrein dat nu in gebruik is,’ had de Argentijn verteld. En hier zagen wij nu ook enkele ruiters in de verte draven en een paar stervormige windmolens draaien, die de drinkbakken voor het vee moesten voeden, dat in een mist van fijne, vaalbruine stof stond te grazen.

Zomaar ineens begon een koele laan van gladde welriekende eucalyptusbomen, waaronder het gras groener en malser groeide tussen de zachte mossen, terwijl hier en daar wat bloempjes hun kroon opstaken. De laan kwam uit op een brede poort in een zware, witgekalkte muur. Want de rancho was als een vesting, zeker uit de dagen toen men nog rooftochten van plunderende soldaten of opstandige Indianen te duchten had. De muur had zelfs hier en daar kantélen en een soort van uitgebouwde wachthuisjes op de hoeken, als bij een echt kasteel. Het geheel zag er nogal

grimmig uit, ondanks de witte, soms wat beschimmelde kleur, waarop de zon verblindend scheen.

Maar binnen viel het ontzettend mee. Rondom een grote vierkante stenen plaats met de allures van een marktpleintje, liepen aan twee zijden de arkaden-galerijen waarop schuren en opslagplaatsen uitkwamen, en aan de twee andere zijden stonden de hoge behuizingen, waarvan de ene een kleine toren droeg en met op de eerste verdieping een lange, balkonachtige veranda, waarheen een witgekalkte, massieve trap, tegen de muur aangemetseld, omhoog voerde. Deze beklom ik met den Argentijn, die complimenteus geworden was en mij met veel plichtplegingen liet voorgaan. Noch deze statige hof, noch de enkele mensen die er voorbij liepen en achteloos naar de drie paarden bij Candelario keken, hadden iets boers. Het geheel vertoonde veeleer de stille plechtigheid van een strakke, moderne toneelopvoering. Hoewel aan alle kanten omsloten, had men voortdurend het bewustzijn van de hoge, strakblauwe lucht boven, door de harde slagschaduwen die het steilinvallende zonlicht gaf bij de rechtlijnigheid van alles.

Onder de open bogen van de veranda-galerij boven was het koeler; ze gaf zijwaarts over de poort heen uitzicht op een wijde horizon en leek een uiterst geschikte plaats om de halve rancho te overzien, gelijk ik nog menigmaal zou doen. Maar thans liet de Argentijn mij geen tijd. Hij klopte tegen een der vele deuren die hierop uitkwamen, wachtte zelfs geen antwoord af, maar trad naar binnen met de woorden: ‘Met uw verlof...’ Op de drempel bleef hij staan en liet mij met dat beleefd-amicale schouderklopje dat de gewoonte van alle Latijn-Amerikanen is, naar binnen gaan. In het hoge, kaal-witte vertrek zat een man achter een niet zeer ordelijk buro. Dat was Don Salustiano.

Zakelijk hoorde hij mijn verhaal aan, las vluchtig de brief van zijn neef door, knikte zonder op te kijken, en kwam toen van achter de lessenaar te voorschijn om mij, niet weinig tot mijn verrassing, te omhelzen en te begroeten alsof ik een jarenlange bekende was. In een seconde was beslist, dat de Rancho der Tien Mysteries mijn tweede tehuis zou zijn. Ik wist het opeens heel zeker, terwijl hij

mij kleine klopjes op de rug gaf en zei: ‘Dat is verstandig van je, Alberto, dat je het goede leven met ons komt delen. De Argentijn en ik zullen je inwijden, en zo kun je inhalen, wat mijn dwaze neef Isidro verzuimd heeft.’

‘Wat verzuimde hij dan?’ vroeg ik, terwijl ik don Salustiano eens goed begon op te nemen.

‘Alles,’ zei mijn gastheer lachend. ‘Hij is nooit hier geweest. Hij is een stadsmens, een van die in-tel-lec-tue-len,’ - hij spelde het woord lettergreep voor lettergreep, als om zijn verachting kenbaar te maken, - ‘die denken dat met boeken en namen de werkelijkheid bezworen wordt, zoals in de dagen van de oude Indiaanse magiërs. Zijn schilderen is ook een soort van wichelarij, waar niemand iets van snapt. Maar Isidro daargelaten, ik zal eens zorgen dat u wat te eten krijgt.’

Hij gaf den Argentijn een wenk, waarop deze snel en veerkrachtig vertrok. De beide mannen gingen bijna als gelijken met elkaar om, maar men kon bij flitsen toch heel duidelijk merken wie de baas was, al was de Argentijn bijna een kop groter dan don Salustiano. Deze was dik en lenig tegelijk. Zoals men bij een zeker vrouwentype van *fausse maigreur* spreekt, omdat zij er slank uitzien, maar bij het aanpakken toch mollig aanvoelen, zo zou men hier een *fausse corpulence* kunnen aannemen, omdat don Salustiano op het eerste gezicht dikker scheen, dan achteraf door zijn bewegingen en zijn levendige reacties, welke altijd volgden op korte ogenblikken van onbewogen bedachtzaamheid.

Hij leek het heel gewoon te vinden dat ik er was, en gaf mij volle vrijheid om overal op de rancho te komen waar ik maar wilde. Er verschenen vaker bezoekers, vertelde hij, en het verbaasde hem niet, dat mijn brief niet was aangekomen. ‘Die is de weg opgegaan van zoveel andere brieven,’ zei hij, met de handen in de zakken voor het raam van zijn kantoor, dat uitkeek op een ander gedeelte van de vlakte, waar veel bomen stonden en verderop de donkere vlek van een bos en een begin van heuvels te zien waren. Met kleine, afgemeten gebaren begeleidde don Salustiano zijn gesprekken en hij sprak graag, zoals de meeste Mexi-

canen, wanneer zij eenmaal den ouden, wantrouwenden Indio hebben afgelegd. En het feit dat ik schrijver was - ‘poëet’ noemde hij dat - scheen hem omtrent mij volkomen gerust te stellen.

Zelf leidde hij mij in de namiddag op de rancho rond, om mij wegwijs te maken, terwijl hij uiteenzette: ‘De plaats wordt nog rancho genoemd, omdat het vroeger maar een kleine boeren-bedoening was, toen het zijn naam kreeg. Maar feitelijk is het een hacienda in de volste zin des woords, want daarginds heb je de suikerfabriek, hier de stallen voor beesten die moeten jongen of ziek zijn. Achter die loodsen daar, liggen de tuinen voor onze levensmiddelen. Ergens anders zijn de mais-aanplantingen, waarvan we zelfs een gedeelte kunnen exporteren. Naar de Noordgrens toe is het beste weiland en vind je de meeste runderen. Wij zijn bij de heuvels ook een kleine paardenfokkerij begonnen. Langs deze weg, voorbij de woningen der peones, kom je bij de hutten van het volk, een paar honderd Indio's, vrouwen en kinderen meegerekend. Het is geen onaardige bedoening en het kan precies in mijn zakboekje,’ zei hij, terwijl hij onder het wandelen op de heupzak van zijn rijbroek klopte.

Hij sprak over zijn bedrijf als een soort vorst van zijn staat; zonder hoogmoed of drukte, maar toch met iets onaantastbaars en vanzelfsprekends, dat bij al zijn vriendelijkheid imponeerde. De mensen die hij tegenkwam groetten hem met een hoofdknik of slechts een blik; en zonder de houding aan te nemen dat hij inspecteerde, keek hij levendig en scherp onder zijn brede strohoed rond, met een oogopslag waaraan klaarblijkelijk niets ontging. Zijn gedrongenheid gaf hem iets parmantigs, dat nog toenam, wanneer hij hoog te paard zat, onwrikbaar vastgegoten op de rug van zijn dier, - een echte zoon van deze vlakten. Tientallen indrukken bestormden mij, want ik kon de rancho nog niet overzien, daar deze was als een kleine stad, met veel verschillende dingen en geheime hoekjes, mensen die je zonder nieuwsgierigheid aankeken en voorwerpen, waarvan je het doel nog niet wist. Maar de sterkste indruk bleef voorlopig die, welke don Salustiano zelf

maakte: een veerkrachtige maar massieve ziel van het geheel, een beweeglijke kern waarin de vitaliteit van heel dit wijde landschap en heel deze witte burcht van bedrijvigheid zich had samengetrokken.

En hijzelf beloofde: ‘Je zult je hier niet vervelen. Ik zit hier al een mensenleeftijd en ben zelden langer dan een paar dagen weg. Maar op dit buitentje heb ik mij nog geen dag verveeld.’

Toen wij door een zijpoortje op de binnenplaats terugkwamen, bemerkte ik in een nis een zonderlinge steen van grillige vorm, die er neergezet was als een voorwerp van devotie, zoals men wel eens heiligenbeelden ziet. Ofschoon ik het voornemen opgevat had om geen voorbarige vragen te stellen en dan antwoorden te krijgen die ik slechts half begrijpen of verwerken kon, maar alles geleidelijk aan in mij op te nemen, kon ik hier toch niet de vraag onderdrukken, die onwillekeurig op mijn lippen kwam: ‘Wat heeft dit te betekenen, don Salustiano?’

Hij bleef staan en hield zijn katachtig-bruine ogen op de steen gevestigd. Daarop zei hij langs zijn neus weg: ‘De geleerden noemen het granodioriet. Ouderdom iets in de geest van honderd millioen jaar.’ Alsof hij daarmee alles gezegd had.

Doch nu ik eenmaal gevraagd had, liet ik mij niet afschepen en zei lachend: ‘Een mooie naam. Maar waarvoor staat het ding hier zo te pronk? Toch niet als mascotte van de rancho?’

‘Dat is een nuchtere veronderstelling voor een dichter,’ antwoordde don Salustiano even vrolijk. ‘Toch is het dat niet, al hebben de Indio's die hier komen er een bijgelovige eerbied en zelfs angst voor. Niemand op de hele rancho zou het, geloof ik, durven aanraken, behalve misschien de Argentijn. Maar die is dan ook niet van hier. De steen is taboe, ofschoon niemand weet waarom... behalve ik!’

‘Mag ik het dan weten? Vergeet niet dat ik hier uit nieuwsgierigheid ben, en onbescheiden van beroep!’

Don Salustiano lachte, troonde mij mee naar binnen en zei intussen: ‘Vraag, mijn zoon, vraag. Je bent nog jong en hebt dus het recht om te vragen. Ik vraag me ook de hele

dag allerlei af, en de afdoende antwoorden komen steeds zeldzamer. Maar op de jouwe behoef ik gelukkig het antwoord niet schuldig te blijven. Die steen is een erfenis, de belangrijkste erfenis van mijn leven.'

Hij pakte twee schommelstoelen, en terwijl wij ons op de veranda zetten, waar de eerste avondnevel begon te grijzen, hoewel daarachter nog volop zon scheen, vervolgde hij: 'Deze rancho heb ik als jongeman te danken gehad aan een oudoom van moederszijde, een zonderling, meer Spanjaard dan Mexicaan, nog het echte type van de oude conquistadores, die met een honderdtal, zonder andere wapens dan een paar verroeste musketten, kans zagen een heel werelddeel te veroveren. Die oudoom had het klaar gespeeld geleidelijk aan met zijn hele familie ruzie te krijgen. Als kind zag ik hem slechts een paar maal en later nooit meer. Men vergat hem, want hij zat meestal ver in het binnenland. Niemand wist of hij arm of rijk, gezond of ziekelijk was, tot op een dag zijn doodsbericht kwam. Zijn nalatenschap was niet veel en hij had in zijn testament nauwkeurige, maar ietwat zonderlinge beschikkingen getroffen. Hij was ongetrouwd gebleven, de erfgenamen waren dus alleen neven en nichten met hun kinderen. De een kreeg een waardeloze fles die zich in Michoacán bevond, een tweede een kistje, dat hij ergens in Durango had laten staan, een derde een oud jachtgeweer dat hij in Yucatán vergeten had. Je hebt geen idee van die afstanden, en daar de reiskosten natuurlijk verre de waarde van al die erfstukken overtreffen moesten, deed niemand moeite om zijn aandeel op te eisen. In het testament stond ook de clausule: 'De steen van San Pedro de Ixtla voor mijn achterneef Salustiano.' Dagenlang was ik het voorwerp van spot voor mijn familieleden, die het geval natuurlijk aan vrienden en kennissen vertelden, met het gevolg, dat ik mij niet vertonen kon, zonder uitgelachen te worden.

In die dagen was ik een lichtzinnige stijfkop, ik weet trouwens niet of ik het niet gebleven ben. Maar goed, om al de lachers te tarten en uit een soort van boosaardige spijt, besloot ik mijn erfenis te gaan halen, en ondernam de lange reis van Mexico naar San Pedro - toen waren er nog geen

spoorwegen en het was een lange, zware tocht - om een stuk steen te gaan opvorderen bij een zekeren Juan Zamora, de man is allang dood, die volgens het testament het ding onder zijn berusting had.

Iedereen noemde mij een gek en een verkwister toen mijn voornemen bekend werd, en daarom juist ging ik. In San Pedro de Ixtla trof ik bij den ouden Indio Juan Zamora inderdaad de steen aan, dezelfde die je beneden in de nis gezien hebt. De Indianen geloofden dat het een zonnesteen, een meteoorsteen was, maar dat is het beslist niet, hebben de Amerikanen gezegd, die hier geweest zijn. Granodioriet hebben zij het ding gedoopt, en mij een zorg! Maar de Indio's geloofden ook, dat wie de steen bezat, macht over de streek zou krijgen, en gek genoeg hèb ik die macht ook gekregen, al ben ik geen gouverneur van Tamaulipas geworden, en ben ik bij drie verkiezingen verslagen, omdat het daar nooit eerlijk toegaat en de grondwet minder waard is dan het toiletpapier, dat in deze beschaafde streek toch voor een kostbare zaak geldt.

Maar daar gaat het nu niet over, politiek interesseert me niet meer. Ik bleef een paar dagen in San Pedro hangen. Je komt er net vandaan, en weet dat het een plaats van niets is; toen was het nog minder dan niets, want allerlei revoluties hadden hier gewoed en hele stukken land lagen braak en verlaten. Ik begon wat rond te neuzen en liet mij door Juan Zamora allerlei vertellen. Het was een fatsoenlijke kerel, een Indio van het goede soort. Hij zei me, dat sinds de laatste revolutie niemand zich meer hier durfde te vestigen, omdat de Indio's weigerden voor bazen uit de stad te werken. Dat was zo de gewone geschiedenis in heel Mexico; die bazen maakten het er dan ook naar. Daardoor was er veel grond voor een prikje te krijgen, want niemand kon er iets mee beginnen. ‘Ik weet een rancho voor duizend peso's,’ beweerde Juan Zamora. ‘Een juweeltje, al is hij wat verwaarloosd. Net iets voor jou, padroncito. Koop hem, ik heb ze niet, die duizend peso's.’ Ik zei: ‘Wat zou ik ermee moeten beginnen, ik sta voor dezelfde moeilijkheden als alle anderen.’ En toen gaf Juan Zamora het fameuze antwoord, dat een soort openbaring,

een lijfspreuk voor mij geworden is; hij zei: ‘Het kan, padroncito, want jij hebt immers de steen!’

Ja, verbeeld je, ik had de steen, waardoor de Indio's geloofden, dat ik nu eenmaal de aangewezen man was om hier baas te spelen. Juan Zamora wist aanstonds een paar dozijn van die armoedzaaiers uit San Pedro te bewegen om voor mij te werken, en die zouden weer anderen trekken. Ik waagde het erop en kocht de vervallen Rancho der Tien Mysteries. Van lieverlede, stukje bij beetje, hebben we er iets behoorlijks van gemaakt. Ja, ja, zo is het.’ ‘En de familie heeft niet meer om u gelachen,’ merkte ik op bij wijze van compliment.

Don Salustiano maakte een lichte schouderbeweging. ‘Ga door! Ze hebben jaren lang gelachen, maar niemand is gekomen om te zien hoe de zaak hier maand na maand beter werd. Met de steen heb ik ook een beetje de natuur van mijn oudoom gekregen, geloof ik. Nergens voel ik mij plezierig behalve hier. Daarom staat die steen beneden als een symbool van dit alles.’

‘Maar nu bewonderen zij u,’ hield ik vol. ‘Isidro heeft in de hoogste loftermen over u gesproken, anders was ik immers nooit gekomen!’

Ongelovig schudde mijn gastheer het hoofd. ‘Woorden, woorden, beste vriend. Ze denken: ziezo, de oude Salustiano is netjes opgeborgen in het binnenland. En als ik een van mijn neven op mijn manier de steen zou nalaten, kwam hij hem zeker niet halen, geloof me.’

Hij zei het zonder bitterheid, bijna schertsend. Daarna ging hij een karaf halen en schonk mij een hevig-brandende, vreemd-aromatische drank in, die men zelf op de rancho uit cactusplanten stookte. Met het glaasje in de hand, dat hij tegen het licht van de ondergaande zon hield om het te zien fonkelen, sprak hij de wijze woorden: ‘Iedereen erft de steen, Alberto. Maar men moet lichtzinnig genoeg zijn om hem te gaan halen waar hij ligt. Ik heb me niet onbetuigd gelaten; op de jouwe, jonge vriend!’

Evenals het rode avondlicht in zijn glas, blonk een gerechtvaardigde trots in zijn heldere ogen, terwijl hij mij het welkom in zijn rijk toedronk.

Plicht

De schemering duurt daarginds in het Zuiden slechts enkele minuten. Wij zagen de gouden zonnediscus langzaam tussen de scherpgerande heuvels aan de einder omlaagrollen terwijl wij huiswaarts keerden, en toen wij ons aan tafel zetten was het reeds donker. De eetzaal van de rancho lag open naar het binnenplein, vanwaar reeds de eerste koelere prairie-lucht naar binnen drong, en verre geluiden naar ons toe zweefden, van avondlijke mensen en dieren. Duidelijk herkenbaar was alleen het stampen van de paarden, nu en dan, ergens verweg in de stallen. Don Salustiano had opdracht gegeven voor een bizonder feestelijk maal, omdat hij bij onze kennismaking al beweerd had, dat men hier beter wist te eten dan waar ook ter wereld. Alsof hijzelf daar al niet het levende bewijs van was, met heel zijn dikte die hem toch niet verhinderde zich veerkrachtig op zijn paard te zwaaien, en zo recht en stevig in het zadel te zitten, als was hij een kentaur, één met de sterke merrie die hij bereed.

Hij had niet teveel beloofd, onderweg. De tafel was rijkelijk voorzien van tientallen verschillende vruchten en groenten, die alle op de rancho groeiden; er werd allerlei vis en vlees opgediend in onbeschrijflijke combinaties met kruiden en pepers, en de gastheer was onvermoeid in het aanprijzen van de scherpe sauzen met ‘chilé’, die, naar hij zei, nergens beter gedijde dan hier op zijn buitengoed. Er was bezoek aangekondigd van lieden die gelukkiger geweest waren dan ik, en wier berichten wel bijtijds waren aangekomen, zodat don Salustiano allerlei maatregelen voor hun ontvangst had kunnen nemen. Maar deze gasten zouden pas de volgende dag verschijnen, en nu zaten wij slechts met zijn drieën voor die hele overdaad van spijzen. Ofschoon ik al mijn best deed het maal eer aan te doen, zouden wij een schandelijk figuur geslagen hebben, - want don Salustiano was matiger dan zijn gestalte deed vermoeden, - wanneer de derde man, de lange en broodmagere Argentijn, zich niet in staat getoond had ongelooflijke hoeveelheden naar binnen te spelen. Hij verstond de

kunst aan het gesprek deel te nemen en toch ononderbroken te eten; van zijn brede mond scheen de ene helft te praten, terwijl de andere helft kauwde. En niet zonder bewondering, vermengd met een weinig afgunst, keken wij hem af en toe aan... als was het een bizondere begaafdheid zo mager te blijven als je zóveel at.

Schertsend legde don Salustiano zijn hand op de arm van den Argentijn, juist toen deze een grote hap naar zijn mond wilde brengen. De volgeprikte vork bleef nu enige ogenblikken tussen zijn bord en zijn mond aarzelen, terwijl de gastheer zei: 'Denk erom, je moet nog wat ruimte laten voor de hoofdschotel, want die komt nog.'

'Neen,' riep ik uit, mijn stoel een weinig achteruitschuivend, zodat ik buiten de gele lichtkring kwam te zitten, die de petroleumlamp over de volle tafel wierp, 'dat is overdreven, don Salustiano. Ik eet geen hap meer.'

De Argentijn zei: 'Om het even,' en at rustig door. Maar don Salustiano protesteerde en verklaarde dat ik van die schotel eten *moest*. Ze was feitelijk bestemd voor morgen, wanneer het grote gezelschap er zou zijn, maar hij stelde prijs op ons oordeel vooraf, want dit was iets zó typisch Mexicaans, dat het best kon zijn dat vreemdelingen het niet wisten te waarderen.

'Drie dagen is men bezig het te bereiden,' ging hij voort, 'en er zijn wel veertig ingrediënten voor nodig.'

Hij klapte in de handen, en de jonge mesties die ons bediende, kwam haastig toegelopen. Het was een van die mooie, fors-gebouwde knapen die men hier allerwege ziet; een jaar of zestien oud, reeds met iets mannelijks in de bronzen gelaatstrekken, maar met zeer zachte, glanzend-zwarte ogen. Hij liep op blote voeten, en leek, afgezien van zijn eenvoudige kleding, op een broertje van Candelario. 'Haal de schotel, Felipe,' beval de gastheer. En hij maakte zijn lippen alvast vochtig met het puntje van de tong. Ik zat met mijn rug naar het buitenraam met smeedijzeren tralies, en zag dus den jongen door de galerij uit de keuken komen. Voor zich uit, tussen zijn gespreide handen droeg hij de enorme aarden schotel, die dampte, zodat hij het gezicht een weinig moest afwenden. De geur die er uit op-

steeg, moet iets bedwelmends voor hem gehad hebben, want toen hij bij de ingang van de eetzaal gekomen was, struikelde hij plotseling over de dorpel. Ik sprong onwillekeurig op, als wilde ik de schotel vastgrijpen, maar daar lag ze reeds met een smak op de grond; en Felipe op zijn knieën er naast.

Met een ruk had don Salustiano zich omgedraaid. Ik was op dat ogenblik nieuwsgieriger naar hetgeen hij zou doen, dan naar de smaak van dat exotisch gerecht.

Ik zag hem zijn vuist ballen, terwijl zijn gezicht rood opliep en zijn hals nog dikker werd dan hij reeds was. Maar tot mijn verwondering zei hij niets, volstrekt niets. Hij schraapte zijn keel, nam een slok water, en keerde zich weer naar ons toe.

Een weinig hees nog, van onderdrukte drift, maar verder volkomen beheerst, sprak hij: ‘Het spijt me... Zullen we onze koffie nu maar buiten drinken? Dan kunnen ze hier verder de zwijnerij opruimen.’

We stonden op; maar nog voordat don Salustiano zich geheel uit zijn stoel geheven had, was Felipe, gebukt als een geslagen hond, weer naar achteren verdwenen. Ik zag hem niet meer; een andere bediende bracht ons op het balkon de koffie en de naar amandelolie geurende tequila, een agave-likeur; en er kwamen vrouwen uit de keuken die de scherven en restanten van de schotel begonnen op te ruimen, want ik hoorde beneden het zacht gesmoezel van hun stemmen, zonder iets te kunnen verstaan.

Toen wij, lui achterover geleund, de eerste wolken uit onze sigaren weggeblazen hadden, zei de Argentijn met een zucht van oprechte bewondering: ‘Het moet een genot zijn, knecht te wezen bij zulk een beheerst meester als u, don Salustiano.’

De gastheer bekeek onderzoekend zijn sigaar en antwoordde: ‘Ik geloof niet dat het ooit een genot kan zijn om ergens voor knecht te spelen. Overigens is het een eerste vereiste voor het houden van goede knechts, dat men een goed meester is.’ En dan, met een zekere schaamte zich verontschuldigend, voegde hij er aan toe: ‘Niet dat ik van nature zo goedig ben... Maar ik heb leergeld betaald.’

‘Zon grote beheersing kan alleen de vrucht van veel oefening zijn,’ viel ik hem bij.

Maar don Salustiano schudde van neen, en zei: ‘Ik heb het opeens geleerd, door een indrukwekkende gebeurtenis, die ik best wil vertellen, want begrijpen doe ik haar tot op de dag van vandaag nog niet.

Enkele jaren voordat ik deze rancho gekocht had, was ik al beheerder van een andere, dichter bij zee gelegen, ongeveer twee uur van de kust. Voordat ik er kwam, was het een tamelijk verwaarloosde boel geweest, en ik nam meteen het besluit om streng en onverbiddelijk te zijn; ieder had er zijn plicht te doen, en wie daar de hand mee lichtte, had aan mij een geslagen vijand. Het duurde dan ook niet lang, of ik had er zo de wind onder, dat ze allen vlogen op mijn wenken, blanken, mestiezen, Indio's, mensen en dieren, tot zelfs de neger-jongen dien ik daar had aangetroffen en die ik-weet-niet-waar vandaan kwam. Ik vermoed uit Tampico, van het een of andere schip, maar in ieder geval was hij het enige zwarte wezen, honderd kilometer in de omtrek. Zwart, koolzwart was hij. Zo zwart als wij ons den duivel afschilderen. Maar ik heb mij dikwijls afgevraagd, hoe zulke negers zich hùn duivels voorstellen? Zeker blank zoals wij... dat moet wel. En deze neger, Cayetano heette hij, scheen in het bijzonder mij voor zo'n soort van duivel te houden, want dikwijls beefde hij als ik hem riep; en als ik hem ergens heen zond, wist hij niet hoe hard hij moest lopen. Hij was gehoorzaam, en vlugger dan de bedachtzame Indio's of die nonchalante mestiezen, om maar te zwijgen van de eigenwijze blanken... En daarom gaf ik de voorkeur aan Cayetano voor persoonlijke diensten, zoals het schoonhouden van mijn slaapkamer, het bedienen aan tafel, het zorgen voor mijn bad. Al kon ik zijn schichtigheid en het gelige wit van zijn ogen niet goed uitstaan. Ik heb hem vaak aangebruld, maar hem nooit geslagen God-zij-dank, ofschoon ik hem meer dan eens ernstig gedreigd heb. Dat was mijn fout, - maar ik wist toen nog niets van beheersing.

Op een keer, het moet in de namiddag tegen vier uur geweest zijn, ik was weggereden en zou pas tegen het avond-

eten terugkomen, moest Cayetano water halen om de kruiken in mijn slaapkamer en in de eetzaal te vullen. Het drinkwater bewaarden wij in een van die grote, anderhalve meter hoge stenen potten, die in Europa niet zoveel schijnen te kosten, maar hier duur genoeg zijn. Waarom mag de hemel weten. En de hemel mag ook weten, hoe Cayetano ertoe gekomen is, die kruik te breken, die meer dan veertig pesos gekost had. Ik hoorde het meteen, toen ik 's avonds tegen zeven uur naar huis kwam; tegelijk vertelde men mij ook, dat Cayetano verdwenen was. Hij had zich stellig van schrik onzichtbaar gemaakt. Het laatst had men hem gezien bij de weg die de zeekant uit ging. Die knaap is hem voorgoed gesmeerd, dacht ik. En het was hem geraden ook, want deze keer zou zijn zwarte rug zó ongenadig met mijn bullepees hebben kennis gemaakt, dat hij zich meteen een nieuwe huid had kunnen aanschaffen. Ik vloekte alle anderen op de hacienda stijf, ook al wist ik, dat ze volkomen onschuldig waren; dat luchtte me op, en gaf hun meteen een heilige schrik voor later.

Hongerig en nog half uit mijn humeur zette ik mij om acht uur aan tafel, en daar zie ik plotseling vol verbazing den neger Cayetano met het eten naar binnen komen, juist zoals altijd. Ik kijk hem aan, maar hij slaat zijn ogen neer, zet de schotels vóór me en verdwijnt onhoorbaar. Daarna komt hij terug om de borden weg te nemen en ze om te wisselen voor andere. Van verbazing dat hij toch teruggekomen is, feitelijk al over mijn kwaadheid heen en zelfs heimelijk blij dat hij er nog is, blijf ook ik zwijgen. Ook al om hem de gelegenheid te geven zich te verontschuldigen. Maar hij zegt niets, blijft met neergeslagen ogen komen en gaan, zeker een keer of zes. Tenslotte wordt het me toch te bar, en ik zeg: Cayetano, na het eten heb ik een hartig woordje met je te spreken. Ik verwacht je bij me, op de binnenplaats. Ik zie nog vóór me, hoe hij knikt en het hoofd buigt, en daarna sluipend als een hond die ransel heeft gehad, door de deur weggaat.

Na het eten loop ik naar de binnenplaats, in de verwachting dat hij daar al zal staan te beven. Ik kijk rond, maar inplaats van Cayetano komen een paar vissers de poort

binnen, ze hebben een draagbaar met een zeil overdekt bij zich, precies zoals altijd wanneer ze vis komen verkopen. Plechtig nemen ze hun hoeden af en zeggen: De neger, don Salustiano!

Wat neger? schreeuw ik.

Hij heeft zichzelf verdronken, zegt een van de vissers.

Ik begrijp er niets van. Cayetano? En er is hier geen enkel water in de buurt waarin ook maar een kat verdrinken kan! We hebben hem uit zee opgehaald, zegt een van de vissers, terwijl hij het zeil opslaat, en Cayetano in de vistrog laat zien, vaal als slechte koffie, koud en stijf. En de zee is twee uur ver!

Onmogelijk! riep ik uit. Zoëven heeft hij mij nog hier aan tafel bediend!

De vissers schudden ongelovig het hoofd. Tegen zes uur hebben we hem opgehaald, en we zijn toen meteen hierheen gekomen; hier is immers de enige hacienda waar een neger werkt... vertelden ze.

Er was geen twijfel mogelijk, het was Cayetano die daar lag. Maar er was ook geen twijfel mogelijk dat Cayetano mij aan tafel bediend had... Met neergeslagen ogen, zonder te spreken. Ook in de keuken waar hij de schotels haalde, had hij geen woord gezegd, men meende van spijt. Hij was onhoorbaar gekomen en gegaan, dat was alles, en iedereen had hem met rust gelaten.

Om acht uur heeft hij het eten voor mij op tafel gezet, zei ik met hevig kloppend hart. Iedereen heeft hem gezien. Maar nu is hij nergens te vinden, en toch ligt hij daar...'

Don Salustiano moest een paar zweetdruppeltjes van zijn voorhoofd afwissen en zijn uitgedoofde sigaar opnieuw aansteken, toen hij aan het eind van zijn verhaal gekomen was. Het enige wat hij er nog aan toevoegde was: 'Zo'n angst als die neger gehad moet hebben voor mijn drift. Om toch nog terug te komen...'

'Het was zijn plichtsgevoel,' meende de Argentijn. 'Uit plichtsgevoel komen vele doden terug. Voor het laatst.' 'Ik weiger pertinent zulke verhalen te geloven,' verklaarde ik. 'Ze mòèten op een vergissing berusten, of op zinsbegoocheling.'

Don Salustiano schudde zachtjes van neen, overtuigd van zijn eigen ervaringen. En de Argentijn wond zich op.

'Ik weet een nog veel krasser geval,' zei hij. 'Als dat niet overtuigend is, wel.... dan is alles zinsbegoocheling.'

Don Salustiano en ik lieten ons lui achterover vallen in de krakende rieten stoelen, staken een verse sigaar op om beter te luisteren in de wij de schemering die over de rancho ruiste. De magere capataz ging staan en vertelde met zijn grote, hoekige gebaren:

'Plicht is de sterkste dwang, die de mens kent. En de allersterkste is de plicht uit liefde. Sterker dan de dood. Ik heb in mijn familie een nicht, ze leeft nog en woont in Buenos Aires; ze was tien jaar verloofd met een type uit Córdoba, in de provincie, een advocaat, dien de familie niet erg mocht, omdat hij telkens opnieuw het huwelijk uitstelde en de beste jaren van mijn nicht liet voorbijgaan in volkomen onnodig wachten. Een rare snuiter, met schulden bovendien. Eindelijk besloten ze toch in alle eenvoud te trouwen, en de huwelijksdag werd vastgesteld. De advocaat zou des avonds uit Córdoba aankomen, de volgende morgen trouwen, en dan weer met mijn nicht vertrekken. Tegen de afspraak in, verscheen hij echter niet op de vooravond van het huwelijk, maar eerst op de morgen zelve, ernstig en weinig spraakzaam. Het viel verder niet op, want hij had nooit bizonder met onze familie kunnen opschieten, en niemand schonk er verder aandacht aan, toen hij na de trouwplechtigheid, terwijl wij in een naburig restaurant een fles wijn bestelden, opstond en even wegging om sigaren te kopen. Hij is nooit meer teruggekomen. Dat gebeurt vaker. Maar in dezelfde tijd dat wij op hem zaten te wachten, las een van ons in een ochtendkrant, dat de nachttrein uit Córdoba verongelukt was. Er waren meer dan dertig doden en meer dan honderd gewonden. Bij de lijst van doden stond ook de naam van den bruidegom! Toch was hij gekomen zonder iets van het ongeluk te vertellen, en was hij in ons aller bijzijn met mijn nicht getrouwd, op het stadhuis, in de kerk, met alles. Ongeduldig wachtten wij op zijn terugkomst, om een verklaring. Toen hij niet meer kwam opdagen, hebben wij de zaak natuurlijk

verder onderzocht. Ik heb zelf zijn verminkt lijk gezien. Er was geen twijfel mogelijk. Hij had zijn plicht vervuld, maar wie kan verklaren hoe zoiets in zijn werk gaat, en hoe dergelijke dingen mogelijk zijn?'

'Ja, ja...' mompelde don Salustiano voor zich uit. 'Ik ben een ongelovige van kindsbeen af. Maar toch, er zijn dingen...'

Ik huiverde toen ik hem zo nauwkeurig, met haast dezelfde intonatie, de woorden van mijn grootmoeder hoorde herhalen, die mij in de laatste tijd al zo vaak door het hoofd hadden gespeeld.

Onwillekeurig had een zekere onrust mij gepakt bij deze nieuwe verhalen. Ik haatte alle plichten, en nog meer een plichtsgevoel dat zich verder zou kunnen uitstrekken dan de grenzen die de dood aan alles gesteld heeft. De van alles bevrijdende dood - die ik zo vaak aldus genoemd had - bestond hij niet? Duurden onze verplichtingen, die van sommige naturen althans, langer nog dan het leven? In mijn onrust dacht ik aan den jongen mesties, die de aanleiding geweest was van deze vreemde beschouwingen, en ik vroeg met enige vrees: 'En Felipe? Pas op dat hij niet wegloopt en zich misschien ook van kant maakt!'

Don Salustiano maakte een afwerend gebaar. Doch om mij gerust te stellen riep hij luid: 'Felipe, Felipe!'

De half-Indiaanse knaap kwam aangelopen en zijn grote donkere ogen keken ons vragend aan.

'Heb je me niets te zeggen?' vroeg de gastheer vriendelijk.

'Er is maar één portie van het spul verloren gegaan, señor padrón. De rest is nog heel goed,' antwoordde Felipe bedeesd.

Ik moest mijn best doen om niet te lachen. En met slecht gespeelde boosheid sprak don Salustiano: 'Zulke zwijnen.... en dan te bedenken dat er morgen dames op bezoek komen.'

Doch met een hongerige blik verklaarde de Argentijn: 'Wat mij betreft, geeft het niet. Ik wil er best van eten.' Dit scheen mij toen nog het wonderbaarlijkste toe: dat ons in deze mysterieuze wereld niet voorgoed alle eetlust vergaat...

Mijn eerste nacht op de rancho gaf mij een wonderbare sensatie. Ik kreeg een hoekkamer, dicht bij het kantoor van don Salustiano, en met hetzelfde uitzicht aan de ene kant, terwijl een tweede venster in de andere wand uitkeek in de richting van San Pedro, op dezelfde weg die ik gekomen was. Maar dat bemerkte ik pas de volgende morgen; thans waren de ramen met hun diepe nissen in de dikke buitenmuur door houten luiken gesloten, die een gevoel van absolute veiligheid gaven. Geen macht van buiten zou hier kunnen binnendringen, en dit verschanste, zelfbewust-afwerende was een der grootste bekoorlijkheden van de Rancho der Tien Mysteries.

Op de rand van mijn bed gezeten, bedacht ik, dat dit inderdaad bij uitstek de plaats was om het onverklaarbare van dit leven zonder angst, integendeel, met een soort van verheugenis te ondergaan. Want het onbeïnvloedbare, ondoorgrondelijke kon hier alleen de geest raken; het lichaam voerde een gezond, autonoom bestaan, volkomen aangepast aan de omringende werkelijkheid der natuur. Daarom waren lieden zoals don Salustiano en de Argentijn vroom zonder een bepaald voorwerp van verering, wijs zonder vooropgestelde meningen, gevoelig zonder sentimentaliteit. Zij leefden als de zeesterren in hun element: durfden alle tentakels van hun ziel uit te steken, omdat hun kern gezond was en geen vrees kende.

Behaaglijk sliep ik in, moe van de lange tocht, het vele zien en de krachtige tequila, die mijn gastheer met kwistige hand schonk. De ochtend wekte mij met een zacht licht, waarvan ik niet begrijpen kon, hoe het de kamer binnengedrongen was. Het moest wel bijzonder fel zijn, om zich door zulke kleine kieren zo uitbundig te kunnen verspreiden. Ik gooide de luiken open en de zonneschijn daverde naar binnen. Welk een dag! Het licht was zwaar van duizend plantengeuren, die alles omspoelden als een lauwwarm bad. Het had nog iets vochtigs, iets milds van de nacht, maar het was vol vogelgeluiden, een gesjirp en gefluit als om hele regimenten langslapers te wekken. Onder aan het venster ritselden de bomen. Feestelijker ontwaken was niet denkbaar en het rijpe, naar buiten berstende ge-

luksgevoel dat het mij gaf, is een der sterkste, een der lieflijkste herinneringen gebleven van dit avontuur in Mexico. Ook de menselijke bewoners van de rancho waren al volop bedrijvig. Ik hoorde paardenhoeven slaan op de binnenplaats en een man die 'Arrrré' riep, als om beesten aan te zetten. Buiten schokten een paar wagens, er plaste water en ik herkende de stem van don Salustiano die een paar korte bevelen gaf. Een koe loeide nadrukkelijk in de verte. Ik was zeker erg laat voor een hacienda-bewoner... Je hebt even tijd nodig, om alle steedse gewoonten af te leggen; het is ermee als met een vreemde taal, die men eerst een tijdlang heel de dag moet spreken, voordat men ongemerkt ook daarin begint te denken en die taal een stuk van je eigen natuur wordt. Eenmaal zou ik misschien ook net zo gaan denken en voelen als mijn gastheer of zijn assistent, die ik hartgrondig benijdde, als krachtigere, gezondere, vollediger levende wezens dan ik.

Toen ik beneden kwam, vertelde don Salustiano met een natuurlijkheid alsof ik al jaren op de rancho woonde, dat hij Pepe en Olegario met een wagen had weggestuurd om de gasten af te halen.

'Wie zijn het?' vroeg ik, met een beetje spijt dat nieuwe bezoekers ons wellicht al te zeer uit het 'gewone' doen zouden brengen. Want ik was van plan mij snel in te leven. 'Een Mexicaans gezin, - familie van verre familie,' zei don Salustiano. 'Zo is het hier in Mexico; alles blijkt tenslotte familie van elkaar. Totdat er ruzie komt, natuurlijk. De Sánchez-Girón, vader, moeder en twee kinderen, zijn van de gewone doorsnee-soort uit de steden. Beste, brave mensen overigens. Hij is koopman, haar heb ik al als kind gekend; het kroost zal wel net zo zijn als de ouders; dat ken ik nauwelijks.'

Ik zag dat hij allerlei te doen had en liet hem alleen, om in afwachting van de bezoekers, voor de eerste maal op eigen houtje de rancho te gaan verkennen. Maar ik kwam niet ver. De tuin, die achter het hoofdgebouw lag en door een lage muur beschut werd, hield mij urenlang bezig met zijn planten, die ik uit mijn kinderjaren kende en nu weer met vreugde als goede oude vrienden begroette: de lange

ranken met groene chayote-vruchten, waarvoor men hele huisjes van staken gebouwd had; de goede bananenbomen met hun brede, gerafelde bladen en de donkerpaarse top van hun neerhangende tros; de meloenen die zich dikbuikig op de grond uitstalden onder de breedvertakte zapoteen de geurige limoen-bomen; de hoge, slanke papaya's met hun stille, oranje-kleurige krans van waterhoofden onder de groene parasol van hun dikstelig loof; de dichte latuwen koolbedden; de veelbelovende rijen aardvruchtplanten en wat al niet meer.

Niets is rustiger en aangenamer dan stilletjes en met een zee van tijd vóór je, tussen vriendschappelijke planten te wandelen. Ik durf te wedden, dat men de een of andere dag ontdekken zal, dat de planten onze gedachten verstaan, al zeggen ze nooit iets terug en antwoorden ze slechts met de milde gift van hun vruchten en groenten. Het klinkt misschien wat materialistisch, maar de moestuinen zijn mij liever dan bloemperken, die alleen maar pronkerig behagen.

Stellig moest don Salustiano in dezelfde geest gevoeld hebben, want naast de boomgaard, die tevens moestuin was, omdat men zo van de schaduw gebruik maakte, lag een grote bloementuin, met opzet wat wild gehouden. Alleen de hoofdpaden waren schoon en keurig geharkt; de planten zelf groeiden onbesnoeid en kwistig door elkaar. Hoge, lichtpaarse pluimen tussen zeldzame palmsoorten, lage sier-agaves tussen tijgerachtig gevlekte crotons, dichte varenschermpjes om rozenstruiken en slank-opschietende cannaceeën. Alles van een uitbundigheid en een overdaad, gelijk men slechts in tropische tuinen vindt; er is geen beginnen aan, om ze binnen de perken te houden, zelfs niet met zo'n hoge cactushaag als hier aan de ene zijde zijn orgelpijpen opstak.

Ik liep er gedachteloos te dromen, hier en daar een bloempje of een blaadje plukkend, waaraan ik rook om het daarna, blij met een welbekende geur, weer weg te werpen, toen ik tot mijzelf gewekt werd door een helder klokgelui, dat uit een van de hoektorentjes van de rancho moest komen. De klokketonen hadden iets goudachtigs in deze

doorzonde tuin, en onwillekeurig liep ik hun richting uit, buiten langs de witte muur, totdat ik bij de grote toegangspoort van de binnenplaats kwam. Daar zag ik, wat het klokgelui betekende. Uit het omringende land keerden de peones, die dichtbij gewerkt hadden, huiswaarts om te schaften. Sommige te paard, de meeste te voet en enkele boven op zware karren, door ossen of muilezels getrokken. Ze gingen naar een van de loodsen, waar lange tafels en banken stonden, behalve de getrouwde Indianen, die de andere kant uit liepen naar hun hutten, waarbinnen men het geklak-klak hoorde van de vrouwen, die de maiskoeken tussen de handpalmen platsloegen, alvorens ze op de vuurplaat te leggen om ze te roosteren.

De Argentijn, die inmiddels ergens uit de verte was komen opduiken, vertelde, dat deze koeken het ganse jaar door, driemaal daags het hoofdvoedsel der Indio's vormden. ‘In dit opzicht zijn ze als de kippen,’ zei hij lachend, ‘met het enige verschil, dat zij de mais niet rauw opeten, maar fijn gemalen en toebereid met een beetje chile.’

De hele rancho geurde naar versgebakken voedsel en geroosterd vlees, toen wij het plein binnen gingen. Gekletter van borden, eetgerei en kroezen klonk uit een der hoeken, de kleine huismuziek van elke dag op 't middaguur. Daarop volgde een diepe stilte, waarin de meesten hun siësta hielden, waarna 't werk tot het avonddonker hervat werd. Maar ditmaal zou er, bij ons in het hoofdgebouw althans, niet veel van een middagslaapje komen, want weldra verscheen de wagen met de bezoekers, waaruit allereerst twee kinderen van vijftien of zestien jaar, een jongen in plus fours en een meisje met lange vlechten, sprongen. Van het balkon kon ik zien, hoe don Salustiano hun tegemoet liep, ze over de haren streelde, om daarna de ouders met veel plichtplegingen de hand te drukken. ‘Aan uw voeten, mevrouw!’ en ‘Betoverd!’ hoorde ik hem zeggen. Hij was geheel en al een complimenteuze Mexicaan tegenover zijn grootsteeds geklede landgenoten.

Het gezelschap kwam naar boven, waar de Argentijn zich bij ons voegde, en bleek uit een heel schappelijk slag mensen te bestaan, die vrolijk genoeg werden, toen ze over

de eerste conventionele stijfheden heen geraakt waren. De beide kinderen zorgden ervoor, dat dit niet al te lang duurde. Ze zaten te popelen om losgelaten te worden in de vrijheid van het buitenleven, en ik kon dit als nieuweling zo goed met hen meevoelen, dat ik al spoedig vroeg of ze soms zin hadden om mee te gaan naar de stallen. Ze vlogen geestdriftig overeind, terwijl don Salustiano mij met een vriendelijk knipoogje toevoegde: 'Je bent al een hele *ranchero!* En dat binnen het eerste etmaal.'

De stallen waren ruim, maar zeer eenvoudig; bij Europese vergeleken, misschien zelfs primitief. Maar de warme, dierlijke atmosfeer die er heerste, deed al het andere vergeten. Leven en herkauwen, geboren en gezoogd worden, was alles wat het zachte kettinggerinkel en gestamp en geschuur te kennen gaf. In een hoek zat een peón een koe te melken, terwijl het kalf ongedurig toekeek. Een paard hinnikte en riep ons naar de andere kant. De beide kinderen aaiden de beesten over snoet en nek, zoals men ook henzelf had kunnen liefkozen, want ze hadden ook iets goedig-dierlijks over zich, dat zelfs stadskinderen krijgen, wanneer zij eenmaal buiten op het land zijn.

Wij amuseerden ons best, en ik beloofde, dat wij spoedig samen een tochtje te paard zouden maken, misschien wel met den Argentijn of anders met Candelario. Ik begon te bemerken, dat de tijd snelle voeten had op deze rancho, en het leven er meer ingesteld was op de afmetingen der eeuwigheid, want een dag was al om, voordat hij nog goed en wel begonnen was. En tegen de avond wachtte ons alweer een feestmaal, met als hoofdschotel de 'pozole' - het gisteren verongelukte gerecht tussen soep en vaste spijs in - dat uit meer dan veertig bestanddelen was samengesteld, en dat men nu weer inderhaast had toebereid. Het ontbrak desondanks niet aan lofprijzingen, die haast overbodig leken, want de hoeveelheden welke werden weggewerkt, waren op zichzelf al welsprekend genoeg. Vooral de beide kinderen weerden zich met de gezonde eetlust van vrijgelaten roofdieren.

Aan het eind van de maaltijd zei de heer Sánchez-Girón met een zucht: 'Ik zou wel graag een eindje willen lopen,

anders val ik binnen vijf minuten in slaap, wat een hondse ondankbaarheid zou zijn voor zulk een goed maal.' Zijn vrouw, die er met al haar veertig jaren vrij goed uitzag, sloot zich bij deze wens aan, en het hele gezelschap ging naar buiten, om wat op en neer te wandelen in de brede laan, die van de hoofdingang naar de afzonderlijk gelegen paardenfokkerij voerde.

De kinderen liepen voorop, onvermoeibaar in hun enthousiasme van de eerste dag. Een goed stuk achter hen aan kwam mevrouw Sánchez-Girón tussen don Salustiano en den Argentijn in, terwijl ik met haar man de achterhoede vormde. Tussen de geurende eucalyptusbomen zag men nevelrafels over het veld zinken, en verderop was er slechts duisternis en verlaten geroep van een paar nachtvogels. Wanneer het land eenmaal sliep, sliep het vast. Het was moeilijk een gesprek met den heer Sánchez-Girón te beginnen, en ik wist niets beters te doen dan hem een eerlijk gemeend compliment over zijn lieve kinderen te maken, waar hij bescheiden overheen sprak met de opmerking: 'Ja, die twee zijn onafscheidelijk.'

'Wat grappig,' zei ik, 'dat de jongen Julio en het meisje Rómea heet, precies omgekeerd als bij Shakespeare. Dat was zeker opzet?'

'Inderdaad,' kwam het antwoord met enige aarzeling. 'De jongen heet Julio, naar mijn eigen vader. En toen het meisje geboren werd, hadden wij reden te vrezen, dat de twee kinderen niet van elkaar zouden houden. Daarom besloten wij het meisje Rómea te noemen, om hen als het ware te dwingen voor elkander te voelen. Want in elke naam schuilt een zekere dwang; daarmee wordt een mens een soort van verplichting opgelegd, gelooft u ook niet?'

''t Is mogelijk,' zei ik. 'Een van mijn vrienden heet Lodewijk, hetgeen strijder voor het volk betekent, en ofschoon de man van nature een hooghartige eenling is, haalt hij soms ondanks zichzelf de gekste streken uit; naar hij gelooft tot heil van de massa. Omgekeerd heb ik een zeer ervaren Hollandsen zeeman gekend, die Guitje heette van zijn voornaam, maar die het ondanks de last welke hij daarvan ondervond, of misschien juist door de inspanning

welke hij zich dientengevolge getroostte, al jong tot kapitein wist te brengen. Het gekke is, dat hij kort daarna op even komische als aangrijpende wijze verdronk.'

De heer Sánchez knikte tevreden. 'Ziet u wel, dat heb ik ook altijd gemeend. En het heeft goed gewerkt in mijn geval. Kijk maar, hoe die twee aan elkaar gehecht zijn.' 'Dat is toch heel natuurlijk,' vond ik. 'U en uw vrouw houden van elkaar, de jongen lijkt sprekend op zijn moeder, het meisje op u. Waarom heeft u het dan anders verwacht?'

Mijn metgezel verlangzaamde met opzet zijn toch al trage passen, opdat zijn vrouw ver genoeg van ons verwijderd zou zijn om ons niet te kunnen verstaan. Toen pakte hij mij vertrouwelijk bij de mouw en zei: 'We spreken er nooit over, maar mijn jongen is eigenlijk geen zoon van mijn vrouw, begrijpt u? Dit is mijn tweede huwelijk; mijn eerste vrouw, van wie ik heel veel gehouden heb - ze was een jeugdliefde - stierf kort na de geboorte van Julio. Terwille van dat kind, en niet zonder angst en beven, ben ik een half jaar later hertrouwd. Ik heb pas op de duur van mijn tweede vrouw leren houden, omdat de eerste zo goed geweten heeft, wat haar plicht was.'

'En ze was dood?' vroeg ik verbaasd.

'Voor mij niet. Meent u niet dat, evenals het leven langzaam groeit en toeneemt, ook de dood pas heel langzaam volkomen wordt? Als zuigeling leek Julio sprekend op zijn werkelijke moeder, en ik kon mij daarin onmogelijk vergissen, want nacht aan nacht zag ik haar terug in mijn droom, zo werkelijk, zo tastbaar, dat ik telkens wakker schrok en mijn armen uitstrekte om haar te omvangen. Met haar eigen, bizondere stem hoorde ik haar telkens bij het weggaan herhalen: Zorg voor het kind, Eustachio, zorg voor het kind! Mijn verstand zei me, dat ik, om dit te kunnen doen, moest hertrouwen. Maar mijn hart verzette zich er tegen, en het gevolg was angst en beven, een begrijpelijke neurasthenie, die nog erger werd toen ik Rómea's moeder leerde kennen.

Ik wist niet meer wat te doen, temeer daar de droom geen nacht wegbleef en eerder in intensiteit toenam, dan ver-

flauwde. Ten einde raad, toen Julio's moeder mij weer in mijn slaap bezocht - want anders kan ik het niet noemen - en mij met veel lieve gebaren haar gewone bevel herhaalde, vond ik ergens diep in mij, alsof je met eigen hand je ingewanden omhooghaalt, de kracht om te antwoorden, en ik riep haar toe: Doe jij je plicht, ik zal de mijne doen! Met smekende, brekende ogen keek ze mij daarop aan en vroeg: Wat is dan mijn plicht? Dat je voor altijd verdwijnt! riep ik uit. En op hetzelfde ogenblik was het, als spatte iets in het midden van haar, een soort van licht dat haar overeind hield, uit elkaar, en begon haar gestalte op te lossen en te vervluchtigen als zilverig waas. Van heel in de verte scheen ze mij nog toe te schreeuwen: Eustachio... Eustachio... Met een smartelijke kreet, die voortdurend zwakker werd, als een pluimpje, als een puntje van geluid en tenslotte onhoorbaar, - niets meer dan de herinnering van een echo.

Toen ik ontwaakte, stond ik overeind bij de wieg van mijn zoontje. Er was een merkwaardige kalmte over mij gekomen; de neurasthenie, of wat het geweest mag zijn, was geweken. De volgende dag vroeg ik om de hand van mijn tegenwoordige vrouw, en die stap heeft me nimmer berouwd. Mijn eerste vrouw heeft zich aan haar moederplicht gehouden, ook na haar dood. Haar dierbare herinnering heeft mij nooit meer geplaagd. En om mijn liefde voor haar te eren, en, ik moet het bekennen, ook als een onophoudelijke vermaning aan haar, om haar plicht te blijven doen, hebben wij toen onze dochter Rómea genoemd. Want ook de afwezigen zijn bij ons en zien en horen en zouden wellicht willen ingrijpen, wanneer sterkere beweegredenen hen niet terughielden, gelooft u niet?'

Mevrouw Sánchez-Girón was aan het eind van de laan gekomen en bleef daar op ons wachten, terwijl ze riep: 'Kinderen, kinderen, waar zitten jullie toch?'

Uit het donker, van achter een cactushaagje, kwamen de twee hand in hand te voorschijn, met lachende, opgewonden gezichten.

'Vader,' zei het meisje met half-komische drukte, 'Julio beweert, dat hij daarginds een spook heeft zien vluchten.'

‘Ja heus,’ bevestigde de jongen, niet geheel ernstig.

‘Heb jij het ook gezien?’ vroeg mijnheer Sánchez, met de arm vertrouwelijk om de schouders van zijn dochter.

‘Neen vadertje.’

‘De uitspraak van één getuige is onvoldoende,’ stelde de heer Sánchez lachend vast. ‘Alleen wie aan spoken denkt, ziet ze ook. Maar de plicht van de levenden is om aan het leven te denken en niet aan de dood. Niet waar, vrouw?’ Mevrouw Sánchez-Girón knikte en nam Julio's arm onder de hare. ‘Wat een man... die domme vrouwen bang maakt,’ plaagde ze lief, terwijl de jongen zich slechts verontschuldigde met: ‘We hebben zo gelachen... Het was de maan. Kijk maar, daar komt ze al op.’

In het licht van de grote sikkel die juist tevoorschijn kroop, zag ik weer, hoe sterk de knaap op zijn stiefmoeder leek; opvallender nog dan het meisje op haar vader. De vrouw zag mij kijken en op haar vragende blik zei ik: ‘Nooit zag ik sprekender gelijkenis dan tussen Julio en u.’

‘Dat zegt iedereen,’ glimlachte mevrouw Sánchez. ‘En ik moet het zelf ook toegeven.’

‘De banden des bloeds,’ meende de Argentijn, die onze woorden opving, maar mijn gesprek met den vader natuurlijk niet gehoord had.

‘Ik geloof het niet,’ zei de dame onder het teruglopen. ‘Gelijk bloed is niet actief, het is iets als stilstaand water. Alleen vreemd bloed is werkzaam. Of wordt niet alle leven uit de botsing van verschillend bloed geboren? Maar ik druk me niet goed uit, geloof ik. Wat ik bedoel, is dit: liefde van ongelijke elementen is duizendmaal krachtiger dan verwantschap. Broers en zusters kunnen van elkaar verschillen als dag en nacht; maar twee echtgenoten die van elkaar houden, kijk maar naar oudere mensen, gaan steeds meer op elkaar lijken; niet alleen in hun karakter, maar ook in hun uiterlijk en hun gelaatstrekken. Zij worden wezenlijk en in een veel hogere zin dan die van een familiebetrekking eikaars verwanten. Zo gaat het soms ook met onze kinderen... Niet vanwege het bloed, o neen.’ Het viel mij niet lastig te begrijpen, waarop ze zinspeelde. Maar de Argentijn miste een paar gegevens om het raadsel

te ontwarren en zei: ‘Wordt dat niet tegengesproken door de grote gelijkenis van uw zoon met u?’

Waarop de koopmansvrouw met evenveel tact als inzicht antwoordde: ‘Vermoedelijk zijn het onze door liefde overbrugde verschillen, die de beste gelijkenis teweegbrengen. Alsof onze geest ons hele wezen, dus ook ons lichaam verplicht zich aan te passen. Zo stel ik het me tenminste voor.’ En liefdevol drukte zij den knaap, die bewonderend naar haar opzag, tegen zich aan.

Achter ons commenteerde de basstem van don Salustiano, die ons met den heer Sánchez en zijn dochter op de voet gevolgd was, de gedachten van zijn gasten en zei: ‘Werkelijk, familiebanden zijn niet de sterkste die wij kennen, en zelfs ik als oude vrijgezel geloof, dat die van de liefde sterker zijn dan de dood.’

‘Maar niet sterker dan het plichtsbewustzijn,’ meende de heer Sánchez, ‘of liever, het plichtsbewustzijn is alweer de sterkste uiting van onze liefde. Zo zal het zijn. Liefdeplichten zijn zo diep geworteld, dat wij ze niet eens meer die naam geven, maar ze eenvoudig als vanzelfsprekende daden en woorden gaan beschouwen. Dat zal het zijn.’

Wij kwamen het binnenplein op, toen hij dit zei en hij keek mij veelbetekenend aan. Maar meer nog dan wàt hij vertelde, verbaasde mij het hòé, en ik vroeg mij af, of in dit zonderlinge land alle kooplieden na een overdadig maal in staat zouden zijn tot zulke eenvoudige maar diepzinnige opmerkingen over hetgeen wij in Europa cynisch spottend ‘de laatste dingen’ plachten te noemen.

Wedstrijd om wat?

Van lieverlede leerde ik de voornaamste bewoners van de rancho kennen. Don Salustiano en de Argentijn waren mij al van het begin af vertrouwd. Met Candelario, dien men aan de andere kant van de Mexicaanse grens een ‘cowboy’ genoemd zou hebben, sloot ik ook iets sneller vriendschap dan met zijn beide maats Pepe en Olegario, die vaak dagenlang weg waren bij de beesten, welke op verdere weideplaatsen bleven. Want Candelario maakte een soort aanspraak op onze vriendschap, omdat hij - naar eigen zeggen - de eerste was geweest die mij had ontdekt, toen ik daar zo doodeenzaam over de vlakte stapte, om zijn eigen woorden te gebruiken: ‘als een hond wiens neus met modder verstopt is, zodat hij zijn spoor niet meer kan ruiken.’ Hij was overigens een weinig spraakzame, maar in zijn gedachten blijmoedige jonge kerel, die niets meer van het naamloze had, dat de meeste andere peones in mijn ogen nog bezaten. Ze waren soms nauwelijks van elkaar te onderscheiden, zozeer leken deze strakke Indiaanse koppen boven hun gelijkvormige kleding op elkaar. Eerst op de duur ging je den een van den ander onderscheiden.

Wat de vrouwen betreft, afgezien van de enkele die uit de naburige hutten weleens naar hier kwamen om een kleinigheid te kopen in het winkeltje, dat onder een van de arkaden gehouden werd, of om een zalfje te halen, dat de Argentijn met effen deskundigheid voorschreef, waren er maar heel weinig op de rancho, een paar oudere, die voor de was en de keuken zorgden, en twee jongere met glanzend-zwarte haren en aantrekkelijke, donkere reeën-ogen. De kleinste van beide, een dikboezemige, los in haar wijde hemd en brede rokken dribbelende schoonheid, heette Luz, wat mij eigenlijk zelfs voor haar een iets te flatteuze naam toescheen, want Luz betekent niets minder dan ‘Licht’. De andere was slanker, had een strenger, raadselachtiger gezicht en blikte verlegen weg wanneer men haar aankeek. Maar ondanks de lange gestreept-katoenen jurk die haar tot op de enkels van haar naakte, donkerbruine voeten hing, viel het bij haar ietwat lome en sierlijk-

natuurlijke bewegingen niet moeilijk, de welgeschapen, krachtig-ontwikkelde vormen onder dit kleed te raden. Ze heette Esmeralda, en als ooit iemand zulk een smaragdgroene naam met recht droeg, dan was zij het. Want de kleur van haar gezicht en blote armen was van een zo teer en licht-glanzend bruin, dat het soms inderdaad leek alsof er een fijne groene weerschijn op lag. Ik zag het vooral heel duidelijk, toen ik haar een keer rakelings buiten, bij de hoek van het witte hoofdgebouw tegenkwam.

De twee meisjes waren de enige huwbare vrouwen in deze omgeving van louter mannen, en het is dus te begrijpen dat ik hen somtijds met meer belangstelling gadesloeg dan anders waarschijnlijk het geval zou zijn geweest. Als ik mijn keus had moeten maken, zou deze ongetwijfeld op Esmeralda gevallen zijn. Doch bij tijd en wijle moest ik mijzelf bekennen, dat ik mij ook met Luz tevreden gesteld zou hebben.

Dit bleven echter maar van die losse, mannelijke gedachten. De beide meisjes waren mij te vreemd en in zichzelf gekeerd - tenminste in mijn nabijheid - dan dat ik ooit kon hopen in intiemere aanraking met hen te komen, indien ik dat al werkelijk gewenst zou hebben. Maar bovendien was ik hier de gast van den ‘padroncito, - het patroontje’, zoals de Indio's don Salustiano noemden, - en werd ik bijna als zijn gelijke beschouwd en behandeld. Deze adel verplichtte.

Er liep ook nog een manusje-van-alles rond, die de spotvogel en tevens het voorwerp van bespotting voor allen op de rancho bleek. Hij heette Teobaldo, maar werd doorgaans ‘Teocentli’ genoemd, hetgeen ‘wilde mais’ betekent, een onaanzienlijke, grasachtige plant, die niettemin de oervorm heet te zijn van alle andere maissoorten waarmee de Indianen en ook de stadscreolen zich voor het grootste deel voeden. Er school dus spot en bewondering tegelijk in deze bijnaam, en dat waren ook ongeveer de gevoelens die men Teobaldo algemeen toedroeg, wanneer hij over binnenplaatsen of galerijen hinkte. Want hij was mank, een Indio van ‘daarginds uit de bergen’, waar een bizonder wilde en ontembare soort moest leven, naar de

verhalen te oordelen, die ik in verloop van tijd te horen kreeg.

Don Salustiano noemde hem in een goede bui ook weleens ‘Teobroma’, de wetenschappelijke naam voor ‘cacao’, maar tevens een aardige woordspeling, want ‘broma’ betekent ‘grap’ of ‘schelmstreek’. Het grappige van Teobaldo bestond in de onverstoorbaarheid, de klaarblijkelijke onschuld, waarmee hij de onmogelijkste dingen zei. Toen hij mij een keer op mijn reisschrijfmachine bezig zag aan wat correspondentie, bleef hij een kwartier lang bewegeloos toekijken, tot ik opzag en mijn blik zijn glinsterende ogen trof. ‘Padroncito,’ zei hij toen, ‘als je toch zoveel papieren maakt, kun je voor mij niet een bankbiljet van tien pesos klapperen?’ Hij hield mij voor een valsen munter, en wilde profiteren van het feit dat hij achter de bron van mijn vast wel onmetelijke rijkdommen gekomen was.

Een andere keer zag ik hem in de keuken op handen en voeten scharrelen; bij het langs komen keek hij mij aan met de blik van 'n kind, zodat ik lachen moest om de onschuld van dezen proteïschen man van ongeveer veertig jaar. ‘Hoe oud ben je eigenlijk, Teobaldo?’ vroeg ik spottend. Hij keek rond, en met een lange, veelzeggende blik naar Luz, die in een hoek bij het vuur bezig was, antwoordde hij sfinxachtig: ‘Het ligt er maar aan, waarvoor u mij nodig heeft, padroncito.’ De Argentijn, wien ik dit lachend mededeelde, zei: ‘Iets dergelijks heeft de gannef ook geleverd, toen hij eens scharrelde met de dochter van een ouden Indio in San Pedro. De vader, die de hofmakerijen van onzen vrouwengek met lede ogen aanzag, kwam op een keer naar hem toe en zei vriendelijk: Laat dat meisje met rust, Teobaldo; ze is nog maagd. Waarop het prompte antwoord kwam: Dat zullen we eens zien, vadertje!’

Zijn gezegden werden door iedereen met grote hilariteit naverteld, en hij werd er niet weinig mee geplaagd. Maar alle spot gleed langs zijn ronde, strakke kop af, omdat hij de dwaasheden van anderen evenmin doorzag als die van zichzelf. Tenminste dat leek zo. Aan de andere kant immers was hij een uitgeslapen slimmerik, en volkomen be-

rekend voor zijn taak van lijfgardist van don Salustiano, een functie die hij al meer dan tien jaar lang met stille roekeloosheid bekleedde. Zijn hinken hinderde hem daarbij niet het minst, hij was sneller dan ieder ander, en een beter klimmer bovendien, in de hoge vruchtbomen achter het woonhuis.

Don Salustiano verhaalde mij, hoe Teobaldo mank geworden was. Het was in een tijd toen alweer verschillende benden opstandelingen en revolutionairen elkaar uitmoordden en plunderden. Een troep was tot in het bergdorp waar de Indio woonde, doorgedrongen om er de weerbare jongens te recruteren en ze te dwingen dienst te nemen in hun gelederen. De inboorlingen vluchtten naar alle kanten, maar werden door de overvallers achternagezeten. Een schot trof Teobaldo in de knie, maar hij liet zich in een ravijn rollen, en men vond hem niet. Na ongeveer een week keerde hij terug, toen hij wel zeker wist, dat de woestelingen vertrokken waren. Maar voortaan was hij mank en kon niet meer vluchten toen er nieuwe troepen, ditmaal van de tegenpartij, kwamen aanzetten.

De arme Indio's in de bergen wisten niets af van al die politieke ruzies en intriges der caudillo's. Maar wanneer een hoofdman met zijn troep zulk een plaats binnenviel, werden alle mannen die niet hadden kunnen ontkomen, naar het marktplein gedreven. Daar werden ze kort en zakelijk ondervraagd: ‘Wat ben je, Cristero of Carrancista? Vóór Villa of tegen Huerta?’ En als het antwoord per ongeluk verkeerd uitviel, werd je op staande voet doodgeschoten.

Teobaldo wist niet, door wiens partij hij verminkt was, maar wat hij wel wist, was, dat hij in geen geval een ondervraging mocht riskeren, want dan kon het toeval hem voor de tweede keer parten spelen, en dat zou dan zijn dood wezen. Hij trachtte zich dus te verstoppen, maar de verwoede Carrancisten rookten het hele dorp uit en haalden hem te voorschijn. De vraag op leven en dood werd hem gesteld: ‘Vóór of tegen Carranza?’ Hij wist van toeten noch blazen, maar gaf in zijn luciede angst het antwoord, een Salomo waardig: ‘Zeg jij het eerst, kameraad!’

Dit gezegde, dat de omstaanders in een daverende lach liet schieten, redde zijn leven. Maar Teobaldo koos de verstandigste partij en verliet zijn dorp, om niet het slachtoffer van een derde bende te worden. Hier op de Rancho der Tien Mysteries, met zijn muren als van een fort, vond hij eindelijk de vurig verlangde rust. En hij was er don Salustiano persoonlijk erkentelijk voor, dat niemand hem meer politieke vragen stelde.

Op een morgen, toen don Salustiano en de Argentijn weg waren, kwam hij heel geheimzinnig naar mij toe, begon met zijn vuist in zijn handpalm te wrijven, als altijd wanneer hij iets gewichtigs te zeggen had, en fluisterde mij toe: 'Padroncito, kom eens naar Candelario kijken. Hij heeft veel pijn. En,' voegde hij er verontschuldigend aan toe, 'het is nog een kind, want hij kermt.'

'Wat is er dan met hem aan de hand?' vroeg ik, terwijl ik meeliep naar het bijgebouwtje voor de peones.

'Ssst,' zei Teobaldo onder het hinken, 'niemand mag het weten, want we hebben de tweede nog niet gevonden.'

'Welke tweede dan toch?'

'Die van het paar, padroncito; ze zijn immers net als de gendarmes, ze komen in paren.'

Ik vroeg maar niet verder. De eerste week de beste had mij geleerd, dat ik me hier als een soort Lohengrin of liever: niet als zijn vrouw Elsa moest gedragen. En het 'Nie sollst Du mich befragen, noch Wissenssorge tragen', had ik mij noodgedwongen tot lijfdeun gemaakt. Zacht floot ik het wijsje voor mij uit, terwijl ik met Teobaldo het bijgebouw binnenstapte, een grote houten loods, met britsen, hangmatten en een paar krukken en tafels.

Op de enige ligplaats die bezet was, zag ik Candelario die op de lippen beet om het niet uit te schreeuwen. Het was duidelijk te merken, dat hij ontzettende pijn leed. Hij had zijn ontblote linkerbeen uitgestrekt, waarop een vuile lap lag, bij wijze van compres.

'Is er een ongeluk gebeurd?' vroeg ik den peón, die mij met gelige ogen en een verwrongen gezicht aanzag. Als enig antwoord nam hij de lap weg, waaraan een moes van groene bladeren vastgekleefd zat, en liet hij een diepe

wonde met ronde, bruingeschroeide randen zien, - klaarblijkelijk een brandwond van de ergste graad.

Verbaasd keek ik de beide mannen aan. ‘Hoe is dat gekomen, *hombre?’* Mijn besluit om geen vragen te stellen, was in dit werelddeel toch niet door te voeren.

Omdat Candelario geen ander antwoord gaf dan een zacht gekerm, begon Teobaldo bereidwillig in te lichten: ‘Hij is daarstraks gebeten door *het.’*

‘Wat is *het?’* vroeg ik ongeduldig.

Teobaldo hield zijn vinger op de mond. ‘Ssst. Ik mag zijn naam niet noemen, anders komt de tweede niet terug, en die moeten we ook vangen.’

Klaarblijkelijk bedoelde hij een beest, en om te laten merken dat ik hem begrepen had, zei ik: ‘Maar is dat beest dan zo gevaarlijk? Ik zie geen beet van tanden.’

‘Hij bijt niet, hij steekt,’ zei Teobaldo op de toon van een arts, die een dommen leek de aard van zijn ziekte tracht bij te brengen. ‘Het was zo'n kleine rooie; dat zijn de ergste. Als die je steken en je doet er niets aan, ben je in een paar uur morsdood met een stijve nek en verdraaide ogen en alles.’

Ik keek hem ongelovig aan, hetgeen hem deed voortgaan: ‘Ja heus, padroncito.’ En een zwak hoofdknikje van Candelario kwam betogen dat hij inderdaad gelijk had.

‘Welnu, dan moet er snel iets gedaan worden!’ riep ik energiek uit. ‘Jammer dat don Antonio, de Argentijn er niet is.’ Want ik voelde mij opeens radeloos.

‘Het is al gebeurd,’ vervolgde Teobaldo heel kalm. ‘We hebben het enige gedaan was je doen kunt: een beetje kruit uit een jachtpatroon op de steek, die al begon op te zwellen. Pff! wat een vlam! Maar het gif is weggebrand, er is geen gevaar meer.’

‘Gelukkig,’ kon ik oprecht verzuchten. ‘Ik begrijp alleen niet, waarom je mij zo geheimzinnig bent komen halen, wanneer ik toch niets voor Candelario kan doen. Hij moet maar rustig blijven liggen, tot de pijn over en de wond dicht is.’

‘Dat is het juist, padroncito,’ hield Teobaldo vol. ‘Hij wil schreeuwen, en u moet hem zeggen, dat hij dat vooral

niet doet. Anders komt de tweede niet te voorschijn. Zijn gekerm jaagt het wijfje weg. en dan wordt straks weer een ander gestoken, of hijzelf misschien.'

Ik haalde de schouders op. 'Je hebt goed praten, man, bij zo'n pijn. Ben jij ooit door *het* gebeten, zo'n levensgevaarlijke kleine rode, zoals je zegt?'

'Ja padroncito. Eén keer.'

'Nou, en wat gebeurde er toen?'

'Het is gestorven, padroncito. Mijn bloed was hem te giftig.'

Bij al mijn medelijden met den gewonde proestte ik het uit, hetgeen aanstekelijk werkte, want het gezicht van Candelario ontspande zich en ook hij begon pijnlijk te grinniken, waarop Teobaldo niet kon nalaten vast te stellen: 'Gelukkig dat hij lacht. Nu is alle gevaar geweken, en de tweede zal gauw te voorschijn komen, want lachen lokt ze aan.'

Naast een man van dergelijke ongewone therapeutische kennis had ik niets meer aan dit ziekbed te zoeken en ging mijmerend weg, mij afvragend wat 'het' toch in 's hemelsnaam kon zijn, dat niet genoemd mocht worden voordat 'de tweede' er was. Het kon immers alles wezen, van een vreselijk serpent tot een vilijne vogelspin toe.

Een paar uur later, in de siësta-tijd, kwam Teobaldo mij met een paar zachte klopjes op mijn kamerdeur wekken. Toen hij mijn stem hoorde, sloop hij het vertrek binnen, voorzichtig tussen een gespleten stok iets voor zich uit dragend.

'Ik heb haar, padroncito, ik heb haar,' juichte hij hees van geestdrift. Met ogen die meer verliefdheid dan afschuw uitdrukten, keek hij naar zijn vangst: een oranjerode schorpioen, nauwelijks een vinger lang, die zich met zijn achterlijf naar alle kanten kronkelde, zonder dat hij veel beginnen kon, zo knap zat hij vastgeklemd.

'Is dat nou *het?'* vroeg ik.

'Ja padroncito, een schorpioen, een rode. Ik heb haar in de loods bij Candelario gevangen. Vlak op de plaats waar de ander geweest is, die ik verbrand heb, om deze te lokken. Dit is het wijfje, ziet u het niet? Ze draait zo wulps.'

‘Maak deze dan ook maar gauw dood, voordat hij ontsnapt,’ zei ik bij het ongure gezicht van dit gevaarlijk insect dat zo woedend te keer ging.

Onwillig schudde ons factotum het hoofd. ‘O neen, de volgende week kan ik een peso met haar winnen. Ik zal haar dresseren.’

Weer keek hij het ongedierte zo vriendelijk aan, dat het er nog maar aan ontbrak dat hij het ging aaien. Ik zag nog de diepe, akelige wond van Candelario voor me, en wist maar al te goed, dat in de wildernis zulke paardenmiddelen niet voor niets worden toegepast. Met een huivering van walging zei ik: ‘Hier heb je een peso van mij. Maak dat beest onmiddellijk af.’

‘Ja padroncito.’

En zonder af te wachten dat ik het geldstuk te voorschijn haalde, liet Teobaldo de schorpioen vallen, die zo vlug niet trachtte weg te lopen, of de stoffige sandaal van den Indio had hem al uit elkaar getrapt en fijn gewreven, zodat nauwelijks meer een vlek op de gladgeboende tegelvloer te zien was.

‘Bah!’ ontviel het me.

‘Dat verjaagt de andere,’ mompelde Teobaldo onverstoorbaar. ‘Voorlopig zal er geen enkele meer in deze kamer komen.’

Hij had zijn peso eerlijk verdiend.

De volgende dag zag ik Candelario over de binnenplaats strompelen, alsof hij Teobaldo spottend nadeed. Maar slechts een paar dagen later zat hij alweer te paard. Toen hij mij zag, draafde hij spoorslags op mij toe en zei een weinig verlegen: ‘Deze namiddag ga ik naar de jaarmarkt in een dorpje bij de heuvels. De baas heeft gezegd, dat ik u moest vragen of u zin had mee te gaan.’ Over zijn wond sprak hij niet meer; hij scheen zich te schamen, en ook ik deed alsof er niets was voorgevallen.

We maakten de afspraak om aanstonds na de middagpauze te vertrekken, en toen ik na het eten op het binnenplein kwam, stond Candelario al met onze paarden klaar. Aan tafel had don Salustiano zo grappig gekeken, alsof hij een dwaze verrassing voor mij in het vooruitzicht had,

maar hij had niets losgelaten. Bij het wegrijden wenkte hij mij alleen: ‘Veel pleizier op de jaarmarkt’ toe.

In prettige galop doorkruisten wij de vlakte, tot aan de Noordoostgrens van don Salustiano's gebied, waar er meer golving in het terrein begon te komen, en de vruchtbare weiden plaats maakten voor steenachtige bosgrond. Candelario was van nature weinig onderhoudend, al scheen hij op mijn gezelschap gesteld, en het is waar, dat over de onbewogen uitgestrektheid een plechtige rust heerste, die onwillekeurig het zwijgen oplegde en doorgaans iedereen karig met woorden maakte. Dit was een plaats voor snelle, simpele daden, - niet voor onnutte kletserij.

Pas toen de heuvels kwamen, fijne lila gordijnen, die zich verdichtten terwijl ze langzaam terzij geschoven werden, om volume te krijgen en nieuwe, concretere achtergronden zichtbaar te maken, begon onze tocht iets avontuurlijks te vertonen, en ik iets ongeduldiger te worden, juist nu onze paarden langzamer en voorzichtiger gingen. Ik keek Candelario aan, om te horen of wij er spoedig zouden zijn.

Hij had zich op z'n paasbest uitgedost, in een schoon, met passementen versierd hemd, waarover een kort zeemleren jasje, met over de volle rug een Mexicaanse ‘adelaar en slang’ in kleurige zijde geborduurd. Een brede nieuwe strohoed met een groen koord bedekte zijn hoofd, en gevlochten schoenen zijn voeten. Zijn nauwe, grijze rijbroek, die strak tot om de enkels zat, was met zilvergalon versierd. Hij was een mooie jongen in deze uitstalling van weelde, en zou stellig de blikken van menig meisje op de jaarmarkt tot zich trekken. Misschien was dit wel de vertoning die don Salustiano voor mij in petto scheen te houden.

‘Nog een beetje,’ zei Candelario, terwijl wij heuvel op en heuvel af huppelden. ‘Er is nog geen muziek te horen. Eerst ginds.’ En hij wees weer met dat onbestemde gebaar dat men in deze streken voor een zeer nauwkeurige aanduiding schijnt te houden, blijkbaar wijl het niet op een paar kilometer meer of minder afstand aan komt.

De steilere heuvelruggen brachten een aangename afwisseling; ongemerkt bereikten wij een soort van pas, waar-

achter het hemelblauw diep wegzonk. Toen wij er doorheen waren en het dal, melkachtig en groen, doorsneden met de zilveren kronkelband van een riviertje, zagen liggen, klonk een zacht en dof geboems omhoog, dat Candelario de fluister-juichende opmerking ontlokte: ‘Hoor! de muziek!’ Een wending van de weg liet een goed stuk onder ons het kerktorentje opduiken, maar huizen of hutten waren nog niet te zien. Alleen de muziek werd duidelijker: het hellere rhytme van de *teponaztle's* - uitgeholde stukken hout, die op de gezaagde zijkanten worden geslagen - en het doffere getamp van de *huehuetls,* pauken, die als slagersblokken op de grond staan. Ik had ze op de rancho al leren kennen, want ook de Indio's in het huttendorp bezaten er verscheidene.

Nu kwamen daar de vibrerende geitentonen van schalmeien en de ronde kralensnoeren van fluittonen doorheen slingeren, verfijnd en als gezeefd door de namiddaghitte en de wazige lilablauwte die nog tussen de heuvels hing. Het was een ietwat wilde muziek, die leven bracht in de vredige stilte van het onbedorven, duizendjarige landschap. Hierbij kwam zich het getinkel van een paar koeklokken en het gesjirp van wat vogeltjes in de omringende struiken voegen, zodat wij vanzelf al in feestelijke stemming waren, toen wij de eerste schamele woningen van het dorp naderden.

Onze paarden brachten wij naar een kennis van Candelario, waar ze gevoederd en verzorgd zouden worden. Mijn begeleider maakte zijn lichte reisdeken van het zadel los, vouwde hem zorgvuldig tot een lange baan, die hij luchtig over de schouder wierp, zoals hier de mode was, en weinige stappen voerden ons in een overdrukke zandstraat, waar uitsluitend Indio's - de meesten eenvoudiger dan Candelario gekleed - zich met hun vrouwen en kinderen in katoenen kleedjes verdrongen.

De jaarmarkt scheen een grote gebeurtenis in deze afgelegen hoek van de wereld, want stellig waren de bezoekers van heinde en ver gekomen met al hun stapels vruchten: bananen, ananassen, chirimoya's, cactusvijgen, cocosnoten, zapote's, welke alle hun weezoete geur verspreidden en

een heirleger van vliegen lokten, die je als waanzinnig in het gezicht vlogen, behalve daar waar takkebossen rookten onder de braadspitten, waaraan groezelige brokken schapen- en geiten-vlees geroosterd werden.

Lappen waren op de grond uitgespreid, en daarop lagen allerlei gedroogde vruchten, maar ook suikerwerk en goedkope snuisterijen uitgestald. Onder tenten van de primitiefste soort - een parasol van twee gekruiste staken die een wit doek uiteen spanden en door een derde stok in het midden omhoog gehouden werden - waren zwetende vrouwen bezig uit grote aarden potten vruchtensap en limonade aan de verhitte slenteraars te verkopen, want er heerste een ondragelijke zonnegloed in het dal.

Hooghartig, en zelfs een beetje laatdunkend in zijn prachtige uitdossing, keek Candelario rond, terwijl hij met meer haast doorliep, dan mij, nieuweling, bij heel deze kleurig wriemelende vertoning paste. Zo kwamen wij op de marktplaats, waar de drukte het grootst was en er voor de voorbijgangers nauwelijks plaats bleef om zich te bewegen tussen de vele brede strohoeden der bezoekers en de neergehurkte verkopers van manden en geweven lappen, die ons vrolijke, maar voor mij onverstaanbare dingen in hun Indianentaal toeriepen. Het waren onmiskenbaar evenzoveel uitnodigingen om van hun aarden potten en pannen of hun zelfgelooide zadelriemen en gevlochten slaapmatten het een of ander te kopen. Het stonk er naar dierenen mensenhuiden, naar uitwerpselen.

Candelario echter vertoonde niet de minste kooplust, maar wrikte zich even zachtjes als behendig door de menigte voort, als was hij bezield door een heel bepaald doel en ging de rest hem maar matig aan. Hij scheen recht op de muziek af te gaan, want weldra bereikten wij een wat opener plek, vlak bij de lage muur die met drie eenvoudige bogen toegang gaf tot het lege stenen plein dat vóór de kerk lag, en waarheen de kermis zich blijkbaar niet had mogen uitbreiden. Alleen de beide witgekalkte torentjes zag men boven alles uitsteken, als om het lawaai tegen te houden. Er had zich inderdaad een kring gevormd om de blatende muziek en de dansvertoning, die daar in de schaduw van

het godshuis gaande was. Een oude Indio met een grijs baardje zat gehurkt voor de teponaztle, die hij met twee zwiepende stokken bespeelde, als was het een grote holle xylophoon. Overeind stonden de beide blazers met hun bezwete gezichten waarlangs de droppels in straaltjes liepen, en de man die op de huehuetl sloeg, met een ernst alsof hij, net als in vroeger eeuwen, daarmee een sacrale handeling verrichtte en een hele volksstam tot de heilige oorlog moest opwekken.

De omstaanders fluisterden slechts, want al spoedig bleek deze felle, dreigende muziek de begeleiding van een plechtige rondedans door enige zonderling genoeg als Moren en Sarracenen verklede Indio's, met grote kleurige pluimen op het hoofd, boven hun met kralen versierde strohelmen. Ook hun gezichten waren met felle kleuren beschilderd en ze droegen valse wollen baarden en stijve jakken die gecopieerd leken van de beulen der Christen-martelaren op 15e en 16e eeuwse schilderijen. Niets was zonderlinger, dan deze restanten van oude Europese cultuur hier in de wildernis terug te vinden, stellig als erfstukken van de vroegste Spaanse missionarissen.

En na enig beschouwen viel het niet moeilijk vast te stellen, dat dit langzaam heen en weer wiegen, voor- en achterwaarts stappen der krijgers, het rhytmische zwaaien met hun stokken boven eikaars hoofden en het beheerste, gecadenseerde terugdeinzen een krijgsdans voorstelde, of liever de mime van een gevecht tussen musulmanse onverlaten en christenridders. Maar in wat voor een caricatuur! Zij bleven immers Indianen, zelfs nu zij hun voeten in een soort van geitenleren kothurnen gestoken hadden, waarop ze zich niet heel veilig, maar wel getransformeerd tot hogere wezens schenen te voelen.

Onvermoeid herhaalden de blazers dezelfde schelle wijs die ons al een tijd van tevoren tegemoet geklonken had. En onvermoeibaar met een slappe, taaie veerkracht, alsof ze door soepele metalen banden bewogen werden, zwaaiden en zwierden de dansers af en aan, op en neer, bewonderd aangegaapt door zwijgende mannen en vrouwen, met hun glanzende, wijd-open ogen.

Ook ik kon niet genoeg krijgen van dit fascinerende schouwspel, dat toch ook niet datgene scheen te zijn, wat Candelario gezocht had. Want nadat ik hem voorover zag buigen naar den ouden teponaztle-speler, met wien hij een paar woorden wisselde, zonder dat deze ophield, trok hij mij aan de mouw om mij, zeer tegen mijn zin, tot weggaan te manen. Kon hij me nog iets belangwekkenders te bieden hebben, dan deze archaïsche vertoning, waarin liturgische middeleeuwen en barbarenernst samen een aangrijpende spot dreven met ons tijdperk van steps en radiomuziek? Maar Candelario was nu eenmaal mijn gids en ik volgde hem gedwee tot achter de kerkhofmuur, waar weer de tuintjes en aanplantingen der dorpsbewoners begonnen, en de drukte van de jaarmarkt nog slechts als een ver geroes klonk. Over zijn schouder heen wees Candelario naar de kermis en zei onder het voortgaan: ‘Dat daar is niets. Sinds de revolutie is het niets meer. Vroeger dansten de mannen met paarden en in duivelskleren; er werd een heel kasteel van stro en hout in brand gestoken. Dàt was mooi. Maar waar we nu naar toe gaan is het beter. Je kunt er veel geld verdienen, als je geld bij je hebt.’ En om zijn voornemens duidelijk te maken, stak hij de hand in zijn broekzak en liet de zilveren peso's daarin rinkelen.

Hij zocht naar de plaats die de teponaztle-speler hem had opgegeven, maar ook zonder deze aanwijzing had hij het buitenhuisje gemakkelijk kunnen vinden, want er wachtten een paar groepjes Indio's, alleen mannen, bij de katoenen hibiscus-haag, en zelfs een rijpaard stond er vastgebonden aan een paal. Een paar jongens sleepten met stapels dakpannen, leken het wel, die ze zorgvuldig naast elkander legden in een ondiepe cirkelvormige goot, welke men op het erf achter de hut gegraven had. Het stuk hardgestampte grond, dat door deze goot omsloten werd, had een doorsnee van hoogstens anderhalve meter. Een paar ranke boompjes stonden er omheen en het geurde er naar oranjebloesem en vochtige planten. Daarachter woekerden enorme cacteeën.

Candelario vroeg aan een van de wachtenden: ‘Gaat het spoedig beginnen?’

‘Aanstonds,’ antwoordde de Indio. ‘Wij wachten alleen nog op de *chapopote.’*

Ik ving dit laatste woord op en informeerde meteen bij mijn begeleider wat het betekende. ‘O,’ zei hij nonchalant, ‘dat is petroleum voor lampen, of benzine waarmee ze de wagens tuf-tuf laten gaan. De Indio's (hij scheen zichzelf ternauwernood meer tot hen te rekenen) halen het uit de grond. Er is een blik vol nodig, dan kan het feest doorgaan.’

Op de weg die van het dorp hierheen leidde, kwam al met snelle trippelpassen een knaap aangelopen die het bewuste blik op zijn rug in een draagband torste, waarvan de onderste riem over zijn borst en schouders hing, de bovenste langs zijn voorhoofd liep, zodat hij voorover ging en het geheel feitelijk met zijn kop in evenwicht hield. Toen hij bij de hut aangekomen was, hielp men hem zich van zijn last te ontdoen, en liet men zorgvuldig de stroperige inhoud van de bus in de goot van dakpannen vloeien, die netjes tegen elkander gelegd en met taaie klei verbonden waren, zodat zij een kringvormig reservoir vormden, waarvan de bovenrand precies gelijk stond met de vastgestampte bodem van het perk.

Een zware stem vroeg: ‘Zijn alle spelers gereed?’ En haastig kwamen alle mannen toegelopen om een plaatsje te zoeken rondom de goot. Die er het dichtst bij waren, hurkten neer en hadden een korte cylinder bij zich, van het binnenste van een bananenstam of van een soort bamboe, die zij behoedzaam in de hand hielden, alsof het voorwerp elk ogenblik kon wegvliegen.

‘Señores,’ riep plechtig de zware stem van den man, die blijkbaar de spelleider was, ‘de wedstrijd gaat beginnen. Het vuur gaat aan!’ Meteen streek hij een lucifer aan, die hij in de gevulde goot wierp, waar de vloeistof aanstonds vlam vatte en een verzengende hitte verspreidde. Binnen een seconde was de kring van vuur gesloten, waarvoor de gehurkten een weinig terugdeinsden. Maar nog voor ze zich hersteld hadden, riep de spelleider, waardig als een ceremoniemeester: ‘Laat de kampioenen los!’ En ieder der gehurkten trok met een bliksemsnelle beweging het dek-

seltje open, dat in zijn cylinder gesneden was, en schudde met korte, heftige slagen de inhoud van die koker boven over het vuur heen, in de open cirkel uit. Ze gingen daarbij zo angstig-vlug en verwoed te werk, dat het niet alleen kon zijn, omdat zij bang waren zich aan de vlammen te branden, waar ze overheen moesten reiken. Ze hielden de cylinder met het uiterste puntje van de vingertoppen vast, en klopten op de bodem met de vlakke hand. Wat eruit viel, verklaarde hun snelle omzichtigheid.

Het waren schorpioenen!

Bij elkaar een twintigtal, grote, kleine, helrode, glimmendzwarte, gevlekte, harige, - de ene nog afzichtelijker dan de andere. De kring van vuur belette ze weg te lopen, zodat ze verdwaasd door elkander snelden, met hun gekromde achterlijven en hun als buffers zijwaarts vooruitgestoken scharen.

En nu begon de wedstrijd.

'Tostón voor de kleine rooie,' riep een van de mannen. De halve peso die hij bood, leek niet veel, maar vertegenwoordigde toch een heel ruim dagloon.

'Tostón voor de dikke zwarte van Anastasio,' zei een andere stem vlak.

Een enthousiasteling riep: 'Kijk dat schat je van een gevlekte eens. Net een juffer... Net doña Blanca wanneer ze kwaad is.' Degenen die doña Blanca schenen te kennen, grinnikten.

Naast mij sprak Candelario helder en voor allen hoorbaar: *'Peso* voor die harige met een poot te weinig.' Een der gehurkten keek naar hem op om zijn hoog spel, nu al bij het begin van de wedstrijd. Maar niemand gaf commentaar. Wachtten zij er op, totdat het ongedierte elkaar te lijf zou gaan? Of dat in de toenemende hitte een ervan door het vuur heen zou trachten te ontsnappen? Verwoed liepen de insecten, zonder op elkaar te letten, dooreen, en schenen elkander eerder te ontwijken dan te lijf te willen. En steeds nieuwe weddenschappen werden afgesloten, van een *gorda* (tien) en *reaal* (vijfentwintig centavo's) tot aan de peso van Candelario, waarmee hij de kroon spande en opvallend de branie van het gezelschap was. Maar waar de

weddenschap om ging, was me nog niet duidelijk. Een wedstrijd om wat? Het kon moeilijk anders dan een gevecht op leven en dood zijn. Elk van deze schorpioenen had in de angel aan het einde der beweeglijke geledingen van zijn dunne staart een dodelijk wapen, waarmee hij links, rechts, aan alle kanten treffen kon. Ze leken op vervaarlijke voorwereldlijke miniatuur-tanks, die, als dit spel hen ging vervelen, blindelings er op los zouden stormen, om de dood als met snel geslingerde handgranaten om zich heen te zaaien. Zo speelde men tenminste schorpioentje in Europa, en dit hier leek even vreselijk, even zinneloos.

Maar ik vergiste mij. Niemand deed enige moeite de schorpioenen op elkander aan te hitsen of ze moed in te spreken, zoals ik vaak bij hanengevechten elders had zien geschieden. Hier werd blijkbaar lijdzaam afgewacht tot iets onmogelijks, iets onvermoeds zou gaan gebeuren. Het vuur gaf er een demonisch en luguber karakter aan, iets van een heksensabbath in de late, reeds bijna tot avond ineengeschrompelde namiddag.

Behalve de inzetten zei niemand wat; tot opeens een zacht gemompel onder de omstanders opsteeg: ‘Ha... da...’ En ik zag dat een van de schorpioenen, de gevlekte, die met doña Blanca vergeleken was, het dunne achterlijf voorover gebogen had en zichzelf eerst voorzichtig tastend tussen de chitineplaten van het voorlijf, daarna plotseling, met een kramp, een steek toebracht, de smalle poten tot een bundeltje samentrok, de scharen liet zakken en dood bleef liggen.

Sommigen slaakten een zucht van verlichting, of misschien wel van spijt. Candelario reikte zwijgend zijn peso aan den spelleider, evenals alle anderen die gewed hadden en verloren. Alleen de man die op de gevlekte een tostón gezet had, ontving het dubbele van dit bedrag, de grote blinkende peso van Candelario, terwijl de gehurkte eigenaar ook een tostón kreeg.

Onmiddellijk na deze vlug afgehandelde transactie werd opnieuw gewed, want er viel geen tijd te verliezen, de grond binnen de vuurkring scheen gloeiend te worden en enkele schorpioenen begonnen versuft te raken.

Nu snapte ik pas, terwijl ik van afschuw moest slikken, waar het wedden om begonnen was.

Dit was een regelrechte wedstrijd in zelfmoord! De schorpioenen gaven er de voorkeur aan, zichzelf met hun vervaarlijk wapen van kant te maken, liever dan de vuurdood te sterven in een verschrikking die hen tot waanzin - ik weet er geen beter woord voor - dreef, of elkaar van dit lijden te bevrijden, waartegen vermoedelijk heel hun saamhorigheidsinstinct in opstand kwam.

In deze streken, waar de mensen, men kan wel zeggen op voet van gelijkheid met al het dierlijke verkeerden, waar deze giftige beesten de doodsvijanden van de Indio's waren, werden ze toch nog, na een nauwkeurige waarneming van hun gewoonten, door dat bizonder instinct van den mens, dat hem tot spel drijft, als een middel tot vermaak gebruikt. Zakelijk, met weddenschappen om geld; maar tevens met de mystieke statigheid van een wraakoefening, een openbare executie, waaraan mogelijk nog een liturgische of astrologische oorsprong moest worden toegekend. In ieder geval was de opwinding die het gaf, niet geheel en al uit het wedden verklaarbaar, ofschoon ik kon meevoelen, niet met de benarde schorpioenen, maar met Candelario, die alweer een peso verloren had, en nu koppig het dubbele gezet had op de kleine rode, die op familie leek van het ongedierte dat Teobaldo gevangen en in mijn kamer vertrapt had. Thans begreep ik ook, waarom ons factotum toen gezegd had, dat hij daarmee een peso had kunnen verdienen.

Een voor een begonnen de schorpioenen zichzelf de doodsteek toe te brengen. De kleine rode was de derde die het achterlijf in de buurt van de borst bracht en daarna verstijfd lag tussen de andere, nog krioelende. Met triomfantelijke bescheidenheid stak Candelario de vier peso's die hij gewonnen had in zijn broekzak, en deed samen met een ander dadelijk weer een flinke inzet op een grote harigdikke, die door de spelers werd aangeduid als ‘madre alacrán’, - de moeder-schorpioen, zonder dat dit hen ook maar in het minst weekhartig stemde voor het tragische lot dat deze zelfmoord-candidaat te wachten stond.

Het geheel liet mij nog altijd griezelen.

Wanneer een hagedis wordt vastgegrepen, vertoont hij het zeldzame vermogen zijn staart of desnoods een ander lidmaat in de macht van zijn belager achter te laten om zelf te kunnen ontkomen. Hij laat eenvoudig een stuk van zichzelf los, een physiologisch wonder, waarvan men nog altijd het rechte niet snapt. Maar het is duidelijk dat hij daarmee zijn leven redt en dus het eigen bestaan met een uiterste middel dient. Er zijn platwormen, die wanneer ze moeten vasten, inkrimpen en klein worden als heel jonge exemplaren, maar daarbij ook al de levenskracht en vermogens van de jeugd terugkrijgen. Andere planaria's kan men halveren, vierendelen, in stukjes snijden; ieder deeltje groeit weer aan tot een zelfstandig, volop levend individu. Ze zijn hierin niet alleen; gewone watersalamanders zijn tot heel wat van zulke kunstjes in staat, en de clavellina's worden na uithongering zelfs als geheel nieuwe wezens herboren. Het is alsof bij deze ‘lagere’ dieren het leven tot elk offer bereid is om zich te mogen handhaven. Al hun instincten, heel hun gerichtheid staat in dienst van het leven, van het zijn, en niet in die van de dood, het niet-zijn. Wij mensen moeten dit wonderbare vermogen, deze liefde voor het bestaan goeddeels verloren hebben; wij zijn als de schorpioenen. Onze angst voor pijn en leed en onrecht kan ons geheel overheersen, wij keren onze beste wapens tegen onszelf en ontketenen de individuele of de massale zelfvernietiging.

Inderdaad, wij zijn als de schorpioenen!

Het waren zulke gedachten, die mij tenslotte in een soort van ontzetting het hoofd deden afwenden van dit schouwspel van zelfmoord, van deze roulette des doods, dit suicide-Monte-Carlo, waar niet de spelers maar de gespeelden - in elk geval de verliezers - zich van kant maakten, en het waarschijnlijkheidssysteem vervangen was door een soort van primitieve, bijna magische dierpsychologie.

Eindelijk waren er nog maar een paar schorpioenen levend, en het hellevuur in de omringende goot begon uit te branden, zodat het de gehurkte eigenaars nu gemakkelijk

viel hun apocalyptische renpaarden met lange dunne guayaba-twijgen aan te vuren, in letterlijke zin, dat is, dichter naar de gloeiende goot toe te drijven. Juist voor deze overblijvers werden de inzetten hartstochtelijker, ofschoon geen der aanwezigen zijn plechtige kalmte verloor. Want de kans werd steeds groter dat deze laatste Mohikanen het loodje zouden leggen, voordat ze er nog toe gekomen waren de angel aan zichzelf te slaan. Zodat telkens als de eigenaar er een te dicht bij de zwarte goot dreef, de omstaanders zachtjes maar beslist protesteerden: ‘No, no, no... laat... wacht... hij wil al... kijk...’

Al die tijd had Candelario geen andere woorden gesproken dan die om te wedden; maar bij geen ronde had hij zich onbetuigd gelaten. De lust was mij vergaan, er nog op te letten of hij won of verloor; ik zat te zeer verstrikt in problemen die hier niet thuis hoorden.

Het was intussen donker geworden. Eerst had de brandende chapopote nog een helle oranje gloed verspreid. Nu steeg er nog slechts wat stinkende walm omhoog, die zich verdichtte in de vallende duisternis en in de toenemende vochtigheid welke dit heuvelland vruchtbaar maakte. Maar om het spel tot het einde toe voort te doen gaan, ontstak iemand een takkenbos, iets verder onder de bomen, zodat het er begon te knisteren en soms een klein vuurwerk van vonken omhoogstoof.

De derde der overgebleven schorpioenen had zichzelf ook, moe en lusteloos leek het wel, gedood. De twee laatste echter schenen veel te versuft, hoe ze ook met de stokjes van hun bezitters aangehitst en door de kijkers, die nog gewed hadden, met zachte vermaningen toegesproken werden: ‘Wees niet laf, hé... Als het een mensenhand was, zou je ook steken... Wacht je soms op een zachte vrouwenborst?... Toe dan, ellendeling.’ Doch de halfgeroosterde ongedierten bleven onwillig.

Plotseling was er een snelle woordenwisseling onder de gehurkten. Niet luider dan een gemompel, volslagen driftloos, maar hees. De kring der toeschouwers stoof uit elkaar en maakte plaats voor twee Indio's, die overeind geschoten waren, terwijl ze elkaar te lijf gingen. In taaie greep wrong

de een den ander naar beneden aan de rand van de goot. Maar de aangevallene greep in het bukken naar een kapmes dat daar vlak bij hem op de grond lag, en voordat zijn tegenstander het hem beletten kon, bracht hij dezen over zijn schouder heen een vervaarlijke slag op zijn rug toe. Niemand had getracht tussenbeiden te komen; ze schenen het te beschouwen als de vanzelfsprekende climax van dit schouwspel. Bij het halflicht zag ik, hoe het witte hemd van den getroffen Indio zich plotseling rood kleurde; hij wankelde en de omstaanders begonnen weer op te dringen. Er moest iets gedaan worden; als ze niet oppasten ging de man doodbloeden. Iemand riep iets, een ander antwoordde fel en kort in het Huasteca. In de handen van een der aanwezigen die loensend had toegekeken, flikkerde een armlange *machete;* de kappartij werkte aanstekelijk; een dronken troebelheid zwom in sommige ogen.

Er werd hevig aan mijn schouder gerukt. Het was Candelario, die mij toefluisterde, terwijl hij mijn arm vastgreep: ‘Mee, mee... nu wordt het gevaarlijk!’ En voorzichtig maar snel baande hij zich een weg tussen de toeschouwers, die opeens veel talrijker waren dan ik gemeend had, en zeker tijdens de vertoning waren toegenomen. Hij trok en duwde mij tegelijk, tot wij buiten de haag, op de landweg gekomen waren. ‘Snel!’ vermaande hij. ‘We moeten onze paarden halen, voordat de *rurales,* (de gendarmes) komen!’ Ik had van de ruzie niets begrepen, en vroeg hem onder het haastige lopen, hoe de vechtpartij zo plotseling ontstaan was.

‘De ene schurk beweerde dat de ander zijn schorpioen had aangeraakt. Dat mag niet. Dat is verboden,’ verklaarde Candelario met plechtige ernst. Hij scheen het volkomen in de haak te vinden, dat zulk een vergrijp met machete's uitgevochten werd.

De jaarmarkt in het dorp was nog niet afgelopen; er steeg een rosse gloed bij het kerkplein omhoog, die de witte barokke torentjes met lichte weerschijn bedekte. De rest was zwakke, rose nevel.

Maar wij vermeden de drukte door om te lopen en toen wij bij onze uitgeruste paarden kwamen, bestelde Candelario

nog snel een mandje eten, waarmee wij onderweg ons maal konden doen, daar hij geen seconde wilde verliezen, bevreesd in ruzies betrokken te worden, die hem de toorn van don Salustiano konden kosten, - of wellicht nog meer bevreesd voor zijn eigen toorn, want ik zag hem onder het lopen herhaaldelijk naar de revolver voelen, die aan de gordel op zijn heup hing, en telkens keek hij achterom, alsof hij iemand verwachtte. Het leek een tijdstip, waarop alle ingesluimerde veten weer opbloeiden.

Maar er gebeurde niets gevaarlijks meer. Aan de peso die Candelario ongevraagd, met een groots gebaar voor de mand met vruchten, maiskoeken en geroosterd vlees betaalde, bemerkte ik, dat hij vast niet verloren had. Toen hij te paard zat, had hij ook meteen zijn oude fierheid en onverschilligheid terug; hij had niets meer met het dorp te maken.

De slapende heuvels omvingen ons met hun zoete, geurende stilte. Boven, van de weg uit, was het dorp nog slechts aan een bleek schijnsel herkenbaar. Weldra was ook dat onzichtbaar geworden door fijne, grijze nevelstrepen. Alleen de huehuetl boemsde ons nog zachtjes een poos lang achterna door de nacht; tot het geluid der snelle paardenhoeven de laatste echo's van het feest wegsloeg.

Wij aten en reden zwijgend voort. Toen de korf leeg was, zuchtte Candelario uit de grond van zijn hart en vroeg tevreden: ‘Was het geen heerlijke dag?’

Het leek alsof wij zwommen door de verstilde melkzee van de vlakte, die onbestemd vóór ons lag.

Iedereen behalve de waker sliep al op onze rancho, toen wij de binnenplaats bereikten.

De honderdjarigen

Niet alle dagen brachten uitstapjes of feesten zoals dat wat ik met Candelario had meegemaakt. Er moest hard gewerkt worden op de rancho, en er was ontzaglijk veel te doen. Don Salustiano was een meester van weinig woorden maar van scherpe blikken en strenge eisen. Hij was zelf, als het moest, even druk bezig als de minste der peones, maar verlangde dan ook van ieder, dat hij zich zijn loon ten volle waard toonde. De Argentijn was vlotter, gemoedelijker, grilliger, maar men kon niet bepaald zeggen dat hij een gemakkelijker heer was dan de rancho-bezitter dien hij verving. En wat don Salustiano met een oogopslag of korte, klankloze woorden bereikte, speelde *hij* evengoed klaar met een paar lange vloeken, die aan schilderachtigheid niets te wensen overlieten, en waarop meestal nog een half-weggemompelde kwinkslag volgde, als om het al te barse effect ervan te neutraliseren.

De landbouwafdeling, en in het bijzonder dan de suikeronderneming met de molen en de branderij, die een eind ver van de rancho als een afzonderlijk groepje gebouwen bij een brede, vierkante schoorsteen stonden, was aan het beheer toevertrouwd van een ouderen Mexicaan met een vervaarlijke ouderwetse snorrebaard die al aardig begon te grijzen. Hij woonde met zijn iets oudere vrouw bij het suikerfabriek je, en wij kwamen weinig in aanraking met hem. Iedereen noemde den man kortweg ‘Ingeniero’, een titel die evengoed ‘ingenieur’ als ‘machinist’ kon betekenen, en het sprak vanzelf dat hij zowel voor het een als voor het ander moest fungeren, al liep hij steevast als enige hier in overalls. Het was zijn stokpaardje de rancho nog eens met een eigen electrische centrale te verlichten, die door windmolens aangedreven en bij windstilte met gedroogde suikerrietpulp gestookt zou kunnen worden. Don Salustiano deed al jarenlang alsof hij er wel oren naar had, maar hield hem om onnaspeurlijke redenen aan het lijntje; zonder bepaald conservatief te zijn, had hij een soort van wijsgerige skepsis tegenover de technische voortvarendheid van zijn landgenoten. ‘De droom van een

Mexicaan is in een vliegmachine te zitten,' zei don Salustiano. 'Daarvoor wil hij desnoods op blote voeten, ongeschoren en *tortilla*-kauwend erin kruipen. Hoe het gaat, kan hem niet schelen, als het maar hàrd gaat.' En hij schudde afkeurend het hoofd over de millioenen die deze opvatting waren toegedaan.

Maar met dat al was de Ingeniero een nuttig man op de rancho, die van veel uiteenlopende technische zaken, zoals artesische putten, maaimachines, centrifuges, touwslagerijen, dakconstructies, suikerchemie, steenbakkerij en smidswerk verstand had. Hij moest dus wel door iedereen te vriend gehouden worden, al kon men den melancholicus op honderd meter afstand in hem herkennen, wanneer hij licht voorovergebogen en sjokkend, met de handen in de zakken van zijn overall, buiten zijn werkplaats liep.

Waarschijnlijk om hem zijn zin te geven, had don Salustiano hem het oude fordje laten opknappen, dat in een aparte garage bij de branderij stond, maar dat zelden, en dan alleen door don Salustiano zelf gebruikt werd. Ik was al wekenlang op de rancho, voordat ik zelfs het bestaan van dit monument der Noord-Amerikaanse beschaving ontdekte. Maar toen wist ik ook meteen, dat de Ingeniero de motor elke week een minuut of tien met veel misbaar liet lopen, omdat volgens zijn verklaring 'een dergelijk mechanisme altijd bedrijfsklaar moest zijn.'

De Ingeniero was feitelijk de tegenvoeter van den Argentijn, die immers de speciale zorg voor de veeteelt had, en veeteelt was hier nog altijd het voornaamste. Dat was niet alleen soms heel duidelijk te ruiken, wanneer je langs het huiden-pakhuis kwam, maar nog veel beter te zien op de dagen, dat ik met den Argentijn mee op inspectie reed naar het verder liggend gedeelte, waar de beste steppengrond was, en honderden gevlekte runderen, hier in groepjes en ginds verspreid, nu eens stil dromend, dan weer levendig en als opgeschrikt, het veld bevolkten. Op grote afstanden waren drinkplaatsen gemaakt, meestal herkenbaar aan de aantrekkingskracht die ze op de koeien uitoefenden en aan de ijzeren torentjes met windmolens, die het water met pijnlijk gepiep en geknars uit de bodem pompten. Soms

ook waren ineens eindeloze lijnen van prikkeldraad laag over de velden gespannen, zoals men elders, maar dan veel hoger en slapper, telefoondraden ziet. Bepaalde soorten van beesten werden op deze wijze van de anderen gescheiden gehouden, en vaak zag je dan dicht daarbij de jonge stieren hun achterpoten in de lucht werpen of een kleine uitval doen, als waren ze boos op de dwaze belemmering die zo moedwillig in Gods vrije ruimte getraceerd was.

De rijpaarden waren opzettelijk opgekweekt tot een soort van hooghartige verachting voor alles wat horens droeg. Hoe gevaarlijk een jonge stier er ook uit mocht zien, bij de geringste prik van de sporen schoten de paarden er op af, al bij voorbaat vermaakt door het spelletje dat de Argentijn met evenveel gemak speelde als Candelario of de andere *vaquero's*, en dat ‘tumbar reses,’ - vee ondersteboven gooien - genoemd werd. De kunst bestond in het rakelings langs een hollende stier rijden, hem bij de staart grijpen en met een bizondere rukbeweging dwingen een halve slag om zijn breedte-as te draaien, zodat hij met een komieke smak ondersteboven rolde. Het leek me niet ongevaarlijk, en eerlijk gezegd heb ik me er nooit aan gewaagd, maar het was wel lachwekkend, en niet minder vermakelijk wanneer de ruiter - zoals een enkele maal wel gebeurde - de staart miste, of slechts met een paar haren in zijn vuist het evenwicht verloor, en zelf de grootste moeite moest doen om in 't zadel te blijven. De jonge peones, even dartel en vol overtollige energie als de jonge stieren, deden het dikwijls, hoewel het slechts een spelletje was, want de beesten die men nodig had, werden met de lasso gevangen en dat ging heel eenvoudig, terwijl grotere groepen door een paar man samengedreven en met gefluit en vloekend geren bij elkaar gehouden werden.

De meeste dieren, met het land het belangrijkste deel van don Salustiano's fortuin, zagen er prachtig uit; zo heel anders dan stalbeesten of weide-koeien, soepeler, leniger, moediger van blik en doortinteld van heel het leven op deze prairieën dat hen dwong tot actie en zelfverdediging, tot uitkijken en het wakker houden van hun oude, wilde instincten. Zelfs de moederbeesten die met zware uiers en

een kalf aan hun zijde als ietwat bezadigder koninginnen door deze trotse troepen dwaalden, hadden niets van het lome, kwijlerige, waaraan men denkt bij het woord melkkoe. Zodra hun jongen een paar dagen oud waren, en hun verwondering over de wijde vlakte uitgestaard hadden, leerden zij hun draven en nog eens draven, opdat ze goed zouden weten, dat afstand een heel belangrijke zaak is in het runderleven.... zolang er nog geen transport aan te pas komt tenminste.

Overigens was het een naamloze horde, waarover de vaquero's als zeer tolerante gevangenbewaarders het opzicht voerden. De dijen waren, duidelijk te zien door borstelige haren, gemerkt met X.M., het teken der Tien Mysteries van de rancho, en waren doorgaans welgedaan genoeg om er fier mee te koop te lopen. Alleen sommige van de stieren, de kwaadaardigste of grootste, die tot meesters van deze koeienharems voorbestemd waren, droegen namen als Guapo, Porfirio, Washington, Cesar, Agosto, Scipio, Rosas, Caudillo, Hannibal, Virrey, - om de meer politieke, met boosaardige bijbedoeling, maar te verzwijgen. De meeste van die namen, vernam ik, waren afkomstig van den Argentijn, die zeker zijn verbeelding zo goed had laten werken, omdat hij zelf de zoetsappige naam van ‘Antonio’ droeg, door iedereen ‘de Argentijn’ genoemd, maar met ‘don Antonio’ of señor Mayordomo" aangesproken werd.

Als hij eenmaal tussen de beesten was, verloor hij echter alle deftigheid die nog uit deze betitelingen had kunnen blijken. Dan werd hij op slag tien jaar jonger, als een te snel uit de kluiten gewassen knaap, die er plezier in heeft te stoeien met datgene wat hij feitelijk als ‘werk’ opgekregen heeft. Er trad dan een soort overmoedige onvermoeibaarheid bij hem op, welke hem in staat stelde, overal tegelijk te zijn, om in alle moeilijke gevallen bijtijds te kunnen ingrijpen. Van jongs af was hij in een wereld van runderen, paarden en prairies opgegroeid, en juist dit, gevoegd bij zijn natuurlijke schranderheid, maakte hem zo'n waardevol medewerker van don Salustiano.

Hij had van mij geëist dat ik hem kortweg bij zijn naam

zou noemen; maar ik kon er niet toe komen, daar ik juist in deze omgeving behoefte voelde, uitdrukking te geven aan zijn physiek overwicht. En omdat ik hem hardnekkig *'don* Antonio' bleef noemen, sprak hij mij even hardnekkig aan met *'don* Alberto', wat bij onze overigens zeer vriendschappelijke omgang een beetje potsierlijk klonk, en don Salustiano vaak een glimlach ontlokte. Toen wij met ons drieën achter de beesten aan draafden, die van de andere kant door de peones werden opgedreven, en de Argentijn mij vrolijk spottend toeriep: 'Pak er een bij zijn staart, don Alberto! Pak er een!' moest don Salustiano zo hevig lachen, dat hij van de tegen-schokken weer doodstil en kaarsrecht zat op zijn paard, en alleen zijn gezicht zich zozeer ontspande, dat hij er met zijn vijftig jaar nog uitzag als een grote, maar niet veel oudere broer van Candelario. Het had nu echter al enige dagen geregend, de natte tijd was wat vroeg aangebroken, zei men, en ik had geen zin mij vooreerst weer op urenlange tochten door de dampende vlakten te begeven, om mee te helpen de half in nevelen verloren beesten weer in de goede richting te drijven. Ik besloot, voorlopig wat op de suikerplantage te dwalen, waar het minder avontuurlijk toeging en waar er vermoedelijk minder te beleven viel, maar die ik na de eerste omgevlogen maand ook nog het slechtste kende.

Om geen fouten tegen de hiërarchie te maken, ging ik het eerst naar den Ingeniero toe. Hij keek zichtbaar gevleid toen ik zijn grote werkplaats - smederij, reparatie-inrichting en wat al niet meer - binnenstapte, met de vraag of ik hem niet stoorde; bij wijze van aankondiging van een uitvoerig bezoek.

Hij veegde zijn hand aan z'n langzamerhand eer zwarte dan blauwe overall af, en stak haar mij toe, zoals men het een vreemden, maar niet onwelkomen gast doet. Daarna streek hij met volle handen, alsof hij in gras pakte, zijn snor glad, zijn vaste verlegenheidsgebaar wanneer hij naar woorden zocht, en vroeg toen: 'Verveelt u zich nog niet op onze rancho, señor?'

Van ganser harte kon ik hem bekennen, dat ik mij voorlopig wel niet zou vervelen, want dat ik de rancho als een

kleine wereld op zichzelf beschouwde, en heus nog niet achter al zijn tien mysteries was.

'Het zijn er dan ook meer dan tien,' verzekerde hij ernstig, 'en meer dan honderd ook. Goed beschouwd is hier alles mysterie, en voor de Indio's nog meer dan voor ons.' 'Hoezo?' vroeg ik met de nieuwsgierige onnozelheid, die ik mij hier had aangewend, omdat het zulk een gemakkelijk 'Sesam open u!' geworden was. 'Hoe bedoelt u dat?' De Ingeniero streek weer zijn snor glad en zei: 'Kommee.' Hij deed heel listig en ik dacht dat hij mij nu wel iets erg geheimzinnigs zou laten zien, maar hij bracht me regelrecht naar de garage, waarvan hij de deuren wijd openzette, zodat het daglicht volop scheen op het oude, netjes opgepoetste fordje.

'Kijk', sprak hij trots, 'die hebben we voor vijfentwintig peso's gekocht, maar hij loopt als nieuw. Dat komt zo: de Amerikaanse boeven komen met de eerste de beste auto over onze grens gevlucht. Maar ze kennen de Mexicaanse wegen slecht. Zo vindt men in de buurt van Monterrey telkens van die verongelukte wagens die niemand meer toebehoren, aan de wegkant of in een greppel. Te geef, meneer. Het zijn alleen de kosten van het wegslepen.'

'En heeft u hem toen zelf gerepareerd?' vroeg ik teleurgesteld, maar met geveinsde belangstelling.

'Direct al in Monterrey, waar ik toevallig met don Salustiano was voor het inkopen van gereedschap. Toen we hier kwamen aangetuft, wisten de Indio's niet wat ze zagen, want er zijn geen autowegen in deze streek, ze krijgen er dus nooit een te zien. Ze stoven eerst opzij, maar nauwelijks waren we uitgestapt, of ze kwamen uit eigen beweging met hele bundels gras aandragen, om het beest te vreten te geven, dat een paar man gedragen had en toch zo hard kon lopen. Het kostte heel wat moeite om ze uit te leggen, dat de auto niet naar de wei hoefde, en dat hij aan een paar emmers drinken voldoende had.'

De Ingeniero lachte hartelijk, ofschoon hij deze anecdote zeker al honderdmaal in zijn leven verteld moest hebben. 'Het is zonde dat zulke brave mensen zo dom zijn,' merkte ik op. Maar hij schudde bedachtzaam van neen.

‘Ze zijn noch braaf, noch dom, señor. Ze zijn alleen maar anders dan wij. Wil ik u het bewijs leveren?’

Op mijn ja-knikken riep hij een van de knechts die in de werkplaats bezig waren, en zei: ‘Ga de honderdjarigen eens halen. Ik heb wat voor ze.’ En terwijl de peón zich verwijderde in de richting van de Indio-hutten, die niet ver van daar met een gezellig troepje bij elkaar gebouwd waren, ging hij voort: ‘Zo'n auto is voor hen een mysterie en voor ons iets alledaags. Zo hebben zij dingen die ze alledaags vinden, en die voor ons hoogst geheimzinnig zijn.

Ik zal het u laten zien.’

Daarna begon hij in de werkplaats in letterlijke zin over koetjes en kalfjes te praten, alsof hij al het voorgaande vergeten was. Totdat de peón terugkwam en zei: ‘De oudjes komen al aansukkelen. Moeten ze binnenkomen?’

‘Wij gaan wel naar buiten,’ meende de Ingeniero. ‘Buiten is het beter; hier binnen voelen ze zich misschien verlegen.’ Toen wij weer in het grijze daglicht kwamen, stonden daar een man en een vrouw, twee stokoude gestalten, die de Ingeniero aan mij voorstelde met de woorden: ‘Dat zijn nu de Methusalems van onze rancho. Zag u ze al?’

Ik had weleens van hen horen spreken, maar had ze nog niet ontmoet, wijl ik slechts gebarentaal kon gebruiken tegenover de Indio's die geen Spaans spraken en van wier moeilijke taal ik niet meer dan een tiental der meest gebruikelijke woorden kende.

De man en de vrouw waren beide ineengeschrompeld zoals alle heel oude mensen; er lag slechts een dun, donkergelooid vel over hun brede jukbeenderen, en de ogen waren diep in hun kassen weggezonken tussen talloze rimpeltjes en plooien. Weldra bemerkte ik dat de man, die een stok droeg, geheel blind was, en door het vrouwtje aan de hand geleid werd. Ze spraken met zachte maar vrij duidelijke stemmen uit hun spinnewebvormige monden, wat ongetwijfeld kwam door hun nog gave gebitten, die te groot vooruitstaken in de overigens knekel-dorre koppen, waardoor ze een ietwat aapachtig voorkomen kregen. Het grijze haar van het besje viel in verwarde strengen langs haar gezicht; dat van haar man was kortgeknipt.

Ingeniero zei iets in hun taal tegen hen en wees naar zijn woning. Zij bedankten hem daarop, de man met samengevouwen handen, waarvoor hij die van zijn vrouw losliet, zoals Indio's doen, wanneer ze zeer eerbiedig spreken. Zijn stok hield hij er tussen.

'Zij krijgen nu en dan eten van mijn vrouw, want werken kunnen zij niet meer,' verklaarde de man in overall. 'Maar daarvoor moeten ze dan ook af en toe hun kunsten vertonen, en dat maakt ze bereidwillig genoeg.'

Weer sprak hij hen aan in hun taaltje; de man antwoordde, het besje keek slechts toe en knikte. Ze scheen mij niet de minste aandacht waardig te keuren; slechts de geweldige snor van den Ingeniero fascineerde haar. Later vertelde don Salustiano mij, dat ik het goed gezien had: het vrouwtje hield hem voor een zoon van Keizer Maximiliaan, dien zij als jong meisje eens gezien en nooit meer vergeten had! Maar dat wist ik toen nog niet, en ook om zichzelfs wil was Ingeniero's snor al indrukwekkend genoeg.

'Het is jammer, dat u hem niet rechtstreeks kunt verstaan,' zei hij vervolgens. 'Maar ik zal trachten zo nauwkeurig mogelijk te vertalen. Mag hij uw hand even vasthouden?'

Ik strekte mijn rechterhand uit naar die van den man, die haar tussen de zijne voor zijn borst hield. De dikke stok had het vrouwtje zolang overgenomen. Na enige seconden stilte begon de honderdjarige te mompelen, en de Ingeniero verklaarde: 'Hij zal u uw vader beschrijven.'

Een schok van spanning doorvoer mij, want niemand hier kon bij mogelijkheid mijn vader kennen, die immers in West-Indië leefde, en van wien ik niets, zelfs geen foto bij mij had. Gaf deze inwendige schok het oudje misschien een sein? Hij begon weer heel zacht maar duidelijk voor zich uit te spreken, en de Ingeniero moest zich een weinig naar hem bukken, om hem goed te kunnen verstaan. Toen hij weer overeind kwam, schudde hij twijfelend het hoofd en zei: 'Vandaag is hij een beetje in de war, geloof ik. Hij beweert, dat u van Indiaanse afkomst bent.'

'Hij heeft gelijk,' moest ik verbaasd bekennen. 'Laat hem doorgaan.' Voor mijn geest kwam weer duidelijk het beeld

van mijn inlandse grootmoeder, zoals ze waarschuwend zei: ‘Klein heer, er *zijn* dingen.’ Blijkbaar was dit een van die wonderen die ze bedoelde, want terwijl mijn hand warm tussen de leerachtige dorheid van de zijne lag, ging het mannetje voort met een stem die toenam in kracht, en zelfs den Ingeniero dwong tot een deftige vertolking:

‘Uw vader heeft een kortgeknipte snor, als van zwarte kokosbast. Hij is precies zo groot als u, maar magerder. Het midden van zijn hoofd is kaal, maar boven de rimpels van zijn voorhoofd, middenin, is er een klein bosje zwart krullend haar. Klopt het?’ vroeg de Ingeniero, maar nu meer op de overtuigde toon van een spullenbaas.

‘Nauwkeurig,’ zei ik met een zucht. ‘Hoe is het mogelijk?’ De vertoning ging verder.

‘Hij zegt dat u veel broer en zusters heeft. Bijna zoveel als vingers aan zijn handen.’

Weinig familieziek als ik ben, had ik nog nooit op de rancho over mijn verwanten gesproken. Niemand kon weten, dat ik de oudste van negen kinderen ben.

‘Vraag hem of er ook gestorven zijn!’ zei ik uit plotselinge zucht tot wetenschappelijke contrôle.

‘Geen enkele,’ was het antwoord, dat ik als juist moest erkennen. Onwillekeurig trok ik mijn hand uit die van den ouden Indiaan terug, die de zijne meteen op elkaar hield, als bad hij.

‘Hij kan nog veel meer vertellen,’ zei de Ingeniero. ‘Wat u maar wilt uit uw verleden. En ook van uw toekomst.’ ‘Dit is genoeg,’ meende ik. ‘Je reinste hokuspokus. Hij tapt me mijn eigen herinneringen af. En wat de toekomst betreft... ik weet het niet. Het is beter niets daarover te horen. Vraag hem of hij een peso wil voor zijn kunsten.’ ‘Neen, dat is niet goed,’ zei de Ingeniero met beslistheid. ‘Geef hem geen geld, señor. Het zou hem krenken. Dit doet hij uit vriendschap voor mij, zegt hij. Hij helpt alleen ongelukkigen in geval van nood. Anders is het slecht, en gaat hij naar de hel.’

‘Wat denkt hij zich daarbij? Wat gelooft hij dat het is?’ ‘Quién sabe... wie zal het zeggen. Het is er; hij denkt voor anderen, hij heeft er de tijd voor gehad.’

‘Laat hem de auto vasthouden en vertellen,’ zei ik met een plotselinge inval. ‘Eens zien wat hij zegt.’

De Ingeniero vond het goed, en met zijn vieren gingen wij naar de garage. Daar legde de man in overall de hand van den ouden Indio op het spatbord.

‘Op het stuurwiel,’ zei ik. ‘Dat lijkt mij juister.’ ‘Zoals u wilt.’ De Ingeniero trok het portier open en legde de hand van zijn honderdjarige op het stuurwiel, terwijl het vrouwtje ietwat ongerust toekeek. Maar de oude man leek volmaakt kalm en op dit ogenblik volkomen passief. Men had hem in een afgrond kunnen laten stappen, - hij zou het immers geweten hebben!

Het duurde nog geen tien tellen, of hij begon luid en heftig te praten. Nu en dan verstond ik een Spaanse vloek tussen de radde zinnetjes die hij uitstiet. Half in de auto hangend luisterde de Ingeniero gespannen, en begon te vertalen toen de woordenstroom van het oude mannetje wat luwde. ‘Hij heeft het steeds over schieten, een verwoede schietpartij,’ werd mij verklaard. ‘Er moeten twee mensen geweest zijn, een daarvan werd gewond, is gestorven, terwijl de ander in doodsangst doorgereden is. Mala gente, boosdoeners, zegt hij, en dat kan wel uitkomen. Wie anders laat zijn auto zo achter. Maar bloedvlekken heb ik nooit gezien.’

De honderdjarige scheen te kalmeren en begon weer zachter te spreken.

‘Nu heeft hij het over heel ordelijke mensen in een groot gebouw, waar erg snel gewerkt wordt, met heel veel grote vuren. Niemand heeft zo iets enorms gezien. Dat is zeker de fabriek.’

‘Mooi zo,’ bromde ik. ‘Een Indiaan in de wildernis, die Detroit beschrijft. Dat ontbrak er nog maar aan.’

Voorzichtig nam de Ingeniero de hand van den ouden Indio van het stuurrad af, en troonde hem weer mee buiten de garage. ‘Als we niet oppassen, brengt hij ons nog tot in de ijzermijnen of bij de arbeiders aan huis,’ sprak hij lachend. ‘Mij heeft hij de gekste dingen uit mijn leven verteld; kleinigheden die ik allang vergeten was.’

‘Tenslotte kan hij moeilijk iets anders vertellen, dan wat

we zelf al weten,' opperde ik. 'Het is een vorm van telepathie, en dat is iets bijna alledaags.'

'Dacht u dat? De vrouw kan nog heel andere dingen,' antwoordde de Ingeniero. 'Eens kijken of ze wat wil doen.' Hij bracht hen eerst naar zijn woning, vanwaar zij na een poos met een mandje vol allerlei levensmiddelen terugkeerden, terwijl ik op en neer liep te wachten. Daarop wenkte de Ingeniero mij naderbij, en zei: 'Ze zullen u iets laten horen, waarbij alle telefoons uit de stad maar kinderspel zijn. Als de oude vrouw in haar hut zit, kan ze op elke afstand die ge wilt, duidelijk verstaanbaar met u spreken. Wilt u het proberen?'

Natuurlijk wilde ik dat, en wij volgden de oudjes met hun sukkelpassen naar de groep Indianenhutten, waarvan zij er een bewoonden, omdat ze het hier heel wat beter hadden, dan wanneer ze in een gewoon dorp zouden zitten, waar men zulke oude lieden gemeenlijk aan hun lot overlaat, daar zij de toch al arme Indianen-maatschappij slechts tot last strekken, en naar iedereens mening al lang genoeg van dit leven hebben geprofiteerd.

Ik ging niet mee in de hut, die klein en donker was, en ook de Ingeniero bleef voor de deur staan. Er groeiden een paar schrale citroenboompjes en enkele kippen liepen er rond. Een magere hond sloop met de staart tussen zijn benen weg. Verder was het er heel stil; allen schenen naar hun werk op het land te zijn.

'Loopt u nu zo ver als u wilt door,' zei de Ingeniero. 'Wanneer u dan het oudje wilt horen, steekt u maar een arm omhoog, dan waarschuw ik haar hier bij de deur.' Ik keek om mij heen naar een geschikte plek. Ongeveer een halve kilometer ver stak een enorme ceiba-boom zijn breed-uitstaande, doorzichtige kruin naar de hemel omhoog. Het was een zwaar-uitgegroeide, eerbiedwaardige kolos, zeker wel duizend jaar oud en de grootste van heel de streek. In zijn schaduw was het altijd stil en verlaten, alsof iedereen hem meed uit overgroot ontzag. Een hoogst enkele keer verdwaalde er een ezeltje, dat dan weer gauw werd weggehaald. Ondanks de enorme uitgroei in de breedte, was het loof nogal dun, en naderbij gekomen

hoorde ik, hoe de wind ritselde door de talloze fijne twijgjes. Het was niet bepaald de geschiktste plek om mysterieuze fluisteringen op te vangen, want feitelijk waren zij er altijd al Maar ik was nu eenmaal hierheen gekomen, zodat ik maar bleef staan en mijn arm ophief om den Ingeniero te wenken. Hij zwaaide terug, ten teken dat hij het gezien had, en daarop zag ik hem meteen in de hut verdwijnen.

Het omringende land lag te dromen in de benauwende hitte, die uit een grijze hemel, te hel om er lang naar te kijken, omlaag sloeg. Het liep tegen de middag, de tijd dat alles onbeweeglijk wordt. Alleen de twijgen boven mij ritselden onafgebroken, als fijne antennes die windstoten opvingen welke mijn lichaam niet kon waarnemen.

Gespannen keek ik naar de hut in de verte, of de Ingeniero soms weer te voorschijn zou komen om mij een sein te geven. Opeens hoorde ik, zo duidelijk, dat ik omkeek of er niemand naast mij was geslopen, een zachte maar doordringende stem, die van de oude vrouw, die een liedje op eentonige maar droefgeestige wijs zong. Telkens met een eigenaardig valletje, dat kenmerkend was in zijn herhaald terugkomen. Iets als een heel oud wiegeliedje, waarvan ik de woorden duidelijk verstaan kon, hoewel ik ze niet begreep. Snel deed ik een stap opzij, om achter de boom te kijken, waar zich stellig iemand verborgen had. Maar ook toen ik, half over de wortels struikelend, er in tien passen omheen holde, zag ik geen sterveling, en het liedje bleef mij ongestoord in de oren klinken, werd zelfs nogmaals herhaald, zodat ik het nu al bijna kende:

> ‘Aija oho. Jajja saniqui jecavizca, noxocha tonaca-xochitli jeizqui-xochitla, xochitlicaca ijaa.’

Het klonk zacht en mild, zoals slechts een oude, maar nog helder-gebleven stem kan zingen. En het kwam van zeer dichtbij. Haast leek het mij, dat ik de adem van degene die zong, tegen mijn oorschelpen kon voelen. Onwillekeurig keek ik naar boven, alsof tussen de twijgen van de ceibaboom een schim verborgen kon zijn. Maar ik bedroog mij

niet omtrent de afstanden; het geruis in de lege takken was hoger en verderaf dan het gezang, dat weer was opgehouden en slechts een ijl gezoem, een soort echo naliet, die zich vermengde met het gesuizel van de boomkruin.

Toen ik weer vóór mij over de vlakte keek, zag ik den Ingeniero juist uit de hut naar buiten komen en mij met een paar wijde gebaren naar zich toe wenken. Zijn gestalte stak grotesk af tegen de helgrauwe lucht.

Ontdaan liep ik terug, ofschoon ik bedacht, dat ik best het slachtoffer van een hallucinatie kon geweest zijn. Maar wat zijn hallucinaties dan eigenlijk? En hoe zullen wij ooit te weten komen, wat zinsbegoocheling is en wat niet? ‘Je hebt het gehoord, hè?’ riep de Ingeniero triomfantelijk, toen ik vlakbij gekomen was. ‘Een lied nietwaar?’ ‘Ja,’ zei ik, ‘het was een zeldzame sensatie.’

De Ingeniero knikte tevreden. ‘Zonder luidspreker,’ zette hij uiteen, alsof ik nog een verklaring behoefde. ‘De radio van de Indio's. Hier is station X.Y.Z., golflengte nul meter. Dames en heren, u hoort de Rancho der Tien Mysteries. Dit is er een van de tienduizend.’

Het was niet meer na te gaan, of hij heimelijk de draak met zichzelf of iedereen stak, dan wel doodernstig was. Hij duwde mij zachtjes de hut der oudjes binnen en vervolgde: ‘Vergeet de proef op de som niet. Voor later, als gij mocht gaan twijfelen, señor.’

In de koele schemer van de hut zaten de beide honderdjarigen op lage bankjes; de blinde geheel achterin, waar de slaapmatten opgerold tegen de wand stonden; het besje met een kalebas op de schoot, vol maiskorrels, die ze een voor een uit haar dorre hand liet druppen, als waren het vingerkootjes. Er was nauwelijks plaats voor beide bezoekers, en de Ingeniero bleef half in de deuropening staan. Hij zei iets in het Huasteca tegen de beide oudjes; het mannetje mompelde wat terug, de vrouw knikte slechts, terwijl zij de bleek-vergrijsde haarstrengen terugwierp. ‘Luister!’ zei de Ingeniero tegen me, en meteen begon de oude vrouw, zonder feitelijk haar mond open te doen, van achter de grote tanden, uit de verschrompelde vrucht van haar mond, het lied te zingen dat ik onder de ceiba-boom

gehoord had, op precies dezelfde wijs en met precies dezelfde stem. Later vertaalde mijn begeleider het voor mij, en het betekende:

> ‘Ik zal mijn bloemen brengen, de gele van de mais, de witte van gepofte mais, uit 't land waar bloemen groeien.’

Het was een heel. heel oud lied, met een diepzinniger betekenis dan uit de simpele woorden sprak, vertelde hij mij toen ook. Thans echter keek hij mij slechts vragend aan.

‘Ja,’ zei ik, ‘het is inderdaad hetzelfde als wat ik daarstraks gehoord heb, toen ik onder die boom stond.’

De Ingeniero knikte tevreden. ‘U kunt het onmogelijk al in uw hoofd gehad hebben. Bijna niemand kent deze oude liederen meer. Nadat u mij het teken gegeven hebt, heeft de vrouw het lied juist zo gezongen als nu, niet harder. De deur van de hut was niet dicht, maar zelfs twee stappen daarbuiten zou het niet te horen geweest zijn... tenzij door dengene voor wien het bedoeld was. Er zijn geen logarithmen voor deze dingen,’ vervolgde hij juichend. En toen wij samen naar het fabriekje terug liepen, na een hartelijk ‘Adios’ van de oudjes, die deden alsof er niets bizonders gebeurd was, herhaalde de Ingeniero wel tienmaal, met een nadruk alsof hiermee het allerlaatste woord gezegd was: ‘Er bestaan geen logarithmen voor deze dingen!’

Toen wij bij zijn werkplaats terugkwamen, was het voor mij alweer tijd om weg te gaan.

‘Ik heb geen spijt van deze morgen,’ verklaarde ik dankbaar. ‘Maar ik was eigenlijk gekomen om de suikerplantage eens nader te leren kennen.’

De Ingeniero streek zorgvuldig zijn verschoten snor glad en stelde vast: ‘Wij zijn allemaal suikerriet in de molen van het leven. We groeien onbezorgd in weer en wind, totdat de tijd komt dat wij rijp zijn om gekapt te worden en voor ons de narigheden beginnen. Maar op die manier wordt het sap in ons van de waardeloze pulp gescheiden, en uit het sap de blanke zoetigheid gekristalliseerd. Ja, ja, señor, wij zijn het suikerriet van deze schepping, en gij

hebt vanmorgen een heel merkwaardig veld bezichtigd.' Ik moest toegeven dat hij gelijk had, en was niet weinig verbaasd te zien, dat, bij het voorbijlopen van een klein, gipsen Mariabeeld, dat ik-weet-niet-wie op een raamkozijn van de suikerfabriek had neergezet, hij zonder opkijken een kruis sloeg en rustig pratend verder liep. Magische en theologische gebieden liepen voor hem zonder grenzen in elkander over, en in dit opzicht toonde hij zich een echten zoon van zijn land.

In de verte zag ik den Argentijn te paard aankomen, en terwijl ik alleen naar de rancho liep, want Ingeniero ging bij zijn vrouw eten, haalde hij mij in, en vroeg belangstellend, hoe ik mijn morgen in de suikerbuurt had doorgebracht. Mijn wedervaren scheen hem niet in het minst te verwonderen, maar wel noemde hij den Ingeniero een ouden dwaas, die veel verstand had van machines, maar slechts weinig van de uitgeslapenheid der Indio's. 'Want met al hun kunstjes en waarzeggerij weten ze hem vaak genoeg te bedriegen en hebben ze hem al menige poets gebakken, die hij op rekening van het bovennatuurlijke schrijft, om zich uit de verlegenheid te redden. Ik kan me niet voorstellen,' orakelde hij uit de hoogte van zijn paard, 'dat buitenaardse wezens veel zin zullen hebben om zich met ons arme tobbers hier te bemoeien.'

Hij bleef daarover doormijmeren, en wij schenen beiden nog met deze gedachten bezig, toen wij tegenover don Salustiano aan tafel zaten. De huisjongen Felipe bracht als gewoonlijk het eten naar binnen, toen de Argentijn hem opeens vroeg: 'Bestaat er werkelijk zwarte kunst, jij?' Onthutst sloeg de jongen zijn ogen op, en zocht naar een utivlucht. 'Ca... don Antonio, wie zal het zeggen...' Maar de Argentijn keek hem strak aan, en ook don Salustiano, die niets gezegd had en blijkbaar wel begreep wat zijn assistent met deze abrupte vraag bedoelde, hield den knaap vast met zijn blikken.

Felipe boog verlegen het hoofd en stamelde: 'Er zijn engelen en duivelen, padroncito. De Heilige Maagd en San Pedro mogen...'

'Laat die er buiten,' onderbrak hem de Argentijn kortaf.

‘Ik vraag je, bestaat er werkelijk zwarte kunst?’

Hakkelend zocht de huisjongen naar een antwoord. ‘De mensen zeggen het, padroncito. Ik weet het niet... Mij is het nog nooit overkomen, maar...’

‘Waarom maak je Luz en Esmeralda dan bang met die dingen?’ sprak de Argentijn streng. ‘Als je het nog niet weet, zal ik je vertellen welke zwarte magie er op deze rancho is. Diè, dat de ogen van je bazen alles zien en achter alles komen, begrepen?’

Het hoofd van Felipe hing zo mogelijk nog dieper gebogen dan eerst. Hij bleef onbeweeglijk in die houding staan, terwijl hij zenuwachtig met zijn grote teen op zijn sandaal tikte, en eerst toen hem gezegd werd: ‘Je kunt gaan,’ verdween hij als een geslagen hond naar de keuken, waar het opvallend stil was, en er veel minder met vaatwerk gerinkeld werd dan anders.

‘Je moet weten,’ begon de Argentijn toen de huisjongen weg was, ‘dat de gannef in de laatste tijd een oogje heeft op een van de meisjes, of mischien wel op allebei tegelijk, - wie weet wat hij zich inbeeldt.’

‘Het is hem niet kwalijk te nemen, hij heeft er de jaren voor,’ bracht ik in het midden. Maar don Salustiano schudde het hoofd en zei langs zijn neus weg: ‘Daarvoor mogen ze naar het dorp. Maar op de rancho gaat dat niet, dat geeft complicaties... in de hiërarchie. De meisjes staan boven den huisjongen. Je zult misschien nog leren ontdekken, wat wel en wat niet kan op dit gebied,’ voegde hij er met een kleine aarzeling fijntjes-glimlachend aan toe.

‘In ieder geval,’ ging de Argentijn voort, ‘heeft die knaap zijn geluk met oneerlijke middelen beproefd, al schijnt hij, de hemel weet hoe, precies te weten hoe je vrouwen moet aanpakken. Want hij heeft ze van alles wijsgemaakt en gezegd, dat hij een tovermiddel had gekregen, waarmee hij iedere vrouw kon dwingen, zich onvoorwaardelijk aan hem over te geven. Met het gevolg, dat de meisjes zelfs niet meer in zijn nabijheid durven te komen, en het keukenwerk erdoor in het honderd loopt.’

‘Toch bereikte hij zijn doel, doordat hun gedachten zich alvast erg met hem bezighielden,’ opperde ik.

‘O, op de duur zou hij zeker slagen met deze methode,’ antwoordde de Argentijn. ‘En daarom heb ik er juist een stokje voor gestoken. Als wij de zwarte kunst weer op deze rancho loslaten, dan kunnen wij hier binnenkort ons plezier op.’ En hij keek hierbij don Salustiano veelbetekenend aan.

Deze knikte, als in herinneringen verzonken, en zei: ‘Inderdaad...’ Daarna tegen mij: ‘Magie treedt hier op bij wijze van epidemie, zie je. Een soort van veepest, zou je kunnen zeggen. Maar dan onder de mensen, zodat ze worden als redeloos vee. Het is iets aanstekelijks, - een begint ermee, je snapt niet goed waarom, en in een ommezien zijn alle Indio's erdoor aangestoken. Alsof ze erop wachten. Een jaar of acht geleden is het hier het laatst voorgekomen. Toen hebben wij leergeld betaald, Antonio en ik. Eén man hebben wij ervoor neer moeten schieten, of liever...’

‘Ik heb hem neergeschoten,’ verklaarde de Argentijn koel. ‘En ik heb er nog steeds geen spijt van. Don Salustiano had uit menslievendheid liever de halve rancho laten verwoesten. Zo is hij.’ Er was een toon van verwijt in de stem van den assistent, maar niet de minste bekommernis.

‘Wat is er dan eigenlijk gebeurd?’ vroeg ik.

Don Salustiano glimlachte mij toe. ‘Wij beginnen te vergeten dat je hier nog maar kort bent. Dat is een compliment hoor. Wel, voor ongeveer acht jaar werkte hier een Indio als peón, een Yaqui, ik denk wel dat het een heel verre stamverwant van Teobaldo was; daarom hadden ze misschien ook niets met elkaar op. Die Yaqui's zijn ontembare kerels; zij leveren de beste soldaten aan de Republiek, maar worden ook de gevaarlijkste vijanden, wanneer ze verkeerd willen. En dat gebeurt nogal eens, omdat ze zich gemakkelijk verongelijkt voelen, dom als ze zijn, om te begrijpen wat men eigenlijk met hen voor heeft.

Deze kerel was op een keer boos weggelopen, en liet ons gewoon met het werk stikken. Dat was zijn goed recht, en zelfs dat hij een paard bij wijze van betaling had meegenomen, kon mij niet zoveel schelen; ik zag hem toch liever gaan. Maar niet lang daarna kwam hij terug, - zonder paard, en wilde weer gewoon aan het werk gaan, want in

de meeste dorpen heerste hongersnood en in een paar maanden was deze kerel bij ons verwend geraakt.

Ik vertelde hem, dat ik hem niet meer gebruiken kon, althans niet voordat ik mijn paard terug had, dat hij verkocht had om zich daarna dagenlang aan pulque - gegiste agavensap - te bezatten. Hij stonk er nòg naar, op honderd meter afstand. En de dronkenschap moet zeker zijn donkerste Yaqui-instincten wakker gemaakt hebben, eerst om terug te komen, wat waanzin was, daarna om, toen ik hem weggejaagd had, wraak te nemen, wat helemaal niet zo'n waanzin geweest zou zijn, als...'

'Als ik hem niet neergeschoten had met uw... ik bedoel, zonder uw verlof,' vulde de Argentijn weer botweg aan. 'Je bent niet van deze streek, daarom ging het jou makkelijker af dan mij,' zei don Salustiano bij wijze van verontschuldiging, die echter niet opging, want het was bekend genoeg dat Mexicanen en vooral de ranchero's vrij snel zijn in het gebruik van hun revolvers, die zij altijd hoog op de heup aan hun gordel bij zich dragen.

'Maar dat was alleen het tragische slot. Wat eraan voorafging is, achteraf bezien, interessant genoeg geweest. De dag nadat ik den man had weggestuurd, werd ik naar het huttendorp daarginds geroepen, omdat een aantal peones weigerde aan het werk te gaan. Zij stonden bij elkaar geschoold in die lijdzaam afwerende houding, die hun grootste tegenstand is, want er valt niet tegenin te praten en list baat dan evenmin. Zij zijn op hun manier heus slimmer dan ze zich voordoen. Ik trachtte te weten te komen, waarom ze daar bleven rondhangen in plaats van aan hun bezigheden te gaan. Geen antwoord kreeg ik, dan hun eeuwige 'Wie-weet-waarom, padroncito,' - terwijl de een na den ander schoorvoetend zijn woning binnensloop. Ik had al allerlei met de Indio's meegemaakt, maar nog nooit zoiets raadselachtigs. En op een behoorlijk rancho kun je net dit niet hebben.

Tenslotte kreeg ik een kind aan het praten; een jochie, dat ik greep toen het juist weg wilde lopen. Dat was nog nooit voorgekomen, want het zal je wel opgevallen zijn, dat de kinderen hier goed behandeld worden, in de hoop dat ze

later de beste peones voor de rancho zullen opleveren. Het ventje begon te schreeuwen, maar toen ik hem toebrulde dat ik hem niet zou opeten, zweeg hij onmiddellijk; ze hebben al jong een gevoel voor humor, dat hen in hun latere leven vaak over allerlei dode punten heen helpt. Maar hier kon ik de humoristische kant nog niet ontdekken.

Toen het jongetje wat gekalmeerd was, vroeg ik hem eenvoudig, waarom hij plotseling zo bang voor mij was. Na wat vriendschappelijke schouderklopjes en tien centavo's die ik hem voorhield, wees hij eindelijk naar het hoofdgebouw van de rancho en zei: De zopilote's, padroncito! Ik keek, en werkelijk zat het dak van ons huis vol met deze zwarte vogels. Dat was wel niets ongewoons, zoals je bemerkt zult hebben, want als die beesten er niet waren, zou er hier heel wat meer vuilnis en stank zijn. Maar het waren er misschien wel meer dan gewoonlijk, - althans men kon het zich gemakkelijk verbeelden. Ik begreep niet goed, wat die vogels met het hele gedoe te maken hadden, en was nog bezig het kind daarover te ondervragen, toen de Argentijn spoorslags kwam aanrijden om mij te vertellen, dat een groot aantal beesten van de fokkerij plotseling ziek waren. Nu kun jij doorvertellen, Antonio,' zei don Salustiano met een zucht, 'want van de rest ben jij beter op de hoogte.'

De Argentijn ging wat rechter zitten, en begon: 'Zodra ik 's morgens bij het vee was aangekomen, zag ik, dat er een paar peones ontbraken, speciaal zij, die 's nachts daar in de hut moesten overnachten, en ik miste ook een aantal beesten, zo op het oog af, je leert dat vanzelf zien; zodat mijn eerste gedachte was: die boeven zijn er met een troep koeien vandoor gegaan. Maar ze hadden klaarblijkelijk niet de beste meegenomen, en dat maakte me weer op een andere manier wantrouwend, want wie steelt, laat niet het goud staan om met het keukengerei te gaan sjouwen, zou ik zo zeggen. Ik zocht naar de sporen van de voortvluchtigen, maar vond heel iets anders, dat mij meer interesseerde. De peones waren weg, maar niet de koeien en de kalveren die ik miste. Die lagen in kuilen op beschutte

plekken te zieltogen; beesten die ziek zijn of voelen dat ze gaan sterven, zoeken altijd de donkerste en verborgenste plaatsen op, die ze kunnen vinden, - je weet niet waarom, maar het is zo. Het eerste ogenblik denk je bij zoiets natuurlijk aan een onbekende besmettelijke ziekte, maar het verdwijnen van de peones liet me begrijpen, dat het wat anders moest zijn. Stellig vergiftiging. Mijn eerste zorg moest wel wezen, dat er niet nog meer beesten naar de bliksem gingen, en ik begon rond te kijken naar wat ze bij mogelijkheid gevreten konden hebben. Aan planten van de vlakte viel niet te denken; in dat opzicht hebben dieren nog meer verstand dan mensen, en zelfs de jonge kalveren weten precies wat goed voor ze is en wat ze moeten laten staan. Ze schijnen dat te ruiken. Iets slechts vreten ze alleen, wanneer het geen reuk heeft en er toch zo uitziet als dat wat ze kennen.

Op de plekken die het laatst waren afgegraasd, begon ik oplettend te zoeken. Hier en daar lagen dorre, geelachtige sprietjes zoals van *mate*, heel weinig, maar te droog en te los om op natuurlijke wijze daar te zijn. Meer kon ik echter niet te weten komen, en toen ik de rest van het vee achter een omheining gedreven had, waar ik mij overtuigde dat er vast niets was, reed ik zo vlug ik kon naar don Salustiano, om hem te vragen of hij zelf wilde komen kijken. Ik had wat van het verdachte strooisel meegenomen om hem te laten zien. De rest,' vervolgde de Argentijn met een lichte ironische glimlach, 'is weer beter toevertrouwd aan de woorden van den patroon.'

'Ik wist niet, dat je als ranchero behalve alle ambachten ook nog dat van detective moest uitoefenen,' zei ik lachend. 'Het lijkt voor buitenstaanders zo eenvoudig: een groot stuk land, wat vee... en klaar ben je, de rijkdom wordt je thuisgebracht.'

'Het is zo-iets moeilijks, dat ik op dat ogenblik zelf geen raad wist,' sprak don Salustiano nadenkend. 'Gelukkig dat mijn Indiaanse vriend Juan Zamora op dat ogenblik nog leefde, anders waren er stellig nog meer ongelukken gebeurd. De laatste jaren was hij ziekelijk en alleen, en daarom had ik hem op de rancho bij mij genomen, uit een

soort van dankbaarheid, omdat hij mij feitelijk aan het bezit ervan geholpen had, dat weet je. Het eerste wat Juan deed, toen ik hem het gedroogde kruid in handen gaf, was iets heel gevaarlijks. Hij stak het in zijn mond! Zo zijn Indio's, wanneer ze werkelijke vriendschap voor je voelen; ze hebben hun leven voor je over.

Na een paar seconden spuwde hij het kauwsel zorgvuldig uit en spoelde zijn mond schoon. Hij schudde een weinig met zijn kop en zei: *Hierba loca,* en ging toen met zijn hoofd op zijn armen in een hoek liggen slapen. Ongerust dat hij zich vergiftigd had, schudde ik aan hem. Maar half in zijn slaap zei hij nog: 'Het is niets... ik heb het niet geslikt... het is hierba loca... laat me slapen.'

Van dit zogenaamde waanzinskruid had ik wel eens gehoord, maar ik had er nooit mee te maken gehad, omdat het in deze streek niet voorkomt, enkel in het gebergte en heel veel noordelijker, op de vlakten van Amerika, geloof ik. Vers maakt het de koeien alleen dronken, maar als het gedroogd is, kunnen ze eraan sterven. Toen ik aan het gebergte dacht, schoot mij meteen de gedachte aan den Yaqui te binnen, de enige die van die buurt afkomstig was en er ook kort geleden was geweest.

We *moeten* peones hebben die ons met het vee helpen, zei ik tegen Antonio. Laat ons naar de hutten terug gaan, en zien of we een paar man kunnen bewegen om ons te helpen. Het was een kritieke toestand, dat kan ik je wèl zeggen. In Juan Zamora was geen beweging meer te krijgen. Hij sliep als een kraamvrouw om middernacht.

Toen we bij de hutten terugkwamen, stonden alle mannen weer buiten. Nu niet kalm meer, maar opgewonden. Ga weg! schreeuwden ze. De kinderen zijn al ziek! Vadertje God zal ons straffen en allemaal verdelgen!

We lieten ons niet afschrikken en reden stapvoets op ze toe om maar te praten, te praten... het enige wat wij nog konden doen. Terug, padroncito, ga alsjeblieft terug! riepen een paar ons tegemoet. We dachten er niet over, dreven onze paarden recht op hen af, want in hun midden stond de Yaqui die was weggejaagd, even dreigend als zij en met belopen, fletse ogen. Opeens floot een steen langs

mijn gezicht. Alleen door een instinctieve beweging van mijn paard had hij mijn hoofd niet geraakt, enkel de rand van mijn hoed. Op hetzelfde ogenblik vloog Antonio vooruit en schoot zijn revolver af op den Yaqui. Het was goed recht, de kerel had aangevallen, en de andere Indio's stonden al klaar met stenen in hun hand.

De Yaqui waggelde een paar maal naar voren en naar achteren, als een hengel die een te grote vis ophaalt. Toen zakte hij als een geslachte koe in elkaar. Verbouwereerd lieten de Indio's hun stenen uit de handen vallen. Ik zag aan hun houding dat de betovering gebroken was, - want het was een soort van betovering waarin ze verkeerden; ze waren half waanzinnig geweest.

Met zijn meest cynische gezicht draaide onze scherpschutter zich naar mij om en vroeg: Wie is de volgende, dien ik moet neerschieten, patroon?

Toen vielen ze allen op de knieën, met opgeheven handen, alsof daar een kruisbeeld te paard zat, en vroegen om genade. Ik sprak ze toe en beval ze aan hun werk te gaan. Ze deden het onmiddellijk, keken zelfs niet meer naar den Yaqui om. Hij was dood. Een kopschot als in een modern abattoir; onze Argentijn doet geen half werk, dat moeten wij hem ten beste houden.'

'Het kon niet anders,' zei de Argentijn vlak. 'Ik wou dat alles zo licht op mijn geweten woog als deze Yaqui.'

Geen moordenaar heeft, geloof ik, ooit zo sereen melding gemaakt van zijn daad.

Don Salustiano zette nog in het kort uiteen, wat hij later van de peones te weten gekomen was. De Yaqui was naar de veefokkerij gegaan, en had de bewakers wijs gemaakt dat hij weer aangenomen was. Toen had hij heimelijk, uit wraak, het gedroogde kruid uit de bergen rondgestrooid tussen het gras, waar de meeste koeien weidden. De zwaksten waren eraan bezweken, de overige die ervan aten, bleven dagenlang verdoofd en kwijnend. In de nacht was hij gevlucht, en toen de bewakers des ochtends zoveel dieren stervend zagen liggen, waren ze uit angst op de loop gegaan.

De Yaqui was intussen een paar maal bij de Indio's van

de nederzetting geweest, en had daar met de extase van een half-waanzinnige verteld, dat hem in de nacht geesten verschenen waren, die verklaard hadden, dat de rancho nog diezelfde dag verwoest zou worden, tezamen met allen die voor don Salustiano werkten. Als bewijs diende de zeldzaam grote troep zopilote's, die zich op het dak had neergezet, in afwachting van al het aas dat er zou komen. Het vee stierf al, de mensen zouden weldra volgen. Een enkel vonkje was voldoende geweest om het oude bijgeloof - of misschien was het hoopvolle wraakzucht tegen de nieuwe overheersers - te doen opvlammen. Totdat de profeet van één dag in een oogwenk zelf dood neerlag. ‘En Juan Zamora,’ vroeg ik. ‘Is hij er goed afgekomen?’ Don Salustiano glimlachte. ‘Toen hij zijn roes had uitgeslapen, was hij verschrikkelijk kwaad. En niet alleen omdat hij een kater had. Waarom heb je dien Yaqui niet meteen doodgeschoten toen hij terugkwam, zei hij. Wanneer een Yaqui een paard steelt en niet gestraft wordt, denken ze meteen dat ze de hele wereld op haar kop kunnen zetten, zonder dat ze er hinder van hebben. Jij had de steen... en je hebt hem door een Yaqui laten meenemen, zo schimpte hij. Het is de enige keer in al die jaren geweest, dat hij kwaad op mij was. En misschien had hij gelijk. Zoveel heb ik in ieder geval ervan geleerd, dat sinds die tijd geen enkele toverkunst op de rancho wordt toegelaten.’

‘En de honderdjarigen dan?’ opperde ik nog.

‘Die doen niets. Ze weten dat ik ze anders naar het museum in Mexico laat brengen, om er te zitten tussen de overige afgodsbeelden die men daar bewaart. Ze kùnnen misschien wel wat... maar ze doen het alleen, wanneer wij er zelf om vragen.’

De Argentijn zat te grinniken, en don Salustiano vroeg: ‘Waarover amuseer je je?’

‘Om het feit, dat de enige werkelijke tovenaars dus... wij zelf zijn,’ antwoordde de lange man, terwijl hij opstond en krakend zijn botten begon uit te rekken.

Pas zijn geeuwen herinnerde mij eraan, dat wij het grootste deel van onze siësta-tijd hadden verpraat.

Droomspiegel

Op een keer waren don Salustiano, de Argentijn en een paar planters er op uit gegaan naar de Westelijke Afwatering, een soort van kanaal, vlak langs de grens van de rancho, dat het water uit de bergen naar een natuurlijke vijver leidde, die groot genoeg was om de naam te dragen van meertje, en waaraan heel het omringende grasland zijn vruchtbaarheid ontleende. Had de patroon het gewild, hij had er zelfs bouwland van kunnen maken; het was niet duidelijk, welke redenen hem hiervan hadden weerhouden. Ditmaal was ik thuis gebleven om wat te werken, en toen het gezelschap moe en bezweet in de namiddag terugkwam, bewees een stapeltje brieven, dat naast mijn schrijfmachine op het balkon lag, dat ook ik niet had stilgezeten. ‘De geliefde in Europa geschreven?’ plaagde don Salustiano. ‘Dat is inderdaad een manier om bij haar te zijn. Maar als je met ons mee geweest was, had je haar misschien zelfs kunnen *zien...’*

‘Kunnen zien?’ vroeg ik verbaasd. En dan: ‘Verondersteld dan altijd, dat er een is...’

Ook de Argentijn scheen in een opgewekte stemming, want hij plaagde mee: ‘Welke dichter heeft er geen?’

Don Salustiano echter ging voort: ‘Je denkt dat ik scherts, en toch spreek ik in ernst. Die vijver waar wij straks waren, heeft een eigenaardig vermogen, - hij spiegelt de dingen die je denkt. Ik heb het zelf eens ondervonden.’ Allen keken hem nieuwsgierig aan, zelfs de Argentijn, die ervan overeind kwam. En alsof hij op deze aanmoediging gewacht had, ging de patroon breed-uit zitten en begon hij te vertellen:

‘Ik was hier nog maar kort en had juist het gedeelte bijgekocht, dat aan de Afwatering grenst, of liever, de koop was nog niet helemaal gesloten, en om mijn laatste twijfel te overwinnen, ging ik op een morgen dat hele gebied nog eens terdege inspecteren, hoewel ik het al goed genoeg kende. Maar wat doe je niet, alvorens je al je kapitaal ergens in steekt?

In de brandende zon reed ik dus langzaam en oplettend

over dat land, tot ik eindelijk bij de vijver kwam, die daar spiegelglad en verlaten lag, zonder één enkele rimpel; blauw als de hemel, nog donkerder en intenser, geheimzinnig als de waarheid, kun je zeggen.

Het was er volkomen stil, geen wind-zuchtje, geen vogeltje zelfs was merkbaar. Ik en het paard schenen op dat ogenblik de twee enige levende wezens in heel de omgeving.

Om het beest wat te laten uitrusten en te laten drinken, steeg ik af en ging zelf aan de waterkant een eindje op en neer lopen, in gedachten, hoe al dat water gebruikt zou kunnen worden, hoe een mens met denkbeelden van iets zo doodgewoons en toch zo wonderbaars als water gebruik zou kunnen maken, om een hele landstreek te herscheppen en rijk te worden.

Onwillekeurig bukte ik mij om, alsof ik mij nog van de deugdelijkheid van het water moest overtuigen, een beetje daarvan in mijn holle hand te scheppen. Ik kwam daardoor met mijn gezicht vlak bij het ongerepte oppervlak, en daar zag ik opeens, - niet mijzelf, maar...'

Don Salustiano zweeg en keek ons aandachtig een voor een aan, alsof hij wilde uitvorsen wat wij dachten. Niemand bewoog, in spanning als wij waren, want hij vertelde nooit onnozele dingen en ging altijd recht op de zaak af, die hij te zeggen had.

De patroon kuchte en vervolgde toen: 'Dengene die ik had willen worden, begrijpen jullie? Ik zag een pafferigen, volgevreten ranchero met een hoogrood gezicht, een beroerte nabij; zo afstotend, zo angstwekkend, dat ik ondanks de zekerheid dat ik alleen was, omkeek of hij niet achter mij stond, zo dicht bij mij was, dat hij zich meester had gemaakt van mijn eigen gestalte.

Misschien was het dwaas, maar ik bukte mij nogmaals, in het vreemde angstgevoel dat mij bekropen was, raapte een steen op, die bij de hand lag, en smeet hem met volle kracht in het water, om het gezicht te verbrijzelen, dat mij nog altijd aanstaarde...'

Hij zweeg weer, en gegrepen door de water-diepe zin van dit verhaaltje, liet ik mij kinderlijk ontvallen: 'En toen?' 'Toen schrok het paard op, dat kalm stond te drinken.

Dieren zijn wijzer dan mensen. Ze dromen niet. Tenminste niet dat ik weet,' verklaarde don Salustiano eenvoudig.

Wij lachten en ik bekende; 'Voortaan blijf ik uit de buurt van die vijver, reken maar!'

'Nietwaar?' viel de Argentijn mij bij. 'Dat is ook voor mij de moraal uit deze geschiedenis. Ze heeft ook zo'n indruk op mij gemaakt, omdat ze mij herinnert aan iets dergelijks, dat ik zelf heb ondervonden.'

'Zie je wel,' zei don Salustiano tegen zijn toehoorders, 'ik heb het wel gedacht. Op elk verhaal dat ik ooit doe - en ik geef toe, dat ik op zijn tijd een kwebbelig oud heertje kan zijn - weet de Argentijn er een, dat als het ware de keerzijde, zoal niet de ondersteuning van het mijne levert.'

'Dat is de gewoonte van alle moppentappers,' beweerde een der bezoekers, een collega-planter. 'Jullie zijn ernstige moppentappers, maar niettemin...'

'We zijn een soort van broeders in... in... koeien,' verdedigde de Argentijn zich. 'Daardoor komt het. Maar het is nooit mijn bedoeling...'

Don Salustiano weerde zijn woorden af. 'Geen verontschuldigingen, señor. Je hebt koe gezegd, nu moet je ook stier zeggen, en op jouw beurt vertellen. Je wilt toch niet doen zoals die kennis van mij in Mexico, die een heel boek publiceerde met niets dan de titels van alle verhalen, die hij had willen schrijven? Ik geloof geen etiket, voordat ik de fles heb opengetrokken.'

Zo plaagden de twee mannen elkaar dikwijls na werktijd, of ook wel bij tussenpozen, als er niet zoveel te doen was; gelijk goede oude vrienden, die door de jaren misschien zelfs elkanders gedachten leren verstaan.

'M'n keel is droog,' protesteerde de Argentijn nog. Maar toen de whisky-fles voor de feestelijke gelegenheid was binnengebracht, hielpen geen uitvluchten meer, de Argentijn vouwde zijn lange benen onder zijn schommelstoel, stak een verse sigaar op, en begon.

'Het is nu misschien moeilijk voor jullie te geloven, maar vroeger was ik een verliefde blaag. Dat wil zeggen, de verliefdheid kon me soms te pakken krijgen als een koorts, als een ziekte die je ondersteboven smijt en die je niet verlaat,

totdat je de dood nabij komt, en een heel ander mens geworden bent. Het gebeurde me niet dikwijls, zoals een mens ook maar zelden door een ernstige ziekte wordt overvallen, en het proces duurde jaren voordat ik weer in een dragelijke toestand terugkwam. Soms denk ik, dat er van ieder van die ziekten een kiem in je overblijft, en je van zulke hevige verliefdheden nooit helemáál geneest. Maar dat doet hier niets ter zake. Op een dag maak je zelf een eind aan alles of helpen de omstandigheden je een handje. Er is in de wereld, geloof ik, maar een heel enkele geluksvogel, die trouwt met de vrouw waarop hij werkelijk verliefd is en verliefd blijft. Maar kalveren met drie koppen zijn minder zeldzaam, zou ik zo zeggen. Ikzelf ben helaas maar een kalf met één kop, en was het vooral toen, al wil ik niets kwaads van mijzelf zeggen, want als zestienjarige was ik nog vrij onschuldig, ik bedoel: zeker niet minder onschuldig dan de meeste anderen op die leeftijd en eerlijk als goud in mijn verliefdheden. Ik kan ze precies opnoemen, het zijn er drie geweest. De eerste toen ik twaalf jaar was, - op een jongere vriendin van mijn moeder, let wel. Ze was iets te lief voor me, zonder slechte bedoelingen natuurlijk, en ik was vastbesloten met haar te trouwen. Als ik zeg dat ik haar aanbad, heb ik niet teveel beweerd. Voor mij was ze eenvoudig de mensgeworden Madonna, voor wie ik graag op de knieën gezonken zou zijn om haar voeten te kussen, indien ze dat gewild had. Des nachts voordat ik insliep, fluisterde ik zachtjes haar naam en gleed zo weg in zoete dromen, die ik later nooit meer gekend heb. Op zekere dag, naar mijn mening volkomen plotseling, trouwde ze met een patjakker, een vent van niets, vond ik. En ik voelde mij bedrogen, vertrapt, behandeld als een hond. Ik heb geweigerd naar haar bruiloft te gaan en wilde haar zelfs geen hand meer geven, tot grote ontsteltenis van mijn moeder, die het niet verklaren kon. Jarenlang kreeg ik een nare smaak in mijn mond bij het woord vrouw, zo hevig was mijn verering voor mijn madonna geweest en zo diep was zij in mijn ogen gevallen. Ik was nog 'n echt kind. Het duurde tot mijn zestiende jaar, voordat mijn tweede verliefdheid begon, niet zoals de eerste met een plotselinge

ontdekking, maar langzaam, als een sluipende ziekte, die je lang onder de leden draagt, voordat hij je neervelt. Ik moet zeggen, dat deze mij tot een wrak maakte.

Het gebeurde bij een vriend aan huis, waar een jonge negerin dienstbode was. Ogenschijnlijk leek het wel, alsof ik op dien vriend verliefd was, want er ontstond tussen ons een van die jongensverbintenissen, die twee totaal verschillende wezens plotseling tot onafscheidelijke kameraden maken. Wij waren steeds bij elkaar, aten en studeerden samen, en als hij niet bij mij in huis zat, dan was ik bij hem, in de grote kamers van dat holle huis waar hij woonde, of op dat uitgestrekte erf met donkere, oude bomen, dat daarachter lag. Het negermeisje trok mijn aandacht, omdat ze jong en fors was, zoals negerinnen kunnen zijn, met puntige, brutaal-vooruitstekende borsten onder haar dunne katoenen jurk, grote zwarte ogen en een brede mond met niet al te dikke lippen, maar vlezig genoeg om je blikken vast te houden, wanneer ze genoeg hadden van de wiegelende, slangachtige vormen in de jurk, en de brutale benen daaronder met grijnzende blote voeten.

Negerinnen zijn vrij zeldzaam in Argentinië, ofschoon niet zo erg als hier. Het was dus niet te verwonderen, dat ik steeds weer naar haar moest kijken, wanneer zij de kamer binnenkwam of op het erf liep, en dit kijken mij een zonderlinge warmte gaf, zodat mij de lust bekroop haar vast te pakken en overal te bevoelen. Soms keek ze schuw op, met een flitsen van het wit van haar ogen, en zag ik het donkere licht onder haar lange wimpers op mij gericht, een deeltje van een seconde maar, en toch zo, dat het mij een schok gaf.

Mijn vriend scheen haar niet te bemerken, hij hield zich althans onverschillig en sprak nooit over haar; als hij haar nodig had, commandeerde hij haar op de rustige toon van een meester, die niets uit te staan heeft met zijn personeel. Het meisje begon mij meer en meer te bevangen, ik vroeg hem allerlei over haar uit, maar hij gaf alleen onbetekenende antwoorden, op het laatst zelfs met een ietwat verwijtende toon, alsof hij mij wilde laten voelen, dat het ongepast was, zich meer om de persoon van een zwart dienst-

meisje te bekommeren, dan om die van een hond of een ander huisdier.

Ik begon naar een gelegenheid te zoeken om alleen met de negerin te zijn en met haar te kunnen spreken; daardoor was ik nog veel vaker bij mijn vriend dan anders, hetgeen hij juist opvatte als een vriendschap, waarop hij zich bijna jaloers toonde. Want in werkelijkheid ging ik hem nog slechter behandelen, omdat ik hem een rund vond en een stommeling, en omdat ik afgunstig was op de tijden dat hij wel - wanneer hij dat zou willen - met het meisje alleen kon zijn, terwijl ik terug naar mijn huis moest. Maar ik nam hem niet in vertrouwen, uit een soort schaamte. Ik moest trachten zelf iets te ondernemen en tenslotte zorgde ik ervoor, dat ik dagenlang bij hem kon logeren, opdat dit mij de gewenste gelegenheid zou geven.

Wij sliepen in dezelfde kamer, maar ik lag soms uren lang wakker om te denken aan dat meisje dat hier in hetzelfde huis was en dat mij niet meer uit de gedachten wilde, omdat ik haar aanwezigheid zelfs tot hier om mij heen voelde. Dat was te begrijpen, want diezelfde dag, toen ze haar werk deed en voorovergebogen bezig was de vloer schoon te maken, waarop mijn vriend limonade gemorst had, en haar rug half naar hem toe gekeerd was, terwijl ik in de andere hoek van de kamer stond, had ze zo schuinsweg, met eigenaardig verdraaide ogen naar mij opgekeken, - langer dan anders, alsof ze mij een teken gaf, dat ze nogmaals herhaalde door het neerslaan van haar blikken. Ik had mij afgevraagd wat het betekenen kon, en hield mij nog altijd bezig met dat raadsel. Stellig wilde ze iets van mij, had ze begrepen, dat ook ik iets van haar wilde. Ik moest en zou bij haar zijn. Iets later in de nacht, overwoog ik, zou het misschien gaan. Ik wist waar ze sliep, in een benedenvertrekje bij de keuken. Ik kon haar misschien op mijn beurt een teken geven, doen alsof ik naar iets zocht, drinkwater op de verkeerde plaats. Het huis was al doodstil. De ouders van mijn vriend sliepen aan de andere kant. Als ik zacht genoeg wegsloop, zou niemand iets merken. Maar het was nog te vroeg. Ik besloot eerst een flinke poos te wachten, en hield me doodstil, met de ogen

dicht, om te zorgen dat mijn vriend goed diep zou slapen. Zelfs mijn adem, eerst jagend bij de gedachte aan wat ik van plan was, trachtte ik nu te beheersen, terwijl ik in het donker broedde op alle eventualiteiten.

Heel zacht gekraak in de kamer bezorgde mij een siddering. Het moest mijn vriend zijn, die in zijn bed bewoog. Maar ik durfde niet te kijken, want als ik mijn ogen opendeed, en hij was wakker, zou alles onmogelijk worden. Ik hield mij dus doodstil en hoorde, hoe heel zachtjes de deur open en dicht ging. Alsof iemand de kamer verlaten had... of binnengekomen was. Ik waagde niet mij ervan te vergewissen. Een eindeloos lange tijd leek het mij, dat ik lag te luisteren; maar ik hoorde niets meer. Misschien zelfs niet eens meer het ademen van mijn vriend. Als hij werkelijk zelf weggegaan was... ik durfde er niet aan te denken, hield mijn adem in, om te horen of ik de zijne, of misschien wel die van een derde persoon kon onderscheiden. Niets, volstrekt niets hoorde ik meer. Toen wist ik dat de kamer leeg was. Ik sperde mijn ogen open. Zijn bed lag toegedekt, alsof er werkelijk iemand in sliep, maar ik wist het zeker, hij was er niet in, hij was weggeslopen, had gedaan wat ik had willen doen. Even zacht als hij stond ik op en ging naar het bed toe, om het te betasten. Het was inderdaad leeg. De bedrieger! En mijn eigen verlangen zei me, waar hij naar toe was.

Voorzichtig trok ik op mijn beurt de deur open, ik had op dat ogenblik zelf niet kunnen zeggen waarom, en handelde alsof ik slaapwandelde. Zonder gestommel sloop ik naar beneden, want ik kende goed genoeg de weg door het huis, en had, al lang voordat ik mijn plan gemaakt had, mijn ogen terdege de kost gegeven. Alsof iets in me reeds geweten had, wat ik nu zou gaan doen.

Toen ik bij de keuken kwam, bleef ik staan. Het had mij eerst toegeschenen, dat ik naar binnen moest stormen om die twee te overvallen, mijn vriend opzij te slaan en zelf mijn rechten te doen gelden, want ik meende dat ik werkelijk rechten had, dat zij me die zelf gegeven had. Nu zag ik plotseling dat het een dwaasheid was. Mijn vriend was in zijn eigen huis, en ik was maar zijn gast. Ik zou node-

loos schandaal maken, zonder zelf erbij gebaat te zijn, integendeel. Bovendien voelde ik een soort afkeer van beiden, hoewel van mijn vriend, die hetzelfde deed als wat ik had willen doen, nog het meest. En dan, ik kòn mij vergissen... al wist ik tegelijkertijd zeker, dat ik mij tòch niet vergiste.

Op mijn tenen deed ik de paar stappen naar de deur van het kamertje achter de keuken. Het was er donker. Maar toen ik mijn oor tegen het dunne houtwerk hield, kon ik het muisachtig gegichel van de negerin duidelijk onderscheiden, en heel zachtjes de reeds donkere stem van mijn vriend, die trachtte te fluisteren. Ik voelde dat ik beefde over heel mijn toen nog niet zo mager lijf, zodat ik mij moest vasthouden, om niet tegen de deur aan te bonken. Een vreemde soort schroom dreef me terug naar de keuken, waar ik mij verstopte om er te wachten, tot het afgelopen zou zijn. Het was mij, alsof ik met eigen ogen wilde zien, wat mijn verstand al wist en mijn oren bevestigd hadden: dat mijn vriend binnen bij de negerin was.

Het zal wel een uur geduurd hebben, voordat de kleine deur open ging. Ik róók de negerin, bij alle duivels, en ze moet bij het weggaan van mijn vriend nog iets geks gezegd hebben, want ik hoorde hoe hij het zachtjes uitproestte, als met de hand voor de mond.

Ik stond in het donker van de keuken en liet hem voorbijgaan, met één seconde van aarzeling, omdat ik immers zelf... Maar een golf van walging dreef mij de keuken uit, en in één sprong zat ik mijn vriend in zijn nek en smeet hem op de grond. Hij was iets groter en krachtiger dan ik, maar mijn stoot was zo onverhoeds gekomen, dat hij meteen lag. Mijn vuisten beukten dof op hem in, zonder dat hij zich nog verweren kon. Hij kreunde slechts en eerst toen hij zich wringend onder mijn gewicht had weten om te draaien, hoorde ik hem fluisteren: Maar wie is het... wie is het dan toch...

Ik antwoordde niet, sloeg razend op zijn ogen, zijn gezicht, dat vochtig aanvoelde omdat hij begon te bloeden. Hij verweerde zich pas toen hij kreunend zei: O... maar jij bent het... Antonio... verdomd!

Het noemen van mijn naam, of misschien zijn eerste afwerende slag, die mij stevig tegen mijn kaak trof, bracht mij tot mijzelf terug. Ik liet hem los, en ook hij hield meteen op, om overeind te krabbelen terwijl hij mompelde: Om Godswil... maak geen schandaal... ze zullen wakker worden... Wat bezielt je?

Ik antwoordde niet, liep stilletjes naast hem de trap op, naar de slaapkamer terug, terwijl hij reutelend het bloed wegsnotterde dat hij met zijn hand tegen zijn neus trachtte op te vangen. De negerin had zich niet meer laten zien, maar ze moet stellig de doffe vechtpartij vlak bij haar kamertje gemerkt hebben. Ze kon mij niets meer schelen, niets kon mij nog schelen.

Op de slaapkamer begon mijn vriend zijn gezicht te wassen en te betten. Zwijgend zat ik op de rand van mijn bed toe te kijken bij het kleine lichtje dat hij gemaakt had. Hij zag er ontdaan uit, misschien nog meer van schrik dan van zijn kneuzingen. Het moet dubbel erg geweest zijn, na al de genoegens die net daaraan voorafgingen, bedacht ik bitter. Ik hielp hem niet, voor mij had hij afgedaan.

Toen hij eindelijk wat bijgekomen was, draaide hij zich om en vroeg met dikke lippen, alsof hij zelf tot een neger besmet was: ‘Wat heeft je bezield... Hoe kwam je daar?’ Hij deed het op de toon van een volmaakten huichelaar, en het inspireerde mij zo, dat ik automatisch antwoordde: ‘Wist je dan niet dat ik een slaapwandelaar ben? Je had zeker vergeten de deur op slot te draaien... Daarna heb je mij verschrikt, en dan krijg ik soms van die toevallen.’ ‘Ah,’ zei hij alleen maar, op een raadselachtige manier, zodat ik niet kon uitmaken of hij mij geloofde, dan wel als zijn meester erkende. In beide gevallen kan hij de voldoening gehad hebben, dat ik, hoe dan ook, op een droogje zat, en in een lege tobbe viste, zoals men bij ons zegt.

De volgende morgen ging ik meteen naar huis terug, en niemand heeft ooit begrepen, waarom wij van toen af geen vrienden meer waren, maar elkaar juist vermeden. Want ik heb geen voet meer in zijn woning gezet en de negerin nooit meer teruggezien. Een paar dagen later werd ik ernstig en lang ziek. Van uitputting leek het wel.’

De Argentijn kuchte eens en zocht op de tast naar een nieuwe sigaar, terwijl hij met saamgeknepen ogen in de verte keek, als iemand die fantomen langs de horizon tracht te volgen.

‘Heel aardig,’ prees de planter, ‘heel aardig. Een echte man moet jaloers zijn.’

‘Ik vind van niet,’ verklaarde de Argentijn lakoniek, maar verder zei hij niets.

‘Ik dacht dat het geheimzinniger zou worden,’ zei don Salustiano. ‘We hadden het immers over spiegels en over de droom.’

De Argentijn had zijn sigaar voorzichtig aangestoken en lui achterover geleund antwoordde hij nu: ‘Dit is ook niet de eigenlijke geschiedenis, die ik had willen vertellen, alleen maar de aanloop, om te bewijzen, hoe bij mij liefde altijd iets met een soort van slaaptoestand te maken had, en het einde steeds gekomen is als een ontwaken uit diepe dromen. De derde keer en laatste, zullen we maar zeggen, is het duidelijkste voorbeeld. Daar had ik misschien mee moeten beginnen. Maar mijn beurt is voorbij. Laat nu een ander...’

‘Neen,’ sprak don Salustiano met zijn olijkste gezicht. ‘Nu je eenmaal begonnen bent met bekentenissen, kun je ons je zwaarste zonde niet verzwijgen, anders krijg je geen vergiffenis, nietwaar vrienden?’

‘Ja,’ zei ik. ‘Voor de dag ermee!’

De Argentijn boog met gemaakte ernst, maar viel weer terug in zijn luie houding en verklaarde: ‘Ik kan er niets aan doen dat na deze vermoeiende dag de whisky mij spraakzaam maakt. Daarom geef ik de voorkeur aan tequila op gewone werkdagen en kerkelijke zon- en feestdagen. Dat kweekt zwijgzame Indio's. Dit is spraakwater.’ ‘Uitvluchten,’ bromde don Salustiano, en deze vriendelijke plagerij gaf de doorslag, want de Argentijn rekte zich uit, maar antwoordde: ‘Goed, goed, heren. Als jullie er niet tegen opziet mij te volgen in iets... Ze noemen dat, geloof ik, metaphysica, - maar het kan ook wat anders zijn. 't Komt er niet op aan. De derde verliefdheid dan. Ik was ongeveer achttien jaar, een jongeman vol idealen, met

een heel werelddeel vóór zich. Volle twee jaren heeft het geduurd. Een nicht, of eigenlijk was het geen nicht, maar de dochter van een hertrouwde tante, dus feitelijk helemaal geen familie, want haar vader... Wat duvelt het ook. Het gaat niet over dat meisje, ik hoop dat ze gelukkig is vandaag, en ik zeg meisje, maar het kan al een moeder van grote dochters zijn, want ze was maar een jaartje jonger dan ik. Maar het gaat om mij, nietwaar; den toenmaals nog aan idealen rijken jongeling.

Dat meisje dan, was werkelijk een lief schepsel, je kunt me geloven. Ze was levendig, geestig, zag er alleraardigst uit, en al hadden wij als kleine kinderen al met elkaar gespeeld, ik was verrast toen ik haar na jaren terugzag als een slanke, bruinharige jongedame, die graag lachte, onderhoudend babbelde, mooi op een paard zat en allerminst preuts was. Ik raakte hals over kop verliefd, als iemand die uit een boom tuimelt, waarvan hij kokosnoten wilde plukken, en met een plons in een lauw-koele vijver valt.' 'Je schijnt het nogal prettig gevonden te hebben, deze keer,' bromde don Salustiano, maar met een gebaar van spijt dat de opmerking hem was ontsnapt en dat hij nu het verhaal onderbrak. De Argentijn liet zich echter niet van zijn stuk brengen, knipperde alleen even met de ogen, en ging voort:

'Ik zeg dat ze allesbehalve preuts was, maar daarmee wil ik volstrekt niet beweren, dat ze zich toeschietelijker gedroeg dan voor een jong meisje paste. Ze was natuurlijk en kameraadschappelijk in de omgang, - ik geloof vandaag dat vrouwen wèrkelijk onschuldig kunnen zijn, maar na mijn vroege ervaring met de negerin bracht haar houding mij op een dwaalspoor. Zo gauw ik de kans kreeg, deed ik haar een formele liefdesverklaring; ik zei haar, dat er voor mij maar één vrouw ter wereld bestond, en dat ik nooit met iemand anders zou trouwen dan met haar. Ik liet mij door mijn eigen woorden meeslepen, precies zoals dat soms gaat wanneer iemand in drift is. Maar aan deze laatste belofte heb ik me overigens gehouden, zoals jullie bekend is, want ik ben inderdaad nooit getrouwd.

Na mijn welsprekende uiteenzetting, die ze met een glim-

lach om haar lieve lippen had aangehoord, wilde ik haar in mijn armen sluiten, zoals ik meende dat nu mijn goed recht was. Ik had haar nog nooit echt gezoend, nog nooit anders dan bij het speelse stoeien warm tegen mij aan gevoeld. En ik wilde dit nu bewust en onstuimig doen, niet meer bij toeval en als voor de grap. Ik brandde van verlangen haar te liefkozen, te ondergaan hoe ze zich vol vertrouwen aan mij overgaf. Want ik had de eerlijkste en ernstigste bedoelingen. Maar ik was achttien, vergeet dat niet. Hm!'

De Argentijn hoestte een keer of wat, er was iets propperigs in zijn stem gekomen, waardoor hij de woorden niet goed meer uitbracht. In een paar teugen dronk hij zijn glas leeg, voordat hij verder ging:

'Ze weerde mij zachtjes af en zei: Dwaze knul, ik dacht nog wel dat we gezellig als broer en zuster konden omgaan, en nu wil jij er een van die malle romantische geschiedenissen van maken, waardoor ik al mijn vriendinnen eerst opgetogen en daarna doodongelukkig zie worden. Ik voel me heus nog te jong voor dit soort dingen en wil eerst wat genieten van mijn vrijheid. Jij denkt er immers ook zo over, dat kan niet anders. Wacht nog een paar jaartjes, en dan...

En dan? vroeg ik, - zeker met heel wat pathetische wanhoop, want zo ben je op die leeftijd.

En dan kijken we verder, hoe wij er beiden over denken en hoe we voelen, zei ze. Ik vind het erg lief van je, maar laten we het vergeten, want het is een beetje gek, vind je zelf niet? Ik mag je enorm graag, als vriend en als neef. Maar iets anders... zouden we samen niet klaarspelen. Laten we over verstandiger dingen praten, of over gekkere.'

'Verdomd reëel,' kwam de planter ertussen. 'Waar vind je zulke vrouwen?'

'Ook in Argentinië kom je ze niet elke dag tegen,' zei de assistent. 'En haar woorden hadden natuurlijk een averechtse uitwerking op mij; ik werd nog wanhopiger, nog heviger en vollediger verliefd. Juist omdat ze haar omgang volstrekt niet veranderde, maar even hartelijk en kameraadschappelijk tegenover mij bleef, zodat iedereen,

behalve zijzelf, dacht dat we voor elkaar bestemd waren. Meer dan een jaar verliep - voor mij in de toestand van een teringlijder, dat kan ik je wèl zeggen - toen er iets gebeurde, dat mij te denken had moeten geven, als ik destijds wijzer geweest was. Maar helaas komt dat alleen door ondervinding, en dan is het meestal te laat.

Ik logeerde weer, als zo vaak, bij mijn tante, en kon maar niet genoeg krijgen van het gezelschap van mijn nichtje, zal ik maar zeggen. Mijn verliefdheid groeide van dag tot dag, soms kon ik er bijna niet van eten. Maar ik had besloten een held te zijn en niets buitenissigs te laten merken, om haar niet kopschuw te maken of misschien opeens alles te verliezen. Want onze omgang betekende tenslotte al zeer veel, en daarbij kwam de suggestie van allerlei andere mensen, die ons reeds als een paar beschouwden, wat het meisje zich rustig liet aanleunen, zo flink was ze. Dat maakte mij juist nog gekker op haar. Ik was ervan overtuigd, dat ik, door mij groot te houden, haar op de duur wel zou weten te winnen. Maar intussen leed ik in stilte, en hoe! Heimelijk vereerde ik haar, want voor mij is liefde altijd verering geweest. Ik sliep elke nacht met een kleine foto van haar, die ik eens van mijn tante had weggekaapt, onder mijn hoofdkussen, - àls ik al sliep. Soms duurde het uren voordat ik insluimerde, en dan omhelsde ik het dingetje en zoende het, net als het zakdoekje dat ik eens van haar kreeg door een weddenschap en een onschuldige briefkaart, die ze mij gestuurd had toen ze op reis was. Het klinkt allemaal een beetje kinderachtig, maar ik verzeker jullie, dat het dodelijke ernst was, waaronder ik leed en blij was tegelijk. Enfin, iets dergelijks zal iedereen wel eens meegemaakt hebben.'

Wij knikten geredelijk, alle drie die het dichtst bij hem zaten, maar de Argentijn wachtte onze instemming niet af, want met zijn blikken op de verte gericht, vervolgde hij aanstonds: 'Toen gebeurde dan het eerste geheimzinnige. Ik stond op een middag, de tijd dat er meestal gerust werd en het heel stil was in huis, in de achterkamer die met grote open deuren uitkwam op de tuin, wat rond te hangen, een beetje verveeld, en als het ware moe van mijn eigen ver-

liefdheid. Zelfs zo jong kun je niet voortdurend die spanning verdragen; ik geloof dat dit de reden is, waarom een mens op later leeftijd hoe langer hoe minder, of misschien zelfs nooit meer verliefd wordt.

Eigenlijk moet ik er nog bij vertellen, dat het huis van mijn tante midden in de tuin lag, als een soort van villa in een park. Het was een ouderwets gevaarte, en alleen aan de achterkant, waar grote glazen deuren waren, die overdag meestal open stonden, had je het gevoel dat er een tuin was, met veel diepte en veel groen. Wie aan de andere zijden om het huis tussen de heesters en bomen dwaalde, liep volkomen vrij en kon maar zelden gezien worden. In die tuin heb ik heel wat van mijn stappen gelaten, heel wat ook naast die van het meisje. Nog een jaar terug hadden wij er vaak samen gestoeid, daarna steeds minder en in de laatste tijd nooit meer, alsof wij lusteloos geworden waren. Wel hadden wij er zwijgend met elkaar gewandeld, zoals nog de dag tevoren.

Nu stond ik daar rond te hangen in die achterkamer en te bedenken, dat het toch langzamerhand tijd werd met mijn nicht weer eens over de oude zaak te spreken... Ik was alleen bang voorbarig te zijn en aarzelde besluiteloos. Ik meende dat zij op haar kamer was gaan rusten en liep in afwachting van onze gezamenlijke namiddag het grote vertrek op en neer, waar wat familieportretten hingen aan weerszijden van een enorme ouderwetse spiegel in zo'n brede gouden lijst vol krulletjes. Telkens als ik er langs kwam, zag ik reeds een paar stappen tevoren de tuin met een paar dikke stammen en een haag van rozenstruiken daarin weerkaatst, en daarna opeens mijn eigen gezicht, spookachtig van verliefdheid. Ik moest zelf toegeven, dat ik er slecht uitzag. In die tijd ben ik zo lang en mager geworden als ik nu nog ben.

Ik liep maar op en neer te ijsberen door die kamer, in de hoop dat mijn nichtje spoedig naar beneden zou komen, en ik weer in haar gezelschap zou zijn, dat mij altijd kalmeerde en opwond tegelijk, - toen ik opeens, nog een paar stappen van de spiegel vandaan, iets wits tussen de planten van de tuin, in het spiegelbeeld zag schemeren.

Ik meende dat het een man was, die wegvluchtte, en bleef getroffen staan. Even later zag ik, nu van de andere kant van het spiegelbeeld, weer iets fladderends en helders opduiken; niets geheimzinnigs ditmaal. Het was het meisje, dat buiten mijn weten in de tuin geweest was, zeker in het donkere gedeelte, waar de tuinmuur en de bomen het hoogst waren, en waar ze nu van achter de rozenstruiken te voorschijn kwam.

In de gouden omlijsting van de spiegel zag het er uit als een prachtig schilderij: een haag van rozen, daarachter het lieve jonge meisje met haar bruine haren in een lichte zomerjurk, en verder groen, niets dan groen van bemoste stammen en donker loof op de achtergrond. De schilder moet nog geboren worden, die zoiets maakt als wat daar heel toevallig in die spiegel te zien was.

Het meisje keek wat schichtig om zich heen en zag er nogal verward uit. Ze trok wat aan haar jurk, scheen pluisjes of sprietjes daarvan af te kloppen, drukte vervolgens haar wilde, krullende haren wat in orde, en keek weer rond. Daarop wuifde zij naar iemand... er moest toch iemand geweest zijn. Maar ik kwam niet te voorschijn om door de deur te gaan kijken, want ik werd teveel geboeid door dit levende, luchtig bewegende schilderij in de stille kamer. Daarna zag ik, hoe ze langzaam voorover boog naar de rozen, en deed alsof zij er een plukte. Maar ik zag duidelijk, dat ze alleen maar dééd alsof, en dat ze hem in werkelijkheid uit haar boezem haalde - iemand moest hem haar gegeven hebben - en er, alsof ze eraan rook, een lange zoen op drukte.

Een razend gevoel van jaloersheid overviel mij, tegelijk met de hevige begeerte: was *ik* maar die roos... Een beetje onzinnig, en toch... Het maakte mij wild en het was tegelijk zo aanminnig, zo bekoorlijk, dat ik mij niet kon weerhouden twee stappen naar voren te doen, en op de plaats waar haar mond in de spiegel de roos raakte, hard de mijne te drukken tegen het koude glas, alsof ik de hare zoende.

Wat toen gebeurde, was verschrikkelijk. Als door een adder gebeten sprong het meisje achteruit, ik zag het in de

spiegel, ze spuwde en veegde met de rug van haar hand haar mond af, terwijl ze de roos in haar andere hand hoog boven haar hoofd hield, alsof ze bang was dat hij bezoedeld zou worden. Daarop liep ze haastig naar achter in de tuin, waar mijn starre ogen haar niet meer konden volgen. Ontdaan liet ik mij op een stoel in de hoek vallen. Ik durfde niet meer naar de spiegel te kijken en sloot mijn ogen, om het tafereel niet langer te zien, waaraan ik zelf zo-even zulk een abrupt eind scheen gemaakt te hebben.

Vijf minuten later kwam mijn nicht zachtjes uit de tuin de achterkamer binnen.

'Hè, lag je hier te dutten?' zei ze mat. 'Ik was buiten.' Toen ik opkeek, zag ik de afdruk van mijn lippen nog als twee vlekjes op het spiegelglas.

Ik kon geen woord uitbrengen, en dat was misschien mijn domheid. Ik was bedroefd en voelde, dat ik niet lang meer blijven kon. Wij wandelden samen en praatten, maar haar stem was anders dan vroeger, en zij was niet meer dezelfde. Het leek of ik omging met haar spiegelbeeld en zijzelf afwezig was. Maar dat heb ik later pas begrepen, want ik was nog steeds verliefd, en hopelozer en treuriger dan ooit, daar ik nu ook wild van jaloersheid was. Het heeft nog meer dan een jaar geduurd; ik vertrok spoedig, en met spiegelbeelden is het niet moeilijk in gedachten te verkeren.'

De Argentijn hield op om te drinken uit het glas dat don Salustiano inmiddels weer volgeschonken had. De planter slaakte een zucht, en een der anderen vroeg een beetje dom: 'Was dat het einde?'

'Misschien. Maar er gebeurde nog een kleinigheid die het mij deed inzien,' zei de Argentijn, terwijl hij opstond en met de rug tegen de balustrade van het balkon ging leunen. 'Dit was alles nog droom, en ik zei toch, dat je pas door het ontwaken de droom als slaap erkent...

Ik had maanden de tijd gehad om deze gebeurtenis in het donkerste hoekje van mijn geheugen weg te dringen, en mijn verliefdheid om zo te zeggen weer onbesnoeid te laten voortwoekeren. Ik zou weldra twintig worden en dacht: nu of nooit, - met de haast die je hebt, wanneer je nog

jong bent. Ik wilde niet van illusies leven, en liet mij weer voor een korte vacantie bij mijn tante uitnodigen.

De eerste dag leek alles op vroeger, dezelfde hartelijkheid, dezelfde opwinding, - de oude verliefdheid bij mij, want het meisje zag er nu rijper, stralender en nog overrompelender uit dan toen ik het laatst bij haar geweest was. Ze keek mij aan met de grote verstandige ogen van een vrouw die wéét, en zich niet meer vergist in de blik waarmee mannen naar haar kijken. Dit is iets eigenaardigs, maar het ongerepte van een vrouw ligt in haar ogen, nergens anders. Toch beviel ze mij in deze nieuwe gedaante, die ik mij nog niet bewust was, beter nog dan tevoren. Ik nam het vaste besluit de volgende dag met haar te spreken, en ditmaal vol te houden totdat ik gewonnen had. Spoedig genoeg werd ik meerderjarig en zou ik immers mijn eigen baas zijn.

Na een geanimeerde avond in de familiekring ging ik tevreden en vol verwachting naar bed; de nachtzoen die ze mij gaf - 'welterusten, neefje,' zei ze - was hartelijker dan ik had durven hopen. Met het oude fotografietje op mijn borst gedrukt, sliep ik in, terwijl ik wist dat ze veel mooier, veel liever en begerenswaardiger was, dan ik mij ooit had voorgesteld.

Des ochtends werd ik in een heel andere stemming wakker. Met het vage gevoel van leed dat men heeft bij het eerste tot bewustzijn komen na een angstige, beklemmende droom. Het was mij treurig te moede, want opeens stond mij die droom weer in alle onderdelen voor de geest, - alleen ontkleurd en bleek, als een fotografie die men plotseling in een heel diepe lade ontdekt, en waarop men alle trekken glasachtig herkent, hoewel ze gelig en bijna reeds onzichtbaar geworden zijn. Het was meer nog een droom van stomme ontgoocheling dan van angst geweest. In een kleine, maar hoge en volkomen afgesloten kamer zat ik te lezen in een diepe stoel. Dat wil zeggen, ik deed alsof ik las, maar in werkelijkheid luisterde ik naar de geluiden buiten, die tot hier doordrongen: een zacht knetteren, als van vlammen en verterend houtwerk. Ik was ervan overtuigd, dat het huis in brand stond, maar

ik kon er niet toe komen op te staan en naar buiten te stormen, ofschoon ik wist dat het noodzakelijk was, want spoedig zouden de vlammen mij hier overvallen, en dan zou het onmogelijk zijn nog te ontsnappen. Besluiteloos bleef ik bladeren in het boek; elke ritseling van de bladzijden leek op een heviger knetteren van de vlammen.

Opeens bedacht ik, dat mijn nicht zich in hetzelfde huis, maar in een verderaf gelegen kamer bevond, en dat ik haar moest waarschuwen, haar moest redden, want stellig sliep ze en wist ze niet welk een ramp ons bedreigde. Ik smeet het boek weg, sprong op en rukte aan de deur. Je kunt het geloven, ik voel nog de angst waarmee ik in mijn droom aan de deurknop trok en wrong, - een angst uit bezorgdheid voor háár en met het zelfverwijt vermengd, dat ik zoveel kostbare tijd had laten voorbijgaan.

Onverwachts gaf de deur heel willig en zachtjes mee, en wierp ik mij door een donkere gang vol verstikkende rook en scherpe knisteringen. Maar ik voelde geen hitte. In den blinde wist ik de weg tot aan haar kamerdeur. Buiten het huis hoorde ik al het onheilspellend rumoer van mensen die naar een verschrikkelijke brand staan te kijken, en misschien wanhopig bezig zijn te helpen blussen. Maar binnen leek het heel stil; alleen een zacht, voortdurend knetteren en sissen was er.

Ik klopte zachtjes aan, om haar niet te verschrikken, geen paniek te maken. Er kwam geen antwoord. Ik klopte harder, beukte tenslotte op de deur, want wanhoop, dat ik al te laat was, greep mij aan. Achter het deurpaneel bleef het doodstil. Met mijn schouder liep ik tegen de deur op, die openvloog. De kamer was halfdonker en leeg; het bed was onbeslapen. Ik *moet* haar vinden, ik *moet,* dacht ik. Ze kan alleen nog in de tuin zijn. Maar nu was ik niet meer zo zeker van mijn weg. Op de tast dwaalde ik door het gonzende, broeiend-donkere huis, dat op een zwarte oven begon te lijken. Totdat ik het trapgat vond. Met mijn hand op de balustrade stormde ik de treden af. Halverwege struikelde ik over iets.

Een vrouw en een man - ik kon hun gezichten niet herkennen, alleen aan de haren zag ik, dat het een vrouw en

een man waren - zaten samen op de trap te praten, alsof er niets aan de hand was. Zij lieten mij geen ruimte om langs hen te vluchten, en ik was niet in staat met hen te praten; de schrik had mij met stomheid geslagen, ik had angst om hen te herkennen, wanneer ik mij over hen heen zou buigen. Het enige wat ik kon doen, was te trachten, met een zwaai over hen heen te springen, om beneden aan de trap te komen. Ik deed het, verloor alle grond onder mijn voeten, zweefde, - en werd wakker. Ik moet toen wakker geworden zijn, want meer wist ik mij niet te herinneren. Hoeveel moeite ik onder het aankleden ook deed om mij nog meer te binnen te brengen, het lukte mij niet; maar de rest van de droom was overduidelijk en liet mij niet meer los. De doodsangst van die brand verlamde nog mijn leden.

Aan de ontbijttafel zat het meisje, dat ik die dag ten huwelijk zou vragen, en dat ik stellig vragen ging, al was ik nu in de treurigste stemming ter wereld, die niet verminderde toen ik haar zag. Want ook zij zag er droefgeestig en teruggetrokken uit, iets bleker dan anders en met donkere kringen om haar ogen. Dat is trouwens de laatste herinnering die ik aan haar heb bewaard; niet erg opwekkend, dat zullen jullie me toegeven.

Na het ontbijt vroeg ze, of we wat in de tuin zouden gaan wandelen. Dat was vroeger onze gewoonte geweest, en het was geen bizondere uitnodiging, maar nu ditmaal zo welkom, dat ik besloot meteen van de gelegenheid gebruik te maken en haar bij wijze van inleiding eerst mijn droom te vertellen, om haar mijn stemming te verklaren. Het was een stille, vochtige morgen; de tuin droop nog van dauw. Ze *moest* wel onder de indruk van mijn verhaal komen, bedacht ik, en dan...

Maar nog voordat ik begon te spreken, zei ze, zonder dat ze mij aankeek: ‘Ik heb vannacht zo'n vreemde, nare droom gehad, die me niet meer loslaat.’

‘Ik ook,’ bekende ik, bijna met geestdrift.

‘Van een brandend huis.’

‘Ik ook!’ riep ik uit. Maar het klonk te dom. Ik nam mij voor niets meer hierover te zeggen.

‘'t Is zonderling,’ ging het meisje voort, ‘ik droom bijna nooit, en daarom heeft die van vannacht zeker zo'n indruk op mij gemaakt. Ik zat op de trap met iemand te praten, - godweet met wie,’ voegde zij er verlegen aan toe. Ik kon duidelijk horen dat ze mij hier iets verzweeg, maar ze ging door: ‘Ik wist dat boven mij het huis afbrandde, dat er aan alle kanten emmers water in het vuur gegooid werden, zonder dat het hielp. Maar het kon mij niet schelen. Ik was misschien wel een beetje bang op die trap, maar ik vond het er zo behaaglijk, dat ik niet kon besluiten weg te gaan. Opeens hoor ik een verwoed lawaai boven mijn hoofd, op de verdieping. Maar ik heb geen zin om mij om te draaien en omhoog te kijken, en denk alleen: Daar is er eentje bezig razend te worden, omdat hij niet ontsnappen kan. Ik buig mij om dengene die bij mij zit iets toe te fluisteren, en voel op hetzelfde ogenblik, dat er van achteren iemand op mij toeschuift, groter en groter wordt, mijn rug geheel zal bedekken, - als iets warms en zwaars en ontzaglijks. Ik duik in elkaar om er aan te ontkomen, maar het schiet al over mij weg als een zware zwarte mantel, waaronder ik wegzink, dieper, dieper, alsof ik dwars door de uiteen wijkende wereld viel. En het is vanmorgen of ik geradbraakt ben; ik snap het niet...’

Met de rest van mijn verhaal kan ik kort zijn, want ik geloof dat ik op mijn praatstoel ben, vanavond,’ zei de Argentijn verontschuldigend. ‘Je begrijpt hoe ik mij voelde gedurende de beschrijving van haar droom, tijdens de ontdekking, dat wij ieder van onze kant precies hetzelfde hadden meegemaakt in die bleke wereld van wazig glas, waarin het is alsof je voortdurend door spiegels heen stapt in raadsels, - zo heb ik het tenminste eens door een ouden pastoor horen noemen, en zo vind ik dat het ook is.

Een paar minuten later vertelde mijn nicht me onder de grootste geheimhouding, omdat ik haar jarenlange vriend en vertrouweling was, dat ze zich in alle stilte verloofd had met, - nou ja, dat doet er niet toe. Ze wilden nog een paar maanden wachten, alvorens het aan de familie bekend te maken, maar ik was natuurlijk een uitzondering. Ik heb getracht haar in alle oprechtheid geluk te wensen,

maar het is me, geloof ik, niet goed afgegaan. In ieder geval heb ik haar mijn droom verzwegen en al het andere wat ik had willen zeggen... Maar is het niet merkwaardig, dat wij precies hetzelfde droomden, alsof wij één ziel en één gedachte waren, maar met een dubbel lot, met twee richtingen, - als een wezen dat door onbekende machten uit elkaar getrokken wordt? Mens en leven zijn iets onverklaarbaars, mijne heren.'

De Argentijn zei het zonder pathos, met de natuurlijkheid van iemand die reeds alle verwondering overwonnen heeft; alsof hij vaststelde: de prijzen van het vee gaan weer eens omhoog.

'Heb je haar nog teruggezien?' vroeg de planter, die niet genoeg scheen te kunnen krijgen van Antonio's liefdesgeschiedenissen.

'Neen,' antwoordde de Argentijn. 'Een maand later ben ik op goed geluk naar Mexico vertrokken, en hier zit ik al de verdere tijd van mijn leven.'

'Ik hoop het,' zei don Salustiano oprecht, en ik zag hoe de beide mannen elkander een halve seconde lang dankbaar aankeken. De Rancho der Tien Mysteries was ook vruchtbaar in vriendschap, - dat geheimzinnige en al te zeldzame gevoel, dat echte mannen verbindt.

'Nu is het jouw beurt, Alberto,' ging onze gastheer voort. 'Vertellen is immers je vak, en je hebt de hele dag gehad om sprookjes uit te broeden.'

Maar ik moest deemoedig bekennen: 'Inderdaad schrijf ik maar sprookjes, waarvan ik weet dat ze het niet uithouden tegenover jullie werkelijkheid. Daarom doe ik er het zwijgen toe, als een leerling tegenover zijn meesters. Heus... laat dit genoeg zijn, want ik wil jullie niet vleien.'

De planter knikte beamend, en de andere gasten waren opgestaan, want het was al laat geworden. Don Salustiano vatte onze gevoelens samen met de orakelachtige uitspraak: 'Je hebt misschien gelijk. Eens zal de dag komen, dat iedereen gelijk heeft... Maar je moet niet vragen wanneer!'

De donkere lach van den Argentijn schaterde over het balcon in de vochtige prairienacht.

Hoeden

Verschillende malen was ik al in San Pedro de Ixtla geweest, meestal met don Salustiano, wanneer hij bij het gemeentebestuur, dat uit halve analphabeten bestond, het een of ander te regelen had. Van de tussenpozen maakte ik gebruik om mijn vriend den Schoolmeester op te zoeken. Hij ontving mij steeds met dezelfde bijna overdreven hoffelijkheid, maar toch met een echte hartelijkheid die aan zijn beleefde frasen diepere betekenis gaf. Het was alsof hij met voornaamheid de demoraliserende invloed bestreed van het eenzame leven in een omgeving, waar hij veruit de intellectuele meerdere was van iedereen. Want San Pedro was eigenlijk een verschrikkelijk gat.

Overdag was hij bijna altijd in het schooltje dat hij, primitief als het was, heel gezellig had ingericht, met een tuintje van ietwat steedse perken ervoor en een paar potten met planten op een plank in de kleine open voorgalerij. Binnen stonden een paar lange, ruwe banken en tafels. Een kast en een stoel waren de enige verdere meubels. Aan de wand hing een zwart schoolbord, een kaart van Mexico en een kleurige kalender; meer niet. Toch had het geheel, met de blanke wanden en het uitbundig binnendringende zonlicht, een prettige, aantrekkelijke atmosfeer, die mij bijna afgunstig maakte, want de school die ik als kind bezocht had, was een ongezellige oude kast, - zoiets als een kleinsteeds belastingkantoor of kadasterburo, en geen van mijn onderwijzers droeg ooit een baard, laat staan zulk een zorgvuldig bijgeknipte als die van den maestro van San Pedro de Ixtla.

De schooltijden waren betrekkelijk kort en aangepast aan de eisen der Indiaanse gezinnen, die hoofdzakelijk hun jongetjes van acht, negen jaar, in hun korte witte broekjes en hemden, op blote voeten, schenen te zenden. Meisjes waren er weinig; die welke verschenen, kwamen barrevoets in gesteven calico-jurken, hadden grote zwarte ogen en zwarte vlechten van glad, glanzend haar. Ze maakten allen dezelfde stille, volkomen rustige indruk; wanneer ze bezig waren, had het huisje dan ook niets van het

gonzend-bedrijvige, dat de meeste scholen elders op grote bijenkorven doet lijken. De kinderen spraken met zachte stemmen, die alleen iets luider werden, wanneer ze antwoord gaven; en ook de maestro riep nooit luidkeels. Hij liet hun veel vrijheid, want ze schenen zich als redelijke wezens te gedragen. Omgekeerd vertoonde hij ook nooit kunstjes met hen, en zelfs de eerste maal toen ik mij aandiende voor een min of meer officieel bezoek, dat een indruk moest geven van zijn prestaties, ging hij gewoon door met zijn rekenles, en binnen de minuut schenen de kinderen mijn aanwezigheid vergeten. Zij raakten spoedig aan mij gewend, en daar ik blijkbaar de enige ter plaatse was, die een woordenloze belangstelling voor hun gedoe toonde, noemden ze mij ook ‘maestro’, wanneer ik er weleens een tegenkwam in of bij het dorp.

Op mijn complimenten over zijn onderricht en beleid ging de Schoolmeester niet in; hij beantwoordde ze meestal door te zeggen, dat het gemeentebestuur - een paar slaperige creoolse beambten - hem onvoldoende steunde, of dat de pastoor - een kleine, ietwat groezelige Indio met de dikke handjes voor zijn zwarte toog uitgespreid - hem tegenwerkte. Hij zei 't niet klagerig, meer als iemand, die aan zijn regering een zakelijk rapport uitbrengt.

Ook buiten schooltijd kon ik hem overdag gewoonlijk in het vriendelijke gebouwtje vinden, waar hij in de tuin werkte - hij had ook een rij groentebedden aan de achterzijde aangelegd - of in de galerij las en studeerde, als om reclame te maken voor zijn onderwijs, zoals men soms mensen in étalages hun kunststukken ziet uitvoeren, bij wijze van lokaas voor het publiek. De schemer gebruikte hij voor wandelingen en bezoeken aan de ouders van zijn leerlingen, die hij met raad, en vermoedelijk ook metterdaad bijstond. Meestal bracht hij de avonden in zijn eigen huisje door, dat nog kleiner was dan de school, en waar hij zijn eigen maal bereidde. Al had hij een koele verachting voor alle godsdienst, zijn levenswijze bezat iets bijbels, en ik geloof niet dat hij ooit tot iets bewust slechts in staat was. Hij had niets van het vrouwelijk-zalvende, dat in zulke profetische gestalten zo ergeren kan.

Mijn uitnodigingen om ergens iets te gaan drinken, waar don Salustiano ook komen zou, sloeg hij echter altijd af. Hij was een hardnekkig anti-alcoholist en zei: ‘Drank is de vloek van Mexico, wees daarvan overtuigd. Hij heeft de cultuur der Indio's ondermijnd en hen tot slaven gemaakt; hij heeft de Creolen verwijfd en ze door luiheid tot gemeenheid gebracht. Dit land zou verstandig geregeerd kunnen worden, als er niet zoveel dronken generaals waren, - maar dat mag je niet te luid zeggen, want het is levensgevaarlijk, gelijk zoveel andere waarheden.’

Toen ik don Salustiano eens vroeg, wat hij ervan dacht, antwoordde hij: ‘Die schoolmeester is gek, want het zuivere intellect, waarmee hij de wereld denkt te redden, is ook een soort van dronkenschap. Hij heeft gelijk, dat alcohol de zaak hier naar de bliksem helpt, maar de conclusie is verkeerd, dat je daarom zelf niet moet drinken, - met mate natuurlijk, dat is duidelijk.’

De twee mannen hadden een soort achting voor elkaar, die hen toch beiden op een afstand hield, waarschijnlijk wijl ze zo totaal verschillend van geaardheid waren: de Schoolmeester een practisch theoreticus, de ranchero een theoretiserend practicus. Beiden bouwden ze aan de wildernis en, ondanks hun verschillen, naar elkaar toe.

Ik sprak er eens met den Schoolmeester over, en hij antwoordde: ‘Weet u hoe Pancho Villa zulke figuren als don Salustiano noemde? De mannen die ons een vaderland gaven! Zelden komt men ze tegen, en het valt nog moeilijker ze te ontdekken. Dit is het land van de hoeden, vooral van de heel grote, breedgerande, terwijl de zon hier niet eens zo fel is als op vele andere plaatsen. Dat komt, omdat een Mexicaan het liefst verbergt wat er onder zit. Zijn hoed verliezen, betekent hier een nederlaag lijden en op de vlucht slaan, ook alweer volgens het evangelie van Pancho Villa.’

‘Dat zijn merkwaardige uitlatingen voor zo'n aartsbandiet,’ zei ik, want ik had al menige opmerking gehoord over dien caudillo, die analphabeet was en toch een heel land op stelten wist te zetten, wat op zichzelf misschien niet zo'n wonder was, maar die tegelijkertijd een humo-

ristische heroïek aan de dag legde, - hetgeen men van zijn meeste vakgenoten niet bepaald zeggen kon.

'Noemt u hem geen bandiet, al was hij dat misschien in zekere zin,' verklaarde de Schoolmeester. 'Want op die zin komt het volstrekt niet aan. De ethische normen in dit land lopen... wel, ik zou zeggen, ze lopen in de vierde dimensie, - ze zijn er, maar ze zijn moeilijk te zien en nog moeilijker te vatten. Hij was één en al tegenstellingen, het type van den Mexicaan en daarom een unicum!'

De maestro sprak met duidelijke sympathie over Villa, al was hij scherpzinnig genoeg om niet blind te zijn voor zijn gebreken. Het was niet de enige held dien hij vereerde; Emiliano Zapata, evenals Villa en zovele anderen door sluipmoord en verraad omgekomen, stelde hij misschien nog boven Pancho, omdat Zapata bij al zijn grimmige, humorloze wildheid, een bijna franciscaanse figuur was, die, toen hij de hoofdstad had ingenomen, zijn soldaten met het geweer in de ene, de hoed in de andere hand liet rondgaan, om hoffelijk en nederig, huis aan huis de aalmoes van wat eten te vragen. Hij raakte niet uitgepraat over deze mannen en de presidenten die 'De Vorst' van Macchiavelli woord voor woord van buiten kenden, terwijl Zapata het wist te doen met de simpele leus van 'Land en Scholen', toen zijn uniformloze troepen met mitrailleurs wisten om te gaan, voordat ze nog ooit een potlood hadden leren hanteren.

'Ik ben een slecht leerling,' moest ik bekennen. 'Ik zal nooit al die personen en stromingen leren ontwarren.'

De schoolmeester glimlachte. Hij wilde mij zijn lessen makkelijk maken, en zei: 'In alles zijn de mensen hier verschillend, het kudde-instinct is bij ons gering ontwikkeld. Maar in één ding zijn alle Mexicanen, gestudeerden en binnenlanders, Creolen en Indianen gelijk: ze dragen dezelfde hoeden. Let er maar op; dat is ons nationale symbool, voor schaduw, onbekendheid, geheimzinnigheid. De breedste en hoogste is hun niet groot genoeg, want daaronder kunnen ze pas zichzelf zijn en telkens anders, al naar de omstandigheden.'

Zo deed men niet alleen op de rancho, maar ook in San

Pedro de Ixtla zijn best om mij achter de schermen te laten kijken. De Schoolmeester was niet de enige, die mijn aandacht vroeg voor de hoge, breedgerande strohoeden, zoals ik mij er ook een op de markt had aangeschaft, om niet op te vallen.

In het dorp had don Salustiano vele vrienden, die ongenodigd bij ons kwamen zitten, wanneer wij een van de 'pulquerías' binnengingen, om een dronk te nemen, waarmee alle stoffigheid uit de keel gespoeld moest worden, na de lange rit van de hacienda daarheen. Aanvankelijk had het mij toegeschenen alsof die lieden, gelijk goede jagers, op onze reuk af kwamen. Later bemerkte ik, dat zij ook zonder onze aanwezigheid zo regelmatig het viertal pulquerías van het dorp afliepen, dat men er altijd zeker van kon zijn een paar van hen, waar dan ook, te ontmoeten.

De pulquerías waren gemakkelijk te ontdekken; men kon ze met gesloten ogen vinden, want hoewel hun ingang was afgesloten met een gordijn van kralen of ruw netwerk, drong de wee-zoete lucht van het gegiste agavensap dat pulque genoemd wordt, in misselijk-makende golven op de lauwe wind naar buiten. Enkele stemmen klonken harder dan anders; soms stonden een paar rijdieren aan het traliewerk van een raam vastgebonden, en zag men een vrouw naar buiten komen met een kan vol van het melkwitte, licht-schuimende vocht. De Indiaansen gaven er de voorkeur aan zich thuis te bedrinken, of werden door hun mannen er op uit gestuurd, wanneer deze te lui of te ziek waren om zich te bewegen. Aan de pulque werd geneeskracht toegeschreven, op de wijze zoals bij ons de dronkaards jenever in boterhammen omrekenen; maar in werkelijkheid was het een slijmerige drank, die net zo smaakte als hij rook, en die litergewijze verzwolgen moest worden, voordat hij een roes bezorgde. Er werden dan ook grote hoeveelheden uit brede aarden kannen geslobberd. Het heeft mij nooit kunnen smaken, en daar er meestal wel de een of andere waggelende of slapende Indio bij de schenkkan stond, kon ik aanvankelijk best begrijpen, dat de Schoolmeester zich op deze plaatsen niet wilde vertonen. Maar café's bezat San Pedro niet, en het klimaat

maakte soms dorstig en afgemat. Het was er altijd koeler dan buiten, en de geschiktste plek om afspraken te maken. Daarom gingen don Salustiano en ik er telkens heen, als hij iemand uit het dorp wilde spreken. Dat was een door vele jaren vastgewortelde gewoonte geworden, en aan elk tafeltje werd gaarne een plaats voor ons ingeruimd.

Het waren niet bepaald dronkaards, die er rondhingen, en ze verloren nooit een zekere waardigheid en hoffelijkheid in hun optreden, maar wel leefden zij - nog geheel afgezien van hun zalig nietsdoen meestentijds - in een nog zaliger onbewustheid van de werkelijkheid, waarvoor de uitdrukking ‘in de olie’ iets te hatelijk, en de zegswijze ‘een halve meter boven de grond’ iets te poëtisch is. Het waren allen mannen van meer dan middelbare leeftijd, sommigen met peper-en-zout-kleurige baarden, die blijkbaar hun leven lang al genoeg gesjouwd hadden, om nu zonder gewetensbezwaar te kunnen lanterfanten en de tijd te korten met ongevaarlijke kletspraat en stevige glazen van iets gevaarlijkere tequila of mezcal, - cactus-jenever van scherpe, plantaardige smaak, die wij ook liever dronken dan de walgelijke pulque.

Ik hoorde hun spaarzame gesprekken zwijgend aan, en ook don Salustiano zei nooit veel, wanneer zij hem met bijna overdreven vriendelijkheid aanschoten, onder het praten hun ruwe handen op zijn arm of schouder legden, of - wanneer het verhaal dramatischer vormen aannam - hem trokken aan de knopen van zijn schapenleren jas. Bij al de koelheid waarmee hij hen bejegende, scheen hij toch niet afkerig van hun familiariteit, en een enkele maal bood hij hun zelfs een dronk aan.

‘Ik begrijp niet waarom u dit doet,’ had ik een keer opgemerkt. ‘Ze zuipen zich tòch geleidelijk-aan dood in dit klimaat, ook zonder dat men hen daarbij helpt.’

‘Juist daarom,’ antwoordde don Salustiano volkomen onlogisch. Maar enige uren later gaf hij mij de verklaring: ‘Als je goed oplet, dan zul je zien dat ik het alleen doe, als Efraín Carranza aanwezig is, je weet wel, die oude, met zijn kapotte strohoed op. Dat is een bizonder mens, die eigenlijk niet in dat stelletje thuis hoort. Vroeger moet

hij musicus geweest zijn, maar hij was daarmee al opgehouden toen hij hierheen kwam met zijn ongetrouwde zuster, die een gebrekkig been heeft. Hij is een dromer, een fantast, zo-een die stilletjes voor zich uit leeft, met het hart van een kind, en die geen vlieg kwaad zal doen. Maar een die er zijn eigen gedachten op na houdt, en lang geen slechte. Als hij eerst maar loskomt. Hij houdt er alleen niet van, zijn paarlen voor de zwijnen te werpen.'

Toen wij weer naar het dorp gingen, besloot ik eens beter op Efraín Carranza te letten. Het lag niet in don Salustiano's aard, de mensen uitbundig te prijzen, en hetgeen hij gezegd had, was meer dan voldoende om mijn belangstelling voor dit voorwerp van zijn achting te wekken.

Efraín zag er uit als een verlopen profeet. Zijn kortgeknipte baard stak wild naar alle kanten uit, alsof hij bezig was een stekelvarken te verslinden. Daarboven stond zijn smalle haviksneus lang en streng. Maar zijn ogen waren goedig blauw en hij had een trouwhartige manier om dengene die aan het woord was, met scheefgeneigd hoofd aan te zien, daarbij heel zachtjes knikkend. Zijn stem had bij sommige woorden een zachte, maar sonore klank, alsof hij door een grote hoornschelp sprak.

'Hoe staan de zaken?' vroeg ik, om maar wat te vragen. Terwijl hij zijn ene oog boven zijn glas tequila hield en het andere dichtkneep, antwoordde Efraín: 'Ze staan niet, ze liggen... op hun achterste.

'Toch niet werkloos?' kwam don Salustiano met oprechte belangstelling ertussen.

'O neen, als altijd werk genoeg. Meer dan ik af kan. Ze denken overal dat een mens geen recht heeft op zijn gemak, op een beetje rust; terwijl de denktrust van de *gringo's* reeds lang berekend heeft, dat wij allemaal met drie uur werken per dag volop het nodige kunnen krijgen. Als de zaak maar beter beheerd en verdeeld werd.'

'Nou ja, dat zeggen de socialisten,' meende don Salustiano.

Maar Efraín schudde ontkennend het woord. 'Neen, neen, die zeggen tegenwoordig niet veel meer. Het zijn de hoogsteigen professoren en experts van mister hoe-heet-

hij-ook-weer in de Verenigde Staten. En als die het niet weten kunnen, wie weet het dan? Ze wonen immers om de hoek van de Wallstreet.'

Het was ongewoon in deze streek een ouderen man in de alledaagse plunje van een ranchero zo te horen spreken. Maar het was niet bijster interessant, want de eerste de beste arbeider uit de stad had hetzelfde kunnen zeggen. En in mijn teleurstelling inzake Efraín's merkwaardigheid, zei ik ietwat korzelig: 'Als u werk genoeg hebt, dan verdient u toch zeker ook wel het nodige?'

Efraín zette zijn breedgerande maar rafelige strohoed af en voor zich op het tafeltje, als om mij beter te kunnen aankijken, terwijl ik voor de eerste maal gelegenheid had te bemerken, dat zijn lange grijzende haren werkelijk iets artist-achtigs, om niet te zeggen artistieks aan zijn kop gaven. En schuinsweg, aandachtig mij aankijkend, sprak Efraín welwillend: 'Jonge vriend, weet je nog niet dat er vele gevaren zijn op het kleine stukje weg dat de werkende hand aflegt naar de etende mond? En hoeveel gevaren niet van de werkplaats naar de winkel?... Er zijn pulquerías onderweg, vrienden en kennissen, om van de vrouwen en de armen maar te zwijgen; duizenden dingen die een mens ophouden en van zijn apropos brengen, wat niet zo erg is, maar waarbij tevens de peso's en centavo's wegvliegen als Gods eigen lieve vogeltjes. Pssst! En er is er geen een meer; ze tjilpen al in andermans bomen en op andermans dak. Wie kan zoveel werken, dat hij dat allemaal bijbeent?'

Wij lachten allen om de tragi-komische manier waarop hij deze uitleg gaf, en Efraín lachte mee, kinderlijk-onschuldig, toch ook met een zweem van berustend fatalisme, dat mij heel even ontroerde, zoals alle doorleefde wijsheid. Hij nam zijn hoed van de tafel, om hem weer op te zetten, toen hij zich eensklaps scheen te bedenken.

'Kijk eens,' zei hij, met de kennelijke bedoeling mij voor eens en voor altijd wijzer te maken, zoals een vader die in alle oprechtheid zijn oudsten jongen van zijn liefdesavonturen vertelt, - een vader, die overigens nog geboren moet worden. 'Kijk eens naar deze hoed. Ik ben al jaren

bezig een nieuwe te kopen, en niemand zal durven beweren dat het niet nodig is. Toch lukt het me niet. Telkens neem ik me voor: deze week, de volgende week. En telkens komt er iets tussen. Op een keer, dat was een soort openbaring Gods, zoals een mens die af en toe krijgt om te leren en wijzer te worden, had ik mij vaster nog dan anders voorgenomen: deze Zaterdag koop ik een nieuwe hoed, wat er ook passeert; het zal het eerste zijn wat ik doe, zodra ik mijn geld gebeurd heb. Welnu, ik ontving mijn geld en ging op weg naar de winkel. Waarom zijn die winkels ook altijd aan het andere eind van de plaats waar men zich bevindt?

Natuurlijk kwam ik vrienden tegen. Aardige mensen, die ik niet bepaald iedere dag ontmoette, en die zo vriendelijk waren tegen mij te zeggen We zijn blij je te ontmoeten, Efraín, ga mee, en laten we iets drinken op elkanders gezondheid. Een fatsoenlijk mens en Christen weigert zoiets niet, want kameraadschap is het enige middel tegen oorlog en gewelddadigheid, nietwaar? Goed, we gaan een pulquería binnen, deze of een andere, ik weet het niet meer. En we drinken op elkanders gezondheid, en op elkanders familie, en op nog vele jaren. En omdat men elkaar niet bepaald een kort leven toewenst als goede kameraden, maar juist een lang met veel geluk en heil en zegen, drinkt men natuurlijk ook veel en lang, tot alle heil en zegen je zachtjes voor ogen beginnen te draaien, en dan zijn aan het slot van de feestelijkheden de centen... wat ik al zei: Vogeltjes van den Lieven Heer!'

'Ja, ja,' knikte don Salustiano. 'En zijn openbaringen?' 'Stil, laat me doorvertellen, *compadre*. Wij hadden voor al het geld van mijn hoed tequila gehad, en nog heel wat meer. Met een zware kop ging ik naar huis, een kop waarop mijn oude hoed nog zat, deze hier, zo licht als een pluimpje, en toch als een harde ijzeren band om mijn voorhoofd gekneld, zodat ik hem met een zwaai in de hoek wierp toen ik thuis gekomen was, en mijzelf op mijn bed smeet, om mijn roes uit te slapen.

Eerst was het of de kamer op en neer zwaaide en mijn bed begon te wiegen van links naar rechts, van rechts naar

links, als toen ik nog een heel klein kind was. Maar er was nevel in de kamer, iets wolkigs dat dichter en dichter werd, dat vorm aannam, begon uit te puilen, overal om mij heen. Ik sperde mijn ogen wijd open om beter te kunnen onderscheiden, en toen zag ik wat het was: een kamer vol hoeden! Zwarte, grijze, grote, kleine. Van die aardige kokette bolhoedjes, die de diplomaten en zakenlui dragen als teken dat ze best willen weten dat ze kaaskoppen zijn. Ook enkele hoge zijden, als die ik zal moeten opzetten wanneer ik nog ooit in de stad trouw. Er waren zachte vilten, die je op één oor kunt dragen, en harige vilten, die er uitzien als geschoren en gevilde konijnen. Prachtige breedgerande texas-hoeden, en geborduurde met hoge spitse bol, die geen enkelen *charro* zouden misstaan. Een paar mooie panama's waren erbij, vlekkeloos als eerste-communicantjes, en een roomkleurige vilten, om op zijn paasbest uit te gaan. Hoeden te kust en te keur, wel honderd, de een nog mooier dan de ander, als in een enorme helverlichte uitstalkast van een stadswinkel. Niet van die gewone strohoeden als die wij hier dragen, maar alleen van die heel fijne, die twintig peso's en meer kosten.

In het midden echter was een donkere, lege plek, waar zich niets bevond, alsof uit die prachtige kast juist het mooiste en kostbaarste stuk zoëven weggenomen en verkocht was. Maar wat hinderde dat, wanneer nu toch al die overige hoeden in mijn eigen kamer en van mij waren; meer hoeden dan ik in heel mijn verdere leven zou kunnen dragen. Ik nam de eerste de beste leverkleurige castorenhoed die ik kon grijpen, en zette hem op. Hij paste! Niet de minste druk, niet het geringste gewicht bespeurde ik. Hij zat prachtig. En ik zag mijzelf met mijn innerlijke blik als in een spiegel, edel en eindelijk weer in staat om waardig onder mijn vrienden te verschijnen, zoals vroeger, toen ik nog in een orkest speelde, je kunt het geloven of niet.

Zouden er nog meer passen? dacht ik. En ik greep naar een bolhoed. Ook die zat als om mijn hoofd gegoten; en ik verbeeldde mij al, hoe woedend de gouverneur en de rechter zouden zijn, wanneer ze mij zo uitgedost zouden zien. Ik probeerde de panama en daarna zo'n weke vilten.

Ook die waren mijn nummer. De hoge zijden durfde ik niet opzetten, ik wist echter zeker, dat zelfs die mij passen zou, dat ik maar te kiezen had, en dat ik nu baadde in weelde. Voor elke dag van het jaar had ik er een!

Hoeveel hoeden waren het wel? Ik begon te tellen: een dozijn, twee dozijn, veertig, vijftig, het waren er wel honderd. En terwijl ik telde, zag ik, hoe vanuit de hoek van de kamer mijn oude, gerafelde strohoed, deze hier, plotseling begon te zweven en langzaam, als een statige vlinder, met iets wazigs er omheen, als door een aureool omgeven, zich naar de open donkere plek in de uitstalling bewoog, om daar tussen de andere zijn plaats in te nemen als koning, als kroonjuweel, als hoed der hoeden!

Meer dan honderd stuks! Je kunt je mijn blijdschap indenken. Geen mens ter wereld bezat meer dan honderd nieuwe hoeden, en ik dacht er ook niet aan ze alle voor mijzelf te gebruiken. Ik kreeg een lumineus idee. Ik zou een hoedenzaak beginnen, veel geld verdienen, eindelijk eens rustig en zonder zorgen kunnen leven. Een hoedenzaak, dát was het! Samen met mijn zuster, het geknipte bestaan voor ons. En terwijl ik bewonderend voor al die hoeden bleef staan, riep ik mijn zuster om te komen kijken, riep ik haar toe dat de hoedenzaak onze uitkomst was, en dat ik met deze voorraad zelfs tegen de hoofdstad kon concurreren.

Uit de keuken antwoordde ze mij: Het is beter voor je, dat je wat eet. Wat zullen we eten, wanneer de hoedenwinkel geopend is, riep ik terug. Kom kijken, wat een weelde.

Maar ze bleef onverstoorbaar en zei, dat ze bezig was een kippensoepje te maken, want dát was het wat ik nodig had. Ik liet haar maar begaan en begon opnieuw mijn hoeden te tellen. Toen ik bij honderdvijftig was, kwam ze binnen met haar bouillon.

Drink, zei ze; uitstekende bouillon voor zo'n ouden zuiper. Ik nam de soep aan, zonder haar een blik te gunnen, geboeid door de apotheose die mijn kamer vulde. Terwijl ik bewonderde, nam ik een hap. De warme soep deed me goed, snel nam ik nog een lepel. Maar ook mijn oude strohoed die daar te midden van mijn nieuwe hoeden prijkte,

scheen mijn honger te delen en werd vraatzuchtig. Ik zag, hoe hij de naastbijzijnde grijsvilten hoed opslurpte en helemaal in zich opnam. Toen een texas-hoed en een kleine bruine. Bij iedere hap soep die ik nam, slurpte mijn oude hoed een paar andere op; ze verdwenen eenvoudigweg in zijn binnenste, en waren daarna niet meer te zien. Hijzelf bleef onveranderd, precies zoals ik onveranderd bleef.

Ik begon sneller en sneller te eten. En sneller en sneller zoog mijn oude hoed ook de andere naar zich toe, om ze in zich te laten verdwijnen. Tenslotte was er geen enkele nieuwe meer. En ook geen soep. Mijn oude strohoed was amechtig in de kamerhoek teruggezegen, en ik diep-ademhalend op mijn bed. De kamer was leeg, de avond begon te donkeren. Weg hoeden... weg winkel... weg geluk.' Efraín nam de laatste slok tequila uit zijn glas, en veegde zijn mond en baard met een grote donkerblauwe zakdoek schoon.

Zijn verhaal had ons allen in een vrolijke stemming gebracht, en lachend zei don Salustiano: 'Voor een openbaring Gods is deze gebeurtenis rijkelijk immoreel, want je kunt er geen touw en nog minder andere conclusies aan vastknopen, behalve dan deze, dat een wijs man ook met een oude hoed door het leven kan gaan.'

'Tenminste als hij vele dorstige vrienden heeft,' voegde ik er aan toe.

Efraín echter glimlachte stil voor zich uit. Alsof zijn kinderlijke blauwe ogen nog altijd voor zich het visioen zagen van de talloze prachtige hoofddeksels, die hij zich had kunnen aanschaffen, wanneer er niet, zoals hij terecht gezegd had, zovele gevaren voorkwamen op de korte weg die de werkende hand naar de etende mond aflegt, oftewel op de geheimzinnige kronkelpaden van producent naar consument, gelijk dat onder de geleerden met minder verbeeldingskracht heet.

Daarna krabde hij zich achter zijn oor en stond langzaam op, groette ons met een wuivend gebaar, terwijl hij zijn oude hoed zo zorgvuldig aanpakte als de president zijn hoge zijden.

Als je zó zwierig kunt groeten, dan is een oude hoed geen

probleem, dacht ik. En ik vroeg mij af, of hij zoveel fantasie aan de tequila te danken had, ofwel zoveel tequila dronk omdat hij meer fantasie bezat dan wij gewone stervelingen...

'We moesten hem een nieuwe hoed kopen,' zei ik onderweg, nog lachend om het dwaze visioen van Efraín. 'Tenslotte kost het maar een kleinigheid.'

'Hij zou er zich niet gelukkig mee voelen,' meende don Salustiano, 'en de verplichting zou hem nog zwaarder drukken dan de hoed als hij te klein was. Hij weet waarom hij de voorkeur geeft aan zijn kapot en gerafeld hoofddeksel. Het zal wel om dezelfde reden zijn, als waarom hij allerlei slecht-betaalde werkjes in dat gat achter ons uitvoert, inplaats van in het Gemeente-orkest van de hoofdstad te spelen. Heb je zijn handen gezien? Het lijkt alsof ze verkeerd staan, ze passen niet bij een landbouwer, daarvoor zijn ze te lang en te dun en te knokig. Maar toch, hij redt zich hier, - al bijna zo lang als ik er zelf ben.' Inderdaad waren mij de handen van Efraín opgevallen, maar ik had ze vergeten door de hoed en de geschiedenis die hij er aan vastknoopte. Nu zag ik ze echter weer voor me; ondanks de bruine vlekjes op hun ruggen, door het ruwe werk in de buitenlucht: de fijne, gevoelige handen van een musicus, die zich op geen instrument meer inspant, maar de Muzen alleen nog nawuift.

Neen, hoeden zeiden niets in dit land, en ook de kleren niet, die elders den man maken. Ik dacht aan den Schoolmeester, aan Candelario, Teobaldo, don Salustiano zelf, den Argentijn, onzen Ingeniero... ieder met zijn eigen, uitgesproken karakter, waar je echter pas stukje bij beetje achter kwam; ieder met zijn eigen levensmysterie, in een alledaags uiterlijk verborgen. Ik was er nog lang niet achter, en helemáál zou ik de tien of meer geheimen van de rancho wel nooit leren doorgronden. Maar terwijl ik de gladde hals van mijn paard liefkoosde, vond ik het toch wel de moeite waard, dat ik hierheen gekomen was.

Het offermes van obsidiaan

Een kille, donkere regennacht had ons allen al vroeg naar bed gejaagd. Reeds uren tevoren waren dikke en groezelig-breiachtige wolken van het verre gebergte naar hier gekolkt, waar ze laag boven de vlakte hingen en heel hun last van lange waterdruppels over de aarde uitgoten, die klam begon te dampen, en daarna, toen zij zoveel vocht niet meer verwerken kon, drabbig werd en kilte binnen alle wanden, alle leren jassen, alle laarzen sloeg. Het was alsof de regen zelfs de naakte botten raakte onder huid en vlees, en tot zelfs hier, waar ik in bed gekropen was onder een dikke Indiaanse *sarape*, mij huiveren deed.

De regenvlagen buiten waren duidelijk te horen, hoewel Teobaldo de luiken reeds heel de dag gesloten gehouden had. Het klonk niet stormachtig-loeiend zoals elders, maar meer als het onafgebroken, intensieve ruisen van een zee, een regelmatig binnenstromen door ontzaglijke sluizen, die hier verticaal geschoord waren tussen hemel en aarde. Ergens bij het raamkozijn buiten had zich blijkbaar een kikker verstopt, want zijn hoog en telkens na een paar seconden herhaald gekwaak, dat leek op de fluittoon van een houtblazer die vergeefs zijn instrument hoger of lager probeert te stemmen, klonk van heel dichtbij, en belette mij in echte slaap te glijden. Ik had misschien het raam kunnen opendoen om het beestje, dat zulk een vervaarlijke stem had, met een zaklantaren op te sporen en weg te jagen, - maar dan zou ik nòg meer nachtkilte en misschien wel hele horden van vluchtende insecten binnenlaten, die nog veel storender zouden zijn. Niet voor niets was Teobaldo zo zorgvuldig met de ramen geweest.

Ik trachtte dus nog dieper in het anders zo luchtige bed weg te kruipen, en mijzelf af te sluiten van alles, uit te stromen in dat vormeloos-inwendige, waar geen gedachten en gevoelens meer zijn, maar alleen de hoge sluizen van de slaap geopend worden. Tevergeefs; wanneer men hardnekkig wil, dan gebeurt het juist niet, - de slaap is als een van die schonen, die men eerst verachten moet, alvorens zij zich toeschietelijk tonen.

Terwijl mijn gedachten zo schoorvoetend door het duister liepen te tasten om de springplank te vinden voor een duik in onbewuste diepten, hoorde ik beneden een zwaar bonken op de toegangspoort, kort daarna hoefslagen op de binnenplaats en een donker gepraat van mannen, het hinniken van een paard, geloop over de veranda aan het einde waarvan mijn kamer lag, en daarna de stem van don Salustiano, in korte antwoorden op de zachtere, onverstaanbare woordenstroom van een vreemde: ‘Ja, señor... zoals u wilt... Het is nu te laat... Ik stel u geen vragen... Hier alstublieft...’ Daarna stierven de stemgeluiden weg, was er alleen weer het ruisen van de regen, en mijn kikker, die ook even gewacht had om mee te luisteren, maar nu met nieuwe moed zijn zoetsappig getreiter voortzette. Een ogenblik bekroop mij de lust om op te staan en te gaan zien, wat er aan de gang was. Begrijpelijke luiheid weerhield mij; er sliepen te veel mensen op de rancho, van gevaar kon geen sprake zijn. De volgende morgen zou ik wel horen wat er aan de hand geweest was. De lange golfslag der regenvlagen zong mij eindelijk in slaap.

Zulke tropische buien zijn hardnekkig. Zij geven een rustpoos aan de onvermoeide, steeds in overdaad leven barende aarde. Onder de waterstromen kroop de grond als het ware in zichzelf terug, het paragras viel plat en hield op met suizelen, de wijde uitgestrektheid leek samen te krimpen, zich als een egel te ballen om nieuwe krachten te verzamelen. En zo ging het ook met mensen en dieren. De koeien kropen bij elkander, met de billen tegen de windrichting in, of zochten beschutting waar maar een boomstam te vinden was. De paarden lieten de koppen hangen en stonden te huiveren op plotseling te dunne benen. De Indio's hulden zich dicht in hun sarapes, waarvan zij een slip om het gezicht sloegen, zodat alleen het puntje van hun neus en de glanzende ogen te zien kwamen. Alles geraakte in sluimer, in een toestand van doezeligheid, die pas ophield, wanneer de zon weer doorbrak. Maar dat kon nog dagen duren.

In de grijze kilte van deze verregende morgen werd ik veel te laat wakker. Zelfs mijn kikker was eindelijk stil. Ik

haastte mij naar beneden, wat beschaamd en met weinig hoop nog iemand aan het ontbijt te treffen, want de dag begon hier vroeg - door gaans al vóór zonsopgang - en don Salustiano was niet de minst matineuze van allen.

Maar het viel mee; hij zat er nog, en tegenover hem een onbekende man, ook nogal gezet, met een rood, door weer en zonnebrand bruinachtig opgelopen gezicht en fletse blauwe ogen; hij had weinig dunne haren op zijn dikke schedel, zo tussen grijs en blond in. Hij zag er nogal slordig uit, want zijn vuil khaki hemd was niet dichtgeknoopt. Don Salustiano stelde hem voor als 'mister Duncan,' en ook zonder zijn naam gehoord te hebben, had men aanstonds kunnen weten dat hij een Amerikaan was, want ofschoon hij heel vlot Spaans sprak, met dezelfde eigenaardige wendingen als iedereen hier, had hij de trage, kauwgomachtige uitspraak, die de zonen van noordelijke landen lastig schijnen te kunnen afleren bij het radbraken van vreemde talen. Het scheen hem echter niet in het minst te hinderen bij de keus van zijn woorden, want hij sprak veel en graag, alsof hij last had van elke seconde stilte die zich tussen ons in drong.

'Mister Duncan is gisteravond laat hier aangekomen met een Indiaansen gids... die zelf de weg in deze streek niet kende,' lichtte don Salustiano in.

'Het is niettemin een geschikte knaap,' haastte Duncan zich te vertellen. 'Hij is me van veel nut geweest tijdens mijn lange tocht door de bergen, van Chihuahua naar hier. En tenslotte had hij mij nergens beter kunnen brengen dan bij u,' voegde hij er aan toe, met een buiging naar don Salustiano. Daarna ging hij tegen mij voort: 'U moet weten, dat ik onderweg ernstig ziek geworden ben. Als Livingstone, - een pernicieuze malaria, wekenlang hoge koorts. Had ik een thermometer bij mij gehad, ik zou van schrik bezweken zijn. Maar gelukkig bezat ik in plaats daarvan Jackie, - zo noem ik gemakshalve mijn Indio-boy, weet u. Hij heeft mij verzorgd met kruiden en mezcal, die hij godweet waar vandaan gehaald heeft. Eindelijk ben ik er bovenop gekrabbeld; Jackie heeft mij, ik mag het wel zeggen, mijn leven gered. Zonder hem lag ik nu waar-

schijnlijk als een mooi wit skelet geprepareerd tussen de steenmassa's van de Sierra Madre. Een fameus mooi gebergte is dat. maar onmogelijk voor de aanleg van verkeerswegen, u kunt me geloven. Ik was namelijk op een vacantiereis en wilde van El Paso binnendoor naar Vera Cruz; een waanzinnig idee, dat geef ik toe. Maar zo zijn wij Amerikanen; juist zo. Alleen het onmogelijke lokt ons aan. Uit het onmogelijke worden de werkelijk grote dingen geboren. Ik wou dat de dappere Mexicanen dat ook gingen begrijpen. Want ik heb een grote bewondering voor uw volk. En voor dit prachtige land. U is immers ook Mexicaan? Ja, dat ziet men.'

Er kwam geen einde aan zijn woordenstroom. Hij sprong van het ene onderwerp op het andere, zonder zichzelf een kleine onderbreking te gunnen. Onderwijl zat don Salustiano hem met half-gesloten ogen aan te kijken, als iemand die op het punt staat zich te gaan vervelen. Alleen wie hem beter kende, zag dat hij den onverwachten bezoeker nauwlettend gadesloeg. Deze sprak hoofdzakelijk tegen mij en herhaalde klaarblijkelijk wat hij don Salustiano reeds uitvoerig verteld had. Ik vond hem geen onaangename verschijning, maar bij al zijn losheid had hij toch iets gedwongens en vreemds over zich, - iets dat hier niet thuishoorde. En ik kon de ongemotiveerde gedachte niet van mij afzetten, dat hij een vervelende indringer was.

Toen ik even de kans kreeg ook wat te zeggen, vroeg ik don Salustiano: 'Is de Argentijn al weg?' Ik wilde, hoe slecht het weer ook was, liever met hem meerijden, dan met den Amerikaan opgescheept blijven. Maar allen waren al aan hun werk gegaan, en dat was maar gelukkig ook, want anders zou ik een mooi avontuur gemist hebben. De interessantste gebeurtenissen hangen soms van zo'n kleinigheid af.

Don Salustiano verontschuldigde zich met zijn dringende bezigheden en vroeg mij, zoals ik verwacht had, of ik mister Duncan gezelschap wilde houden. Deze zou nog een paar dagen blijven om wat op zijn verhaal te komen, en de gastvrije rancho stond natuurlijk tot zijn beschikking.

‘Eén dag maar; slechts één dag om eens uit te rusten, dan moet ik weer verder,’ zei de Amerikaan, terwijl don Salustiano hoffelijk was opgestaan. ‘Laat u niet door mij ophouden, mijn beste heer. Ik wil alleen zien waar Jackie blijft. Hij zal mij ook hier wel wegwijs kunnen maken. Ik wil...’

Maar don Salustiano gaf mij, reeds bij de deur, een vluchtig teken met zijn ogen, die soms werkelijk *spreken* konden, en ik begreep dat het beter was den Amerikaan niet alleen te laten.

‘Alberto spreekt Engels,’ zei don Salustiano nog, met lichte nadruk. ‘U kunt geen beter begeleider hebben dan hij, zolang u hier is.’

Buiten, in een hoek onder de arkaden, bij de steen in de nis, stond de Indiaanse jongen te wachten, die Jackie genoemd werd. Het was een opgeschoten knaap, misschien een paar jaartjes jonger dan Candelario, maar van dezelfde gestalte, doch met een botter gezicht boven de bruingrijze sarape waarin hij zich gewikkeld had. Hij keek schuw op toen hij ons zag aankomen, maar bleef onbeweeglijk staan. De Amerikaan vroeg hem, of hij behoorlijk gegeten had, of er voor de paarden gezorgd was, en deelde hem daarop mede: ‘Vandaag blijven we hier.’

‘Misschien heeft hij zin naar het Indio-dorp te gaan, en kunnen wij samen de rancho eens gaan bekijken; er is genoeg te zien,’ stelde ik voor, met niet geheel oprechte geestdrift. Ik was echter besloten hem eens flink uit te horen, en sprak van nu af aan Engels.

‘Het is veel te slecht weer,’ antwoordde Duncan gemelijk. ‘En ik heb dagenlang te paard gezeten. Ik ben nog niet geheel hersteld. Is er hier geen gemakkelijk hoekje waar we kunnen zitten? We kunnen kaart spelen als...’

‘Ik weet geen aas van een klavertroef te onderscheiden,’ loog ik al te ondeskundig. ‘Stelt u belang in paarden?’ ‘O neen, zolang als ze behoorlijk lopen. Maar wat is dit?’ vroeg de Amerikaan, plotseling uit zijn flegma geschokt, terwijl hij een stap vooruit deed naar de steen in de nis, die hij nu eerst achter Jackie had opgemerkt.

‘Granodioriet,’ antwoordde ik onwillekeurig op dezelfde

toon als waarmee don Salustiano het een kleine maand tevoren had gezegd.

Duncan bekeek en betastte de steen aandachtig. ‘U weet het goed,’ zei hij. ‘Is u geoloog?’

‘Minder nog dan kaartspeler. Men heeft het mij ook maar verteld.’

Hij leek opgelucht door dit antwoord, wendde zich af en zei schamper: ‘Granodioriet is niets waard. Het lijkt wel op uraniniet. dat men hier soms vindt en dat op goud wijst, maar het is wezenlijk anders, het is Jura, zoal geen krijt. Eigenlijk zou men...’

‘O, maar *u* is een geoloog,’ onderbrak ik hem.

Hij lachte luid. ‘Ik wou dat het waar was. Niet eens een echte amateur. In Amerika leert men deze dingen op school. Neen, ik ben een koopman... in textielgoederen. Wat mij interesseert zijn vezels, - katoen, sisal, hennep desnoods. Maar dat wordt hier niet verbouwd, is 't wel?’

Hij begon over het verschil tussen katoenplantages hier en in de zuidelijke staten van Amerika door te zagen, prees de negerarbeid en kwam zo weer op de Indianen terecht, terwijl wij de buitentrap opliepen naar de veranda, waar wij besluiteloos bleven staan. Hij scheen er meer behoefte aan te hebben mij bezig te houden, dan ik hem. De rancho kon hem volstrekt niets schelen.

‘Wacht,’ zei hij eensklaps als door een ingeving, ‘ik zal u een heel curieus stuk steen laten zien. Ik weet zelf niet wat het is.’ Zijn gedachten waren toch blijkbaar nog met steensoorten bezig gebleven. Hij verdween in de logeerkamer die men hem had aangewezen, en kwam enige ogenblikken later terug met een voorwerp van een paar decimeters lengte, dat hij op zijn vlakke hand droeg.

‘Voor een peso of zo heb ik het in een Indianendorp gekocht,’ zei hij, ‘omdat ik het mooi vond. Maar wat zou het zijn?’

Ik nam het voorwerp in handen om het eens aandachtig te bestuderen. Het was inderdaad prachtig, maar ik kon de betekenis ervan ook niet thuisbrengen, want iets dergelijks had ik nog nooit gezien. Het was langwerpig, visvormig; de ene helft, van zwarte, glasachtige steen, liep

spits toe, met scherpe kanten, die blijkbaar met een hard voorwerp tot de gewenste vorm afgesplinterd waren. In het midden was een pekachtig zwart snoer een vingerbreed er omheen gewikkeld; de andere helft was bezet met een mozaiek van kleurige vierkante stukjes steen, ter grootte van tabakschilfers, maar in allerlei bonte kleuren, het meest echter van een helder bleekgroen. Het leek mij dat ze vastgekit zaten op de oorspronkelijke zwarte steen, en dat dit een handvat was, waarvan het spitse gedeelte misschien wel in een stok of een ander voorwerp gestoken had. In ieder geval moest het heel oud zijn, want het maakte de indruk van iets eerbiedwaardigs, iets wat onder de vitrine van een museum behoorde te liggen, wanneer het niet zo vuil geweest was. Immers het stof van eeuwen en het vuil van honderden handen scheen tussen de voegen van het mozaiek te zitten en gaf aan het geheel iets kleverigs.

Ook Duncan bekeek het opnieuw met gespannen aandacht, alsof hij het voor het eerst zag, en hanteerde het ding met kennelijke eerbied. Het viel mij van hem mee, dat hij de kostbaarheid daarvan scheen te erkennen, die immers niet in de materiële waarde, maar hoogstens in de zeldzaamheid en ouderdom lag.

‘Nu, wat denkt u?’ vroeg hij tenslotte. Het was de eerste maal, dat hij een paar minuten achter elkaar gezwegen had.

‘Dat u er in ieder geval niet aan bekocht bent. Tien peso's is het mij best waard.’

Hij lachte schamper. ‘Er niet aan bekocht? Dat zou ik ook zeggen. Maar wat *denkt* u? Ik bedoel niet van de steensoort, want obsidiaan is duidelijk van lava te onderscheiden, maar van de betekenis van het voorwerp?’

‘Ik weet het niet; ik ben geen archeoloog. Nog minder dan geoloog of kaartspeler. Het zou van alles kunnen zijn, - van een wapen tot een stuk speelgoed... Het is in ieder geval als briefopener te gebruiken... wat het zeker niet geweest is.’

‘Het is een geváárlijk ding,’ zei Duncan nadrukkelijk. ‘Maar waarom? Deze Indianen...’

Terwijl hij juist aanstalten maakte om weer een lange uiteenzetting te beginnen, kwam don Salustiano uit zijn werkkamer. Ik had niet geweten dat hij zich daarheen begeven had, en misschien wel ons hele gesprek had kunnen horen. Hij zag Duncan met het voorwerp in zijn hand staan, en stapte rustig naar ons toe.

'Curiositeiten verzameld?' vroeg hij.

'Niet verzameld, toevallig tegengekomen.' De Amerikaan herhaalde zijn hele relaas, maar don Salustiano schudde ongelovig het hoofd en zei: 'Ik kan niet aannemen dat de Indio's iets dergelijks gemakkelijk afstaan.'

'Weet u dan wat het is?' vroeg Duncan gretig.

'Neen, ik heb zoiets nog nooit gezien.'

'Niemand kan het me zeggen; niemand heeft zoiets nog ooit gezien,' zei Duncan met tergende stelligheid. 'Ik denk dat het een unicum is, waarop alle geleerden hun tanden zullen stukbijten.'

Don Salustiano haalde de schouders op; om de kennis der geleerden gaf hij geen zier. Lakoniek vroeg hij: 'Wat zeggen de Indio's er zelf van?'

'Die... die heb ik het niet gevraagd,' antwoordde Duncan aarzelend. 'Ik ben bang dat ze ermee aan de haal gaan... of mij iets aandoen. Als het immers een heilig voorwerp is... en dat zal toch wel. En als...'

'U heeft het immers *gekocht,'* zei don Salustiano scherp. 'Welnu, ze verkopen geen heilige voorwerpen, voor geen geld ter wereld.'

'Zouden ze het voor de toeristen gemaakt hebben?' opperde ik onzeker. Maar don Salustiano antwoordde:

'Dit zijn niet de Verenigde Staten, mijn waarde. Het *is* een oud voorwerp, zoveel verstand meen ik er wel van te hebben.'

'Wel, laat ons het dan aan een Indio vragen. Aan Teobaldo bijvoorbeeld. Diè zal misschien...'

'Neen, liever niet,' onderbrak mij de Amerikaan. 'Als erover gesproken wordt, kan dit onaangename gevolgen hebben. Morgen moet ik weer alleen verder met Jackie, en je kunt nooit weten.'

Op mijn beurt kreeg ik een ingeving.

‘De honderdjarigen! Die zeggen geen woord als wij 't niet willen. Bovendien is de man blind. Als zij 't niet weten...’ ‘Je hebt gelijk,’ knikte don Salustiano. ‘Zij zullen er beslist het nodige van kunnen zeggen.’

Wij legden den Amerikaan uit, wie de honderdjarigen waren, en het scheen hem nieuwsgierig te maken, ofschoon hij onwillig het hoofd schudde en er een skeptisch lachje in zijn mondhoeken verscheen. Ter geruststelling van Duncan beloofde ik hen hierheen te halen, na eerst de hulp van den Ingeniero ingeroepen te hebben. Met een weinig tegenzin gaf de Amerikaan toe, omdat ook don Salustiano, anders zo onverschillig, er op aandrong, en hij het niet goed kon weigeren, nu zijn gastheer hem elke denkbare garantie gaf, desnoods die van een escorte naar Vera Cruz, waarheen hij wilde. Duncan scheen er spijt van te hebben, dat hij het voorwerp in een onbezonnen ogenblik had laten zien, maar hij kon niet meer terug.

Met de zwiepende regen in het gezicht haastte ik mij naar het suikerfabriekje; over de dampende velden róók ik het avontuur, en bijna buiten adem kwam ik bij den Ingeniero aan, die zichtbaar gevleid was met mijn verzoek, en meteen in zijn oliejas en sarape meeging naar het huttendorp der Indio's. Het was er een ware modderpoel tussen de huisjes, en wij waadden tot over de enkels door het slib dat de regen gevormd had. Iedereen die niet buiten bij het vee moest zijn, was in zijn hut weggekropen, zodat de plaats uitgestorven leek. Zelfs de honden vergaten te blaffen en de heesters hingen treurig te druipen.

Bij de kleine woning van de honderdjarigen gekomen, liet ik den Ingeniero alleen naar binnen gaan; dat leek ons beiden het veiligst voor de onderhandelingen. Ikzelf stond bedaard na te rekenen, hoeveel tijd de onophoudelijke regen nog nodig zou hebben om door mijn dikke leren mantel, die al koud-gezwollen was, heen te dringen. Eigenlijk was het onverantwoordelijk te willen, dat zulke oude lieden zich nog een eind weegs buiten hun woning waagden. Maar tenslotte waren ze aan dit klimaat gewend, en als honderdjarigen, al was het misschien ook een jaartje meer of minder, heel wat langer dan een van ons.

Het duurde een hele tijd voordat de Ingeniero weer naar buiten kwam, met alleen het mannetje bij zich. Ik begon al te wanhopen dat het schone plan mislukken zou, maar aan zijn houding zag ik, dat hij eindelijk zijn zin had weten door te zetten. Hij steunde den blinde met zachte zetjes tegen zijn elleboog, terwijl het oude kereltje met zijn stok vóór zich uit door de modder tastte. Hij leek nóg kleiner dan tevoren.

'Het was ze zeker te slecht weer vandaag,' vroeg ik, toen we over het voetpad binnendoor naar de rancho gingen, omdat het er nu toch niet meer op aankwam welke weg we namen; alle leken op troebele beken, en de smalste waren misschien nog het verkieselijkst.

'Neen,' vertelde de Ingeniero, terwijl we sneller opschoten dan ik van zo'n blind oud ventje verwacht had. 'dat was het niet. Maar de vrouw is ziek en hij wilde niet alleen mee. Eerst toen ik hem zei dat don Salustiano er op stond.'

'Dat is zo.'

De Ingeniero sprak den blinde op vriendelijke toon toe; het leek wel of hij hem bemoedigde. De Indio echter antwoordde slechts met hoofdknikken.

'Is het erg met de vrouw?'

'Wie zal het zeggen?' antwoordde de Ingeniero. 'Bij zulke oudjes kan niemand het meer zien; dat weten ze alleen zelf.'

In zijn sarape, waardoorheen hij de hoekig-gerimpelde kop gestoken had. die nu onder een brede, paraplu-achtige strohoed verdween, leek de honderdjarige op een vreemde, grote zwam, die de regen plotseling aan deze verlaten wegkant had laten opschieten, en die zich nu door een wonder met korte, snelle en toch onzekere passen voortbewoog, - plantachtig kon men haast zeggen, want blinden hebben iets van rankende, weerloze planten. Hij leefde als met onzichtbare tentakels om zich heen, waarmee hij alles aftastte, om ze dan weer schielijk in te trekken en alleen zichzelf te zijn.

Toen wij eindelijk bij de rancho kwamen, droop ons de regen uit alles wat een rand had: hoeden, mouwen, jassen

en sarapes. Want ook de Ingeniero had zo'n wollen doek over zijn gewone kleding heengeslagen, en ik begon te begrijpen welk een onmisbaar kledingstuk het eigenlijk was en waarom de Indio's het altijd bij zich droegen. Van de afhangende punten van Ingeniero's lange snor liep het water met straaltjes.

Er was wat wind komen opzetten, die de regen tot zelfs over de binnenplaats onder de arkaden joeg, en boven hadden don Salustiano en de Amerikaan de veranda ook al verlaten. Ze zaten in de werkkamer van den patroon, waar hij zijn buro had. Wij wikkelden den honderdjarige in een droge, warme sarape en gingen naar binnen. Op de schrijftafel lag het voorwerp van Duncan, die onrustig door het vertrek ijsbeerde.

Ik bood den honderdjarige een stoel aan, maar de Ingeniero weerde mij lachend af, en ook don Salustiano kon moeilijk een glimlach onderdrukken.

'Hij gaat toch niet zitten,' zei hij vergoelijkend. 'De man heeft zijn hele leven nog niet op een stoel gezeten. Het zou zijn dood zijn.'

'Moet hij dan blijven staan?' vroeg ik enigszins verlegen. 'Hij hurkt wel als hij moe wordt,' meende zijn impresario. Don Salustiano sprak hem in het Huasteca toe, de Ingeniero voegde er nu en dan een woordje tussen, en de blinde scheen tevreden. Hij begon zachtjes de knoken van de hand waarin hij zijn stok nog vasthield, in zijn andere handpalm te wrijven en hield zijn starende, lichtloze ogen op ons gericht. Ook de Amerikaan was blijven staan, met de rug tegen het buro geleund en de handen in de zakken van zijn rijbroek. De aanwezigheid van den Indio, of misschien het feit dat men nu een vreemde, hakkelende taal sprak, had hem stil gemaakt.

'Onze Ingeniero moet maar als tolk dienst doen,' zei don Salustiano tegen den Amerikaan, 'want ik veronderstel, dat u evenmin als Alberto hier, Huasteca verstaat?' Hij zei het meer op een toon van overgrote twijfel, maar Duncan antwoordde: 'Bijna geen woord. Als Jackie mij niet hielp, zou ik niet ver komen in sommige dorpen.'

'Wilt u mij het ding even geven?' vroeg de patroon. Zijn

stem was nu een en al autoriteit, en de Amerikaan gehoorzaamde onmiddellijk. Maar inplaats van het voorwerp dat Duncan overreikte, zelf aan te pakken, beduidde don Salustiano hem met een gebaar, dat hij het aan den blinde moest geven. Ik zag zijn opzet en moest hem in stilte prijzen om de intuïtieve zekerheid waarmee hij te werk ging. Even aarzelde de Amerikaan tussen don Salustiano en den Indio, en stelde het voorwerp toen aan den blinde ter hand, wien de Ingeniero meteen zijn stok had afgenomen.

Met de vingertoppen betastte de honderdjarige het ding, zoals een gitaarspeler de hals van zijn instrument en de gevoeligste plek van het buikige gedeelte, waaraan hij de muziek ontlokt. Voor het overige onbewogen, met de blinde ogen naar duistere verten achter de kamerwanden gericht, en als een priester gehuld in een lang-afhangende sarape, stond hij daar, - een psychisch toestel, geladen en vol spanning, in contact met al het mysterieuze weten dat om deze wereldbol zweeft. Hij was zo klein en ineengeschrompeld - nog nietiger dan de vorige maal - zodat het oor van den Ingeniero, die naast hem op een stoel zat, vlak bij zijn mond kwam, om op die wijze ieder woord dat hij fluisterde, op te vangen. Een simpele, grove luidspreker naast het kleine, oneindig-ingewikkelde ontvangapparaat, dat nu het stenen voorwerp bevoelde, om de goede golflengte te vinden. Zo stelde ik het mij tenminste voor, en ik geef toe dat dit rijkelijk primitief is. Maar méér schijnt niemand ervan te weten.

Een lange poos scheen het aftasten te duren, maar het kon nauwelijks meer dan een minuut geweest zijn, dat de Indio zo stond, toen zijn lippen begonnen te bewegen; eerst onhoorbaar, als door een stem die van zo eindeloos ver kwam, dat hij alle klank verloren had; dan langzamerhand met een heel zacht gefluister, een gemurmel, dat de Ingeniero aanstonds met het ingehouden, gebroken geluid van iemand die vooral niet wil storen, begon te vertalen: ‘Lange wegen... verre, verre wegen... de stad der vele pyramiden... heuvels met hoge trappen... heuvels met de grote steen... de beker van de adelaar, die op de top

ligt... vele, vele treden op. O Xilónen... al uw stenen hebben dorst... van lange, dorre jaren dorst... naar 't rode sap der mensen... naar 't bloed dat regen brengt... en vruchtbaarheid... Het scherpe silex-puntje van uw tong verschrompelt... ach, uw kind van obsidiaan versmacht... na al de velen, als een stad zo velen... waarheen dit uw weg gebaand heeft... naar hun kloppend hart...'

Onder het fluisteren, dat iets luider en gearticuleerder geworden was, had de oude man een spanning en hardheid over zich gekregen, als was hij een stenen beeld, - een van die oude, aangevreten grijze beelden, die als deurwachters in de museumzalen staan en in het halfdonker nòg aan 't schrikken maken. Maar hij was niet onbeweeglijk meer. Zijn linkerhand had het voorwerp losgelaten en bewoog zich langzaam, in één trage, maar uiterst gespannen beweging naar opzij, terwijl zijn rechter het met mozaiek versierde gedeelte als de greep van een dolk omklemde, en het zwarte stuk daaronder glansde als een donker lemmet. Deze houding alleen al was voldoende om ons te bewijzen, dat hij een antiek aztekisch offermes van obsidiaan in zijn licht trillende, geëlectriseerde vuist hield. Temidden van een doodse stilte, waarin zelfs geen ademen meer hoorbaar was, ging hij voort met de stem van den Ingeniero:

'Strek uw rug, boodschapper der México... snelle loper naar de zon... en laat uw hoofd naar achteren zinken... Zie nog eenmaal voor het laatst het dal beneden u... maar omgekeerd in hemelblauw... zoals thans alles omgekeerd voor u zal zijn... En vrees niet... want de zon heeft dorst... Xilónen dorst... het volk dorst... en zie!' Er was opeens een klein tumult van schuivende stoelen en stappen, want de blinde had zich zijwaarts naar voren gestort, alsof hij het evenwicht verloor, terwijl zijn uitgestrekte linkerhand naar Duncan griste en zijn rechter het offermes snel hief, precies of hij in schuinse beweging voor zich uit ging ploffen. Misschien had hij ook werkelijk willen steken, als de Amerikaan, die met starre blauwe ogen en half-open mond had staan toekijken, hem niet met

een onmiddellijke reactie aan beide polsen had vastgepakt, kennelijk zo hardhandig, dat het mannetje zijn vuist opende en het offermes met een kletterende slag op de grond viel.

Stuk! De mozaiek-schilfers waren weggespat en het zwarte stenen lemmet was als glas gebroken op de tegelvloer. Maar niemand bukte zich om iets ervan op te rapen, zo groot was de spanning van dit moment en zo snel gebeurde alles. Ook na de schervelende slag had Duncan de polsen van den honderdjarige niet losgelaten; doodsbleek en verbeten staarde hij hem aan, terwijl het mannetje, in zijn evenwicht terug bewogen, voortging met murmelen alsof er niets gebeurd was, en de Ingeniero automatisch verder vertaalde met de halfluide, melodieloze stem van iemand die zelf niet verstaat wat hij zegt:

'Een boom is gegroeid... een hoge, sterke ahuehuete-boom... daaraan hangt de blanke man... de angstige, laffe, als een kraamvrouw stervende man... Veel schieten en rumoer is om hem heen... maar nauwelijks ziet hij het, hij hoort alleen... en sterft twintig doden... dan ploft hij omlaag... een overrijpe, barstende papaja uit zijn kruin... en weet niets meer. En daarna vluchten... vluchten... koortsen, hete koortsen... bergen... veel gedachten, troebel als de chapopote...'

Het was of de Amerikaan door een schorpioen gebeten werd, zo plotseling liet hij den blinden Indio los en sprong achteruit. En op hetzelfde ogenblik zweeg de honderdjarige, zei geen woord meer, doch herkreeg zichtbaar zijn oude, gelaten kalmte, zoals een bewogen wateroppervlak weer in enkele seconden stil wordt.

'Die man heeft den duivel in zich,' bromde de Amerikaan ruw voor zich uit. Ik zag hoe zijn bruin-rood gezicht en het begin van zijn schedel geheel met zweetdruppeltjes bedekt waren, zijn ogen nog groot en puilend-belopen van een soort doodsangst, en in mij klonken nog de woorden van den honderdjarige na: 'hangend aan een hoge, sterke ahuehuete-boom,' terwijl als een autolamp in de nacht een naam op mij afstormde: Kuiper!! Waarom Kuiper? Toen begreep ik opeens dat het niet anders kòn, en

hoe het waanzinnige toeval op hechte gronden gegroeid was. Ik wist zelf niet hoe ik, overeind gekomen, vóór hem stond, maar ik klopte den Amerikaan sarrend en vriendschappelijk tegelijk op de schouder en zei: ‘In Tampico maakt men zich erg ongerust over u, mister Thompsen.’ Het laatste beetje bloed trok weg uit zijn gezicht en hij beet zich op de lippen.

Inmiddels was don Salustiano naar den honderdjarige toe gegaan met een fles tequila die hij uit zijn buro-kast gepakt had, en schonk hem in. De Ingeniero stond met de armen over de borst gekruist, trots als een pauw te kijken naar de brokstukken van het offermes, die hij opgeraapt en netjes gerangschikt had op een hoek van de schrijftafel. ‘Met glaslijm kan het nog gerepareerd worden,’ zei hij tot troost tegen den Amerikaan, en daarna lakoniek, alsof het gebeurde maar alledaags was: ‘Het is een heel aardig ding!’ En uitvoerig veegde hij zijn snor glad, die nu langzamerhand wel opgedroogd moest zijn.

‘Iedereen is behekst, dit hele land is behekst; zolang als ik het ken, is het behekst. Ik heb er genoeg van!’ foeterde de Amerikaan met opeengeklemde kaken. Hij had zijn vuisten gebald in een krampachtige poging om zich te beheersen. En uit de aderen die aan zijn dikke nek en op zijn voorhoofd zwollen, keerde het bloed in zijn gezicht terug, dat nu rood opliep.

‘Heeft het u erg verschrikt?’ vroeg de Ingeniero vriendelijk. ‘Hij kan nog heel andere dingen, onze vriend. Niet waar, don Alberto?’

Ik knikte slechts. Don Salustiano nam, zonder ons verder een blik te gunnen, den honderdjarige met zijn stok mee naar buiten, aanstonds gevolgd door den Ingeniero, wijl deze niet van zins scheen zijn beschermeling ook maar een seconde uit het oog te verliezen.

Ik bleef alleen achter met den Amerikaan, die mij schuw en onderzoekend tegelijk aanzag.

‘Wel, mister Thompsen,’ zei ik, ‘wat zegt u van dit alles?’

‘Mijn naam is Duncan en niet Thompsen,’ antwoordde de Amerikaan nadrukkelijk.

‘Waarom gaat u niet naar Tampico terug?’

‘Ik heb niets te maken in Tampico. Het is een plaats voor de honden, - net als de naam zegt.’

‘Aha... u verstaat dus tòch Huasteca?’

‘Een beetje... Dit weet iedereen immers.’

‘Wilt u soms grotere wonderen doen dan de Indio's?’ vroeg ik zo sarcastisch mogelijk.

Hij dacht twee seconden na. Toen zei hij: ‘Jullie schijnen dus alles te weten... Het is onbegonnen werk in dit duivelse land den branie te willen uithangen. Het ongeluk achtervolgt me. Maar ik vermoed, dat jullie allemaal hier sportieve lieden zijt. Tenminste u... en deze don Salustiano.’

Hij ademde diep en wiste het zweet van zijn gezicht af. Daarna zette hij de tequila-fles aan zijn mond, slikte en smakte lang na, als om tijd te winnen. Ik was bij het raam gaan staan - ook mij was het ondanks de regenkilte benauwd geworden - maar ik verloor geen enkele van zijn bewegingen uit het oog. Eindelijk scheen hij zich een weinig hersteld te hebben. Hij kwam op mij toe en zei: ‘Nu goed dan. Ik bèn Fred Thompsen.’

‘Douane-agent uit Tampico,’ verklaarde ik met nadruk. ‘Inderdaad, mijnheer de detective,’ antwoordde de Amerikaan gelaten. ‘Maar hoe komen jullie aan die wetenschap? Toch niet alleen van dien Indio-tovenaar, is het wel? De politie kan niet...’

‘Stel u gerust. Er steekt geen politie achter.’

‘Hoe weet u het dan? Bij alle goden...’

‘Ik zal het vertellen, als u eerst alles meedeelt,’ zei ik.

‘Want u is degene die hier...’

Ik brak af, omdat don Salustiano juist weer de kamer binnen kwam.

‘Het spijt mij, dat zulk een kostbaar voorwerp is stukgevallen,’ zei hij hoffelijk, met een blik naar de brokken die op zijn schrijftafel lagen, en vervolgens naar den Amerikaan. ‘Gelukkig dat u er maar een peso of zo voor betaald hebt,’ voegde hij er met schampere ironie aan toe.

De Amerikaan trok zijn wanhopigste gezicht; ik begon medelijden met hem te krijgen, tenslotte was hij de vriend

van een vriend, en ik was het aan stuurman Kuiper verplicht hem te helpen, zoals hij mij misschien geholpen zou hebben, als wij hem in Tampico hadden getroffen.

'Mister Thompsen zal ons nu *precies* vertellen hoe de vork aan de steel zit,' zei ik.

'Mister Thompsen?' Het was niet meer dan de aanduiding van een vraag die don Salustiano ontsnapte, maar zijn hoffelijkheid sloeg zijn verbazing onmiddellijk neer, en hij vervolgde: 'Gaat u toch zitten. Er is voor *niemand* reden zich op te winden. Elke gast is hier heilig.'

Ik knikte tevreden, en ook Thompsen liet zich gedwee in een stoel zakken.

Daarna kwam al spoedig zijn verhaal, met veel minder omslachtigheid dan hij 's morgens getoond had. En het komedie-achtige, onechte, was hij nu helemaal kwijt.

Het was tenslotte een wonderlijke kerel, van wien Kuiper niets te veel verteld had, en die het geheimzinnige en wonderbaarlijke scheen aan te trekken, terwijl hij het toch verafschuwde. Hij was inderdaad een kleine drie maanden geleden met stille trom uit Tampico naar het Noordwesten getrokken, omdat hij lucht gekregen had van nieuwe petroleum-bronnen, en gehoopt had een van de eersten te zijn om er concessies of liefst nog grond te kopen, die dan binnen enkele weken misschien al het duizendvoudige waard zou zijn, als er geboord moest worden, gebouwen neergezet, pipe-lines aangelegd. Het kwam er alleen op aan, er vlug bij te zijn, in het geheim te handelen, echte van valse informaties te scheiden, voordat de grote ruchtbaarheid kwam. En dat kon alleen ter plaatse.

Hij had al uit vroegere ervaringen geweten, dat het, meer nog dan een speculatie, een soort van schaakspel met levende stukken was, waarbij het niet alleen om behendig, maar ook om snel spelen te doen was, terwijl één verkeerde zet je het leven kon kosten. Want de petrolero's - de industrieridders van nog in de bodem verborgen schatten - waren roekeloze kerels die voor geen enkel middel terugdeinsden wanneer ze ook maar het kleinste deel van hun uit de lucht gevallen fortuin in gevaar zagen, en die hele benden van bandieten in hun dienst hadden,

om complotten op touw te zetten en de ondernemingen van concurrenten gewelddadig tegen te gaan. Wie geen partner was, gold als vijand; en vijanden waren er in de eerste plaats om afgemaakt te worden, als ze zich onwillig toonden om goedschiks te onderhandelen. Men betaalde graag hoge prijzen voor de terreinen die men voor de aardolie-ontginning nodig had, en dikwijls waren deze juist minder vruchtbare akkers of slechte stukken weidegrond. Maar wanneer de eigenaars alleen tot verkoop wilden overgaan onder voorwaarde dat zij er mochten blijven wonen - want nergens ter wereld verlaat de boer gaarne zijn grond - dan kon het vaak genoeg gebeuren, dat zo iemand plotseling op onverklaarbare wijze ziek werd en stierf, of door roversbenden overvallen werd en met zijn familie uitgemoord. Precies zoals wanneer hij een te hoge lijfrente bedongen had. Het was een gekonkel en gekuip met notarissen, prospectors, politici, avonturiers en dilettant-geologen, - een ruig en onbarmhartig spel, waarvan de resultaten eerst en vooral als cijfers in de aseptische, hoog-koele stilte van bankgebouwen geboekt werden. Maar voordat het cijfer daar tot millioenen-grootte gegroeid was, begon het als een luttel bedrag in peso's, waarvoor men een troep bandieten in de wildernis van Chihuahua of Durango kon huren.

In dit wespennest nu had Thompsen zich gestoken, nodig als hij het vond, om zijn verloren fortuin weer met één slag te herstellen. Zijn inlichtingen waren juist gebleken, maar hij was niet handig genoeg geweest, en daardoor werd uitgerekend deze juistheid hem fataal. In de haast om toe te grijpen, maakte men korte metten, en de revolver die hij, zoals iedereen trouwens, bij zich droeg, had hem niet gebaat. Hij had alléén willen handelen, om zijn plannen aan niemand te moeten bekennen, want waar men zich verdringt, is ook altijd verraad. Hoe voorzichtig hij echter ook geweest was, van het eerste ogenblik af dat hij in de staat Chihuahua, ergens in de buurt van de Sierra Tarahumare, begon te reizen, scheen het, dat men hem geschaduwd had.

Op een avond, toen hij een bezoek had willen brengen aan

een relatie van een relatie, waar hij definitieve dingen had kunnen afsluiten, werd hij uit een hinderlaag overvallen, in de onmiddellijke nabijheid van het dorp en zonder dat iemand de kans kreeg van vuurwapens gebruik te maken. Van een steilte waar hij te paard langs moest, had een van de bandieten zich eenvoudig boven op hem laten vallen, en voordat hij goed besefte wat er gebeurde - het had net zo goed een grote steen kunnen zijn - zaten zijn mond dicht-, en zijn armen vastgesnoerd. Een Mexicaan zou een schot gekregen hebben, waar geen haan verder naar gekraaid had. Maar met Amerikaanse onderdanen moest men voorzichtiger te werk gaan, want daar kwamen verwikkelingen van.

De bandieten hadden hem kalmweg ontvoerd in de avondschemering, en brachten hem tot in het gebergte. Ze waren met vier man; een zat achter hem op het paard, waaraan ze hem als een zak met lasso's hadden vastgebonden. Hij had eerst niet het flauwste vermoeden, waar men hem heenvoerde, maar hij begon zichzelf al geluk te wensen, dat hij het er levend afgebracht had, terwijl de meeste anderen, wanneer ze het loodje legden, zelfs geen tijd meer vonden, het duidelijk te beseffen. Te vroeg echter prees hij in stilte het prestige van zijn ijverige regering. ‘Ik wist dat ik een kans had, iets in me fluisterde mij toe, dat ik een behoorlijke kans maakte om er vandaan te komen,’ waren Thompsen's letterlijke woorden. ‘Maar toen juist gebeurde het ergste, wat mij ooit in mijn leven gepasseerd is.

Mijn mond was gekneveld, maar ik was niet geblinddoekt, zodat ik de omgeving goed kon zien waar we in voortreden door de heldere nacht. De bergen waren volkomen verlaten en doods. Zelfs geen gier was te horen. Alleen uit de diepten steeg dat zachte geruis, dat lijkt op het stromen van bloed door de ingewanden der aarde, - petroleum dat door ontzaglijke onderaardse kanalen van werelddeel naar werelddeel klotst, misschien. In de nachtstilte van zo'n geweldig gebergte ontwaakt in ieder een soort van zesde zintuig, geloof ik. Je neemt het leven in jezelf en in je omgeving, zelfs in de bomen en stenen en diepten als

een eenheid waar; als met geheimzinnige, werkzame vezels. Het paard onder mij, de schurk vlak achter mij, de een die naast mij reed, de twee die voor en achter mij aan gingen, en heel dat ruisende, verder doodstille landschap, alles leefde, heimelijk, net als ik, precies zo... God, ik zal het niet licht vergeten, want opeens wist ik dàt ik nog leefde, en wàt leven was... Zijn, zijn, zijn... nog altijd, nog even, maar toch, ik wàs er... nog even echt en even werkelijk als heel de wereld, heel dat geweldige van nacht en hemel en bergen om mij heen. En ik voelde het als een soort van almacht, al was ik zo weerloos als een zuigeling. Toen was het, dat een van die mannen, degeen die voorop draafde, zijn paard inhield en tegen de andere zei: ‘Het is beter dat wij een voorbeeld stellen; opdat ze leren, de overige gringo's...’

‘Geloof je niet...’ zei degene die naast mij reed. Hij maakte een gebaar dat ik niet volgen kon in de houding waarin ik gekromd lag.

‘Ga door...’ meende de derde spottend. Daarop zei de voorste, die de leider was, weer: ‘Net als Juanito. Leer om leer.’

Ze beraadslaagden; ik wist op dat ogenblik nog niet precies waarover; behalve dat het om mijn leven ging. Als ik ooit had kunnen bidden, had het toen moeten zijn; maar ik kon alleen inwendig vloeken, omdat ik zo weerloos was. Ze hadden niet eens de moeite genomen mij m'n revolver af te pakken, zo zeker waren ze van hun zaak en zo snel hadden ze gehandeld.

‘'t Is eerlijk,’ zei er een. ‘De ahuehuete van Tres Milpas dan?’

‘Juist,’ antwoordden de anderen met instemming. Zij gaven hun paarden de sporen, en nu stormden wij dalwaarts, naar een van die diepe zijvalleien van het gebergte.

Ik trachtte mij een weinig omhoog te wringen om rond te kunnen kijken, iets van de weg te onthouden. Ik had er genoeg van, alleen de sterren te volgen en te denken: nu gaan we westwaarts, nu weer zuid, nu opeens naar 't noorden. Ik was de tel al lang kwijt geraakt, begon toen dwaas en zinneloos de seconden te tellen die ik nog te leven had,

zonder dat mijn ogen ophielden met alles te zien wat ze zien konden, opdat ze nog voor jaren genoeg zouden krijgen...

Zo kwamen we onder in een kaal, komvormig dal aan. Vulcanisch, dacht ik meteen, onwillekeurig. Want in het midden liep de bodem weer op tot een soort van bobbel, een puist van aarde, - typisch hier in Mexico voor een kraterdal. Er was allerlei heesterhout, maar ver daar bovenuit stak een geweldige boom zijn kruin op. Hij stond midden op de bobbel, en toen we vlakbij gekomen waren, zag ik aan de lange baarden die van de onderste takken omlaag hingen, dat het een ahuehuete was.

Daar hielden de vier bandieten stil en stegen van hun paarden af. Ze zeiden niet veel meer. Met een vaardigheid alsof het hun dagelijks werk was - en misschien wàs het dat ook - maakte de een mij van het paard los, terwijl de aanvoerder een paar keer zijn lasso naar de onderste tak wierp, tot hij die eindelijk beet had, het touw vierde, en toen begon te rukken. De beide anderen hielden spiedend de wacht, alsof ze onraad vermoedden, dat uit alle richtingen kon komen opdagen.

De vallei was aan alle kanten ingesloten, - ik begrijp nòg niet, hoe ik het heb kùnnen zien in mijn doodsangst. Maar het is alsof je op zulke ogenblikken duizend ogen hebt, omdat de andere zintuigen van schrik beginnen te slapen, en je duizend seconden tegelijk leeft in één. Ik wist, dat ze mij gingen ophangen en het schuim begon te borrelen langs de prop in mijn mond; mijn hoofd ging barsten en mijn hart mokerde als iemand die met beide vuisten tegelijk op een deur beukt. Zo begon mijn bloed te gisten. Ze hadden alleen de touwen van mijn benen losgemaakt, maar ik kon niet staan en liet mij tegen het paard aan zakken, om niet te vallen. Met zijn tweeën sleepten ze mij toen naar het uiteinde van de lasso die om de boomtak hing, terwijl ik lag te kronkelen en te wringen als een vermorzeld reptiel dat, verlamd, nog wil vluchten.

‘Hij is dik en zwaar,’ zei een van de twee, - ik zal het nooit vergeten, want het was het laatste wat ik hoorde, voordat ik, zoals ik in mijn angst dacht, ging sterven.

‘Telmo moet ook maar even helpen!’ Als je weet dat mijn eigen moeder Thelma heet... Ik háát namen.

Ze sloegen het touw om mijn nek, liepen tien passen van mij weg, alsof ze bang waren dat ik op hen zou ploffen, en begonnen te trekken... Het touw ging om mijn nek spannen, ik drukte mijzelf overeind, - te spannen... God, ik zal nooit meer een boord kunnen dragen... ik werd uit elkaar getrokken, het bloed in mijn hoofd werd vastgesnoerd, alles om mij heen wervelde... Ik *wil* er niet aan denken, ik *wil* het niet meer.

Er kwamen lichten om mij heen, schoten, felle flitsen. Met een enorme plof moet ik weer op de grond gevallen zijn... Het begon al ochtend te worden, toen ik eindelijk bijkwam. Ik dacht: in het andere leven. Maar toen ik mijn ogen opende, was het eerste wat ik zag, de enorme stervormige vertakking van de ahuehuete-boom boven mij, en de lange baarden die onbeweeglijk omlaag hingen en toch schenen te deinen in mijn smeulend bewustzijn. Ik lag nog op precies dezelfde plaats waar ik was neergeploft, met de lasso nog om mijn hals en naar boven toe, naar de tak, - een ontzettend navelsnoer dat mij met de boom verbond en zo met het leven van de aarde misschien... Dat duizendjarige leven van die boom, een geweldig, aan alle kanten uitwoekerend leven, langs de plantenvezels van het touw, óók baarden, net als die van de takken afhingen, met de haren van mijn nek en hals vastgekleefd, vergroeid, tegen de slagaderen van mijn kop, mijn hersens die nog dàchten, - kan het dàt niet geweest zijn, wat mij nog in leven gehouden heeft?

Hoe dan ook, ik leefde, ik ademde nog, en zag hoe het in de verte lichter begon te worden, - een zacht vaal licht in de grijze dalkom. De lichte ochtendvolte die over de bergranden heen begon te puilen, zon die overkookte. En in de boom begon een vogeltje als waanzinnig te tjilpen. Dat gaf mij de kracht om te denken en te trachten op te staan, al was ik nog vastgebonden.

Ik sleepte het touw om mijn nek met mij mee, voorzichtig eerst, want hoe kon ik er zeker van zijn dat er niemand meer in de buurt was? Maar het werd snel lichter, ik

ontdekte geen sterveling, het was doodstil om mij heen. Als een worm ben ik voortgekropen, voetje voor voetje, om mijn hals niet opnieuw dicht te snoeren. Tot ik bij een stuk steen kwam, dat scherp genoeg was om er de touwen aan stuk te schaven, die mijn armen tegen mijn lichaam vastgeregen hielden. Bij het vrijkomen van mijn elleboog was mijn eerste beweging de strop van mijn hals af te rukken; dat kan je denken! Het halsknoopje van mijn hemd was al vanzelf gesprongen door de zwelling, - tenminste dat veronderstel ik. En ik laat er nooit meer een aannaaien. Open hemden, señores, zoals ik nu draag...' Thompsen wreef met zijn hand langs zijn nek en trok zijn hemd nog wijder open, zodat al het rosblonde haar op zijn borst te zien kwam. Don Salustiano zat nadenkend met het hoofd in de hand gesteund. Ik maakte een beweging om een vraag te gaan stellen, maar Thompsen weerde af en zei:

'Wacht even, ik ben nog niet klaar. Ik zou immers àlles vertellen... Toen ik zover was, dat ik waggelend gaan kon, begon ik naar een uitweg te zoeken uit dit broeierige dal. Ik kon in mijn halve verdoving het pad niet meer vinden, waarlangs wij in de nacht gekomen waren. Wat ik wel vond, waren de lijken van twee mannen, de ene die op wacht had gestaan en de ander, dien ze Telmo genoemd hadden. Ze lagen voorover op de grond, met de armen voor zich uitgestrekt, alsof ze de stenen streelden. Het was of ik ze al jaren kende, zo diep zaten hun gezichten in mijn brein geprent.

De paarden waren niet te vinden, - ook het mijne niet, dat ze mee naar hier genomen hadden, de schoften. Het is goed, dat ik een taaie ben; in mijn jonge jaren was ik rugby-speler. Dat is zeker mijn redding geweest. Want de hele dag heb ik door het gebergte gezworven, zonder één hap eten, met niets dan een paar handenvol water uit een troebele bergbeek. Wel zes keer, denk ik, ben ik bewusteloos gevallen en weer bijgekomen, om een eindje verder te strompelen. Toen het nacht werd, ben ik als een dier weggekropen op een beschutte plek. Daar moet ik eindeloos lang geslapen hebben van al mijn ellende, want ik

werd pas wakker, doordat er heftig aan mij geschud werd: ‘Mister... mister...’

Een Indio-jongen in lompen stond vóór mij; dezelfde Jackie, die hierheen met me meegekomen is, en die een mond vol Spaans en het tiende deel van een mondje vol Engels kent, omdat hij een Tarahumare van de grenskant is, - smokkelaars allemaal. Hij hielp mij zo goed hij kon; ik had geld genoeg bij me, want ik was niet beroofd, maar ik moest voorzichtig zijn. Nog meer dan vroeger hadden mijn vijanden er belang bij, mij voor eeuwig te laten zwijgen. En wie die vijanden *precies* waren, wist ik niet, dat was nog het ergste. Ga maar eens zoeken naar mister Oil; loop hem maar eens uit de weg, mijnheer Petroleum; verdedig je maar eens tegen den duivelsen Chapopote! Zolang ik nog in de binnenlanden was, *moest* ik wel geheimzinnig te werk gaan, geen aandacht trekken, den gek spelen, iedereen op een dwaalspoor brengen, zelfs degenen die mij misschien hadden willen helpen of nasporingen naar mij deden.

Heb je wel eens een druppel petroleum in de ogen gehad? Het verblindt, en zo onderscheid je ook vriend noch vijand als er aardolie mee gemoeid is. U zult het ook wel weten, don Salustiano...’

De patroon knikte zwijgend. Hij zat nog altijd in dezelfde houding, het hoofd in de hand gesteund, zoals nooit. Een grote zorg scheen hem te drukken; iets dat hij zich onder het verhaal van Thompsen bewust geworden moest zijn. Hij zei echter niets anders dan: ‘Ga voort, señor... als u wilt.’

Zonder zelfs te gaan verzitten, alleen iets rustiger nu, vervolgde Thompsen: ‘Ik werd door Jackie naar het Tarahumare-dorp gebracht, dat juist aan de andere kant lag, als die waarheen ik in mijn verdoving gelopen was. We kwamen dus weer langs de plaats die Tres Milpas heette, waar de eerbiedwaardige, verschrikkelijke ahuehuete-boom in dat sombere keteldal stond. De zopilote's vlogen in zwermen op toen wij naderden, ofschoon dit heel langzaam ging, want ik kon alleen nog strompelen. Jackie - ik had hem zo genoemd omdat het de eerste naam was die

mij te binnen schoot - wees mij, dat er nog meer lijken lagen, dan die van de twee bandieten die mij hadden willen ophangen. Een gezwollen paardenkreng, en iets verder een drietal Indio's, die blijkbaar zichzelf met moeite zover hadden weggesleept, voordat ze bezweken waren. De omgekomen bandieten verontrustten Jackie niet in 't minst, maar wel de Indio's, en hij begon meteen alle struikgewas in de buurt te doorzoeken, alsof hij mij helemaal vergeten was. Toen ik eindelijk weer bij hem gekropen kwam, zei hij, dat ik daar maar een poos moest wachten, hij zou weldra terugkomen. Er zat voor mij niets anders op dan hem te geloven, want ik was te zwak om hem bij te houden, zelfs wanneer hij gewoon liep. En nu haastte hij zich weg. Zo bleef ik alleen achter in die naargeestige vallei, tussen reeds stinkende lijken, en het was alsof ik een nachtmerrie doormaakte, want al mijn pogingen om te ontsnappen, hadden niets gebaat; ik was weer op de plaats van mijn doodsangst teruggekeerd.

Maar ik mocht het risico niet lopen ontdekt te worden als een van de bandieten zou terugkeren, of hun helpers naar hier zenden. Ik drong dus door het struikgewas om een veilige plek te zoeken, waar men mij niet zo licht zou kunnen ontdekken, zelfs indien ik weer het bewustzijn verloor, en vanwaar ik zelf het dal heel goed kon overzien, om Jackie niet mis te lopen, wanneer hij terugkwam. Ik moest een laag ravijn door, om de begroeide rotskant te bereiken, die ik op het oog had, toen ik, stellig door zwakte en uitputting, struikelde en een val deed van een paar meter. Met de kleine steenbrokken die met mij mee rolden, kwam ik onder in het ravijn terecht. Ik was gelukkig niet gekneusd, had maar een paar schrammen en trachtte met knikkende knieën op te staan. Dat waaraan ik mij vastgreep om steun te zoeken, was alweer het in een sarape gehulde lijk van een Indio! Ik ontdekte het pas, toen ik half overeind zat en mijn val mijn afgrijzen niet toeliet op te komen.

Ik probeerde het lijk een weinig met mijn voet opzij te duwen, om er zeker van te zijn, dat het een Indio en niet een van de bandieten was, wat ik liever gewenst had, want

zo wraakzuchtig is een mens, zelfs op zulke ogenblikken.

Terwijl het verstijfde lijk op de rug rolde, viel uit de plooien van de sarape het voorwerp dat ik u getoond heb, - waarvan de brokstukken hier op uw schrijftafel liggen. Ik heb het opgeraapt en bij mij gestoken als aandenken aan de griezeligste, de angstigste dagen van mijn leven. Ik hield het zorgvuldig verborgen en liet het Jackie niet zien, toen hij terug kwam. Mijn instinct zei me, dat geen Indio moest weten dat ik zoiets bezat, ofschoon ik geen flauw vermoeden had, dat het een offermes was, gelijk thans is gebleken. Jackie had het hele Tarahumare-dorp gealarmeerd; ze kwamen na enkele uren met een paar dozijn mannen aanzetten, wat mij aanvankelijk maar matig beviel, maar wat tenslotte het beste bleek dat had kunnen gebeuren. Want ik kòn niet meer verder, zat ineengehurkt te schudden van de koorts en wilde het liefst meteen maar sterven waar ik was.

Ik weet niet wat Jackie hun heeft wijsgemaakt, maar ze droegen mij het hele eind naar hun dorp, volkomen afgelegen en ontoegankelijk in de bergen, waar ik een hut kreeg en wekenlang tussen dood en leven met de koorts lag te worstelen, door Jackie en een oude vrouw verzorgd, totdat ik zelf begon te geloven, dat ik er weer bovenop zou komen. Ik was alles kwijt, behalve mijn geld, waaraan ik niets had, en het offermes van obsidiaan, zoals nu blijkt, en dat ik toen reeds als een soort van talisman begon te beschouwen, en aanstonds vlak bij mij verborgen had in de donkere adobe-hut waarin ik lag. Een paar weken geleden zond ik Jackie weg met geld om paarden te kopen en geschenken voor het dorp, - nadat ik hem de grootste geheimhouding op het hart gedrukt had. Hij heeft prachtig woord gehouden en is bij mij gebleven op heel onze tocht door de bergen, waarbij ik angstvallig alle plaatsen heb vermeden waar men er achter had kunnen komen wie ik was. Daarom wilde ik ook niet naar Tampico terug; ik heb leergeld betaald, wat de petrolero's betreft. In Vera Cruz wil ik trachten mij in te schepen naar de Verenigde Staten, om van daar uit... Quién sabe,' besloot Thompsen op de aangeleerde toon van een Mexicaan.

Don Salustiano knikte nadenkend. ‘Omdat u de olie toch nog niet prijs wilt geven.’

‘Juist,’ bekende de Amerikaan. ‘Ik heb er bijna met mijn leven voor betaald. Nu...’

Onze gastheer was opgestaan. ‘Zie je,’ zei hij tegen mij, ‘daarom heeft de schoolmeester van San Pedro de Ixtla ongelijk. Al drinkt men geen aardolie, ze is voor dit land en voor iedereen een gevaarlijker vocht dan de gemeenste alcohol. De rijkdom van dit land? Bah, een massa-gif.’ Zijn gezicht was vertrokken van al de verachting die het uitdrukte.

Ik zweeg, maar Thompsen antwoordde voor mij: ‘Ik ben geneigd het toe te geven. Maar...’ Hij haalde de schouders op. ‘Wie zo op het nippertje aan de dood ontsnapt is als ik, heeft het recht voortaan overmoedig te zijn. En dat ben ik niet eens; ik ben juist bizonder voorzichtig geworden. Maar ik laat niet meer los.’ Nu keek hij mij vragend aan, en vervolgde beleefd: ‘Wellicht heeft u thans termen om te vergeten dat mijn naam Thompsen is.’

‘Dat niet alleen, maar ik ben u op mijn beurt een verklaring schuldig,’ antwoordde ik, en vertelde hem het hele wedervaren van Kuiper in Tampico, niet zonder dat op het ernstige gezicht van don Salustiano de oude glimlach terugkeerde, en hem een paar maal een welgemeende vloek van verbazing ontviel. Terwijl de flegmatieke Amerikaan tot de conclusie kwam: ‘Men kan zich over niets meer verbazen, *hell*, over niets meer...’

En hij wreef zich weer eens met de grote vlakke handen langs hals en nek.

Voortekens en vrouwen

De volgende dag vertrok Thompsen; zonder overijling, maar met een vastberadenheid, die mij van hem verbaasde. ‘Ik weet dat ik hier veilig ben,’ zei hij. ‘Maar ik moet niet al te veel tijd verliezen. Een maand, en eigenlijk meer, is al erg lang in deze omstandigheden.’

Don Salustiano keek hem een beetje meewarig na, toen hij op zijn paard naast den onafscheidelijken Jackie wegreed. Tenslotte had hij hem, vooral na zijn uitvoerige bekentenis, niet onsympathiek gevonden en zag hij hem, zoals hij mij later zei, veeleer als een meelijwekkend slachtoffer van Mexico's verleidingen, ongeveer zoals een zieke, omdat hij door de goudkoorts, of liever: de oliekoorts, was aangetast, en ditmaal ongeneeslijk, naar het scheen.

‘Zo gaan mensen vaak met open ogen hun verderf tegemoet,’ meende don Salustiano, terwijl wij naar de binnenplaats terug gingen. ‘Ik ben benieuwd of hij er levend afkomt, en of hij ooit gelukkig zal zijn met zijn rijkdommen... àls hij het ooit tot rijkdom brengt.’

‘Hij heeft er het gezicht niet naar,’ zei ik. ‘Maar de man schijnt een ongelooflijk geluk te hebben, een soort van compensatie voor de aantrekking die hij op het mysterieuze uitoefent.’

Wij vergaten hem spoedig in de bedrijvigheid van de rancho, totdat wij een paar dagen later aan hem herinnerd werden door den hinkenden Teobaldo, die kwam zeggen: ‘Padroncito, daar is weer de knecht van dien *gringo*, u weet wel.’ Met ‘gringo’ kon niemand anders bedoeld zijn dan Thompsen, en toen wij enkele ogenblikken later inderdaad Jackie alleen zagen aankomen, bromde don Salustiano: ‘Als den stommeling maar niet werkelijk iets overkomen is.’

De jonge Indiaan had beneden zijn paard aan een der pijlers van de arkaden vastgebonden, en werd nu door een zwijgend-ceremonieuzen Teobaldo naar boven geloodst, waar de even-verontruste don Salustiano stond te wachten. Maar toen deze hem zag aankomen, fluisterde hij geruststellend: ‘Neen, er is geen narigheid aan de hand;

een Indio die slecht nieuws heeft, loopt langzamer en tracht opgewekter te kijken.'

De mensenkenner van de wildernis had gelijk. Jackie, die eigenlijk de deftiger naam van Ildefonso droeg, kwam vertellen, dat zijn meester na een dag rijden plotseling, toen ze bij de spoorbaan gekomen waren, toch besloten had de 'vuurwagen' te nemen, - waarmee hij kennelijk de trein bedoelde. Waarheen wist hij niet. De Amerikaan had aangeboden hem mee te nemen, maar Jackie-Ildefonso had het niet gewaagd, vooral niet, toen hij het briesende, dampende gevaarte zag aankomen, waaraan hij zich, voor het eerst van zijn leven, had moeten toevertrouwen. Hij had ook getracht den Amerikaan, die al aan zoveel gevaren blootgesteld geweest was, ervan af te brengen. Maar blanke vreemdelingen lieten zich nu eenmaal niet raden, en de Amerikaan was ingestapt, met achterlating van de beide paarden, die hij den jongen Indio schonk als beloning voor zijn trouwe diensten.

Bij elkaar was dat nog een koopje voor Thompsen geweest, want een paard kostte hier zelden meer dan vijftig peso's zodat hij zijn verzorger en levensredder met nog geen twintig dollar naar zijn haardstede terugzond. Maar tenslotte zit het hem niet in het geld, en in de ogen van Jackie-Ildefonso verhief deze geste den Amerikaan tot een soort van halfgod, want twee paarden, dat was voor bijna eiken Indio, en zeker voor een armen Tarahumare uit de bergen, een ongehoorde rijkdom.

Don Salustiano knikte tevreden en vroeg meteen, waar het tweede paard gebleven was.

'Dat heb ik in een plaats die Soledad heet, voor een nieuw zadeltuig en een nieuwe machete - een kapmes - ingeruild,' verklaarde de jonge Indio vol trots en met iets glunders in zijn ogen, dat ook niet verdween, toen don Salustiano zei: 'Dan hebben ze je aardig in je nek gezien.' 'Het is een heel mooi zadel,' verklaarde de jongen dien wij voortaan naar recht en wet Ildefonso noemden, 'en de machete is vlijmscherp.'

'Goed,' zei don Salustiano. 'En ga je nu weer naar je mensen terug?'

Ildefonso werd verlegen en stond een beetje te draaien. ‘Ik weet het niet,’ antwoordde hij en bleef staan alsof hij nog wat zeggen wilde, maar niet goed durfde. ‘Ik had den gringo nog wat willen vragen,’ zei hij tenslotte.

‘Met twee paarden kun je ruimschoots tevreden zijn,’ meende don Salustiano. ‘Het is niemands schuld dat je er een van verkwanseld hebt. Wat wou je dan nog meer?’

‘Ik had den gringo willen vragen, of hij u had willen vragen of u mij had willen toestaan, wat ik u had willen verzoeken, of, wanneer u dat zou willen, ik hier zou kunnen blijven, om misschien te kunnen werken.’

‘Juist,’ zei don Salustiano en keek mij aan met twinkelende oogjes. ‘Dat is de hoffelijkste manier om in goed Spaans aan te duiden, dat je hier werk zoekt, niet? Goed, ik zal het den capataz zeggen. Je hebt nog geen middageten gehad, ga maar naar de keuken, daar hebben ze nog wel wat voor je.’

En zonder verdere plichtplegingen was Ildefonso aangenomen als peón op de rancho. Over het loon werd niet gesproken - in het algemeen sprak men hier niet van geld - de patroon betaalde wat hij dacht dat juist was, en wie meende, elders beter terecht te kunnen, ging even eenvoudig weg als hij gekomen was. Maar velen werkten hier al tien jaar of langer, en van ontevredenheid kreeg ik zelden iets te bespeuren. En dan nog berustte dit meestal op wederzijdse vergissingen, die na een paar woorden uit de weg geruimd konden worden. De rancho was als een omvangrijk en gezond organisme, dat alle elementen, die het gebruiken kon, aantrok en in zich opnam, maar ook even prompt alle schadelijke bestanddelen uitstiet en precies zo onaandoenlijk verwijderde, als een levend wezen zijn excrementen. Zelfs om de beesten die men van tijd tot tijd verkocht, werd noch gejubeld, noch getreurd.

Zo snelden de weken voorbij, en ik stelde mij voor, dat die weken gemakkelijk jaren konden worden. En wat dan nog, wat dan nog? Het was hier wel eenzaam, maar het was een bevolkte en bedrijvige eenzaamheid, waarin je voelde, hoe je langzaam, maar gestadig groeide. Zonder schokken, zonder drama's, - juist zoals het land en het

vee. Maar dat was voldoende. Na verloop van tijd zou ik vast net zo worden als de patroon, stelde ik mij voor. En dat was zeker wel het beste wat mij gebeuren kon.

Misschien kwam het door het karakter van don Salustiano, misschien ook enkel door toevallige omstandigheden, maar de Rancho der Tien Mysteries was een echte mannenonderneming - vandaar ook die betrekkelijke eenzaamheid die er heerste - en het aantal vrouwen dat op de hacienda werkte, kon men aan één hand tellen. Ze waren onpersoonlijk en onopvallend, en dienden, zoals Luz en Esmeralda, alleen voor het verrichten van die huishoudelijke bezigheden welke van oudsher in Mexico als typisch-vrouwelijk gegolden hebben: het bakken van tortilla's en het wassen van kleren. Daartoe zou men ook het krijgen van kinderen moeten rekenen, maar zoiets kwam hier niet voor. Veeteelt en paardenfokkerij vroegen aller aandacht; dit was mannenwerk, en niemand had tijd en blijkbaar evenmin lust om aan vrouw en kinderen te denken. Het enige zuigelingen-geschrei, het enige lachen van spelende kinderen dat ik op de binnenplaats hoorde, was afkomstig van voorbijtrekkende Indianen-families, die met heel hun schamele hebben en houden eindeloze reizen ondernamen naar een onbekend doel, en die hier een kleine halte maakten om te zien of ze wat van hun aardewerk en ruwe vlechterij konden inruilen voor een handvol mais of een brok vlees.

Des te opvallender was het, wanneer er een enkele maal damesbezoek verscheen, uit de hoofdstad of zelfs uit het buitenland, hetgeen al dagen te voren door iedereen onmiskenbaar viel op te maken uit de orders die don Salustiano gaf om heel het woonhuis te schrobben, het vaatwerk en de koperen knoppen te poetsen, de luxe-zadels in te vetten, en de paden van de bloementuin nog eens extra op te knappen. Voor mannelijke gasten werd nooit iets bizonders ondernomen, ze kwamen en gingen vrij regelmatig, en werden nooit als een storend element ondervonden. Maar vrouwen brachten altijd een lichte agitatie met zich mee, die eigenlijk al aan hun komst voorafging, en soms nog wel een hele dag na hun vertrek bleef voortduren, als

een vreemd en prikkelend parfum, dat nog een wijle nadat de draagster is weggegaan, in de kamer blijft hangen, bij wijze van vreemde, aantrekkelijke en toch hinderlijke herinnering.

En terwijl de dames aanwezig waren, scheen de lichte opgewondenheid van allen het hevigst, ofschoon ze stellig alleen merkbaar was voor degenen die hier woonden, en de nieuwe toestand konden vergelijken met de diepe rust welke hier anders ondanks alle bedrijvigheid heerste. Want het was niet het gaan en komen van de peones, het draven over de vlakte, het bijeendrijven der weerspannige beesten, waardoor onrust veroorzaakt werd. Men blijft daarbij opgewekt en stil, vergenoegd of in-zichzelf-gekeerd, maar steeds gerust en zeker van de dag van morgen. De onrust steekt in het binnenste van de mensen, wanneer de hartslag zijn grote, vaste regelmaat verliest, en de gedachten wild door elkander hutselen als ongetemde kalveren, of een verlangen begint te knagen naar iets vers en onbekends dat geen naam mag hebben.

Zo was het altijd als er vrouwen waren... Don Salustiano werd dan stiller en zorgelijker; in de grond ook onvriendelijker, naarmate hij meer zijn best deed hoffelijk te zijn. De Argentijn toonde zich onhandiger dan ooit, liep stoelen omver en hakkelde zijn verontschuldiging, morste met zijn glas ondanks zijn vaste hand bij het schieten, en grinnikte voortdurend om de onnozelste dingen. Ikzelf... wel, ik zal mij zeker ook anders dan anders aangesteld hebben, want de agitatie doorliep alle rangen en standen van de onderneming, kwam tot zelfs in de paardenstallen terecht, waar de beesten luider schenen te stampvoeten dan gewoonlijk, en eindigde misschien eerst bij de kippen en varkens die altijd even ongedurig waren, of in het wuiven van de bomen achter de bloementuin, waar we nooit kwamen zonder bezoekers, omdat er feitelijk nooit tijd overschoot voor zulk verloren lopen in de nabijheid van zoveel bedrijvigheid.

Ik weet ook niet, of wij onder zulke omstandigheden dames-bezoek eigenlijk wel prettig vonden. Niemand heeft er ooit iets van gezegd, noch ten goede, noch ten kwade.

Maar juist dat was een slecht teken. En ik geloof, dat als ieder geweten had wat hij zelf dacht en voelde, deze wetenschap niet bepaald tot gastvrije uitspraken geleid zou hebben. Dat lag niet aan de bezoeksters, maar aan ons natuurlijk, en aan de eigenaardige organisatie van deze mannenmaatschappij, die het volledig vergeten van bepaalde genoegens des levens vooropstelde, om ons in de gelegenheid te stellen des te vollediger de vreugde te smaken 'ranchero' te zijn, in de volle, ouderwetse betekenis van het woord.

Voor de aanwezigheid van één bezoekster gold dit alles echter niet, ofschoon zij wis en waarachtig in alle opzichten een dame genoemd mocht worden, en zelfs een 'grande dame', of zoals de peones het hier plastisch zeiden: een 'señor*on*a'. Want ze was groot van gestalte, met de manieren en gebaren van een vorstin, de grijze haren van een matrone en de zachte doordringende stem van een sybille. Al heette ze bij dat alles eenvoudig mrs. Marjorie Harris, uit Ashfork, Arizona.

Don Salustiano had haar vele jaren geleden, toen haar man nog leefde, bij zijn export-transacties leren kennen. Er was een nogal huiselijke vriendschap ontstaan, die ook na de dood van mr. Harris gebleven was, in spijt van de financiële moeilijkheden, die zich toen hadden voorgedaan, en eerst geleidelijk aan en veel later door de weduwe overwonnen werden. Vermoedelijk heeft zij Don Salustiano toen ook van zijn grootmoedige zijde leren kennen, tenminste mrs. Harris behandelde hem met een soort van verering en consideratie, die een hartelijke, oprechte vriendschap geenszins uitsloot. Hun wijze van omgang vertoonde die respectvolle familiariteit welke men slechts aantreft bij oudere mensen, wier vriendschap al de beproevingen van veel verschillende levensomstandigheden heeft doorstaan. Er ging ook een ongewone kalmte en rust van haar uit, die op allen weldadig werkte; niet bepaald iets moederlijks dat week had kunnen stemmen of tot vertrouwelijkheid aanzetten, maar veeleer iets onpersoonlijks en toch verzekerds, zoals ik mij voorstel dat zou kunnen heersen onder de leden van een

geordende hofhouding, of onder de grijze domheren van een oude kathedraal. Don Salustiano was de vorst zonder blaam, en ons jongeren behandelde mrs. Harris als zijn trouwe paladijnen, die om huns meesters wil een stuk van zijn respectabele afglans mochten dragen.

Hoewel nog krachtig en ongebogen, en in onze gesprekken vol belangstelling voor de hele bedoening op de rancho, reed zij geen paard meer, zodat zij een groot gedeelte van de dag aan haarzelf overgelaten was, hetgeen haar juist scheen te bevallen. Zij gebruikte die tijd meestal om te haken aan iets blauws, waarvan zij mij fluisterend en onder geheimhouding verteld had, dat het een kledingstuk voor Don Salustiano moest worden. ‘Als God ons tenminste leven en gezondheid laat,’ voegde zij er op de natuurlijkste toon aan toe.

Mijn schrijfwerk, dat mij soms vele uren in huis vasthield, gaf mij onwillekeurig meer gelegenheid dan de anderen om mij met haar bezig te houden. Wel zat zij gewoonlijk in haar kamer of op het veranda-balkon, maar vanuit mijn kamer die op de bloementuin uitzag, kon ik bemerken dat zij telkens, van uur tot uur een kleine wandeling ging maken tussen de welig uit elkaar groeiende rozen en de met paarse uitbundigheid aan hun staketsels omhoogrankende bougainvilles, waar het naar een liefelijk kerkhof geurde uit de zacht-rose begonia's, en goudgroene kolibri's te trillen hingen aan de lokkende lippen der kamperfoelies. Ik zag hoe ze dan somtijds haar grijze hoofd op-en-neer bewoog, en het scheen mij dan toe, dat ze zachtjes voor zich uit liep te zingen, onhoorbaar voor mij, maar met haar oude en toch nog klare stem als een dauwig-sprenkelende regen over de bloemen ritselend. Dat gaf mij menigmaal een onweerstaanbare lust, ook de tuin in te gaan, haar mijn arm te bieden, om samen langzaam verder te wandelen, in een soort van vreedzame aaneenschakeling van een goed verleden en een hoopvolle toekomst. Of misschien wel uit een vaag en onzinnig heimwee naar de wereld die ik verlaten had... Maar ik verdrong telkens weer deze impuls, want het leek mij een inbreuk op al het onbekende dat zij had, en

voor altijd behouden zou. En het scheen mij tevens een sentimentaliteit die hier op de rancho niet thuis hoorde. Liever liet ik onze ontmoetingen en gesprekken aan het toeval over, en bleef ik haar rustig nastaren, tot zij verdween achter de dichte bosschages der waaierpalmen, in het midden van de tuin.

Op een morgen - mrs. Harris was toen al meer dan een week onze gast - daar bespeurde ik bij mijzelf, al direct na het ontwaken, een onrust die tot opgewondenheid groeide bij het naar beneden gaan. De agitatie van het damesbezoek, dacht ik; vreemd dat het er tot nu toe nog niet geweest is, en nu toch zo plotseling komt. Ik lette op Don Salustiano en den Argentijn, maar bemerkte niets bizonders aan hen. Ditmaal was ik blijkbaar alleen in mijn geprikkeldheid, en kon ik mijzelf eens hartelijk voor de gek houden. Was ik zo sensibel geworden, dat zelfs de aanwezigheid van een oude, grijze dame mij op den duur hinderde? Belachelijk... Kunsten... die ik mijzelf wel zou afleren door een geduchte rijpartij, tot naar de Westelijke Afwatering, de langste en moeilijkste afstand op de onderneming, waarheen ik mij maar zelden liet meetronen.

Zonder opgaaf van redenen vertelde ik don Salustiano, wat ik van plan was te doen.

'Als je nog een uurtje wilt wachten,' antwoordde hij, 'dan gaan er een paar peones met je mee. Die moeten daar het prikkeldraad vernieuwen. Je kunt dan meteen een oogje in het zeil houden, als je wilt.'

Gaarne deed ik dat. Het was best waard te wachten; het gezelschap van de meestal maar al te ondernemende peones zou mij een welkome afleiding bezorgen.

Maar mijn ongedurigheid maakte, dat mij het wachten toch lang viel, en dreef mij naar buiten, waar ik twee, driemaal een ronde deed langs het huis, de stallen en de schuren. En toen ik weer bij de voorzijde van de woning gekomen was, klom juist mrs. Harris de buitentrap af, op weg naar de bloementuin.

'Al aan het werk?' informeerde zij vriendelijk.

Ik schudde van neen, en vroeg haar of ik haar vergezel-

len mocht op haar kleine wandeling, zoals ik al zo lang van plan geweest was. Mijn verzoek moet ik nogal onhandig gedaan hebben, want terwijl zij mijn arm nam, waar ze licht op leunde, vroeg ze ernstig: ‘Wel, wat scheelt eraan vandaag?’

‘Ik weet het niet,’ antwoordde ik. ‘Een vreemde onrust waarmee ik ben wakker geworden, heeft mij uit mijn gewone doen gebracht. De hemel weet waaraan ik dat weer te danken heb.’

‘Brieven gekregen?’

‘O neen.’

‘Dan móét je iets gedroomd hebben,’ stelde ze met onwrikbare zekerheid vast. ‘Wat kan er anders 's nachts gebeurd zijn, waarvan je niets weet?’

‘Ik droom zelden,’ zei ik, ‘en ik herinner me niets. Bovendien zijn dromen onzin, en ik ben niet zo'n overgevoelige jongeling, die nog urenlang van streek blijft, na welke droom ook.’

Terwijl ze met haar vrije, witte hand de rozentwijgjes voorzichtig opzij boog bij het voorbijgaan, sprak ze: ‘Zeg dat niet... Dromen zijn soms heel gewichtig... Héél gewichtig. Vooral wanneer ze je zó heftig beroeren, dat je erdoor van streek raakt, ook zonder verdere herinnering. Schud niet zo ongelovig je hoofd. Ik heb er de bewijzen van gehad; meermalen. De laatste keer is nog geen drie maanden geleden. En dat was nog minder dan een droom; een lichte hallucinatie als je wilt; maar die mij mijn leven gered heeft, of mij minstens heeft bewaard voor een heel ernstig ongeluk. Je glimlacht... Ik zal het je laten inzien.

Het was in ons huis in Ashfork. Ik werd tegen middernacht wakker door een ongewoon geluid op straat; het geratel van een wagen en het gedraaf van paarden, zo luid als dat alleen 's nachts in een lege straat klinkt. En met een ruk scheen de wagen juist voor onze huisdeur stil te houden. Ik luisterde; er was nu alleen maar hoefgetrappel, maar heel vlakbij. Ik slaap op de eerste verdieping, weet je, net als hier. En omdat ik nu toch eenmaal wakker was, stond ik zachtjes op, schoof voorzich-

tig het venster open om te kijken wat er aan de hand was. Een nieuwsgierige oude vrouw, zul je wel denken... maar soms is het een gebiedend instinct waaraan je te gehoorzamen hebt. Zoals toen. Stel je voor wat ik zag... Een grote, zwarte begrafeniskoets met twee mannen op de bok, de koetsier en een palfrenier, beiden met hoge hoeden op, kaarsrecht gezeten, alsof ze op iemand wachtten. Wat moesten ze hier, voor mijn deur... En juist toen ik bij mijzelf dacht: zal ik ze vragen wat ze zoeken, of zal ik maar liever het venster weer zachtjes sluiten, daar hoor ik de een hardop tot den ander zeggen: Er is nog plaats voor één persoon! En met een zweepslag joeg hij de paarden weer voort, en de lijkkoets ratelde weg in de nacht.

Ik ben niet bang uitgevallen, dat mag ik gerust zeggen. Daarvoor heb ik teveel meegemaakt, al voordat Harris gestorven was - God hebbe zijn ziel - en ook daarna. Ik dacht dus verder niet meer aan die gekke vertoning en ging weer slapen. Maar des morgens werd ik wakker met zulk een naar gevoel van onrust en akeligheid, dat ik niet meer wist waar ik het zoeken moest. Ik was geheel en al uit mijn evenwicht. En ten einde raad besloot ik maar voor een dag of wat weg te gaan om een vriendin te bezoeken, in een stadje een paar uur van ons vandaan. Ik pakte gauw een paar dingen bij elkaar en ging met mijn koffertje naar het autobus-station dat vlak in de buurt is. Daar heerst altijd een drukte van je welste, want Ashfork is in de laatste tijd een echte rumoerige plaats geworden. En niemand staat daar in de file. Als er een autobus binnenkomt, dan ontstaat er meteen een gedrang en gestoot, wat het naarste is van het hele reizen. Een oude dame moet dan maar zien hoe ze zichzelf redt, en ik denk altijd maar: het is beter achteraan te komen, dan dat ik een stomp krijg of een kapotte knie.

Toen de meesten al waren ingestapt, en juist terwijl ik aanstalten maakte om ook een plaatsje te veroveren, riep de chauffeur: Er is nog plaats voor één persoon! De conducteur had mij al onder mijn arm gepakt om mij naar binnen te hijsen, maar als door een wesp gestoken, deins-

de ik terug, want op hetzelfde ogenblik wist ik: dat waren de woorden die 's nachts de man op de lijkkoets gesproken had. Had ik het niet gedroomd? Misschien... misschien niet...

Voor geen geld ga ik mee, dacht ik. En een ander was blij dat hij mijn plaats kreeg. De schok had mij meteen weer tot mijzelf teruggebracht. Ik moest heel diep ademen. Waarom ging ik eigenlijk op reis? Ik had voorlopig genoeg te doen in Ashfork; langzaam liep ik naar huis terug. Zenuwen, meende ik ook toen nog; wat ben je zenuwachtig geworden, sinds de dood van Harris. Ik weet niet of *hij* mij gewaarschuwd heeft, en ook aan de andere zijde van het graf voor mij zorgt. Soms denk ik het werkelijk... Maar hoe dan ook, diezelfde autobus waarmee ik vertrekken zou, is een uur later tegen een trein aangereden, bij de overweg. Men heeft verschillende passagiers dood en verminkt te voorschijn gehaald; alle overlevenden waren zwaar gewond. Het was niet voor mij beschikt, goddank. Maar zeg me niet dat zulke voortekenen ons niet gezonden worden door de Almacht of door datgene waar ieder voor zich aan gelooft...'

Eerst thans keek mrs. Harris mij van terzijde even aan, en bukte toen om de bloem op te rapen, waarmee haar vingers gespeeld hadden, terwijl zij vertelde.

'Je bent misschien nog niet overtuigd,' zei ze. 'Maar dit is ook slechts één van de vele gevallen, die ik kan aanhalen. Met mijn dochter...'

'Hé,' onderbrak ik haar, 'heeft u een dochter? Dat wist ik niet.'

'Ze heet ook Marjorie, is twintig jaar oud en heeft blonde haren. Ja, het is al een grote dochter.'

'Waarom hebt u haar niet meegebracht?'

'Wel... Neen, dat ging niet, deze keer. Maar kom ons maar eens opzoeken in Ashfork. Ik wed dat jullie het heel goed samen zult kunnen vinden. Marjorie heeft ook literaire ambities, weet je. Hier is haar portret.'

De oude dame maakte een medaillon los, dat aan een kettinkje om haar hals hing. Ze opende het, en gaf het mij in de hand. Reeds bij de eerste blik kwam het meisjespor-

tret, dat smalle, amandelvormige ogen-paar, de dunne, weerspannig gesloten mond en vooral de krans van lichte, uitbundige haren mij zeer bekend voor. Waar had ik haar meer gezien? Hoe had ik haar eerder kunnen ontmoeten? Het kon niet lang geleden zijn; ik had zo pas...

Opeens wist ik het! Ik had tóch gedroomd, de afgelopen nacht, en nu wist ik ook meteen wàt ik gedroomd had. Iets heerlijks en gruwelijks tegelijk. Ik moest eerlijk zijn en het vertellen. Wonderlijk, die gelijkenis...

En terwijl ik het medaillon aan mrs. Harris teruggaf, zei ik: 'Nu weet ik ook meteen dat ik tòch gedroomd heb, en wat mij zo onrustig maakt vanmorgen. Ik heb van Marjorie gedroomd, zonder haar te kennen... Is het mogelijk dat gedachten des nachts als vleermuizen door het huis dwalen, en soms in de verkeerde kamer terugkeren?'

'Er is op het gebied van dromen niets onmogelijk,' antwoordde de oude dame met een licht hoofdknikken, terwijl ze mij met een gebaar uitnodigde naast haar te gaan zitten op de bank onder de waaierpalmen. 'Ik ben werkelijk benieuwd... Hoe was die droom?'

'Onverklaarbaar genoeg... Het is een droom die ik al enkele malen gehad heb, met kleine variaties. In hoofdzaak was het steeds het volgende:

Ik wandel tegen de avond over een holle weg langs een heuvel die al geheel in schaduwen gehuld is. Boven op de heuvel staat een grijswit huis met een grote tuin ervoor. Terwijl ik nauwkeuriger in de schemer toekijk, kan ik vaag de vormen onderscheiden van een vrouw, zoals ze daar staat in de avondwind, die haar kleed heen en weer laat fladderen. Ik word onweerstaanbaar door haar aanwezigheid aangetrokken, en begin het voetpad langs de heuvel op te klauteren, om bij haar te komen. Opeens schijnt ze mij te bemerken, want ze roept: Kom niet dichterbij! O kom niet dichterbij! - Waarom niet? vraag ik. - Anders moet ik het huis in vluchten, klaagt zij. - Wij kunnen toch samen de nacht bewonderen en de sterren, zeg ik. Ofschoon wij nog ver van elkander zijn, klinken onze stemmen heel dichtbij, en ik behoef mij niet in te spannen om met haar te spreken. Zij schudt treurig en vertwijfeld

met het hoofd en wijst mij naar het pad beneden, dat ik te gaan heb. Moedeloos en geslagen keer ik terug. Maar als ik bij het wakker worden of veel later aan deze droom dacht, voelde ik mij tot nu toe eerder hoopvol gestemd. Telkens wanneer ik deze episode droomde, gebeurde hetzelfde. Ik verwachtte al van tevoren, dat de jonge vrouw daar staan zou, in de vallende avond, terwijl ik beneden wandelde. En ze was er ook steeds. Iedere keer droop ik geslagen af, maar met het besluit terug te komen.

Nu heb ik vannacht weer hetzelfde gedroomd, maar ditmaal was de afloop heel anders. Dat is, geloof ik, de oorzaak van mijn ontstemming. De avond waarin ik op weg ging, was donkerder nog dan anders, en stormachtig. Ik liep als gewoonlijk halverwege het pad op, naar het grijze huis, waarvoor de witte gestalte al op uitkijk stond naar het onmetelijke wolkenlandschap vóór haar... Ze scheen nu eindelijk iets meer vertrouwen te hebben, want toen ze mij zag, kwam ze langzaam, schoorvoetend naar mij toe. Het duurde heel lang en het had iets feestelijk-statigs, terwijl de wolken snel voorbij joegen. Zo dichtbij was ze nog nooit geweest; ik kon nog altijd haar gezicht niet duidelijk zien in het donker, maar nu schijnt het me, dat het dat van Marjorie moet geweest zijn.'

Ik aarzelde verder te vertellen, en zweeg. Maar dringend vroeg mevrouw Harris: 'En toen? Wat gebeurde toen?' 'Eigenaardig,' zei ik. 'Wij kwamen langzaam naar elkander toe, als door een geweldige magnetische kracht aangetrokken, die taai maar zeker al onze weerstand overwon. Ik breidde mijn armen uit om haar te omhelzen, en zij scheen bereid in mijn armen te komen. Maar op het ogenblik dat ik haar omhelzen wilde, daar krijste uit het huis een ijselijke schreeuw, als van een kat die uit elkaar gereten wordt, zo dierlijk. Op hetzelfde ogenblik stiet ik haar van mij af in een onwillekeurige beweging van ontzetting en afschuw, die niets met haarzelf te doen had, maar met het geheimzinnige achter haar: het gekrijs, de omgeving, de omringende nacht. Ze sloeg haar handen voor de ogen en vluchtte het huis in. Ik stond alleen in het stikdonker, zo verlaten en hopeloos als ik nog nooit ge-

weest was. Onzeker en tot in het diepste ongerust... verloren voor mijzelf, in een algemene treurnis waarin ik wist, dat ik voortaan tevergeefs zou wachten op alle nachtelijke liefelijkheid... Datzelfde voel ik nu nog, vanmorgen.'

Mrs. Harris tikte zachtjes op mijn hand met de hare, die zacht was als oud en vergeeld fluweel. 'Heb je een meisje?' vroeg ze. 'Waar woont ze?'

'Ik heb er geen,' zei ik. 'Hoe zou ik anders hier...'

'Wat kan het dan anders betekenen,' antwoordde zij op haar oude, gedecideerde manier, 'dan dat je naar Ashfork moet komen, en je jezelf niet langer begraven moogt op een rancho waar je niet thuishoort.'

Ik stond op en sprak vastbesloten: 'Neen, als de droom iets te betekenen heeft, dan moet het juist het omgekeerde zijn. Maar kom, ik moet de peones opzoeken, het uur van wachten is zeker al om, en ik moet met ze mee naar de Westelijke Afwatering.'

Met beide handen hield de oude dame mij terug. 'Doe dat niet! Doe dat in 's hemelsnaam niet!' smeekte zij. 'Dàt is de betekenis van die droom! Ga niet; er zal je iets overkomen.'

Doch ik wilde niet toegeven aan gevoelens die zo vaag en vormeloos waren, dat ik ze niet beredeneren kon; en ik antwoordde iets over de onverbiddelijkheid van het noodlot, en dat ik in ieder geval zou gaan.

'O...' stamelde mrs. Harris slechts. 'O...' En ze stond op om mij te begeleiden naar de stallen, zonder verder nog een woord te zeggen.

Daar vroeg ik of de peones al gereed waren.

'Ze hebben een hele tijd op u gewacht,' vertelde de stalknecht. 'Ze wisten niet waar u was. Toen zijn ze eindelijk maar weggegaan, een half uur geleden.'

'Goddank,' ontviel het mrs. Harris. 'God zij dank...' Een ogenblik stond ik besluiteloos. Het had nu weinig zin meer de anderen achterna te gaan. Trouwens, met al ons gepraat in de bloementuin was mijn onrust geheel verdwenen, om plaats te maken voor een licht gevoel van zelfspot en tarten van de toekomst. Ik kon weer gewoon aan het werk gaan, moest op mijn machine

nog een half dozijn brieven voor don Salustiano schrijven.

'Blijf...' zei mrs. Harris bijna gebiedend. 'Zijn al deze voortekens nog niet genoeg? Kom, laat ons wat praten. Ik wil je nog wat vertellen van mijn dochter Marjorie; ik moet haar schrijven of zij ook niets gedroomd heeft vannacht. Als je dan in Ashfork komt, dan ben je tenminste al wat op de hoogte van haar...'

Ik had echter al onwillekeurig het voornemen gemaakt, nooit naar Ashfork te gaan, naar het huis van mrs. Harris, dat stellig een grijswitte woning op een heuvel moest wezen. Nooit zal ik er komen, dacht ik, hoezeer ik de oude dame ook hoogacht en hoezeer de gedachte aan Marjorie mij ook sidderen doet en mij 't bloed naar de slapen jaagt, vrouwloos als wij allen zijn op deze wijde, stille rancho.

De oude dame leek mij de belichaming van een wereld die ik misschien voorgoed al vaarwel gezegd had en waarnaar ik in geen geval behoefte gevoelde terug te keren. Daarvoor had ik het kleine ongemak van het vrouwloze en schijnbaar on-erotische van deze verder zo heerlijke omgeving gaarne over.

Alleen vroeg ik mij wel eens af, of het inderdáád maar zo'n klein ongemak was, en of er niets verkeerds in school, zulk een belangrijke kant van het leven, in mijn geval geheel vrijwillig en nodeloos uit de weg te gaan. Doch dan dacht ik weer aan den schoolmeester van San Pedro; ik geloofde niet dat hij zich anders dan heel zakelijk met vrouwen bemoeide; niet voor niets waren die het minst intellectuele deel van de bevolking. Of ik dacht aan den Argentijn, wiens liefdesgeschiedenissen ik nu kende, - maar ook de reden waarom hij sinds jaar en dag hier als célibataire leefde. En aan don Salustiano, van wien ik misschien minder afwist, maar die, voorzover ik maar enigszins kon nagaan, zeker niets dan een gastvrije vormelijkheid tegenover vrouwen aan de dag legde, en die toch de gezondste prachtkerel was, dien ik ooit had ontmoet. Ik had nog niet geheel en al afgerekend met de herinneringen, met de beschavingslucht, meende ik; vandaar de enkele dagen van muizenissen en neerslachtigheid tussen de andere bedrijvige, vrolijke, opgewonden weken door.

De aanwezigheid van mrs. Harris deed mij tenslotte geen goed; en hoe vriendelijk ik ook tegen haar bleef, ik hoopte heimelijk dat ze spoedig zou weggaan. Maar ze scheen nog geen haast te hebben. En don Salustiano was er de man niet naar. om, zo hij al net zo gevoeld had als ik, wat niet zeer waarschijnlijk was, dit ooit door een gebaar of zelfs maar een blik aan een gast te laten merken; en zeker niet wanneer het een dame was. Liever had hij, geloof ik, de hele rancho in elkaar zien donderen, dan in dit opzicht tekort te schieten. Zijn gastvrijheid had iets heroïsch, - maar het was een heldenmoed die hij zich kon veroorloven, want op stuk van zaken kon hij zich ook aan alle onaangename gevolgen daarvan onttrekken, wanneer hij dat wou. De rancho was immers groot als een wereld, en hij gedroeg zich als een koning, hield zich zo nodig onzichtbaar als een vorst voor zijn volk.

Ik voor mij trachtte zijn voorbeeld te volgen, wanneer iets mij minder beviel, en zocht dan datgene op, wat voor mij min of meer samenhing met het begrip ‘eenzaamheid’, - dat uiteraard meer aan de zijde van de planten dan van de dieren, eerder bij de wuivend-ritselende, weldadiggroene suikerrietvelden lag, dan op de onrustige weidegronden waarover de paarden en de peones draafden achter het schichtige vee.

Voorbij het suikerfabriekje begon een wereld van golvende vrede, een planten-oceaan, waaruit een enkele keer een bonte vogel opschoot en waarboven soms een wolk gelijk een stil fregat met bolle buik kwam zeilen, maar waar verder zelfs de zachte wind zich met het dorre, sprinkhaanachtig zagen van de scherpe bladschedekanten te rusten legde om de sierlijk uit elkaar gebogen toppen van de dikke riet-stengels, die onaangeroerd alleen maar wekenlang in zonneschijn stonden te rijpen, om de gladde, op elkaar gestapelde tonnetjes van hun geledingen te vullen met het zoetste sap.

Er tussendoor liepen de soms onafzienbare paden, die schier doelloos voerden van suikerriet naar suikerriet. De arbeiders die het geplant hadden, waren naar elders vertrokken en zouden pas terugkomen, wanneer het kappen

begon en de schoorsteen van het fabriekje ging roken. Tot zolang scheen onze Ingeniero de enige behoeder van dit uitgestrekt gebied van groen, waarboven ketelhuis en werkplaatsen als wachtposten uitstaken, die hij niet behoefde te verlaten, om toch alles te kunnen overzien.

Hij bemoeide zich ook niet met de landbouw, was uitsluitend technicus, en vast ook een dromer, - zoals ieder die geen strijd behoeft te voeren met de grond en toch voortdurend is omringd door planten en nog eens planten. Het stukgevallen offermes had Ingeniero aanstonds netjes gerepareerd, en het was in mijn bezit overgegaan, want Thompsen had zich, in zijn haast om weg te komen, niet meer om de brokstukken bekommerd. Maar de Ingeniero duldde geen ruïnes op de rancho, en hij had er op gestaan het zeldzame voorwerp te lijmen; slechts wanneer men goed toekeek, kon men de fijne breuklijntjes nog onderscheiden. Ik had het in mijn koffer weggesloten, en kon slechts hopen, dat het voor mij net zulk een talisman zou zijn, als het voor Thompsen geweest was.

Na zijn vertrek was de grote stilte van het overgangsseizoen over de rancho neergedaald; - een gevoel van wijde eenzaamheid, waarin alles klein en onbeduidend werd en waartegen geen talisman ter wereld helpen kon, sloeg je uit alles tegemoet. Zelfs het ietwat verontrustende bezoek van mevrouw Harris had daarin geen verandering gebracht, integendeel, het stuk bewoonde wereld dat zij zo te onpas hier vertegenwoordigde, deed de behoefte aan volstrekte afzondering nog groeien. Verlatenheid en aaneengeslotenheid maakten samen mensenschuw; de vaste bewoners waren mij meer dan genoeg.

Op een van mijn dwaaltochten tussen het lichte, reeds met de eerste bruine tinten vermengde groen van de suikerrietvelden en het strakke hemelblauw, te voet, omdat zelfs een paard je op sommige ogenblikken te veel gezelschap kan zijn, kwam ik, onwillekeurig geluidloos voortwandelend in de grote, doorzonde stilte die mij omringde, bij een tweesprong van paden, waarvan het ene nog verder weg, in de richting van de spoorbaan, het andere met een grote boog terug, ongeveer naar het huttendorp der peones

moest voeren. Een ogenblik bleef ik besluiteloos staan, want het eerste pad zou mij dwingen tot een wandeling die nog uren kon duren, het tweede daarentegen mij stellig brengen in de nabijheid van een aantal mensen, die ik niet onverschillig kon voorbijlopen, gewend als ze waren aan een kort praatje met iedereen voorbijganger, en zeker met zo'n erkenden lanterfanteraar als ik, wiens enige functie op de rancho scheen te zijn, iedereen uit te vragen over alles en nog wat, - een opgaaf die mij door de vriendelijke tegemoetkomendheid van de meesten allesbehalve zwaar viel.

Stilte en eenzaamheid maken ook besluiteloos en geven zulk een toestand van afwachten zelfs iets aangenaams. Ik bedacht, dat het eigenlijk heerlijk zou zijn, nog een poos hier te blijven, juist op deze zelfde plek, en stil verder te dromen van niets, enkel maar van groen en blauw, met de beginnende tinten van herfstbruin, die nog niets droefgeestigs hadden, omdat het uitspansel wel zorgde voor lange witte wolkenslierten, die wimpeldun en licht als mousseline, iets feestelijks gaven aan alles. Wat belette mij om in het suikerrietveld een iets minder dicht begroeid plekje te zoeken, waar ik mij zou kunnen neervlijen, zo ongestoord als nergens ter wereld?

Dat plaatsje was gauw genoeg gevonden, en dicht genoeg bij de wegkant, dat ik met mijn doortocht geen schade behoefde aan te richten; slechts een kleine haag van stevige rietstengels scheidde mij ervan. Het was een genot zichzelf zo verloren en tevens zo veilig op zijn plaats te weten. Want de rancho wàs als een fort, als een legerplaats, waar niemand je kon deren; een volkomen autonoom rijk. En ik was de vriend van den koning. Zo, en zo alleen, krijgen eenzaamheid en stilte ook iets koninklijks, iets dat maakt, dat je je borst zachtjes voelt zwellen van trots, zodat je bijna begint te zingen van de inwendige jubel, die niettemin met melancholie verwant moet zijn, omdat hij zich aan niemand wil mededelen. Vreugde en leed in één.

Een lange poos moet ik daar zo gelegen hebben, met geen andere gedachten dan te vage en te vormeloze om onder woorden gebracht te worden. Dan schijnen de ledematen

in te sluimeren, en zelfs de geest, hoewel de zintuigen wakker zijn en misschien daardoor juist meer op hun hoede dan anders. Tenminste opeens werd ik duidelijk de aanwezigheid van andere mensen gewaar, - nog niet zeer nabij, maar toch binnen het bereik van die heel lange en dunne voelsprieten, die ons waarnemingsvermogen uitzendt, wanneer wij weer zo eng met de natuur verbonden zijn, als ik mij op dit ogenblik gevoelde.

Het was geen bewustzijn van gevaar, maar wel van aanwezigheid, zoals men elders ook heeft, wanneer plotseling iemand je aanstaart, in de tram of op straat, zodat men onwillekeurig opkijkt en de ander zich betrapt weet en snel de ogen neerslaat. Doch ik zag noch hoorde iets en bleef daarom onbewogen, zij het gespannen liggen. Weldra bleek, dat ik mij niet vergist had; er gingen zachte, rustige stappen over het pad, - onhoorbaar weliswaar, toch voelde ik ze door de grond heen, alsof deze heel licht trilde, maar de honderden rietstengels om mij heen die trillingen in fijn gesuizel omzetten, dat nu aan alle kanten rond mij was. Voorzichtig draaide ik op mijn zij, om naar de weg te kunnen kijken, die alleen als een iets lichtere strook tussen het riet door schemerde.

De langzame, ijle stappen kwamen thans naderbij, werden nu heel zachtjes hoorbaar, niet door hun eigen geluid, maar door de cadans die ze gaven aan het gonzende praten van een man, dat beantwoord werd door het donzige, doffe gekoer van een vrouw. De kleur van hun gestalten kwam paradijsvogelachtig tussen het groen; ze hielden elkaar omstrengeld - want het pad was smal - en liepen verliefd te praten in de zekerheid van hun tweezaamheid, alsof de hele wereld hun alleen toebehoorde en voor een wijle geheel ontvolkt was.

Er was dus ook nog liefde op de hiervoor schijnbaar zo weerbarstige rancho! En waarom ook niet; als alles er zo weelderig groeide en bloeide, waarom dan ook niet dit, - de bloesem van alle leven?

Ik schaamde mij een beetje, dat ik onbedoeld het trage paar, dat nog onherkenbaar was, bespiedde; maar ik kon mijn ogen toch niet sluiten? Het was zo-iets zeldzaams

geworden, zo-iets ànders dan al het ruige en mannelijke dat men hier beleefde, dat mijn hart er sneller van kloppen ging, in een opstandig verlangen om in de plaats van dien man te mogen zijn, die daar zo doodrustig en zeker van zijn liefde naast de vrouw voortliep. Rank was ze en even lang als hij, menselijk suikerriet, van sappen zwaar en ietwat gebogen, terwijl hij nu de vingers aan het uiteinde van de arm die hij om haar heen geslagen had, zachtjes liet spelen over het bollende oppervlak van haar borst. Toen zij even het gelaat van hem afwendde, zag ik in een flits, dat het geen vreemde was, maar Esmeralda, - het werkmeisje van de rancho.

Nu kon ik mijn nieuwsgierigheid niet langer bedwingen en steunde mij overeind op mijn ellebogen, om te kunnen onderscheiden wie de benijdenswaardige man toch kon wezen, die met het tedere meesterschap van een onbetwistbaar bezitter zo rustig en in verinnigd, maar onverstaanbaar gesprek naast haar voortliep. Zij waren echter al voorbij, en ik had moeten opstaan en mij naar de weg moeten begeven om hen na te kijken, teneinde te weten of ik hem kende. De suikerriet-haag was te dicht geweest, en alles weerhield mij om door een bruuske beweging hun idylle ook maar één seconde te verstoren.

Ik liet mij terugvallen en voelde hun stappen wegebben in een eenzaamheid die nog wijder en dieper werd dan tevoren, - tot het ondraaglijke toe.

Ze waren het pad ingeslagen naar het huttendorp, en daar de lust mij vergaan was, hier nog langer te blijven, begon ik dezelfde weg terug te lopen die ik gekomen was, zodat ik hen onmogelijk kon ontmoeten, als wilde ik mijzelf straffen voor mijn nieuwsgierigheid, of uit vrees om een tweede maal iets te zien, dat mij bij alle lieflijkheid een pijn gedaan had, die ik mijzelf niet wilde bekennen. Onder het gaan mijmerde ik nog altijd na over de vage, maar diep-opgewoelde onrust die vrouwen in ons leven brengen; alsof ze staan te rukken aan de diepste wortels van ons instinct.

Dichtbij het suikerfabriek je kwam ik mrs. Harris tegen, die ook al een wandeling gemaakt had in de verlokkende

Zondagnamiddag. Want nu pas bedacht ik, dat het een rustdag was en dat daarom de stilte nog dieper geschenen had dan anders. De meeste Indio's waren naar San Pedro de Ixtla ter kerke gegaan en kwamen eerst tegen donker terug. Het was of de geluiden hen daarheen gevolgd waren, en alleen een grote leegte rondom de rancho lieten. ‘Het is hier veel te stil,’ zei mrs. Harris, toen zij zich opzettelijk door mij had laten inhalen. ‘Vind je niet, dat de vredigheid van dit buiten op de duur beklemmend wordt?’

De manier waarop zij met haar Amerikaans accent - het dialect van Ashfork, bedacht ik honend - ‘dit buiten’ zei, drukte een zekere verachting uit, die mij prikkelde. ‘Dit is geen buiten,’ antwoordde ik, ‘het is een *binnen*, een kern van de wereld. En daarom kan het er niet stil genoeg zijn. Maar misschien is dit alleen goed voor mannen.’ Ik zei dit nadrukkelijk, want ik had lust haar op mijn beurt te prikkelen, temeer omdat zij in zekere zin gelijk had, en de stilte ook bij mij pijnlijke gedachten aan de nutteloosheid en de leegte van mijn leven gewekt had. Maar zij ging er anders op in dan ik gewenst had en vroeg: ‘Ben je het paar niet tegengekomen, dat deze traditie van de rancho breekt en blijkbaar aan het ene mysterie van de liefde de voorkeur geeft?’

‘Neen,’ loog ik. ‘Welk paar?’

‘Een van de meisjes die in de keuken werken, ofschoon niet de aardigste van de twee. Hoe heten ze ook weer?’

‘Esmeralda en Luz.’

‘Ja juist. De langste, dat is toch Esmeralda, niet?’

Ik knikte en kon mij niet weerhouden te vragen: ‘En de man, wie was dat?’

Mrs. Harris trok een geheimzinnig gezicht. ‘Weet je dat dan niet? Een vriend van je... die knappe jonge peón, die ruiter waar je altijd mee optrekt.’

‘Toch niet Candelario?’

‘Ja-ja, Candelario, die is het.’

‘Zo, dat verwondert me niets,’ smaalde ik, heimelijk verbaasd dat ik hem daarstraks niet herkend had en nog heimelijker wrevelig, omdat ik mijzelf moest toegeven, dat die twee inderdaad een uitgelezen paar vormden.

De volgende dag, toen ik met Candelario achter een troep kalveren reed, die gemerkt moesten worden, begon ik hem te plagen: ‘Als de kalveren gebrand worden, is dat een soort van doop, niet?’

Hij lachte luidop met zijn heldere, jongensachtige lach, en sprak met een stem, die zo heel anders klonk dan die welke ik in het suikerrietveld had gehoord, - veel vaster en metaliger: ‘Ja, en wij zijn de pastoors, als God-zelf, die ook zal dopen met het vuur, zeggen ze.’

‘Als ze namen krijgen, moeten we de mooiste Esmeralda noemen,’ ging ik voort

Ik geloof dat hij mij onder het rijden snel even aankeek, maar ik wist het niet heel zeker, zo snel moet het geweest zijn, indien het al werkelijk gebeurde. Hij gaf geen antwoord, maar toen de kalveren in het met palen omheinde stuk aangekomen waren, dat de *corral* genoemd werd, en wij afstapten, vroeg hij alleen, kwasi-onverschillig: ‘Welke vindt u de mooiste?’

Er was iets in de toon van zijn vraag, dat mij ontroerde, zodat ik mild-gestemd antwoordde: ‘Dat mag jij zelf uitmaken. Wat jij doet is mij ook goed. Wij zijn immers vrienden.’

‘Ja-ja,’ haastte hij zich te zeggen. ‘Wij zijn vrienden, het is zoals je zegt.’

Ik klopte hem op zijn schouder en pleitte: ‘Je moet nooit boos worden om grappen die ik maak, Candelario. Want als het jòù goed gaat, zal ik er mij altijd om verheugen.’ Nu keek hij met zijn grote, donkere ogen recht in de mijne en sprak zonder verder een spier te vertrekken: ‘Zo denk ik ook. Dat is dus afgesproken.’ Daarna tikte hij een van de kalveren, een zwart-en-wit gevlekte op de goedige kop en stelde vast: ‘Dit is de mooiste.’

Een kwartier later werden ze een voor een met het sissende ijzer door Olegario gebrandmerkt, soms onder grote hilariteit der aanwezigen, om de rare capriolen die ze maakten, wanneer ze de hitte van het gloeiend metaal op hun nog zacht-glanzende huid voelden.

In de drukte die dit bedrijf met zich meebracht, verliep de dag, en ik was doodmoe toen ik des avonds in bed kroop;

dat was stellig ook met de meesten op de rancho, don Salustiano en den Argentijn incluis, het geval Ik had al mijn eerste sluimer achter de rug, toen ik gewekt werd door iemand, die de kamer was binnengeslopen, de deur weer achter zich gesloten had en bij mijn bed was komen staan, zonder dat ik door het minste gerucht was gestoord. Een lichte aanraking, of eerder nog de vreemde, warme adem, bracht mij uit de helle veeverzameling van mijn droom in de werkelijkheid van de schemerdonkere kamer terug.

Ik wreef mijn ogen uit, die niet konden geloven wat ze zagen, en half kreunend van verbazing, als sprak ik tegen een geest, zei ik zachtjes: ‘Ben jij het werkelijk, Esmeralda?’

‘Ja, señor.’

Zij stond naast mijn bed, de lange armen slap langs het lijf hangende, waar omheen zij een zwarte doek geslagen had, en een weinig voorover gebogen. Ze keek mij niet aan, maar vóór zich, op het beddelaken.

‘Wat is er?’ vroeg ik gealarmeerd. ‘Wat kom je doen?’ Ze gaf geen antwoord en haar zwijgen werd honderd antwoorden tegelijk. Want ik had nooit veel met haar gesproken, hoogstens gekeken als ik meende dat zij het toch niet bemerkte, en de paar keer dat ik met haar te doen kreeg, had ze mij schuchter genoeg toegeschenen. Wat kwam ze dan nu hier op mijn kamer zoeken in het holst van de nacht? Een Mexicaan zou, geloof ik, geen ogenblik getwijfeld hebben; maar ik was een vreemdeling en wist dat ze Candelario's bruid was, en nog diezelfde dag hadden wij elkander onze vriendschap betuigd. Neen, het moest iets anders wezen.

‘Kan ik iets voor je doen?’ vroeg ik.

Het donkere meisje boog het hoofd. Ik zag slechts haar grote, hulpeloze handen.

‘Zeg het maar gerust,’ ging ik voort, ‘want ik weet niet of ik het zo gemakkelijk raden kan. Maar ga zitten.’ En ik drong haar zachtjes neer op de rand van het bed, daar ik niet wilde opstaan, omdat het haar misschien zou intimideren.

Gewillig liet ze zich zakken, ik nam haar hand om haar vertrouwen te geven, en terwijl ik mijn afgunst op Candelario wegslikte, zei ik: ‘Je kunt me gerust vertrouwen... ik ben een vriend van Candelario.’

‘Daarom juist,’ kwam het bedeesd van haar lippen, maar haar hand - de best gevormde hand die een keukenmeid ooit had, geloof ik - rustte warm in de mijne. Haar blote voeten had ze over elkaar gekruist.

‘Weet hij dan, dat je hier bent?’ vroeg ik enigszins onthutst.

Ze knikte. ‘Hij heeft me gezonden.’

‘Welnu?’

Haar grote, dierlijk-zachte ogen keken mij aan; ik voelde aan mijn wangen de warmte en de lichte geurigheid die haar vol opgebloeid lichaam uitstroomde; haar hand deelde de lichte siddering aan mij mede, die een man buiten zichzelf kan brengen.

En terwijl zij mij zo aankeek en ik al de schemerende lieflijkheden van haar lippen aflas en het licht bewegen van haar borst zo vlak bij mij wist, verklaarde zij schuchter nog: ‘Zijn vriend heeft geen vrouw, zegt hij... En misschien heeft hij er een nodig... Daarom ben ik gekomen.’

Nu pas begreep ik. Candelario had een begrip van vriendschap, dat bewonderenswaardig van absolutisme was, en dat mij volkomen ontwapende, zo volkomen als een man het maar kon zijn. Ik lachte Esmeralda toe; vermoedelijk met iets van een kind, want ik voelde mij opeens verlicht en bevrijd, uitgestroomd in een goedheid, die niet wilde onderdoen voor de zijne. Met zachte klopjes begon ik de hand van het meisje te strelen.

‘Je moet niet denken,’ zei ik verontschuldigend, ‘dat...’ Maar ik hield op, want alle verklaringen leken mij nutteloos. Waarom haar nog te willen uitleggen, dat ik haar niet versmaadde en dat ze mij lang reeds aanlokkelijk genoeg was, maar dat ik... dat ik... Wat eigenlijk? Conventies? Vooroordelen? In elke andere omstandigheid zou ik gejuicht hebben, en in liefdeszaken is het dwaasheid diefstal te erkennen, mij scheen het altijd mon-

sterachtig toe. Laat staan nu Candelario het zelf wist en gewild had; niets was van mij uitgegaan en het meisje was vrijwillig gekomen. Maar toch... dat was het misschien juist. Nooit had ik mij nog zo broederlijk, zo volkomen argeloos en ontwapend tegenover een vrouw gevoeld. Misschien was het wel hetzelfde waardoor don Salustiano en de Argentijn ook zo leefden, was dit méér dan de kuisheid die zo vaak werd geprezen en bij nader onderzoek nooit iets anders bleek dan onmacht of lamlendigheid, - was dit toch werkelijk een zoete, lieflijke kracht, die je met rijkdom en warmte vulde en die niets had van afstand-doen of resignatie, maar juist een vorm van volledi ger omvangen was.

'Je bent een mooie vrouw,' zei ik een beetje simpel. 'Candelario heeft werkelijk een uitstekende smaak. Je moet wel erg veel van hem houden, dat je alles doet wat hij van je vraagt. Maar daarom juist...'

'Ik moet nog veel leren,' zei ze zachtjes.

'Wat kan ik je leren, dat je niet reeds weet?' vroeg ik, terwijl ik bedacht, dat al wat ik haar zeggen kon, slechts haar onschuld bederven zou.

Neen, ik kwam er werkelijk niet uit. Hoe deze eenvoudige, zuivere ziel iets uit te leggen, wat ik zelf maar half begreep? Hulpeloos keek ik haar aan en bleef de gewillige hand maar liefkozen. Gelukkig, daar kreeg ik een ingeving. 'Luister eens, lieve Esmeralda,' zei ik, en het klonk als sprak de ridder van mijn stoutste jongensdromen tegen het ongerepte prinsesje, dat ik nog nimmer was tegengekomen, 'als ik eenmaal iets van je aannam, iets met je begon, zou ik je nooit meer met rust kunnen laten, en dat zou op de duur toch moeilijk zijn, nietwaar? Je kunt toch niet elke nacht bij me komen... dat zou je zelf ook niet willen, en Candelario nog veel minder, denk ik. Daarom...' Ik herinnerde mij iets wat de Argentijn mij over zijn veeteelt verteld had, en ging wat minder theoretisch voort: 'Je moet weten, dat ik net zo ben als de koeien; wanneer die eenmaal *hierba loca* geproefd hebben, het kruid dat ze zo lekker dronken maakt, dan willen ze niets anders meer, en dan worden ze tenslotte

ziek en sterven. Daarom wil ik maar liever geen vrouw.' Haar grote, kinderlijke ogen keken mij aan en zij scheen mij te geloven.

'Ja señor,' zei ze stilletjes en heel natuurlijk; ik kon noch dankbaarheid, noch verwijt in haar stem bespeuren.

'Gaan jullie gauw trouwen?' vroeg ik om van het pijnlijke onderwerp af te stappen.

'Zodra don Salustiano het goedvindt,' klonk het gretig. Er was geen twijfel aan haar verliefdheid op Candelario. 'Heeft iemand al met hem gesproken?'

'Neen, señor.'

'Dan wordt het tijd dat hij het weet.'

'De patroon weet *alles*' sprak Esmeralda met overtuiging. 'Hij zal het zeggen, als hij vindt dat het tijd is.' 'En tot zolang?' plaagde ik met een vriendschappelijk knipoogje.

Het meisje begon geheimzinnig te lachen. Ze streek haar rok glad, en alsof ik haar herinnerd had aan het bestaan van haar geliefde, zei ze: 'Dan moest ik maar gaan.'

Ik was nooit een heilige, en ook toen ontsnapte mij een kleine zucht bij het antwoord: 'Ja, dan moet je maar gaan, mijn lieve Esmeralda. Ga met God en wanneer jullie trouwen, krijg je van mij een prachtig huwelijksgeschenk, want ik ben immers de vriend des huizes. Wat zou je 't liefste willen?'

Zonder zich te bedenken, uitte ze de wens: 'Een maagd. Een schilderij van de heilige Maagd met het kind.'

'In een gouden lijst!' voegde ik eraan toe. 'Die krijg je van mij. Zodra don Salustiano gesproken heeft.'

Ze straalde over heel haar gezicht, terwijl ze opstond. 'Ik loop hard,' zei ze. 'Misschien wacht Candelario toch nog...'

'Vergeet dan niet, hem mijn groeten te doen,' riep ik haar na, toen ze werkelijk onhoorbaar de deur open deed en in de blauwe nachtschemer van de galerij verdween.

Wij hadden gesproken als kinderen, en nu ze weg was, kon ik wel snikken, niet van spijt, maar van ontroering. Toch sliep ik snel weer in, en ik ontwaakte als een beter, gezonder mens.

Beneden, op de binnenplaats, trof ik mevrouw Harris, vroeger dan anders.

'Goede morgen, heb je goed geslapen?' vroeg ze met ietwat ongewone nadruk.

Ik antwoordde, dat mijn slaap zelden zo goed geweest was als in de afgelopen nacht. 'Als van een onschuldige zuigeling,' voegde ik er met een weinig zelfspot aan toe.

'Is dat heus waar?' vroeg mrs. Harris, terwijl ze mij doordringend aankeek.

Ik knikte.

'O jij!' sprak ze half verwijtend, half spottend, en hief haar wijsvinger bestraffend naar mij op. 'Jij met je mannen-moraal! Je bent een kleine huichelaar.' Ze zei het met vriendelijke stem, maar een tikje boosaardigheid klonk er toch in door.

'Ik ben mij van niets kwaads bewust,' kon ik in alle oprechtheid verklaren.

Toen trok ze mij aan mijn mouw naar het rustigste plekje onder de arkaden, en zei: 'Durf je het nog te ontkennen? Ik had het benauwd gisternacht en kon niet slapen. Even was ik op het balkon om wat frisse lucht te ademen, toen zag ik dat meisje uit je kamer sluipen. Ik weet zeker dat het die Esmeralda was.'

'Wees niet al te zeker,' was alles wat ik kon zeggen. Maar de oude dame schudde het hoofd en verklaarde: 'Ik kan best de zon in het water zien schijnen, hoor. Alleen moesten die vrouwen niet zo dubbelhartig zijn. Ik weet, dat het de vrouwen zijn, die de mannen bederven. Ik heb het *altijd* al gezegd.'

'Soms zijn het juist de vrouwen die ons beter maken. Maar niet allemaal,' vulde ik cynisch aan.

'Als Marjorie hier was, zou je, geloof ik, heel gevaarlijk voor haar zijn,' meende mrs. Harris bij wijze van verzachting van haar verwijten. En ik moest wel tot de repliek vervallen: 'Een verstandige moeder houdt daarom haar dochter weg van zulke uitgehongerde mannen als wij hier zijn.'

Ze bemerkte eindelijk dat ik haar bespotte en ging weg onder het mompelen van: 'Kom-kom, zo heb ik het niet

bedoeld. Ik begrijp de jeugd heel best... zo oud ben ik zelf ook niet.'

Ze leek op een dame die boos uit de kerk wegloopt, omdat ze bemerkt, dat haar dienstmeisje als Madonna op het altaar geplaatst is. En wat mij betreft, had men Esmeralda gerust die eer mogen bewijzen; ik zou zelf de eerste geweest zijn om te knielen en haar bloemen te offeren. Zo voelde ik mij die morgen.

Toch vond ik het raadzaam, voordat er misschien gepraat kwam, don Salustiano alles te vertellen. Ik wachtte dus tot hij terug was van zijn dagelijkse ochtendinspectie en zocht hem nog vóór het middagmaal in zijn werkkamer op.

Met een glimlach op zijn gul-gesloten gezicht hoorde hij mijn verhaal aan. Iets zachts kwam in zijn ogen, dat ik tevoren nog nooit bemerkt had.

'Ik had je moeten waarschuwen,' zei hij, toen ik klaar was met mijn kort verslag. 'We vergeten hier telkens, dat je nog niet alle zeden en gewoonten van dit land kent. Want dit geval is minder ongewoon dan je wel denkt. Wanneer de Indio's hier gaan trouwen, en Candelario is hoe dan ook een echte Indio, om van het meisje maar te zwijgen, gebeurt het heel veel, dat de priesters weigeren het huwelijk in te zegenen, wanneer de vrouw niet allerlei gebeden kent. Die moet ze dan leren, omdat ze anders te dom heet voor het huwelijk; en daarom gaan ze dan een of twee weken werken en inwonen bij den pastoor, die zich zo gemakkelijker van zijn herderlijke plicht kwijt. Het is een oud gebruik, van heidense oorsprong natuurlijk, en een overblijfsel van de vroegere inwijdingsriten. Op veel plaatsen is het gelukkig al afgeschaft, maar in de meer afgelegen Indio-dorpen stellen de mannen er zelfs hoge prijs op. Waar er geen geestelijke in de buurt is, zoals op sommige verre rancho's, neemt de patroon rechtens die zaak op meer wereldse manier over, of als hij er niet voor voelt, een van zijn zoons.'

Hij bleef mij glimlachend aankijken, zodat ik voor de keus stond: 'Dan zien ze mij zeker voor een soort pastoor aan, tenzij voor uw zoon... waar ik toch niet jong genoeg voor ben...'

‘Je moet het als een hele eer beschouwen,’ zei don Salustiano, ‘en als een bewijs van groot vertrouwen, omdat ze menen dat het meisje nog heel wat van je kan leren... Wat, gezien je houding, misschien niet bezijden de waarheid is.’

Ik kon niet uitmaken hoeveel lichte ironie er gemengd was in dit laatste gezegde; maar don Salustiano was er de man niet naar om zijn mening achter subtiele intonaties te verbergen.

‘De moeilijkheid,’ meende ik, ‘lijkt me, wat ik nu tegen Candelario moet zeggen.’

Don Salustiano dacht even na.

‘Dat is inderdaad een moeilijkheid. Als je eens helemaal niets zei... Of neen, dat gaat eigenlijk ook niet... Het is een probleem... Zie je, dat in dit land de eenvoudigste weg altijd de beste is?’

‘U bedoelt, als ik toch...’

‘Ik bedoel alleen, dat wij zogenaamde beschaafden voor zeldzame moeilijkheden komen te staan. Eens, ik was nog iets jonger dan jij, bezocht ik een afgelegen Indianendorp in het Zuiden, waar een van mijn vroegere peones vandaan kwam en nog familie had. Ik woonde er een paar weken tussen de mensen, als enige vreemdeling, en raakte er bevriend met iedereen. Tenslotte moest ik weg, en toen dat bekend werd, kwamen op de avond vóór mijn vertrek een paar van de aanzienlijkste mannen naar mij toe, met het verzoek uit naam van allen, of ik wilde blijven. Ik zei, dat ik mijn werk had, dat mij terugriep. Maar zij wilden er niets van weten, en beloofden, dat zij een veld voor mij beplanten zouden en dat ik niets behoefde te doen, als ik niet wilde. Zij beloofden mij nog veel meer: een grote hut voor mij te zullen bouwen, mij hun mooiste meisjes tot vrouw te zullen geven, en wat al niet meer. Want zij hielden werkelijk veel van mij en waren bedroefd dat ik hen zou verlaten. Toen ze zagen, dat niets baatte, sloop een van de mannen weg en kwam enkele ogenblikken later terug met zijn halfnaakte dochter, een meisje van ongeveer zeventien jaar, een van de allerliefste Indio-meisjes die ik ooit heb gezien, en waarmee ik misschien iets vaker

dan met de andere gepraat had. Vriend, zei hij tegen mij, wanneer je nu toch vastbesloten bent weg te gaan. laat ons dan tenminste iets van jezelf als herinnering achter, want met een zwaar hart zien we je vertrekken. Laat het een even voortreffelijk mens zijn als jij, die onze kinderen en kindskinderen tot voorbeeld strekken mag. Ik voor mij zal het me tot een grote eer rekenen, als mijn dochter de moeder van dit kind mag zijn. Hier is ze... behoud haar deze nacht en zo lang als je het nodig oordeelt.

De andere mannen knikten hun instemming en zeiden: Ook wij hebben dochters die gaarne bereid zijn!

Het is misschien het ontroerendste en moeilijkste ogenblik van mijn leven geweest. Want het meisje was mooi en de manier waarop ze mij daar voor dat open kampvuur aankeek, was zo goedig - ik weet er geen andere term voor - van zo'n schuldeloos en eerlijk verwachten, dat ik...'

Don Salustiano slikte en zweeg met zachtjes hoofdschudden.

'Zwichtte,' vulde ik aan.

Maar de patroon weerde mijn vermoeden af met een handgebaar, en antwoordde: 'Ik was zelf niet onschuldig genoeg, om het te kunnen aanvaarden. En verbeeld je, dat later een kind van mij daar zou rondspringen, en ik hier...'

'Ik heb nooit geweten, dat die mensen je zo diep ontroeren konden,' zei ik. 'Tot nu toe vond ik ze alleen maar wonderlijk.'

Don Salustiano bleef een poos nadenkend voor zich uit staren.

'Zal ik je eens wat zeggen?' begon hij opeens weer. 'Maar ik zeg het ongaarne, want hier in Mexico klinkt het niet erg geloofwaardig. Maar ik ben nog nooit van mijn leven in staat geweest iets met een Indiaanse te beginnen. Zo ontroeren deze wezens mij; soms omdat ze net donkere, weerloze dieren zijn, soms... omdat ze iets van verschrikte engelen weg hebben. Ondervindingen zoals de mijne in dat dorp, maken je verder ongeschikt voor het huwelijk, mijn waarde.'

'Ik kan het mij voorstellen,' moest ik bekennen.

Don Salustiano keek uit het raam over heel dat wijde land

dat zijn bezit was. Hij was uiterlijk zo geheel en al zonder gevoeligheid, - een echte ranchero. Maar het hart dat hij bezat, was nog wijder en opener dan dit land.

Toen hij zich weer omkeerde, stelde hij vast: ‘Met de Indio's omgaan *is* niet gemakkelijk.’

‘Ik weet tenminste nog steeds niet, wat ik mijn vriend Candelario moet zeggen.’

Mijn gastheer begon te lachen.

‘Het zal wel goed gaan tussen die twee. Ik laat ze de volgende week trouwen; dat gaat hier in een handomdraai en zonder veel festiviteit. Ik zal het schilderij uit Tampico voor je laten komen, dat geef je dan en Candelario zal daardoor begrijpen, dat je zowel hem als zijn vrouw op prijs stelt.’

Dit bleek een geniale oplossing, want zodra de bonte plaat in zijn gouden rand er was, trouwden Candelario en Esmeralda. De patroon schreef hun namen in een boek en er werd pulque onder de Indio's verdeeld, terwijl wij er een glas brandende tequila op dronken, dat was alles. Eenvoudig verliet het paar daarna de binnenplaats. Het bouwen van de hut die zij samen in het dorp der peones betrokken, had korter geduurd dan het antwoord op mijn spoedbestelling.

Mijn hand zat als in een lasso gekneld, toen Candelario mij plechtig, en toch met nog iets van zijn jongensachtige verlegenheid, op de bruiloft bedankte voor het geschenk, dat naar zijn zeggen, van hun woninkje ‘een seigneuriaal huis’ maakte.

Mrs. Harris begreep er niets van, dat onze vriendschap ongeschokt bleek, en niemand hielp haar uit de droom; misschien omdat het leven op de rancho zelf soms meer op een droom leek, dan op welke werkelijkheid ook.

Kruiden

Kort achtereen waren de beide honderdjarigen gestorven. Eerst de vrouw, die haar ziekte in het regenseizoen niet meer te boven gekomen was; toen de man, slechts een paar dagen later, zonder kennelijke oorzaak, en zonder dat iemand erbij tegenwoordig geweest was. Men vond hem verstijfd in de hoek van zijn hut zitten, gehurkt, met het hoofd tussen de knieën gebogen. Zo had men hem ook begraven op het kerkhofje, dat achter de hoge ceiba-boom lag, waaronder ik de magische stem van de vrouw gehoord had, en waar nooit iemand kwam, wijl in deze boom de geesten van de vertrokkenen vertoefden, vermoedelijk alsof het een soort van vogeltjes waren, die daar heel boven, tussen de vele kale twijgjes hun bedrijvig leven voerden.

Op de rancho had ik er niet veel van gemerkt, want nauwelijks was iemand gestorven, of hij werd meteen begraven; de aanwezigheid van zo'n weerloos-geworden wezen scheen een pijnlijke aangelegenheid die men niet langer dan een paar uur kon verdragen. En in zekere zin behoorde het tot het systeem van orde en netheid dat hier heerste, overbodig geworden dingen snel op te ruimen, zonder veel plichtplegingen. Van een geboorte werd immers ook geen drukte gemaakt. Het leven kwam en ging; geprezen werd het leven, en verder niets nieuws.

Al deze min of meer wijsgerig omklede bizonderheden vernam ik van den Ingeniero, die zich vermoedelijk toch wel een beetje verbaasde, dat alle toverkunsten de honderdjarigen tenslotte zo weinig hadden gebaat, toen hun uur eenmaal geslagen was; blijkbaar voelde hij zich opgelucht, dat ze zo stilletjes, zonder wondertekens waren heengegaan, precies zoals de eersten de besten. Tenminste hij eindigde met de smalende opmerking: ‘Ja señor, tegen de dood is geen kruid gewassen; ze hebben er zovelen genezen, maar zichzelf konden zij toch niet helpen, al zijn ze ouder geworden dan de meesten van ons mogen hopen. Maar de dood overwinnen, dat kunnen alleen God en zijn heiligen, zowaar als ik een christen ben!’

Het leek of met de honderdjarigen de grootste attractie voor hem van de rancho verdwenen was, want hij werd stiller en kreeg iets verdrietigs in zijn ooghoeken, de lange snor begon een ietsje af te hangen aan de uiteinden, en hij verwaarloosde zelfs het Fordje, dat in zijn garage van gegolfd ijzer veel minder blonk dan een tijd geleden.

Overigens scheen hij de enige, die hier om doden treurde. Bij alle anderen was het juist omgekeerd, dat zag ik wel het duidelijkst aan het vrolijke gezicht, waarmee de Argentijn op de morgen van Allerzielen tegen mij zei: 'Ga je mee feestvieren? Want vandaag wordt hier toch niet gewerkt.'

Mijn dom-verbaasd gezicht vermaakte hem, en terwijl hij mij meetroonde om onze paarden te gaan halen, aangezien hij nooit liep, vertelde hij lachend: 'Aan geen feest in Mexico ben ik zo gehecht geraakt. Ik sla het nooit over, want het is niet alleen grappig, maar het heeft een wijze betekenis; men maakt zich vrolijk om de dood en met de doden. We behoeven niet eens naar San Pedro de Ixtla, waar het vandaag een bende is; in de nederzetting van onze eigen peones zal het al amusant genoeg zijn.'

Het huttendorp was echter uitgestorven toen wij er aankwamen. Bijna iedereen was weg, en het enige opvallende wat ik zag, waren veel bloemen, vooral grote gele, die op de dorpels van sommige woningen lagen, alsof ze daar voor een bruiloftsstoet of processie waren neergestrooid. Vooral bij het huisje van de honderdjarigen, dat nu al door een andere familie bewoond werd, lagen er heel veel. De Argentijn hield stil en stapte af. 'We gaan eens binnen kijken,' zei hij. 'Begrijp je al waarom zo'n menigte bloemen hier ligt? Je raadt het nooit... Het is om de doden die hier gewoond hebben, vriendelijk uit te nodigen nog eens een bezoek te brengen aan hun familie en kennissen, om zich ervan te overtuigen dat het hun goed gaat en dat men ze niet vergeten heeft.'

Hij stiet het deurtje van de hut, dat op een kier stond, open en wat ik nu zag, leek meer op een kapel, dan op de woonruimte waarin een arm gezin huisde. Want op een kleine verhoging, waarover een witte doek gespreid lag,

stonden een paar kaarsen te branden, die hun zacht-gouïg schijnsel lieten zweven door het schemerige vertrek, waarin geen vensters het daglicht binnenlieten. En sterker nog dan dit schijnsel sloeg ons de harsachtige wierookgeur van *copal*, die somtijds tegen de muggen gebrand werd, met een zoetelijke intensiteit tegemoet. Dit en het kaarsenschijnsel gaf het kerkachtige aan de simpele naakte wanden. Want wat verder op de verhoging stond - een schaal met maiskoeken, wat vruchten, een kan met pulque en een paar koperen munten - leek eerder op het stilleven van een zorgvuldig opgediende, maar daarna vergeten maaltijd. De bankjes voor de gasten wachtten nog in een hoek. 'Zie je wel,' zei de Argentijn, die op de dorpel was blijven staan, 'dit is wat ze het dodenbrood noemen. Wanneer de doden soms het huis bezoeken, dan vinden ze hun tafeltjes gedekt en kunnen ze zich te goed doen.'

'En waar zijn de bewoners intussen?' vroeg ik.

De Argentijn stapte weer naar buiten. 'Ga maar mee,' zei hij, 'dan merk je het wel. Ze nemen zolang de plaats van de doden in, op het kerkhof, en voelen zich daar heel best thuis.'

Wij reden nog langs de pas-gebouwde hut van Candelario en Esmeralda, maar ofschoon ik inhield om ze te kunnen begroeten, zoals mijn gewoonte was, kwam op mijn herhaald geroep toch niemand te voorschijn.

'Je behoeft niet te geloven, dat er ook maar één levende ziel is achtergebleven, tenzij een zieke of een stervende,' riep de Argentijn mij toe, terwijl ik hem weer inhaalde. 'Daar heb je ze al!' En hij wees in de richting van de ceiba-boom, waar een hele verzameling van mannen, vrouwen en kinderen beneden achter de dikke stam te zien was. Het leek wel of ze daar kampeerden met veel vrolijk geroezemoes. Al de bloemen die ze hadden kunnen bemachtigen, hadden ze om lange, dunne twijgen gebonden, waarvan ze bogen maakten, die bij wijze van priëeltjes over de graven bevestigd waren, en waarvoor ze hun sarapes hadden uitgespreid, terwijl ze zich tegoed deden uit korven met levensmiddelen en de mannen grote slokken uit hun pulque-kruiken gulpten. Kinderen dartelden rond tussen

de keffende honden, die soms aan de graven snuffelden, en dan, als in blij herkennen, kwispelstaartend wegsprongen. Er heerste een feestelijke, gezellige stemming, allen lieten zich hun picnic uitstekend smaken en nodigden ons met een vriendelijke glimlach uit, om mee te doen op het graf van hun familieleden, ‘op de gezondheid van de doden en de levenden,’ zoals de Argentijn zei, toen hij kwansuis een scheut pulque van een der peones aannam. Op een paar van de nieuwste graven - de tweeling-heuveltjes van de honderdjarigen en het ronde terpje van een kind - had men van riet en latten een soort huisjes gebouwd, die versierd waren met gekleurd papier en bloemen, en waaraan wat kleine geschenken bengelden; dat wat elk van de doden bij zijn aanwezigheid stellig op prijs gesteld zou hebben: klein aardewerk en sigaretten voor de volwassenen, een rieten paardje en wat vruchten voor het kind. De liefdevolle zorg waarmee het was ingericht en de rustige hilariteit der aanwezigen, die niet de geringste tekenen van droefheid of zelfs van bevangenheid toonden, had iets roerends in de bleke, hoge dag.

Het was duidelijk waarom de Argentijn zoveel prijs stelde op dit zonderlinge feest; het paste zo goed in heel zijn gemoedelijke en toch geresigneerde levensbeschouwing, want het was een allereenvoudigste demonstratie van het ‘alles achterlaten om alles weder te vinden,’ dat motto en geheim van zijn leven tegelijk scheen te zijn.

Hier op dit lustige kerkhofje had zijn gezicht iets stralends, dat zelfs bij zijn meest uitgelaten renpartijen te paard er aan ontbrak; hier alleen zag men hem rondlopen met die ietwat wijdbeense tred, die den eeuwigen ruiter verraadt en mischien ook wel den eeuwigen vrijgezel, maar die zo goed bij zijn lange, magere gestalte paste. Waren de verhoudingen hier niet doorgaans zo zakelijk, men zou hem een don Quichote hebben kunnen noemen, zoals de patroon, die zich vandaag niet liet zien, zou hebben kunnen doorgaan voor een zeer superieuren Sancho Panza. Ofschoon de vergelijking toch ook weer niet helemaal opging, want ook don Salustiano had ondanks zijn gedrongen gestalte iets van het karakter van den dolenden

ridder van La Mancha, terwijl de Argentijn in zijn droge, directe opmerkingen vaak wat vertoonde van Sancho's onsterfelijke nuchterheid.

Iets daarvan hadden ook de verzamelde, bij al hun vreugde toch geenszins luidruchtige Indio's; de dood bleek niet de geringste indruk op hen te maken. Terwijl de Argentijn zich bij zijn vertrouwdste peones ophield, zocht ik Candelario en Esmeralda op, die het zich niet ver van daar gemoedelijk ingericht hadden op een uitgespreide wollen sarape, en naast elkander tussen hun eetgerei zaten, met de schijnbare onverschilligheid die, onmerkbaar haast voor buitenstaanders, toch een vorm van verstandhouding schijnt te zijn onder nog op elkaar verliefde echtelieden. Ze verraden hun ware gevoelens slechts door een wimperbeweging of een zeer terloops woord; zo zeker zijn ze van elkander, met een overtuiging waarvoor zij zich tegelijkertijd wellicht schamen.

'Zodat we hier zijn,' zei Candelario op zijn gewone manier om een gesprek te beginnen, alsof hij rustigweg een vroeger afgebroken mededeling voortzette.

'Door een mooie dag gezegend,' antwoordde ik, neerhurkend op de plaats die hij voor mij gladstreek. Esmeralda speelde met een der grote, gele bloemen, die een speciale attractie voor de doden bleken te hebben, vermoedelijk omdat ze toevallig tegen deze tijd het talrijkst bloeiden.

'Ja, er is geen zon en geen regen.'

Dit was het soort beknopte conversatie waarmee de vriendschap met Candelario gevoed werd. Maar het was meer dan voldoende. Wij boden elkaar sigaretten aan en volgden de wegzwevende rookslierten boven de grafheuvels, die merendeels al begroeid waren, sedert vorige jaren. Namen en opschriften onbraken, en juist deze anonimiteit gaf ze het verzoenende, het gemoedelijk-natuurlijke.

'Wij zien Esmeralda niet meer in het woonhuis,' zei ik. Want sinds hun huwelijk was ze vervangen door een ander meisje, uit Las Fuentes, een der dorpen verderop.

'Ze zegt dat ze geen tijd heeft,' beweerde Candelario, onbewogen schertsend.

‘Maak je het haar *zo* druk?’

De man en de vrouw lachten beiden stilletjes voor zich uit, en een beetje schuchter als altijd meesmuilde Esmeralda: ‘Hij is zo'n kwaaie.’ Waarop Candelario haar een steentje, dat hij naast zich had opgeraapt, in de schoot gooide en een slok pulque nam. Met de rug van zijn hand veegde hij het slijmerige vocht van zijn jonge gretige mond af. Dat was alles. Maar ze schenen gelukkig, en ook ik was het een paar seconden lang zeer bewust.

Dan volgde weer onafwendbaar het moment waarop ieder in zijn eigen wereld bevangen raakt en, zij het ook slechts in gedachten, alleen zijns weegs gaat; dat ik bij alle intimiteit mijzelf toch voorgoed een vreemdeling voelde, - hier evenzeer als elders. Ik kwam weer overeind, een handgebaar, een glimlach voor Esmeralda, een welgemeend: ‘Tot morgen dan...’ van Candelario.

Inderdaad, ik wandelde over een kerkhof...

Nog wat verder, waar hoofdzakelijk vrouwen waren, bevonden zich ook Luz, het andere meisje van de rancho, en de nieuwelinge, die Maclovia heette en er lang niet zo goed uitzag, omdat ze iets bots en wilds had, maar altijd presentabel genoeg, ondanks haar iets te lange armen en de brede jukbeenderen, met spleetvormige, wat scheefstaande ogen daarboven. Luz had zich in een mooie, bonte jurk gestoken, maar droeg een afschuwelijke hardgroene doek van kunstzij om de welgevulde hals, - vermoedelijk een geschenk van een der vroegere bezoekers, want het ding herinnerde aan goedkope steedsheid. Wat van buitenaf kwam, vertoonde zich hier in verdubbelde lelijkheid. Doch haar kersronde, zwarte ogen maakten veel goed.

Ze glimlachte mij vertrouwelijk toe, een gunst waarin ik mij pas sedert het gebeurde met Esmeralda, waarvan ze stellig niet onkundig was gebleven, mocht verheugen. Waarschijnlijk dankte ik dit minder aan mijn ongevaarlijkheid bij nacht, dan aan mijn gunstige invloed bij don Salustiano overdag...

Teobaldo, onze hinkende gek, was op zijn hurken bezig Maclovia een beetje te plagen. Toen hij mij zag, riep hij: ‘Padroncito, gelooft ù, dat de *muertitos*, de klein beetje

doden, zich over onze nieuwelinge verwonderen?' Een vraag die Maclovia verlegen het hoofd deed afwenden.

De Argentijn, die zich weer bij mij had gevoegd, spotte - meer voor zichzelf - terug: 'Hier liggen alleen de *muy muertos*, - de heel erg doden.'

'En wij, de levenden!' jubelde Teobaldo. Hij wierp van louter pret daarover een sinaasappel de lucht in, en ving hem weer op met een liefkozend gebaar.

Toen hij uitgespeeld was, hield hij bruusk op, klopte met de vlakke hand op het begroeide grafheuveltje naast hem, alsof hij de schouder van den dode daaronder nog kon voelen, en verklaarde juichend: 'Wat een leventje daar beneden, nietwaar? Lui liggen, niets uitvoeren, en toch volop te eten en te drinken krijgen vandaag!'

Met slecht geveinsde verontwaardiging draaide Luz hem haar rug toe, terwijl ze hem niet al te ernstig verweet: 'Foei, je moest je schamen. De doden zijn bij God.' Hetgeen Teobaldo niet stoorde te vragen: 'Is het waar, don Antonio, dat ze daar heel de dag moeten zingen? Wat een dorst, wat een dorst...'

En zijn ogen zochten in het rond naar een onbeheerde pulque-kruik; maar die had een der peones al grinnikend naar zich toe getrokken.

Ildefonso zat er ook, wat verveeld met een stokje in de grond te peuteren; zijn doden waren elders. En in zijn buurt scharrelde de huisjongen Felipe, die noten kraakte met zijn grote, sterke tanden. Letterlijk iedereen was er, en hield een kermis zonder bezoek van buiten en zonder uitbundigheid.

Toen wij er eindelijk genoeg van hadden, want tijd en tempo van de Indio's bleken nauwer dan de onze met de eeuwigheid verwant, haalden wij onze paarden van onder de ceiba-boom vandaan, en sloegen de richting in van San Pedro de Ixtla, niet om daarheen te gaan, maar om met een kleine omweg naar de rancho terug te keren. In werkelijkheid, omdat de Argentijn ongaarne zijn dagelijkse inspectietocht naliet, vooral op een dag als deze, die, juist omdat iedereen weg was, gemakkelijk een ongeluksdag kon worden.

Ik was in de laatste tijd weinig meer in San Pedro gekomen en had den schoolmeester wat verwaarloosd; waarom wist ik zelf niet, maar meer en meer hield de rancho mij gevangen, verloor ik alle besef van het bestaan van de rest van de wereld, laat staan dat ik nog behoefte gevoelde om iets anders te zien dan het leven en sterven, groeien en verbloeien dat zich hier afspeelde met een vanzelfsprekende regelmaat, die toch niets benauwends had. Mijn ziel sluimerde in, terwijl mijn lichaam actief bleef; wat kon ik beter wensen?

Het was Efraín Carranza, de man van de hoed, die mij de dag daarop weer naar den Schoolmeester liet gaan, want op onze omweg kwamen wij hem tegen, terwijl hij moederziel alleen, met zijn dikke stok in de hand en nog dezelfde gerafelde strohoed op, over de stoffige weg liep, en ons al van ver met de knuppel een groet toezwaaide.

‘Ik ben weggegaan,’ vertelde hij, toen wij bij hem waren. ‘Ik hou niet van dat spektakel op de Dodendag, waarvoor de karkassen alleen nog maar dieper in de grond zouden willen wegkruipen, gesteld dat ze nog een greintje besef hebben, hetgeen me twijfelachtig lijkt. Maar als ik bedenk dat mij in mijn laatste kleine rancho Wormlust hetzelfde zou kunnen overkomen, kan mijn hart mij nu al in mijn lijf omdraaien. Het wordt tijd dat ze van de Indio's redelijke wezens maken, want de meesten zijn er nog lang niet aan toe.’

De Argentijn trok een lang gezicht en grinnikte.

‘U spreekt net als de Schoolmeester, señor Carranza,’ zei ik. ‘Het enige verschil tussen jullie is...’

‘Dat hij doodziek is, en ik, door de genade Gods kerngezond, en dat Sint Cecilia mij behoede,’ onderbrak mij snel de ex-muzikant. Hij vertelde dat de Schoolmeester door een gevaarlijke buikloop was aangetast, die hem aan de rand van het graf gebracht had.

‘Buikloop is de grootste pest,’ orakelde de Argentijn, en het bedenkelijke gezicht van beide mannen verontrustte mij zeer. Ze waren nu een en al ernst.

‘Hoe komt men in deze streken in 's hemelsnaam aan een dokter?’ vroeg ik.

‘In Villa Ceo zit er een... die viert vandaag zijn patroonheilige,’ smaalde Efraín Carranza. ‘Geen dokter heeft nog ooit een echte buikloop genezen. Afgekookte bast en kruiden,’ - hij noemde een paar namen - ‘en als dat niet helpt...’ Met een plotselinge wending naar den Argentijn ging hij voort: ‘Heeft u weleens den bewaarengel van een dokter gezien, don Antonio?... Ik ook niet, maar wel hun afbeelding... met een zeis in de ene hand en een zandloper in de andere...’ Daarop weer naar mij, die de duidelijkste lezing van node had: ‘Neen mijnheer, dan geef ik nog de voorkeur aan een *curandero*, een medicijnman van de Indianen, want voor die heidenen slaan alle engelen, zelfs die met zeis en zandloper, op de vlucht!’

‘Ze zullen den Schoolmeester wel niet aan zijn lot overlaten, want tenslotte wordt hij meer gerespecteerd dan hij zelf wel weet,’ zei de Argentijn bij het weggaan, en met volledige instemming van den enigszins gehavenden Efraín.

Niettemin ging ik met alles wat ik nog aan bruikbaars in de huisapotheek van de rancho vond - veel was het overigens niet, want hier baatten geen kininepillen - al vroeg de volgende morgen naar den braven pionier van het intellect, wiens leven nu door amoeben of God-weet-wat belaagd werd.

In het dorp zag ik een paar van zijn kleine leerlingen rondlopen; ze groetten al anders dan de Indio's hier, met het lichten van hun hoed, zoals ze dat op school geleerd hadden, en keken mij met grote ogen na, alsof ze wel wisten waar ik heen ging, en onraad vermoedden. Ze hadden ondanks hun blote voeten iets van misdienaartjes, met hun witte kleren onder de kleine sarapes, waardoorheen zij hun hoofd gestoken hadden; en hun gebaren waren even ceremonieus en aangeleerd.

Ik vond den Schoolmeester geheel alleen in zijn hut op het veldbed liggen, waarop ik mijn eerste nacht in deze streek had doorgebracht. Hij was tot een skelet vermagerd, met wild-uitgegroeide, onverzorgde baard; een paar lange haarlokken kleefden hem jammerlijk over het voorhoofd. Zijn zwakke stem klonk hol, en hij lag daar zo ge-

laten, dat het mij toescheen dat hij zich al met de dood verzoend had. Met een lichte beweging van zijn bleke vingertoppen weerde hij de medicijnen af, die ik uit mijn schoudertas te voorschijn haalde.

‘Zoveel medicamenten al,’ fluisterde hij. ‘Het moet zijn tijd hebben.’

‘Maar er moet toch iets gedaan worden,’ zei ik wanhopig, want nooit had ik een krachtigen man in korte tijd zo vervallen gezien.

‘Als er geen bloed meer is... houdt het vanzelf op.’

Hij liet in het midden of hij de buikloop, dan wel zijn kostbaar leven bedoelde.

‘Ga zitten,’ trachtte hij nog zo vriendelijk mogelijk te zeggen. ‘En maak uzelf koffie... er moet nog wat zijn.’ Hij gedroeg zich stoïcijns, met een gelatenheid die niet veel goeds voorspelde.

‘Wie verzorgt u?’ vroeg ik. Maar hij behoefde niet te antwoorden, want juist op dat ogenblik ging de deur van zijn hut voorzichtig open en kwam er een niet zo heel jonge vrouw binnen, op de voet gevolgd door een Indio van ongeveer vijftig jaar, reeds tamelijk gerimpeld, en zelfs voor hier bijna armoedig gekleed, met een bundeltje aan zijn arm. Toen zij mij bij het hoofdeinde van de brits zagen, wilden zij weer weggaan, maar de Schoolmeester kreunde: ‘Ben jij het, Agapito?’ en de vrouw antwoordde: ‘Hij is het, señor maestro.’ Waarop zij beiden naar voren kwamen.

‘Hier lig ik, Agapito,’ zei de Schoolmeester flauwtjes, toen de Indio naast het bed stond, zijn hoed had afgezet, die hij zorgvuldig op de grond naast zijn bestofte voeten liet neervallen. ‘Je ziet, hoe ik er aan toe ben...’

‘Naar het schijnt, heel slecht,’ antwoordde de Indio, met een zijdelingse, wantrouwige blik op mij. De vrouw hield zich op de achtergrond en begon met wat keukengerei te scharrelen.

Al vielen zijn oogleden telkens dicht, de Schoolmeester scheen het wantrouwen van zijn bezoeker bemerkt te hebben, want toen deze niets meer zei, maar verlegen met het bundeltje tussen zijn samengevouwen handen bleef staan,

kreunde hij: ‘Je kunt je gang gaan... dit is mijn vriend... mijn compadre... hij zal je niet in de weg staan...’

Ik begreep niet goed wat er moest gebeuren, maar met het gevoel dat ik hier misschien te veel was, begon ik aanstalten te maken om weg te gaan, werd echter weerhouden door den zieke, die zijn dorre hand op mijn arm legde en vroeg ‘Blijf, don Alberto... dit is de beste medicijnman uit de bergen... Als hij niet slaagt... dan weet ge meteen, op wiens begrafenis gij morgen kunt komen.’

Van uitputting zonk zijn gezicht zijwaarts terug op het platgelegen kussen, en zijn arm viel slap langs de mijne. Onbewogen had Agapito het grote compliment van den stervende aangehoord, dien hij maar onderzoekend bleef aanstaren, terwijl zijn vingers de bundel begonnen los te knopen.

Ik was opgestaan en aan het hoofdeind van de brits gaan staan, om beter te kunnen zien wat de wonderdokter ging uitrichten. Toen hij de bundel had opengemaakt, zette hij deze neer op het dek dat over de schrale ledematen van den Schoolmeester lag, en haalde daaruit een kalebas, een kleine knobbelige cactusplant, reeds half uitgedroogd, zoals ik nog nooit gezien had, een bosje witte en rode veren, en tenslotte een kruis van twee bamboestokken, waaraan in het midden een ruit hing van zwarte en gele wol geweven: in elkaar gevlochten diagonalen, zoals sommige matten er uit zien. Dit kruis, met wat hij later ‘het oog van God’ noemde, zette Agapito aan het voeteinde van de brits vast, zodat de Schoolmeester het in ieder geval moest zien, telkens wanneer hij de ogen opsloeg. Daarna wendde de Indio zich om naar de vrouw, en vroeg haar iets in het Huastekisch.

De vrouw, moeder van een der leerlingen van het schooltje, kwam naderbij met een aarden schotel waarop gloeiende stukjes houtskool lagen, die zij zojuist had aangeblazen, en die de Indio nu besprenkelde met schilfertjes hars en kleine zaden, welke hij tussen zijn vingertoppen uit de kalebas haalde. Vervolgens gaf hij haar een teken om zich te verwijderen, en schoorvoetend, maar zonder omkijken, verliet zij het huisje.

Nu begon Agapito neuriënd voor zich uit te mummelen, met de ernst en ingekeerdheid welke slechts iemand heeft, die zich geheel alleen weet. Hij scheen mijn aanwezigheid niet meer te bemerken en was van het ogenblik af, dat hij de geurig doordringende rook uit de schaal opsnoof, volkomen verzonken in zijn geheimzinnig bedrijf. Onwillekeurig bleef ook ik doodstil en geboeid, en op het bed was nauwelijks meer de ademhaling van den zieke merkbaar. Een dunne, lichtblauwe harsrook begon de ruimte te vullen, en tegelijk daarmee een zacht en eentonig, maar zeer rhythmisch-gecadenseerd geneurie met veel keelgeluiden, uit het verstrakte rimpelgezicht van Agapito, die nu de schotel boven het gehele lichaam van den Schoolmeester langzaam op en neer bewoog, de school met rook een paar seconden lang voor zijn neus hield, en daarna weer over de hele lengte van het bed liet uitzweven, zonder het onverstaanbare, maar fascinerend-wiegende gezang ook maar een ogenblik te onderbreken.

Het gaf mij zelf een gevoel alsof iemand bezig was mij in slaap te zingen, en ik moest vechten tegen de lichte beneveling die aan mijn hoofd iets sponsachtigs meedeelde, terwijl ik mij toch niet wilde bewegen, om de dodelijke ernst van deze plechtigheid niet te storen.

Het vertrek was nu vol donkerblauwe schemer, waarin alleen uit de spleten van de buitenwand de lichtdegens melkachtig door braken; en toen Agapito, steeds maar zingend, de schotel naast zich op de grond neerzette - aan de andere kant lag nog zijn hoed - leek het als speelden zijn handen met fijne, dunne rooksluiers, die muskus- en specerij-achtige geuren uit hun plooien verspreidden, en waarmee hij zichzelf en alles hier tot onherkenbaar wordens toe omwikkelde. Het was als stond ik op een vreemde, zonderlinge plaats, waar ik nog nooit te voren geweest was, en woonde ik een spiegelgevecht van schaduwrafels en lichtstralen bij.

Nu keerde Agapito zich naar een van de dunne lichtkegels, die door een kier van de hut zilverig-gepoeierd binnen gespoten kwam, - hief zijn handen op, en met de handpalmen er naar uitgestrekt, liet hij zijn gezang luider

worden, tot een dringend smeken, wel op de steeds dezelfde melodie, maar met snellere, heftigere woorden. Dan bracht hij zijn handen tezamen, alsof hij het licht in de kom van zijn handvlakken schepte, het voorzichtig voor zich uit dragend meenam en over den zieke uitgoot, die in een toestand van bewusteloosheid geraakt scheen, - zozeer was zijn gehele gezicht weggevlucht, onder de donkere baard en haren vandaan.

Als hij nu gestorven is, dacht ik, mijn God, welk een vertoning, - en ik die niet bij machte ben ook maar het geringste te doen... Een mens verbloedt aan buikloop, in Europa fabriceert men prachtige praeparaten, en voordat ik hierheen kwam, had men mij nog yatreen en rivanol aanbevolen, nieuwe chemische stoffen met ingewikkelde formules, maar onfeilbaar van werking, naar men zei, - terwijl dit... Maar dat waren hier slechts namen, want ik had vergeten zulke dingen mee te nemen, en nu stierf een waardevol man als slachtoffer van de onmogelijke hygiënische toestanden van dit land... terwijl elders voor een luttel bedrag...

Ik kon mijn onvruchtbare gedachtengang niet voortzetten, want Agapito had zich nu boven het hoofd van den Schoolmeester gebogen, en beblies hem met lange ademstoten, zodat al de haartjes van zijn baard trilden en de lokken een weinig opzij wuifden. Doch de Schoolmeester bleef onbeweeglijk liggen, en bemerkte niets meer van het zonderlinge gedoe van den Indio.

Daarna richtte deze zich weer overeind, wrong zijn handen alsof hij ze waste, strekte zijn vingers krakend uit en hield ze uitgespreid naar één voor één al de vier windstreken en vervolgens naar de grond. Toen hurkte hij voor het bed neer, tussen zijn hoed en de nog een weinig rokende schotel, waarvoor hij ook de bolle cactusplant neerzette en zijn kalebas met zaden, waarvan hij nu een flinke handvol voor zich uitspreidde in kleine hoopjes van vier. Peinzend bleef hij daarvoor zitten, als in droom verloren.

Er heerste thans een volslagen stilte en het duurde erg lang. Maar ik was vastbesloten niet weg te gaan, voordat de hele vertoning afgelopen was, teneinde geen spelbreker

te zijn en ook omdat ik, meer nog dan ik mijzelf wilde bekennen, opgesloten zat in een beklemming die mij belette de plaats te verlaten waar ik stond. De wollen ruit op het kruis begon mij inderdaad aan te staren als een groot en onbewogen oog.

Het moet wel een uur of nog langer geduurd hebben. De Indio leek ingesluimerd. Zelf moet ik ook een weinig ingedut zijn in deze berookte stilte, want ik had tenminste niet bemerkt, dat de man alweer was opgestaan, en werd het mij pas bewust, toen hij opnieuw voor het bed stond, waarvan hij het dek had opgeslagen, en met zijn mond op de buik van den Schoolmeester lag, terwijl hij een gorgelend geluid maakte, en zachtjes hoestte. Opeens richtte hij zich op, sloeg om zich heen in de lucht, alsof hij met onzichtbare, maar duidelijk te voelen demonen vocht, greep naar de bos veren, waarmee hij heftig om zich heen, en vooral boven den patiënt wuifde, terwijl hij nu met afschrikwekkende stentorstem riep: ‘Kijk naar het oog van God! Kijk naar het oog van God!’

Het rauwe van deze kreet verbrak de betovering; niet alleen bij mij, die onwillekeurig huiverde bij de ongeveinsde ontzetting waarmee het werd uitgestoten, maar ook bij den Schoolmeester, die de ogen opensloeg en een lange, diepe zucht slaakte.

Agapito zag hem aan, onverwachts gekalmeerd, en sprak met alledaagse rust: ‘'t Is al voorbij.’

‘Inderdaad?’ De Schoolmeester glimlachte flauwtjes.

De buitendeur stond half open; ze was vanzelf opengewaaid, vermoedde ik, en het schelle daglicht verlichtte trots en zakelijk alle uithoeken van het kleine vertrek. Buiten zag men de warme middaglucht dansen boven de stralende grond.

In zijn gebroken Spaans, nu en dan met Huastekische woorden vermengd, zei Agapito: ‘Het was een *esquintle*, señor maestro. Maar met de gratie Gods en van de grote Voorvader-moeder en van den Heer der Bergen en van mijnheer San Lázaro is hij verjaagd.’

‘Ik heb geslapen,’ steunde de Schoolmeester zwakjes.

‘Anders had u hem vast moeten zien... Door de deur is

hij weggevlogen, de verschrikkelijkste van alle esquintles.'

De Schoolmeester schudde zachtjes met het hoofd. Gelukkig, zijn ziekte had het gezonde intellect nog niet verslagen. Maar het gezicht van Agapito hield nog enkele ogenblikken de uitdrukking van afgrijzen vast.

'Heeft u hem niet gezien, señor?' vroeg de Indio met de diepste ernst en overtuiging, Het was de eerste maal dat hij mijn aanwezigheid scheen te tellen en het woord tot mij richtte.

'Neen,' antwoordde ik. 'Misschien keek ik juist de andere kant op.' Want ik wilde hem niet krenken. Maar hij zorgde zelf voor een aannemelijker verklaring.

'Dan zijt ge tweemaal gedoopt. Wie tweemaal gedoopt is, ziet ze niet. Maar hij was er.'

De Schoolmeester maakte een lichte handbeweging, vroeg echter niets meer. Agapito zocht zijn spullen bij elkaar, bond zijn bundeltje weer dicht en sprak: 'Ik ga, mei uw verlof, señor maestro. Er zijn nog veel zieken in de buurt, nog veel zieken. De volgende week, als gij reeds hersteld zult zijn, kom ik terug. Ik wil niets, geen beloning. De volgende week, als gij hersteld zult zijn, zullen wij praten.' En hij vertrok, door den Schoolmeester nagestaard, die zwak glimlachte bij het vooruitzicht dat hij dan al gezond zou zijn.

Hij was te uitgeput om zich tegenover mij te verontschuldigen, en lichtte slechts heel kort in: 'Dat is een *curandero*... ze kennen vele middelen... hoewel...'

Weer zuchtte hij.

Nauwelijks was de Indio goed en wel weg, of de vrouw kwam terug. Ze had een schotel pap bij zich, een dunne vloeibaar-witte brei, die stellig niet kon schaden, en waarmee ze moederlijk-voorzichtig den Schoolmeester begon te voeren. Dat was tenminste een echte verzorging, die mij de moed gaf heen te gaan, nadat ik beloofd had zo spoedig mogelijk terug te komen.

Toen ik den Schoolmeester een paar dagen later weer opzocht, zat hij half-overeind in zijn bed, en voelde zich al veel beter. Het verbaasde mij, hoewel ik het toch ook heimelijk had verwacht, want don Salustiano had mij ge-

waarschuwe!: ‘De curandero's hebben soms geneesmethodes die effectief genoeg zijn, al wordt het ware verborgen achter een hele boel hokus-pokus. Maar als ik toch op sterven lag, zou ik er ook niets tegen hebben, dat een medicijnman uit de bergen gehaald werd. Schaden kan het in geen geval. En mij bewijst het, dat die Schoolmeester minder dom is, dan je van een stadsmens zou ver wachten.’ Voor de onbetwistbare autoriteit van mijn gastheer moest ik wel zwichten, en zelfs nadat hij mij had uitgelegd, wat de esquintle eigenlijk was - een grote, donkere vlinder met het lijf en de kop van een dikke lelijke zuigeling, die in het lichaam van de mensen kruipt als een pop in zijn cocon, en ze dan uitteert tot ze sterven - kon ik toch nog verwachten, dat de magische behandeling waarvan ik getuige was geweest, den Schoolmeester misschien een weinig gebaat had.

Vrees om te ervaren dat hij niettemin erger geworden of gestorven was, weerhield mij eerst een paar dagen lang om naar San Pedro te gaan. Ik van mijn kant kon hem immers volstrekt niet helpen. Maar toen ik tenslotte ging, was ik niettemin verbaasd te zien, dat hij al zo goed was opgeknapt.

‘Kom binnen, kom binnen,’ riep hij mij toe, toen hij mij op de dorpel ontdekte. ‘Vandaag zal ik u niet lastig vallen met zo'n afgodendienaar. Neem plaats...’

Ik kon hem slechts gelukwensen en verklaren, dat ik de vertoning hoogst interessant had gevonden en niet gaarne gemist zou hebben, al betreurde ik ook, dat hij daarvan het slachtoffer had moeten zijn.

Nu pas verontschuldigde hij zich: ‘Een kat in doodsnood springt zelfs te paard, geachte vriend. Begrijpen doe ik het niet, maar ik voel mij al heel veel beter, zoals u kunt zien. Het bloeden heeft opgehouden, het voedsel loopt niet meer weg... Ik ben niet gestorven,’ ging hij voort, met de verlegen trots van een herstellende.

‘Alleen een deel van uw denksysteem, uw wereldbeschouwing,’ waagde ik te spotten.

De Schoolmeester streek over zijn baard, die alweer een weinig gefatsoeneerd was.

‘Het is de vraag van de kip en het ei. van het zaadje en de boom,’ filosofeerde hij mild. ‘Wat is oorzaak en wat gevolg? Agapito heeft ook kruiden gegeven aan de vrouw die mij verzorgt; kruiden uit de bergen. Dan heeft hij rook gemaakt... men snuift toch ook vlugzout, en chloroform.’ ‘Zo kunnen wij doorgaan,’ zei ik. ‘Het wollen Oog van God als hypnotisch middel, de gedroogde cactusknobbel als allergische prikkel, het zingen... Homerus vertelt al, dat het bloed van krijgers met muziek gestelpt werd... Eerlijk gezegd, houd ik niet van geleerde verklaringen, want het zijn geen verklaringen, maar alleen omzettingen van de ene moeilijkheid in de andere. Het is te dwaas; als Agapito uit zijn kalebas rivanol-tabletten gehaald had of yatreen-druppels uit zijn cactus had geperst, zou iedereen tevreden geweest zijn.’

‘De moeilijkheid met de Indio's is, dat ze het ware niet van het valse weten te onderscheiden,’ meende de Schoolmeester. ‘Ze hebben natuurlijk een oer-wetenschap, proefondervindelijk en...’

Ik onderbrak hem: ‘Laat ons blij zijn, wat het ook is. Ik bewonder Agapito, die geen universiteiten nodig gehad heeft om u zo snel te genezen.’

Maar de Schoolmeester schudde het hoofd en zei, half lachend, half spijtig: ‘Ze beginnen u te bederven, hier. Dat is de invloed van dit land, dat een blanke sneller tot Indio dan een Indio tot blanke maakt.’

Hij rekte zich uit alsof hij nieuwe kracht verzamelde en stelde vast: ‘Het rijk der cultuur lijdt geweld.’

Nog geen week later stond hij weer in zijn schooltje, vermagerd, maar dezelfde brandende apostel van het abc en de boeken als voorheen. Zijn geloof was onverwoestbaar, en wie weet zal het eens de bergen van Mexico verzetten! En het land helpen vervlakken...

Op de rancho teruggekeerd, werd ik door een tweede verrassing opgewacht. Ruzie en spektakel op de binnenplaats was iets zeldzaams, want don Salustiano hield niet van kabaal in zijn naaste omgeving, en de Indio's waren allesbehalve luidruchtig van aard. Maar als zoiets eenmaal begon, dan waren ze ook niet meer te houden, en ontstond

al spoedig moord en doodslag, daar het van sommige scheldwoorden nu eenmaal vaststond, dat ze alleen met bloed uitgewist konden worden. En er werd niet zo zuinig gescholden bij mijn aankomst. Het was vooral de hinkende Teobaldo, die buiten zichzelve was en al zijn goedmoedige humor verloren had; maar ook Olegario en Pepe, de huisjongen Felipe, die boos en met belopen ogen van zich af praatte, en zelfs de anders zo rustige Ildefonso die zo nu en dan een vinnig, hard woord ertussen smeet, waar ze in een hoek onder de arkaden bij elkaar stonden, de drie vaquero's nog met de hoeden op, Teobaldo met het hemd scheefgetrokken, alsof hij al in handgemeen was geweest, evenals Felipe, die een bloedige, maar verder onbetekenende schram over het gezicht had.

Natuurlijk kon ik er niet tussen komen om te ervaren wat er aan de hand was; en ook uit de keuken drong zoveel opgewonden vrouwengekwebbel, dat ik het raadzamer vond voorlopig maar naar boven te verdwijnen. Tot mijn nog grotere verbazing liep don Salustiano daar over de open galerij te ijsberen, ook al van zijn gewone kalmte beroofd, zonder er aan te denken het rumoer beneden tot bedaren te brengen, wat hem anders slechts één enkel woord gekost zou hebben.

Mijn vragende blik liet hem stilstaan. ‘De hel is los,’ zei hij. ‘Maar nog even geduld. Zo aanstonds komt de Argentijn met nieuws.’

Ik waagde het niet verder te vragen en bleef wachten bij de balustrade, terwijl het gekijf en geruzie van de mannen beneden voortging, waar don Salustiano, die nu met gekruiste armen naast mij stond, niet de minste acht op scheen te slaan.

Enkele minuten later kondigden hoefslagen de verschijning van den Argentijn aan, en het rumoer beneden luwde een weinig. ‘De *rurales* waren al weg,’ zei hij, toen hij bestoft en bezweet boven kwam. ‘Ik heb als een razende gereden, tot het paard haast niet meer kon.’

Don Salustiano knikte. ‘'t Is aan je te merken. En 't is misschien beter dat je ze niet gevonden hebt. Ik zie ze liever niet op mijn erf, want ze brengen nooit iets goeds en

nemen altijd wat mee. Als je ze werkelijk nodig hebt, zijn ze toch nergens te vinden. We moeten het zelf opknappen.'

'Mij best,' meende de Argentijn. Hij droogde zich af en klopte hier en daar een beetje stof van zich af, - op zijn manier onder alle omstandigheden nog in vorm. 'Meteen maar?'

'Hoe eerder zulke dingen achter de rug zijn, hoe beter,' zei don Salustiano. 'De onschuldigen hebben er maar hinder van.'

De beide mannen maakten zich op, om weer naar beneden te gaan, en daar de patroon mij wenkte mee te komen, volgde ik hem naar de binnenplaats, waar het gekijf weer lustig aan de gang was.

Don Salustiano liep voorop, de Argentijn was een paar stappen achtergebleven, aan mijn zijde. Rustig en beheerst liep de baas tot naar het witstenen vierkant dat het wiskundige middelpunt van het binnenplein vormde. Daar bleef hij staan en riep luid, maar zonder te schreeuwen: 'Dat allen hier komen! Ook de vrouwen!'

Het rumoer was nu verstomd, alsof ze al hun krakeel hadden weggeslikt en slechts op dit teken hadden gewacht. Ze stapten nader, de mannen van onder de arkaden in het volle daglicht, een viertal vrouwen uit de keuken, haastig nog de handen aan hun rokken afdrogend, en nog enkele peones uit de woonbarakken en de stallen daarachter, die de reuk van paarden met zich mee brachten.

Spoedig waren het wel een twintigtal peones die daar in eerbiedige afwachting stonden. Maar sommige waren kennelijk opgewonden en de vrouwen toonden zich zenuwachtig. Zonder verdere inleiding begon don Salustiano, nadat hij met een enkele blik zijn manschappen gemonsterd had:

'We zijn hier op een hacienda' (hij scheen nu met opzet het kleinerende woord 'rancho' te vermijden, dat hij anders zo gaarne gebruikte), 'op een fatsoenlijke hacienda, waar in de loop van veel jaren zelden of nooit gestolen is. Vee een enkele keer, vruchten of gereedschap ook

wel eens, maar bij-elkaar veel minder dan op andere plaatsen, dat weet ik. Daarom leeft iedereen hier ook met meer vrijheid, en kan gaan en staan waar hij wil. Andere hacendero's vinden dat verkeerd van mij, maar ik regeer de Rancho der Tien Mysteries zoals *ik* dat wil, en ik geloof niet dat iemand over mij te klagen heeft.'

Hij zweeg even en liet zijn blikken rondgaan. De meeste mannen keken hem recht en rustig aan, met een soort van verstandhouding, die tevredenheid uitdrukte. Anderen, zoals de vrouwen, staarden verlegen vóór zich op de grond.

'Welnu,' ging hij plotseling voort, 'er wòrdt in de laatste tijd op de rancho gestolen. En wel op een heel bizondere manier, - niet buiten op het veld, waar vreemdelingen of voortvluchtige Yaqui's kunnen komen, maar hier uit het woonhuis en de gebouwen van de plaats, waar alleen eigen volk toegang heeft, en waar allen eikaars verantwoordelijkheid dragen. Daarom heb ik ook allen laten komen, zonder iemand te beschuldigen. Want nu is de maat vol! Er zijn de laatste weken verschillende dingen verdwenen en vanochtend heb ik de kleine geldkist uit mijn kantoor gemist. Daarmee is het genoeg. Degene die het gedaan heeft, kan naar voren stappen en het bekennen.'

Even abrupt als hij begonnen was, hield don Salustiano op en bleef wachten met de handen in zijn zeemleren jasje. Niemand bewoog. Ook niet toen hij met even achterover geheven hoofd - hij was tenslotte vrij kort - een voor een de aanwezigen weer recht in de ogen keek. De stilte werd benauwend.

'Zodat niemand bekent?' stelde hij tenslotte vast. 'Dan moet het recht zijn loop hebben. Ik heb eerst de rurales willen laten komen, om den dief meteen mee te nemen, want ik wéét wie het is. Maar dat kan nog een of twee dagen duren, en ik wil niet, dat de onschuldigen er zo lang onder lijden, want van alle verdenking en gepraat komt maar ruzie, en we hebben hier onze tijd en onze vrede wel voor wat anders nodig. Het is dus beter dat wij zelf recht doen, en wel meteen, want ieder is hier mee verantwoordelijk voor al de eigendommen van de hacienda,

zoals ik al gezegd heb. Wie heeft er een voorstel te doen?' Weer zwegen allen; alleen in de achterste rij was er een zacht gemompel dat aanstonds weer wegstierf. Juist wilde don Salustiano voortgaan met praten, toen de manke Teobaldo naar voren waggelde, zijn hand uitstak en hakkelde: 'Padroncito... ik... ik weet het!'

Aller verbaasde blikken waren op hem gericht, en onwillekeurig vroeg ik fluisterend den Argentijn naast mij: '*Hij* heeft het toch niet gedaan?' Want ik wist welk een vertrouwen er in hem gesteld werd, en dat hij wel een schelm, maar daarom juist de populairste kerel van de rancho was. Met licht neen-schudden stelde de Argentijn mij gerust. 'Wat weet je?' vroeg don Salustiano streng, maar zonder barsheid. 'Wie de dief is?'

.'Neen padroncito... en zelfs al wist ik het, ik zou het niet kunnen zeggen, want hoe zal men het bewijzen?'

Dat klonk maar al te waar, doch ontlokte toch aan sommigen een vage glimlach, die echter meteen verdween, toen don Salustiano voortging:

'Wat is er dan? Je kunt gerust je mening zeggen.'

'Ik weet hoe wij den dief kunnen vinden, dat hij zelf bekent,' zei Teobaldo slim, met zijn opgeheven hand zijn woorden begeleidend. 'Als hij zelf bekent, is er geen bewijs meer nodig, want dat is het bewijs.'

'Juist,' zuchtte don Salustiano gelaten.

'Er is een man in het huttendorp gekomen, die een *piulero* is,' verklaarde Teobaldo triomfant. En het gemompel van goedkeuring bij de aanwezige Indio's kwam bewijzen, dat hij een meesterlijke troef had uitgespeeld.

Een vlekje licht scheen over het gezicht van den patroon te glijden, alleen merkbaar voor wie dicht bij hem stond en hem intiem genoeg kende, om te weten dat ook hij verlegen kon worden. Hij dacht een seconde na. Toen beval hij: 'Goed, - laat hem meteen komen. Neem het paard van Olegario.'

'Ja, padroncito.'

Teobaldo was al weg; zijn snelheid vertolkte zijn geestdrift, en hoe slecht ter been hij ook was, met een enkele sprong zat hij al op het paard dat bij de arkaden in de

lilagrijze schaduw vastgebonden stond, en stoof weg door de toegangspoort, in volle vaart. Al had hij het onbekende wezen dat piulero genoemd werd, uit de hel moeten wegslepen, hij zou het gedaan hebben.

Wij stonden nog in lijdzame afwachting met kleine groepjes zacht te praten, toen Teobaldo alweer terug was met de mededeling: ‘Hij is al onderweg, padroncito. Ik heb hem een peso van mijzelf beloofd, als hij meteen kwam.’ ‘Dat lijkt op omkoperij, dat mocht je niet,’ sprak don Salustiano streng, maar met een kwalijk verholen vermaak, dat gedempt werd door de heilige overtuiging waarmee ons factotum verklaarde: *‘Piule* kent geen geld, in waarheid! Piule is de stem van God zelf.’

‘Welke ingrediënten zijn nog nodig?’ vroeg de Argentijn hardop en met autoriteit. Een der vrouwen kwam al uit de keuken aanzetten met een grote kruik pulque, die zij tegen haar borst aangedrukt hield. Enkele ogenblikken later kwam een peón ook met een grote maalsteen en een knuppelvormige wrijver van grijze lava gesjouwd. Ook een bankje werd neergezet en een paar sarapes daarnaast uitgespreid, op aanwijzing van Teobaldo, die geheel vanzelfsprekend de regie op zich genomen scheen te hebben, klaarblijkelijk omdat hij een Indio was van een streek, waar piulero's alledaagser verschijningen waren dan hier. Ik was stellig niet minder gespannen dan de minste peón, toen de langverwachte Indio in de poort kwam opdagen, want niemand had mij verdere uitleg gegeven en ik kon op geen stukken na vermoeden, wat er gebeuren ging bij het komende godsoordeel. Het was een kerel die veel weg had van Agapito, den medicijnman van den Schoolmeester, en deze gelijkenis alleen al was geschikt genoeg om mij toch wel enig vertrouwen in te boezemen in zijn kunsten. Ook al had hij iets wilds in zijn ogen.

Teobaldo wenkte den verder onopvallenden Indio naderbij en verwees hem naar don Salustiano. Deze zei hem, dat hij zijn gang kon gaan. Hij moest den dief van een geldkist, een groot zakmes, verschillende muntstukken, een zadeldek en nog een reeks van andere voorwerpen tot een spoedige en duidelijke bekentenis brengen.

De piulero knikte en haalde uit het binnenste van zijn hemd een leren zakje tevoorschijn, dat blijkbaar het enige tovergereedschap was, dat hij bij zich had, en waarmee hij een paar maal schudde, zodat het een zacht ritselend geluid gaf, terwijl hij *'Piule, piule'* zei, hetgeen al de aanwezigen in angstige afwachting deed verstommen.

Daarna ging hij met ontbloot hoofd op het bankje zitten, strooide uit het zakje een hoeveelheid zwarte korrels - ze hadden iets van steenharde linzen weg - op de maalsteen, en begon ze fijn te wrijven met de roller. De verpulverde zaden veegde hij met de hand op een hoopje, nam toen de grote kom die al was klaargezet, en bereidde daarin zorgvuldig roerend een drankje van het zwarte goedje en de pulque, die hij met kleine scheutjes onder voorzichtig roeren en het prevelen van onverstaanbare dingen erbij goot. Hij bleek ook een bekertje bij zich te hebben, - een wijnglas waarvan de voet was afgebroken, en dat hij aanpakte als was het een kostbaar kleinood.

Pas toen hij gereed was, keek hij op, en liet zijn blikken langs de omstaanders dwalen, die een eerbiedige afstand bewaarden in de halve cirkel waarin zij zich vóór hem hadden opgesteld. Een eindje achter hem stonden alleen don Salustiano, de Argentijn en ik.

'Wie biedt zich aan?' vroeg de man, toen het onderzoek met zijn ogen was afgelopen.

'Allen,' antwoordde een stem. Maar de vrouwen hielden zich achteraf en Luz protesteerde zachtjes: 'Neen... neen...'

Snel wees de man een paar personen, alleen mannen, aan. 'Jij... en jij... en jij... en jij. Dat is genoeg.'

Teobaldo was er niet bij; wel Felipe en Ildefonso, met nog twee peones uit de stallen. Met zekere blik had de piulero al de vaquero's en drijvers uitgeschakeld, die meestentijds buiten op het veld bij het vee waren. Maar Teobaldo was duidelijk teleurgesteld.

'Ik ook,' fleemde hij. 'Want ik heb het gewild.'

De piulero aarzelde, - misschien wel beïnvloed door de peso die Teobaldo hem beloofd had; don Salustiano echter, die zijn huisknecht beter begreep, riep: 'Goed, jij

ook!’ En de tovenaar vond het allang in orde, dat Teobaldo zich bij de vier voegde.

Een voor een reikte hij de mannen die naar voren gekomen waren, het kapotte wijnglas, dat hij telkens vulde met het troebele vocht uit de kom. Heldhaftig dronken zij het met één teug op, en zetten zich toen met gekruiste benen op de uitgespreide sarapes neer, tegenover den piulero. Teobaldo smakte nog wat na met zijn tong en begon te knipogen tegen zichzelf. Hij scheen er verzot op, en later vernam ik, dat piule door veel Indio's met graagte gedronken wordt, niet alleen als spraakwater, maar vooral omdat het hun bij iets grotere hoeveelheid een heerlijke roes vol prettige dromen bezorgt.

De piulero echter gaf slechts mondjesmaat, maar blijkbaar juist genoeg om een snelle doezel teweeg te brengen; want de twee die het eerst gedronken hadden, zaten nu al te knikkebollen en wilden zich languit op de sarapes uitstrekken, wat hun belet werd door een vinnig uitgesproken bevel van den Indio, waarop zij prompt gehoorzaamden door weer kaarsrecht te gaan zitten, hoewel met gesloten ogen. Het was precies alsof ze in een lichte hypnose-toestand geraakt waren. Slechts een van de peones had meer nog het lijdzaam-ongedurige van een even aangeschoten dronkaard. Hij lalde onverstaanbare woorden, totdat de piulero hem het zwijgen oplegde en ook hij wegdoezelde.

Nadat hij zich rustig van de uitwerking van de piule verzekerd had - een eeuwenoud middel, zoals mij werd meegedeeld, en overal in Mexico gebruikelijk - begon de Indio in het Huastekisch vragen te stellen aan de beeldachtig ingesluimerde gestalten vóór hem. Hij deed het rustig, vleiend bijna, maar op zeer suggestieve toon; en de antwoorden die hij kreeg, klonken slaperig en eentonig- afwezig, zoals een kind dat verveeld zijn les opzegt. Het was als trok de piulero met dunne, onzichtbare draadjes de trage, ietwat slijmerige woorden uit hun mond. Duidelijk kon men horen, dat enkelen tot driemaal toe het antwoord herhaalden, dat zij moesten geven.

Ademloos stonden de overigen toe te luisteren. Men kon

een veertje horen vallen. Alleen toen de Indio zich wat langer met den huisjongen Felipe bezig hield en blijkbaar een zonderling antwoord ontving, steeg wat opgewonden gemompel op, dat aanstonds door een handbeweging vol gezag van den piulero bezworen werd. Maar don Salustiano kwam een stap dichterbij en boog zich naar voren om beter te kunnen horen.

De man bleef even gelijkmoedig, toonde geestdrift noch teleurstelling, maar ging door met zijn korte vragen, waarop de lijzige, lange antwoorden van Felipe kwamen, begeleid met vage handgebaren, alsof de jongen versuft naar herfstdraden graaide in de lucht. De vrouwen keken elkaar aan met veelbetekenende uitdrukking op de brede gezichten, alsof ze het wel gedacht hadden, en hun niets nieuws onthuld werd. Maar de peones bewonderden onomwonden de macht van het tovermiddel, waarvan de piulero nu niet genoeg scheen te krijgen. Het zag er naar uit, dat hij tot in alle eeuwigheid met zijn vragen zou doorgaan, had don Salustiano niet opeens gezegd: 'Het is voldoende! We hebben het nu allemaal gehoord.'

'In de groentetuin, onder de stam van de meest rechtse chayote-plant,' vertaalde hij luidop, naar den Argentijn gekeerd.

'Ik ga al,' antwoordde deze, nam van een der peones de machete aan, en repte zich weg tussen de gebouwen.

Geen der aanwezigen had zin hem vrijwillig te volgen. De piulero liet de roerloze drinkers nu aan hun lot over; een van hen geeuwde en rekte zich uit; Teobaldo zat glazig naar zijn tenen te staren en pruttelde haast onhoorbaar. Men had hem dan ook niets gevraagd. Felipe had zich voorover laten zakken, met zijn gezicht in zijn handen gesteund.

'Daar komt hij!' riepen een paar stemmen bijna juichend, toen de Argentijn weer onder de arkaden te voorschijn kwam met in zijn ene hand de machete, in zijn andere het nog met zwarte aarde besmeurde geldkistje.

'Piule!' riep de tovenaar triomfantelijk uit, en van puur enthousiasme over zijn eigen kunst gaf hij Felipe een trap met zijn sandaal tegen zijn kinnebak, dat de knaap onder-

steboven tuimelde. Maar niemand had er belangstelling voor, want aller ogen hielden zich bezig met de geldkist, waarvan don Salustiano officieel vaststelde, dat het inderdaad de zijne was.

'Nu nog de andere voorwerpen!' Dit of iets dergelijks scheen de piulero voor te stellen. Don Salustiano echter weerde het af.

'Dit is voldoende,' zei hij. 'Wij weten nu wie de dief in ons midden is.'

'De rover! De schoft! Het geboefte! Zo jong en al zo'n schurk!' De mannen en vrouwen gaven lucht aan al hun opgekropte spanning, meer nog dan aan hun zedelijke verontwaardiging; hun rijke keus aan scheldwoorden omvatte alle gamma's van misdadigheid en ontuchtige afkomst.

'Het is een zoon van vijfendertig vaders!' stelde een peón vast.

'Van vijfhonderd!' overtroefde hem een ander.

Totdat don Salustiano beval: 'Sleept de slapers onder de arkaden, tot ze zijn bijgekomen. Pepe houdt de wacht bij den dief. Maar raak hem niet aan!' Die waarschuwing was niet overbodig, want Pepe was bekend om zijn handigheid met messen. Ze hadden best een spelletje met Felipe willen beginnen.

De piulero was opgestaan. Het beetje vocht dat nog in de kom over was, verdeelde hij met mondjesmaat onder een zestal kinderlijk dringende peones, die heftig met de tong smakten en een hartgrondig 'Hèèh' uitstieten, nadat ze ieder aan hetzelfde plekje gelurkt hadden. De Argentijn kon zijn lach niet langer bedwingen, en wees naar de kruik pulque die er nog stond. Daarmee mochten ze hun dorst lessen, wijl ze zo lang in de zon gestaan hadden.

Don Salustiano haalde een bankbiljet te voorschijn en betaalde den piulero, die liever niet bleef totdat zijn slachtoffers waren bijgekomen, omdat discussies toch geen zin meer hadden. Om verdere complicaties te vermijden, gaf de patroon hem nog een extra blinkende peso uit naam van Teobaldo, daar deze nog altijd enigszins buiten westen - hopelijk in zalige dromen - onder de arkaden lag. Daarmee was het incident feitelijk afgelopen. De meesten

verwijderden zich, en gingen weer aan hun werk. Men wist dat de voltrekking van het recht bij don Salustiano in goede handen was, en de rurales - de grimmige bullebakken, die een Indio wel om mindere diefstallen aan de eerste de beste boom opknoopten - konden nog altijd komen. Pepe hield de wacht in het postuur van een echten soldaat, en met een ernst een betere zaak waardig.

Toen wij weer boven op het balcon kwamen, kreeg ik alle gewenste inlichtingen, die feitelijk al overbodig waren. Don Salustiano had ook Felipe verdacht, maar deugdelijke bewijzen had hij zelf niet gevonden, en hij was oprecht blij, dat de piulero uitkomst gebracht had.

'Het zijn nuttige kerels, wanneer de zaak tenminste eerlijk toe gaat,' vertelde hij. 'Want soms laten ze zich ook misbruiken. Maar piule is een wonderbare plant, het zijn de vruchtjes van een dunne winde met grote gele bloemen, sommigen zeggen ook blauwe. Alleen komt het heel erg op de juiste dosering aan, om dit effect en geen gewone verdoving of een gevaarlijke roes te krijgen. Dat is het gedeelte van de kunst, dat ze angstvallig geheim houden. En het uitvragen is ook een handigheid. Maar wie piule op heeft, beweert men, kan niet meer liegen.'

De Argentijn knikte. 'Ik had het al eens eerder meegemaakt; het is iets heel natuurlijks, en toch, hoe wonderbaar. De wereld zou er anders uitzien, als iedereen gebruik kon maken van het kruid dat spreken laat.'

'Zou Felipe het zich nog herinneren wanneer hij bijkomt?' vroeg ik.

'Hij zal het wel merken,' antwoordde don Salustiano dreigend. 'Reken maar!'

'U gaat hem toch niet...'

Ik brak af, wilde niet verder vragen, want eigenlijk was mijn vertrouwen in don Salustiano onbegrensd geworden, al spoedig nadat ik hier was. Ik wist dat het een man was die moeilijk faalde. Maar ik herinnerde mij ook de vreselijke straffen die op hacienda's werden toegepast, waar de patroons een onbeperkte macht uitoefenden, en waarvan ik al menig verhaal onder de peones had opgevangen. Levend begraven, met alleen de kop boven de grond, tus-

sen de agaves, en dan met de paarden er overheen jagen, was nog een van de barmhartigste folteringen. Beter nog konden de rurales komen...

Ik ging maar een lange rit maken, om niet tegenwoordig te zijn bij wat er nog komen ging; altijd nog te veel stadsmens voor déze zelfkant van het ruwe rancho-leven, in een land waar het leven nauwelijks telde, - veel minder in ieder geval dan eigendom.

Maar het bleek, dat ik nodeloos mijzelf en mijn paard had afgejakkerd. Toen ik tegen donker terugkwam, was Felipe nog op de rancho. Vastgebonden aan een van de kolommen van de arkaden, en vóór hem op de grond de geldkist van don Salustiano. Hij mocht er de hele nacht naar kijken en zich er op bezinnen, dat hij de enige dief op de rancho was. Zelfs op die plaats, in het bereik van allen, zou niemand anders het hebben weggenomen. Dat was de bedoeling van die les.

De volgende ochtend werd hij weggejaagd, - met een stomp tussen zijn schouderbladen van Pepe, die het doodzonde en jammer vond, dat Felipe niet op zijn minst gevierendeeld werd door een stel van de wildste hengsten uit de paardenfokkerij. En het was zeker, dat honderd mijlen in de omtrek nooit een dief er zo genadig van afgekomen was.

‘Goedheid is gevaarlijk, ik weet het,’ luidde don Salustiano's enige argument tegen ons. ‘Maar welke ranchero leeft niet gevaarlijk, - ieder op zijn manier, en ik op de mijne?’

De Argentijn boog gelaten, en ik bewonderde nogmaals.

Angst

‘Ik heb een paard voor je laten zadelen; als je lust hebt, en niet tegen een nachtelijke tocht opziet, ga dan mee,’ zei don Salustiano. ‘Het is lekker weer om te rijden, en het enige bezwaar is, dat we pas in de ochtend terug zullen zijn, want Villa Ceo is een vervloekt eind ver, maar ik moet er heen. Die regeringslieden zijn weer eens lastig.’ Verdere uitleg gaf hij niet; zorgelijke gedachten schenen hem bezig te houden.

Alvorens te antwoorden, keek ik eerst eens onderzoekend naar het weer. De avond was helder en windstil. Boven de slapende velden en boven de machtige donkerte aan de andere zijde, waar ik wist dat de heuvels en het bos zich bevonden, pinkelden ontelbare sterren; kwistig uitgestrooid zilvergruis rondom het gouden diadeempje van de maan. Er was ook een lichte koelte gekomen in de lucht, vermengd met de zoet-zure reuk van aarde en planten. Voor een wijle waren alle geluiden weggezonken.

Het was een weldaad hier te zijn, zo ver, ver van alle steden en alle beschaving... Het gaf je lust de hand te leggen op de afkoelende aarde, om het hart van de natuur daaronder zachtjes maar duidelijk te voelen kloppen. Hier begreep je, waarom overal ter wereld de aarde ‘moeder’ genoemd wordt...

‘Goed,’ antwoordde ik. ‘We gaan zeker meteen?’

Don Salustiano knikte. Wij stegen te paard, en tot mijn grote verwondering ging geen van de peones mee. Zij schenen don Salustiano te storen bij de nachtelijke bespiegelingen waar hij zo van hield, - gelijk later bleek. En de Argentijn kon ons niet vergezellen vanwege zijn gekneusde been, dat hem al dagen lang belette zelfs uitstapjes naar de veefokkerij te maken. Wij reden dus met ons beiden alleen, rustig naast elkander; mijn eigen paard slank en lenig tegenover de zwaardere, maar onvermoeibare draver van den gastheer.

Ik wist niet precies waar Villa Ceo lag, en het vage gebaar waarmee don Salustiano naar de verte wees, maakte mij niet veel wijzer. Het doel van onze tocht kon mij ook wei-

nig schelen; het was de rit zelve, die een eigenaardige bekoring gaf, kalm als we gingen over de schaars begroeide vlakte, die zachtjes scheen te golven onder de paardenhoeven, als was de bodem hier even week en verend als aan de andere kant van de hacienda, waar de beesten overdag liepen te grazen. Maar hier was het droog, want we gingen heuvelwaarts, en spoedig zouden we bij de zwarte bosrand zijn, waaruit nu en dan loeiende diergeluiden en een ver gekreun kwam, dat aangroeide naarmate wij de eerste grote bomen naderden. Soms leken het doffe slagen.

'Is er een pad?' vroeg ik, toen wij onmiskenbaar op het bos afgingen.

'Iets van een pad... zogenaamd,' antwoordde de patroon. 'Maar het kan niet missen. En het is verreweg de kortste manier om er te komen.'

Een beetje griezelig leek het mij wel, nu bij donker het bos in te gaan, maar ik veroordeelde bij mijzelf dit redeloos begin van angst, en wist dat ik alle redenen had om het volste vertrouwen te stellen in don Salustiano's ervaring. Onder de bewoners van de rancho was er niet één, bij wien ik mij zo veilig voelde. En had ik niet zelf een kleine Colt aan mijn gordel hangen, net als alle Mexicanen? Niet voor niets was mijn gastheer wel bewapend en genoot hij een onbetwistbaar gezag in de hele streek.

Maar er is in slapende bomen en in de geluiden die opstijgen uit een slapend bos iets, dat als een net van dunne, onzichtbare vezels je omhangt iets dat je de hals dichtsnoert. Heel de natuur wordt een vangnet, waarin je meer en meer verstrikt raakt, waaruit je niet meer ontkomt... Onzin; wanneer ik even nadacht, dan wist ik, dat het 't contrast moest zijn tussen het slapende plantenrijk en de eigenaardige wereld van dieren, die eerst in de nacht ontwaakt, zich roert en voortsluipt. Onder dor geblaarte, over hoge twijgen, loerend, sissend, ziende en toch zelf onzichtbaar. Dit was het beangstigende. Altijd heb ik geloofd in de vijandigheid van klassen onderling; in de onverzoenlijke wreedheid van planten tegenover dieren, van mineralen tegenover planten, van dieren tegenover mensen.

Het mocht zijn dat ik mij vergiste zoals mijn angst wel op een vergissing zou berusten, - maar er waren vele verschijnselen die te denken gaven en het geloof voedden, dat heel de schepping slechts bestaat in onophoudelijke strijd van stralingen die de chemische stoffen uiteensplijten; chemische stoffen die de planten aantasten en doen uitwoekeren tot fantastische gestalten; schimmels die de dierlijke organismen aangrijpen en doen verrotten, vegetaties die alle ledematen omranken en verlammen; dieren die in legioenen, van de kleinste tot de grootste, klaar staan om den mens te bespringen en hem te vernietigen; mensen in wie de haat en de verwoestingsdrang culmineert tot een grote, laaiende, vlam-gelijke hartstocht, genoodzaakt om in oorlogen uit te razen.

Aan dit alles herinnerde mij het nachtelijke bos, en de lichte rillingen van het paard dat voorzichtig zijn weg zocht tussen de roerloze bomen, plantten zich voort langs mijn benen en schokten terug in de zware kloppingen van mijn hart. Ik was niet bang meer, maar de natuur, het wordende en het vergaande, was mij te zeer nabij. De zoetige atmosfeer leek oververzadigd van levensdampen, en achter iedere vlek van duister scheen de dood te loeren. Een dood die voor geen revolvers op de vlucht slaat.

Het ‘zogenaamde pad’ dat niets dan een onbegroeide tussenruimte van boom tot boom was, waar men terzijde alleen maar duisternis, en door het gewemel van de overhangende bladeren slechts weinig van de lichtere nachthemel kon zien, bleek zo smal, dat wij thans achter elkander moesten rijden. Don Salustiano keek telkens om, of ik volgde. Ik had gaarne met hem gesproken, want ondanks al het ritselen en zuchten en het niet thuis te brengen loeien en klagen dat soms opsteeg, was de stilte zwaar en bedwelmend. Alsof overal om ons heen orchideeën hun wee-paarse geuren uitstortten in de nacht. Ik had in slaap kunnen vallen, en alleen een menselijke stem scheen de ban te kunnen breken van deze intens-levende sluimering. Ik sprak dan ook voortdurend luidop tegen mijn paard, om tenminste de troost van mijn eigen stem te horen.

Meer dan een uur duurde de tocht door het bos, zonder

dat ik eraan kon wennen en het onaangename gevoel van mij afzetten, dat mij tussen het geboomte bekropen had. Meer en meer woog de beklemming op mijn schouders, en scheen het paard weg te zinken in de weke humus. Don Salustiano bleef voortdurend omkijken, maar sprak geen woord; en pas toen na lange tijd de bomen begonnen te dunnen en wij bij de kale heuvelflanken gekomen waren, waarachter Villa Ceo lag, hield hij stil en draaide zich half om, opdat ik weer naast hem kon komen onder het twinkelende tentdak van de sterren. Na het donker van het bos leek het hier zeer veel lichter, en hij keek mij aan met zijn raadselachtige glimlach, half spottend, half weemoedig. Dezelfde uitdrukking die bij onze allereerste ontmoeting direct mijn sympathie gewekt had.

'Het was niet bepaald gemoedelijk, dit eind,' verklaarde ik met een zucht van verlichting.

Don Salustiano veegde met een grote zakdoek over zijn voorhoofd. 'Ik ben ook de enige hier in de streek die het doet,' zei hij. 'De anderen rijden liever een uurtje langer, en gaan voor geen geld 's nachts door het bos. Maar waar niets is, kan zomaar vanzelf niets komen, dat zeg *ik*. En overdag neemt iedereen deze weg.'

Met mijn stads-ideeën moest ik hem wel gelijk geven.

De heuvels over, waren wij spoedig in Villa Ceo, en Nicolás Redón, de commissionair, ontving ons allervriendelijkst, gelijk te verwachten was. Hij verdiende veel aan don Salustiano, en omgekeerd schatte de hacendero zijn diensten hoog, want Nicolás was eerlijk en uitgeslapen tegelijk, hetgeen overal ter wereld maar zelden voorkomt. Daar zij blijkbaar ingewikkelde zaken te bespreken hadden, ging ik zolang buiten op de stoep staan, om te kijken hoe Villa Ceo er des nachts uitzag. Het was maanden geleden dat ik in een grotere plaats, die met wat optimisme zelfs een stadje kon heten, geweest was.

Er vertoonden zich niet veel mensen meer op straat, en de dorre electrische lampjes gaven slechts een kwijnend en rossig-bevend licht, dat zich niet ver uitspreiden kon. Daarachter droomden een paar witte huizen, half achter de bananen verscholen. En nog verder moesten bruine

adobe-hutten van dc armen staan. Er was ook overdag niet veel aan Villa Ceo, had men mij gezegd. De plaats leefde van vergane grootheid en wat kregele ambtenaren.

Een man met een brede strohoed op kwam voorbij en groette zwierig toen hij mij op de stoep van Nicolás Redón zag staan. Beleefd vroeg hij mij of de commissionair thuis was. Ik antwoordde van ja, maar voegde er aan toe dat hij bezoek had. Toen zag de onbekende onze paarden, en hij raadde meteen: 'Don Salustiano?'

'Precies.'

'Dan wacht ik even,' zei hij. En hij kwam bij mij staan op de stoep, om een praatje te maken.

'U is uit de stad?' vroeg hij, zonder opdringerigheid.

'Ja.'

'En don Salustiano is als altijd door het bos gekomen?' 'Dat is immers de kortste weg,' antwoordde ik.

De man klakte een paar maal met zijn tong. Hij scheen moeite te hebben, in te slikken wat hij had willen zeggen. 'Het is een beetje donker in het bos. Maar overigens is het een uitstekende weg,' blufte ik.

Onderzoekend en ongelovig keek de man met zijn diepe gezichtsplooien en twee groeven tussen de wenkbrauwen mij een paar seconden aan. 'De weg is goed,' sprak hij daarop. ''s Nachts en overdag is het dezelfde weg. Maar... Wel, de heren hebben niets gezien? Don Salustiano zegt nooit wat, omdat hij niets *wil* zien. Maar kwam *u* ook niets tegen?'

'Wat zou ik kunnen tegenkomen? Een slangetje? Een gordeldier? Kijk eens...' En ik klopte vol vertrouwen op mijn revolvertas.

'In dat bos gaan de muilezels zonder kop,' vertelde de onbekende op iets zachtere toon, maar met een mededeelzaamheid die weinig paste bij het strenge uiterlijk dat zijn gegroefd gezicht hem gaf. 'Daartegen helpt geen revolver en geen karabijn. Dat zijn de veroordeelde Indio's, de gehangenen die terugkomen. Ze draven door het bos als bezetenen. Gehóórd hebt u ze toch zeker... niemand die ze niet gehóórd heeft. En gezien hebben ze velen. Nog elke nacht...'

Ik lachte, ofschoon ik dacht aan al de vreemde geluiden die opstegen uit het bos. En ik spotte: ‘Hoe kunnen die muilezels gevaarlijk zijn, als ze geen kop hebben?’

‘Ze kunnen een mens verzwelgen door het zwarte bloederige gat van hun hals,’ antwoordde de man doodernstig, terwijl hij zijn hoed naar achter schoof, zodat iets van zijn peper-en-zout-kleurig haar te zien kwam en hij naar de verte keek, in de richting van de heuvels, waar de vreselijke dieren moesten draven. ‘Ze gebruiken hun voorpoten als waren het handen, want eigenlijk zijn het mensen. Wie er een vangt en kan vasthouden tot het morgenlicht, zou kunnen zien hoe het dier in een mens verandert, in een gehangene. Vroeger zijn hier veel lieden gehangen, ten tijde van de revoluties. En sommige paarden zijn slechts één helft: twee poten en een flank, maar draven, draven dat ze doen!... Menigmaal zijn hun sporen te zien in de versgeploegde velden die dicht bij het bos zijn. Dat kan niemand loochenen. Het zijn degenen die omkwamen door het mes; die hun ingewanden verloren en doodbloedden... Want nog niet zo lang geleden is er hier gemoord, meneer...’ En hij klakte met zijn tong om aan te geven hòèveel er wel vermoord waren.

‘Pioquintillo, je kunt een heer uit de stad niet alles wijsmaken, wat jullie bijgeloof bij elkaar verzonnen heeft,’ riep de stem van don Salustiano, die juist met den commissionair naar buiten kwam.

‘Ik vertel niets wat niet iedereen weet,’ zei de man verontschuldigend, terwijl hij zijn hoed lichtte en heel hoffelijk boog. Het bleek dat hij een kleine boer uit de omtrek was en op de een of andere manier een familielid van Nicolás Redón.

Wij bleven nog een half uurtje met elkander op de stoep praten over zakelijker dingen, tot don Salustiano vond dat het tijd was om naar huis te gaan, want de blikkerige torenklok had al middernacht geslagen.

‘Het is alsof wij een andere weg op gaan dan wij gekomen zijn,’ sprak ik terwijl wij langzaam de heuvels op reden, zachtjes gewiegd door het stappen der paarden.

‘Dat doen wij ook. Ik durf je na al die mooie griezelver-

halen van Pioquinto geen tweede maal het bos aandoen,' antwoordde de patroon met vriendelijke spot.

'Kom nou... Waar u voorop gaat, kan ik best achteraankomen,' mompelde ik, heimelijk blij, hoewel ik om niets ter wereld mijn vrees had durven tonen.

Maar don Salustiano had zijn besluit al genomen, en dan veranderde hij niet gemakkelijk meer van plan.

'Neen,' zei hij, 'ik zal je liever laten zien dat ook het licht niets baat. De angst zit in onze ledematen, die niets van licht of donker weten. Zo zijn de lieden hier in Mexico, en niet zonder reden. Er *is* iets in de wereld, iets gróóts, iets geweldigs, dat we niet kennen, maar waarvan we weten en voelen dat het óm ons is, en dat met ons doet wat het wil. De geleerden mogen uitmaken wat het is, ik weet het niet. En het volk hier, dat in het geheel niets weet, maar dat net zoveel gevoel heeft als ieder ander, geeft er zijn eigen vorm en inhoud aan, en meent de gestalten van vreemde spoken en verschijningen te zien. Maar het is niet dat... iets is er wel... maar toch anders... iets groots dat groeit en groeit, naarmate wij het meer op de hielen komen. Want terwijl wij het trachten te ontvluchten, achterhalen wij het juist. Het jaagt ons en wij jagen het, ondanks onze vrees. Tot het ons volkomen overweldigt en wij erin verloren raken.'

'Dat klinkt als je reinste mystiek,' antwoordde ik.

Doch de baas schudde het hoofd: 'Wat mystiek? Ik ben niet godsdienstig; ik ben hier in de streek en overal mijn eigen god en wet. Vraag het de pastoors van Villa Ceo of San Pedro, als je het niet gelooft. Maar er is iets groots, iets veel groters dan wij allemaal bij elkaar met heel de wereld. Dát is het!'

Hij bleef een lange poos zwijgen, tot wij gekomen waren bij de grote weg die om het bos heen voerde en een deel vormde van de hoofdweg naar Las Fuentes, waar tweemaal per week markt gehouden werd. Daar reden wij niet langer alleen, ofschoon wij de enigen waren die in de richting van de rancho gingen. Herhaaldelijk kwamen ons nu Indio's tegemoet, niet alleen de voetgangers die op alle wegen zich voortreppen onder hun last gebogen, alsof ze

voortdurend struikelen van de haast naar een nabij doel dat hun altijd ontloopt, maar ook velen te paard of op hun rappe muilezels gezeten; zij-zelf zorgvuldig in hun sarape's gewikkeld als onbeweeglijke zakken met de omhoogpiekende strohoed diep over de ogen getrokken, zodat ze onherkenbaar waren. Doch hun glinsterende blikken keken ons scherp aan uit de zwarte spleet tussen de stro-rand en de sarape die hun neus bedekte, telkens als wij langs hen heen draafden.

Don Salustiano hield even in en wees mij naar achteren, naar een paar van de ruiters, die wij voorbij gekomen waren op een maanverlichte plek, waar de bomen teruggedrongen stonden achter wat heesters.

'Let op,' zei hij, 'niet één die niet een bundel achter op zijn paard gebonden heeft, al waren het maar een paar stenen in een doek.'

'Ze kunnen toch geen stenen op de markt verkopen?'

'Die naar huis gaan, doen precies hetzelfde. Kijk maar!' sprak don Salustiano met een breed gebaar. En inderdaad, de paar mannen in sarape's, die wij inhaalden, hadden allen, zonder uitzondering, achter zich tegen het zadel een pakje bevestigd, hoewel ze dergelijke bagage overdag gewoonlijk over de schouder hingen.

'Dit alles doet de nacht, doet de donkerte ondanks het licht dat over de weg valt,' verklaarde don Salustiano, onwillekeurig naar het bos terzijde van de weg blikkend, vanwaar nacht en donkerte schenen te komen.

'Heeft Pioquinto je niet verteld, waarom ze zo rijden?' vroeg hij verder. 'De Indio's en ook genoeg blanken hier, al zeggen ze het niet, geloven dat des nachts, wanneer ze op een eenzame weg draven - en welke weg is niet eenzaam, wanneer een mens zich verlaten voelt - dat des nachts dan, een klein kind, iets groter dan een zuigeling, zich uit de takken van de overhangende bomen omlaag laat glijden en zich zo achter hen op het paard zet. Daar het zo klein is, bemerkt de ruiter het niet, en ook het paard wordt niets gewaar. Maar terwijl zij voortrijden, begint het kind terstond te groeien; hoe langer zij draven, des te meer groeit het; en in enkele uren wordt het van

een jongeling een man, van een man een reus, die groot en sterk en ruig is en plotseling van achteren den niets vermoedenden ruiter vastgrijpt, hem omklemt en zijn borst verstikt, of hem wurgt met een ijzeren greep en van het paard afsmijt. Stellig zijn er in vroeger dagen ruiters op onverklaarbare wijze dood langs de wegkant gevonden, terwijl hun paard zoek bleef. Een plaats op een paard, achter den ruiter is verlokkend... Daarom hebben ze des nachts daar steeds een bundel of iets dergelijks zitten. Dan kan het kleine kind zich niet onmerkbaar uit de takken op het paard laten zaken. Dan tuimelt het er af...' De verteller pauseerde even, nu wij dicht langs de bomen en de heesters om, op de vlakte kwamen, die zilverig-bruin en wijd als een zee voor ons uitgespreid lag.

Ondanks mijzelf moest ik even omkijken naar de plaats achter op mijn paard, waar gelukkig niets te zien viel dan de zacht-deinende, glanzende schoften. Don Salustiano, die het bemerkte, lachte luidop. Maar na een poos zijn bespiegelingen vervolgend, zei hij: 'Angst is een soort van groeikracht. Ze laat ons de dingen groter ontdekken dan ze vroeger waren, ze kruipt waar we maar een plaats open laten in onze netjes-geordende wereld, en ze laat ons plotseling zien, hoe groot de kleine dingen in werkelijkheid zijn. 't Is de bril waarmee wij naar de bronnen kijken. Want het leven is iets geweldigs, maar wat weten wij ervan? En de dood is iets nog veel geweldigers, want hij is uit het leven gegroeid, en het leven verliest zich in de dood zoals een wilde rivier in de oceaan zonder bedding.' Hij zweeg even, ging toen voort als sprak hij alleen tegen zichzelf: 'En dragen wij niet de dood in ons, als een klein kind dat groeit en groeit, hoe meer wegen we gaan? Tot we op het onverwachtst gegrepen worden en geworgd, en van het paard gesmeten...'

'Niet voor niets hebben de Indio's hun verbeeldingen,' gaf ik toe, met een zucht van zwaarmoedigheid.

Maar plotseling weer rechter in het zadel opgericht, en zijn gezicht met de half-spottende, half-droefgeestige glimlach naar mij wendend, zei de zwaar-gebouwde ruiter met zijn donkerste stem: 'Wij hebben beiden behoefte aan

een straffe tequila, jongeman, want zon na-nacht is vochtig en de kou begint je net zo in de leden te kruipen als de angst, die ook een soort van kou is. Maar binnen een half uur zijn wij thuis, en ik wed dat de Argentijn op ons gewacht heeft. Dan nemen wij er een half dozijn, want het Grote, of het er is of niet, het mág ons niet overweldigen. Nog niet, nog niet...'

En hij gaf zijn paard de sporen, dat het steigerde en begon te draven, zó hard, dat ik moeite had hem bij te houden op het donkere veld, waar in de verte, als grote weemoedige ogen de verblekende lichten van de rancho - of waren het tòch de twee laatste sterren? - ons al tegenblonken. Vaak leek het mij toe, dat er een heimelijke, diep-verborgen vermoeidheid in don Salustiano school, die vooral in de laatste tijd op enkele onverwachte ogenblikken bemerkbaar werd in een afwezig filosoferen over schijnbaar onverschillige dingen, maar waarbij veel belangrijker bijgedachten verzwegen of onderdrukt werden.

Ik kon mij vergissen, doch op de een of andere manier scheen hij door zorgen geplaagd, die hem soms onrustig maakten, of ook wel zijn aanwezigheid elders vergden. Want kort na ons nachtelijk bezoek aan Villa Ceo zei hij mij, dat hij ook naar Las Fuentes moest, een plaats die zijwaarts daarvandaan en meer in het Noorden lag, en die ik nog altijd niet bezocht had, ofschoon de Schoolmeester het mij meer dan eens had aanbevolen, omdat - naar hij zei - die plaats het bolwerk van de Kerk in deze streken was, en de Indio's dikwijls bedevaarten daarheen ondernamen. Ik had mij echter nog niet laten verleiden zover te gaan, daar ik wel wist, dat alles wat met kerken samenhing, op den apostel van het intellect werkte als een rode lap op een stier, en ik mij kon voorstellen dat, wat hem ergerde, door mij juist vergoelijkt zou worden en mij misschien wel zou bekoren met zijn poëzie. Maar er was al poëzie genoeg om en bij de rancho; ik behoefde waarlijk niet zo ver op zoek te gaan.

Toen don Salustiano er echter tòch heen moest, en mij te kennen gaf, dat hij prijs stelde op mijn gezelschap, was ik meteen bereid. Daar wij ons nog vóór zonsopgang door de

slapende velden op weg begaven, kwamen wij al vlak voor de middag in het vriendelijke, waterrijke plaatsje tussen zacht-welvende heuvelglooiïngen aan.

Hier werd ik aan mijn eigen lot overgelaten, wijl de patroon achter zijn zaken aan moest en veel te doen scheen te hebben. Las Fuentes was niet groot, door de hellingen zeer overzichtelijk gelegen, zodat wij elkander gemakkelijk zouden kunnen terugvinden.

Onwillekeurig werd ik, door mijn herinnering aan de uitlatingen van den Schoolmeester, het eerst in het middelpunt van het plaatsje naar het nogal opvallend kerkgebouw geleid, dat er kloosterachtig uitzag, met een brede, witte buitentrap tussen de muren aan de ene zijde, en een paar vestingachtige gevels met kantelen bekroond en door hoge contreforts gesteund, aan de andere zijden. Daar waar de voorkant moest zijn, was een lage, sober gebeeldhouwde poort, waarvoor een paar schrale boompjes stonden, terwijl boven op de horizontale nok zich geen toren verhief, maar alleen het drietal platte boogjes van een klokkestoel afstak, waarin de blauwgroen aangeslagen klokken zich scheef en onbeweeglijk hingen te zonnen.

Een enkel oud vrouwtje schuifelde voorbij; maar ofschoon hier op sommige dagen een tamelijk drukke markt gehouden werd, was Las Fuentes nu verlaten en geluidloos, zonder andere verbinding met de buitenwereld, dan een urenlange rulle landweg, geschikt voor ruiters, vermoeiend voor voetgangers, maar onberijdbaar voor automobielen, ook al was het voorplein van de kerk ruim genoeg om er heel wat te kunnen parkeren.

Wijl de middag heet was en de lange rit mij had vermoeid, stapte ik het stevig ommuurde kerkgebouw binnen, waar het vast wel koel zou zijn en ik immers wat kon rondlopen om weer bij te komen. De ruimte en atmosfeer herinnerden in 't eerst aan die van sommige oude kerken in Spanje: het rook er naar herfstbos, lang verwelkte bloemen en oude, bruine waskaars, maar ook naar verse kalk, dun-verfrommeld zijde-papier en poeierige schemering. Dikke wanden terwijl buiten de vogeltjes fluiten, - dat was altijd de indruk die mooie kerken op mij

maakten; uit de lelijke ben ik meestal hard weggelopen. Maar deze hier was mooi noch lelijk; alleen maar *anders*, hoewel er al de doorgaans barokke voorwerpen van elders in de kapelletjes stonden. Nauwelijks had ik een weinig rondgekeken, of de sensatie van dit ongewone overheerste alles; het kwam nog het meest de grandioos-onpersoonlijke sfeer nabij van een chinees-boeddhistische tempel die ik eens bezocht. Uiterlijk was alles zoals men verwachten kon van een katholieke kerk die al eeuwen geleden onder toezicht van Spaanse missionarissen gebouwd was; en op dat ogenblik had ik nog niet kunnen zeggen, wat de oorzaak was, dat alles zo geheel anders, zo bevreemdend aandeed. Maar het was zeer beslist zo.

Uit oude gewoonte, hier onverwachts weer opgekomen, begon ik te zoeken, of er soms in het een of ander vergeten hoekje antieke schilderijen hingen. Het behoorde tenslotte niet tot de onmogelijkheden, op zulke verloren plekken een onbekende Murillo of Zurbarán tegen te komen, - wie weet. In deze atmosfeer van scheefgezakte zijaltaartjes en vermolmde sacristiekasten, hing een zachtknisterende geladenheid die ontdekking beloofde.

Terwijl ik dus aandachtig een voor een de kapelletjes, die in de zijwanden uitgebouwd waren, in ogenschouw nam, maar in plaats van schilderijen en antieke kunstvoorwerpen een allervermakelijkst heiligenbeeld zag: een in oud fluweel gekleden Christus op een veel te klein ezeltje gezeten, waarboven zijn zwarte baard van stijf paardenhaar hing; hij droeg een kleine Mexicaanse hoed en het ezeltje had grote, knikkerronde ogen, - klonken er schreden van achter het hoofdaltaar, en zag ik den pastoor in zijn zwarte soutane op mij afkomen.

Ook hij had een Indio-gezicht, hoewel iets boller en met kortgeknipte haren. Hij zag er tevreden uit en niet onvriendelijk, ofschoon wel wat argwanend, want onder het begroeten nam hij mij van het hoofd tot de voeten op. Niet zonder hoffelijkheid vertelde hij echter dat hij don Leobardo Aznar heette, nadat ik hem gezegd had wie ik was en waar ik vandaan kwam. Bij het noemen van mijn gastheer, don Salustiano Iriarte, zag ik hem even zijn

wenkbrauwen fronsen, doch onmiddellijk ging hij voort op een beleefde toon, die niets zalvends had: ‘U interesseert zich dus voor oude kerken... dat is zeer de moeite waard, stellig. Deze kerk *is* zeer oud.’

‘Van welke tijd?’ vroeg ik.

‘Dat weet ik niet... precies... maar zeer oud.’

‘Zestiende eeuw?’ raadde ik.

Hij knikte met de volste instemming. ‘Precies! Dat zal het zijn... zestiende eeuw.’ Het was duidelijk te merken, dat hij zich daar nog nooit het hoofd over gebroken had.

‘Is het een grote parochie?’ vroeg ik, om achter zijn ware belangstelling te komen.

‘Groot? Dat zou ik zeggen. Honderden zielen. Vele, vele.’ Hij scheen mij voor een idioot te houden, ofwel voor iemand, tegen wien hij vooral niets nauwkeurigs moest loslaten. Nu begon hij toch wantrouwend rond te kijken. ‘Ik zou graag het hele gebouw zien... Is er geen kloostergang?’ vroeg ik, meer om hem niet al te gauw kwijt te raken, dan uit belangstelling. Door oude ervaring geleid, liet ik een paar peso's in mijn zak rinkelen.

Weer fronste hij de wenkbrauwen, zodat zijn bruin en vol gezicht iets pijnlijks kreeg.

‘Het is nu middag...’ zei hij bezwaarlijk.

Wijl ik schik in hem begon te krijgen, hield ik vol: ‘Ik moet straks alweer weg. U bewijst mij een *grote* dienst.’ Hij knikte. ‘Ja, dan maar... dan maar er op los. U bedoelt toch de doodskapel?’

‘Inderdaad, de doodskapel,’ zei ik op goed geluk af.

Ik volgde hem naar de sacristie, waar hij de sleutels moest halen, die hij niet zo gauw kon vinden. Na een poos zoeken, trok hij ten einde raad een zijdeur open en loodste mij naar buiten, terug in de warmte.

‘Wij moeten den koster halen,’ lichtte hij in. ‘Hij heeft de sleutels.’

De achterkant van de kerk vormde een steeg met een huizenmuur en een tuinmuur, - ik vermoedde de oude kloostertuin. Grote toefen geurig-bloeiende reseda en ander groen hingen er overheen boven onze hoofden. Maar de geestelijke had haast en liep snel door. Bij een hoek ge-

komen, klapte hij in de welgevulde handen en riep: ‘Sempronio! Sempronio!’ Waarop weldra een klagelijk-larmoyant antwoord volgde: ‘Ik kom... padrecito.’

Maar in plaats van Sempronio verschenen eerst een paar haveloze kinderen, welke als hondjes kwamen toelopen om de hand van den pastoor te kussen, die hen met een ongeduldige vingerbeweging daarna weer de laan uit stuurde; daarop een vrouwtje, dat hetzelfde deed, maar met iets meer lijdzaamheid bejegend werd, en eindelijk de bewuste Sempronio zelf, - een waggelend, los in elkaar hangend type met een paar sprieterige snor- en baardharen. Toen hij dichtbij was, kon men de pulque ruiken die hij uitzweette, hetgeen den geestelijke geen beletsel was om mij aan hem toe te vertrouwen en zich na een vluchtige groet snel uit de voeten te maken. Hij scheen toch ernstige bezwaren te hebben tegen mijn gezelschap, zonder mij direct te willen afwijzen.

Zwijgend bracht Sempronio mij naar de sacristie terug, waar hij aanstonds de benodigde sleutels vond, waarmee hij in een der zijkapellen een stevige houten deur ontsloot, die toegang gaf tot een diepe kamer, welke alleen van heel hoog door een nauw, getralied venster verlicht werd, en waaruit een muffe koelte mij tegemoet sloeg. Het was een echte gevangeniscel, hoewel aan de ruime kant, maar ik had nooit kunnen vermoeden, dat hij zoveel gevangenen kon bevatten als daar lagen opgetast. Want aan alle wanden waren rekken en planken en half-open kasten aangebracht, die uitpuilden van de knekels, grote en kleine, hele en halve, sommige in korfjes en andere los, de meeste bekroond door een grijnzende doodskop, hier kaal, ginds half gemummificeerd. Sommige droegen nog het zwarte, stro-achtige hoofdhaar, en hadden vrouwen toebehoord; talrijk waren ook de kleintjes, van kinderen. In het midden was een altaar met een simpel kruis, waaromheen ook tal van uitgebleekte doodsbeenderen lagen. ‘Hier leven onze *muertitos*, onze klein beetje doden,’ bromde de koster achter mij.

‘Leven...’ zei ik vol afschuw.

Maar met zijn pulque-walm, waarvan hij half-dronken

scheen, meende Sempronio mij te moeten onderrichten, en hij stelde vast: ‘Provisorisch.’

‘Hoe dat zo? Worden ze dan weer begraven?’

‘Neen,’ antwoordde hij. ‘Als er genoeg voor ze gebeden is, gaan ze naar de hemel.’ En hij greep een van de doodskoppen met zijn twee vingers in de oogholten en de duim tegen het verhemelte, om mij het voorhoofd te tonen, waarop een etiket geplakt was, dat vermeldde:

Ik ben Ramón Contreras,
bid ter liefde Gods een Onzevader
voor mij, broedertje!

‘Leest u!’ drong Sempronio aan. ‘Hardop!’

Nadat ik aan zijn verzoek voldaan en hij de naam gehoord had, zei hij: ‘Dezen Ramón Contreras heb ik goed gekend. Hij verkocht zijn mais veel te duur. Daar ligt hij nu.’

Ik bemerkte thans, dat al de schedels van een etiketje voorzien waren, en las enkele namen: ‘Juana Sierra,’ weer met hetzelfde verzoek om een gebedje. ‘Anastasio Gómez... José Nido...’

‘Lees!’ beval Sempronio. Hij wilde de namen horen.

‘Enrique Silva...’ las ik voor.

‘Dat is de neef van den pastoor. Het was een flinke jongen. En die daar?’ Sempronio wees een smalle, langwerpige schedel aan.

‘Aniceta Carrillo, een weesgegroet...’

‘Ach ja, de arme doña Aniceta!’ sprak de koster onbewogen. ‘Het was een mooi meisje. Ze is nog hier in de kerk getrouwd. Maar bij het eerste kind is ze gestorven.’

Hij krabde zijn achterhoofd en scheen te grinniken.

‘Waarom staat hier: Ik ben Roberto Lago en geniet de vreugden des hemels in alle eeuwigheid. Waarom is hij er zo zeker van dat hij geen gebed meer nodig heeft?’ wilde ik weten met mijn domme leken-verstand.

Sempronio keek alsof hij dacht dat ik hem voor den gek hield. Maar toen hij bemerkte, dat ik naar het schedeltje met dit opschrift bleef staren, verklaarde hij: ‘Dat is van een kind, dat nog nooit gezondigd heeft. Dat brandt niet, maar is regelrecht naar 't feest van de engelen gevlogen.’

Daarna scheen hij plotseling genoeg van deze herinneringen te hebben, want hij lokte mij met een geheimzinnig gebaar naar een hoek, waar een houten koffertje op een schabel stond, dat hij voorzichtig opendeed, en waaruit hij een glazen stolp tilde. Daarin was een soort van ornament of stilleven opgebouwd uit delen van een skelet: bovenaan, in de bol van de stolp zat een schedel, en daaronder, netjes op elkaar gestapeld, waren twee rijen ribben, met de hals en rugwervels in het midden, de brokstukken van het bekken als fundament er onder, terwijl van de pijpbeenderen van armen en dijen een soort van kolommetjes aan weerszij gemaakt waren, en het kleine grut van vingerkootjes en voetwortels op de bodem verspreid lag als blank en uitgewassen grint. Onderaan was een plaatje aangebracht met een vrouwennaam, als opschrift boven het volgende gedichtje:

Zo was ik in het leven,
Alleen, gij zaagt het niet.
Bedenkt, en bidt dan even,
Dit is ook uw verschiet.
R.I.P.

Aan de datum te zien, was het nauwelijks vijf jaar geleden, dat de eigenares en het materiaal van dit zeldzame kunstwerk gestorven was.

‘Mooi, nietwaar?’ zei Sempronio met oprechte bewondering. ‘Ze was ook heel rijk, doña Eulalia. Haar man leeft nog. Hij is een vriend van den pastoor. Heel rijk!’

Ik had genoeg gezien, en wilde liever weer naar buiten in de vrije lucht. Doch ik kon mij niet weerhouden te zeggen: ‘Was het niet beter al die doden in hun graf te laten?’

Sempronio vatte meteen vlam.

‘Ik heb de meeste zelf opgegraven,’ pochte hij. ‘Elke week graven wij er een paar op, om plaats te maken voor de nieuwe. En één keer is er zelfs een gringo hier geweest die schedels kocht en ze de maat afnam... misschien was hij een hoedenkoopman. Maar de pastoor wou er geen enkele verkopen. Toen is de gringo zelf begonnen te graven, ergens buiten. Totdat hij weer weggegaan is. Maar ik

weet niet of hij iets gevonden heeft, behalve een paar oude potscherven.'

Ik drong hem opzij om weer in de kerk-ruimte te komen. Maar nu hij eenmaal aan het praten was, bleek hij niet van zins mij spoedig los te laten. 'Wilt u er soms ook kopen?' vroeg hij met een leep knipoogje. 'Ik weet er nog wel.'

'Neen,' zei ik hard. 'Volgens mij horen de doden in de grond te blijven.'

Wij stonden voor het altaar van een gipsen Sint Rochus, die van boven tot onder met wonden overdekt was en met zijn knuppel de schaapachtige honden van zich af joeg.

'Señor,' antwoordde de koster met een wanhopig gebaar, 'dan worden de doden vergeten, en niemand bidt meer voor ze. Maar hier in de dodenkapel worden ze elke Zondag bezocht, en men herinnert zich hoe ze waren en bidt voor hen omdat zij in het vagevuur zijn, en men geeft den pastoor geld om missen voor hen op te dragen.'

Al stonk hij ook naar pulque, in ieder geval verstond Sempronio zijn vak; uit alles bleek, dat hij een even goed theoloog als doodgraver was. Doch hij bleek ook een mensenkenner, want toen wij bij een Maria-altaar gekomen waren, vlak bij de uitgang waarheen ik mij begaf, hield hij mij vast. Hij wees naar het beeld van de Bedroefde Maagd in een lang kleed met borduursels, klaarblijkelijk van Indiaanse makelij, en zei: 'Dit is heel, heel oud, en heel eerbiedwaardig. Alle mensen van de streek komen hier bidden. En niet alleen de Christenen,' voegde hij er veelbetekenend aan toe.

'Het ziet er anders toch nieuw genoeg uit,' meende ik.

Sempronio trok weer zijn leep gezicht, zocht naar een bankje, dat hij tot vóór het als marmer beschilderde houten altaartje sleepte, en beduidde mij er op te klimmen, om dichter bij het beeld te komen. Hij kwam naast mij staan, met zijn knie half op het altaar, en lichtte de zwarte mantel op van de Maagd, die daar tussen oude papieren bloemen en een paar bedropen koperen kandelaars stond te treuren. Hij deed het volkomen natuurlijk, zonder enig besef van profanatie.

Eerst haalde hij een paar bosjes gedroogde kruiden en een

blikje met zaden er onder uit, en keek mij onderzoekend aan, of ik mij soms ergerde. Hij moet eerder een zeker ontzag gemerkt hebben, want hij zei: ‘Zo worden de geneesmiddelen wonderdadig. Als u er soms van kopen wilt... er is ook *hiculi*, maar dat is heel kostbaar...’ Hij stak zijn hand tot diep naar achter en bracht na enig rond tasten een cactusknobbel te voorschijn, precies zoals de medicijnman Agapito bij zijn behandeling van den Schoolmeester gebruikt had.

‘Echte hiculi,’ prees de koster halfluid en vertrouwelijk, ‘gezegend door de Heilige Maagd.’

‘De Heilige Maagd heeft zeker niets met deze dingen te maken,’ zei ik zo zakelijk mogelijk, om hem te plagen. ‘Alleen de Heer der Bergen en Quetzalcoátl of Xilónen...’ Ik noemde maar wat ik hier en daar had opgevangen, om hem te overbluffen. En dit gelukte ten dele, want Sempronio drukte zich met dronkemans-gemeenzaamheid tegen mij aan en sprak zachtjes: ‘Dan weet u... dan is u een van hen die weten...’ Hij keek wantrouwig om zich heen, ten einde zich ervan te vergewissen, dat niemand het kerkgebouw was binnengeslopen. Toen tilde hij voorzichtig geheel de mantel van het Madonna beeld omhoog, dat op een soort van schraag je stond, en hij begon daarachter een steen weg te peuteren, terwijl hij mij vermaande: ‘Let op, dat niemand binnenkomt... ook de pastoor niet.’

Nieuwsgierig als ik was naar wat er thans komen ging, want blijkbaar was er een verborgen nis in de wand, deed ik wat hij van mij wilde, maar met een scheel oog naar zijn gescharrel achter het beeld. Hij haalde een platte steen tevoorschijn, en daarna verdween zijn arm werkelijk in de diepte. Wat hij toen aan het licht bracht, tartte elke beschrijving.

Het was een van die Aztekische afgodsbeeldjes uit zwartgrijze lava gehakt, ongeveer dertig centimeter hoog; een ietwat door de knieën gezakte figuur, met een afzichtelijk gezicht, gevormd uit twee in elkaar gekronkelde slangen, die hun koppen precies op de hoogte van de mond bij elkaar brachten, terwijl de ogen aangegeven werden door twee lussen van hun verwrongen lijven. De figuur droeg

een kroon en hield de armen op de borst gekruist. Er was geen schriller contrast denkbaar, dan tussen dit monsterachtige wezen en de menselijke, al te menselijk wenende Madonna in haar bestofte Indiaanse mantel.

'Tlaloc,' lichtte de koster eerbiedig in. 'Onze heer en meester Tlaloc.'

Er viel niet aan te twijfelen, dat dit een overoud afgodsbeeldje was; maar hoe kwam het juist hier in de kerk, waarom werd het juist hier - op de onwaarschijnlijkste plaats - bewaard?

De koster duwde het beeldje weer zorgvuldig weg, net toen ik het wilde aanpakken om het nader te bekijken. Hij schudde angstvallig van neen, en sloot aanstonds weer de nis met de platte tegel, die de kleur had van de rest van de achterwand.

'Wilt u nu iets van de kruiden kopen?' vroeg hij daarop weer, voordat hij de mantel van de Moeder van Smarten liet zakken. 'U ziet dat ze goed zijn... Al de Indio's van de streek komen hier bidden, want ze weten...'

Ik haalde een paar peso's voor de dag, want dit kerkbezoek was meer dan de moeite waard geweest; een wereld van inzicht was voor mij opengegaan. Sempronio brak een verdroogd takje voor mij af, dat er uitzag als thijm, maar veel bitterder geurde.

'Tegen koortsen,' zei hij. 'Tandpijn... rheumatiek... alles!' Ik moest wel begrijpen, dat ik waar kreeg voor mijn geld, en toen ik het takje op mijn hoed stak, begon de koster zachtjes te protesteren: 'Pas op... zo gaat u het verliezen... doe het liever in uw revolvertas.' Hij gaf een paar zachte klopjes op mijn heup, vertrouwelijk, om zichzelf en mij vertrouwen te suggereren. Wij stonden weer in het middenschip, vlak bij de uitgang.

'Weet de pastoor het? Vindt hij het dan goed?' vroeg ik, nog met mijn gedachten bij het afgodsbeeld.

'Wat hebben we aan een lege kerk,' antwoordde de Indio slim. 'Op sommige dagen is het hier vol; honderden kaarsen branden en er wordt heel mooi gezongen. Op andere dagen komen de pelgrims van heel ver, wanneer het markt is, en offeren en kopen.'

Eindelijk begon ik iets te begrijpen van de betekenis, die Las Fuentes voor de omtrek had. Zonder Tlaloc, den ouden regengod, wiens voortbestaan door de bescherming van de Heilige Maagd werd mogelijk gemaakt, zou het plaatsje waarschijnlijk even weinig te beduiden gehad hebben als San Pedro of zelfs het grotere Villa Ceo.

Buiten straalde een gouden zon over al de luie heuvelflanken; het licht scheen feller en uitbundiger na de koele schemer van de kerk, de middaghitte huppelde mij tegemoet als een stoet van lastige, drukke kinderen.

Ik moest om mijn paard denken, en wellicht was don Salustiano al gereed; dan konden wij samen middagmalen. Ik had hem veel te vertellen!

Maar het duurde nog een hele tijd voordat hij verscheen, en nieuwe ontdekkingen vielen in het dromerige, schier in blauw opgeloste plaatsje niet te maken. Bij een beek, die onder een stenen brug in een groen ravijntje stroomde, wachtte ik op den patroon, die er nog zorgelijker uitzag dan eerst en verstrooid mijn opgetogen verslag aanhoorde. Wel vertelde hij onderweg, dat hij don Leobardo, den pastoor heel goed kende en dat deze ‘politieke moeilijkheden’ onder de Indio's maakte. Doch hij preciseerde ze niet en verviel spoedig weer in een langdurig stilzwijgen. Toch moest hij over mijn mededelingen nagedacht hebben, want na een hele poos zei hij plotseling:

‘Geloof is ook een vorm van angst, en de meesten doen, alsof het zelfs een zeer nobele is. Wat denk je, mijn vriend, waarom zouden de meeste mensen zo angstig zijn? Voor hun korte leven? Voor hun onbeduidend bezit? Omdat iedereen terecht het gevoel krijgt dat hij tussen *coyotes*, tussen prairie-hyena's leeft?’

Hij wachtte evenwel het antwoord niet af, maar begon zijn paard de sporen te geven, - een korte, parmantige ruiter die vreesloos de toekomst tegemoet reed.

Of zag hij toen reeds de grimmige idolen, die hem achter lieflijk-conventionele altaren tegengrijnsden?

De harde uitdrukking op zijn gezicht, toen ik hem weer had ingehaald, verried niets dan vastberadenheid.

Verlangens

Toen weer wekenlang de luchten zo zwaar en laag boven de vlakte hingen, dat alle vogels waren weggevlucht en de schaarse bomen hun kruin naar de aarde doken, zeiden de peones op onze rancho: ‘Het einde van de regentijd is gekomen, nu duurt het jaar niet lang meer...’

Ze zeiden het met schorre en gedempte stemmen, want de vochtigheid die voor een wijle alom heerste, sloeg iedereen op de keel, en ofschoon de ergste regentijd reeds midden in 't jaar begonnen was, leken de dagen zo donker en droevig, scheen het leven zo doelloos voorbij te vlieden, dat elkeen al van toen af leefde naar het einde des jaars toe, hopend op een betere, lichtere tijd.

Dit was het seizoen der verlangens, het jaargetij waarin al de besnoeide bomen weer uitbundig begonnen te botten; waarin de schaduwbomen bloesemden alsof milliarden regendroppen opensprongen en zoet-geurend werden. De rozenstokken in de tuin achter het woonhuis waren vol roodbruine spruitjes en verse loten, waaraan hier en daar zelfs knoppen, als een oude verwachting die toch nog verrassingen bracht. Want dit alles had hier niets van het prille, verlokkend meeslepende van een Europese lente. Het verlangen dat de regentijd bracht, was iets ouds en bijna hopeloos... meer het wachten op de terugkeer van herinneringen dan de wens dat het ongebeurde nog eenmaal geschieden mocht. Het was het verlangen van verregende velden en vermolmde bomen, het omhoogreiken uit een verzinkende wereld en het wuiven naar vertrekkende geliefden. Het was het snakken van een zieke naar de weerkeer van gezonde dagen. Daarom spraken de peones van het einde des jaars, en dachten daarbij aan het nieuwe, dat wel net zo zou zijn als dit.

Wat was het voor een vruchteloze voortvarendheid van ons hart, wat voor een doelloze onrust in ons leven? Er werd vast niets goeds geboren uit dit vormeloos verlangen, noch uit dit doordraven van onze hoop, die geen doel wist, alleen maar bedoelde... Onnut voerde het verlangen ons weg van de alledaagse bezigheden waarover men liefst

niet filosoferen moest, omdat je aan het einde van die weg altijd gewurgd werd door het dreigend spook ‘Waarom’, dat slechts ongevaarlijk is voor hen die nog niet geloven aan zulke spoken.

Ay-ay-ay, dit ziek verlangen van de regendagen...

‘Je weet nauwelijks waar je het zoeken moet,’ bromde don Salustiano, terwijl hij zich zijn bemodderde rijlaarzen door Teobaldo van de benen liet trekken. ‘Al dat water, al die wolken... je staat er elk jaar weer versteld van...’ ‘Het is slecht verdeeld,’ antwoordde de Argentijn, lang en mager tegen de deurpost geleund, waar hij nu en dan over de veranda naar buiten blikte, naar de onophoudelijke regen in de violetgrauwe namiddag. ‘Het is slecht verdeeld, want bij ons zijn de pampa's nu uitgedroogd en in de Sahara moet een hitte zijn...’

‘En in de woestijn Gobi,’ vulde ik aan. ‘En waar je maar wilt. Is dit een chaos van een schepping! Het is een...’ En een zo ruw woord ontviel me, niet lang geleden opgevangen van de peones, dat don Salustiano onwillekeurig naar mij opkeek en de wenkbrauwen fronste.

‘Hopelijk is de duivel vandaag een beetje doof door al die regen,’ meesmuilde de Argentijn. Maar don Salustiano, nu rechtopstaand in zijn warme pantoffels, vroeg: ‘Hoe zou je dan willen dat de schepping was? Wat is er eigenlijk van je verlangen?’

Schouderophalend antwoordde ik: ‘Wist ik dat maar... Verlangens die concreet zijn, recht op hun doel afgaan, zijn ongevaarlijk, want je weet waar je aan toe bent. Er is misschien niets wat ik werkelijk oprecht gewild heb, dat ik niet tenslotte heb kunnen bereiken. Ik heb zelfs al vroeg geleerd hoe goed het is, dat veel van onze wensen onvervuld blijven, want de wens is meestal te zwak om zijn verwerkelijking te herkennen...’

‘Of als je wilt is onze werkelijkheid niets dan een zeer vrome wens die ophield te bestaan,’ merkte de Argentijn op, stellig in gedachten ergens bij zijn verre pampa's.

‘Wat het ook is, dit verlangen hier is zo vaag, zo treurig, en zonder uitzicht... het is een soort van leegte, een verlangen naar niet-verlangen. Misschien omdat ik intussen

ouder geworden ben en er voor mij zoveel gebeurde in de laatste jaren,' zei ik, een tikje weemoedig.

Tussen grote rookwolken uit zijn pijp door, stelde don Salustiano bedachtzaam vast: 'Het is waarschijnlijk het lot van alle verlangen, dat het zijn gestalte verliest, van aard verandert, of oplost en in rook vergaat.'

'En dit pijnlijke wat overblijft, wat is dat dan?' vroeg ik met meer hartstocht dan ik zelf had willen laten blijken, verleid door de treurigheid van het weer en meegesleept door het recht-op-den-man-af-gaan van onzen baas. Want feitelijk moest ik dankbaar zijn.

'Dat grote, verheven, diepe, intense, poëtische gevoel is niets anders dan... hang naar de kleine gemakken des levens, het tot een vergelijk willen komen met ons alledaags bestaan en genoegen nemen met een paar nietige pleziertjes, mijn waarde vriend!' antwoordde don Salustiano spotachtig en toch met een zekere warmte in zijn stem. Ironisch, wereldwijs en goedig als altijd.

Ik schudde ongelovig het hoofd, maar de Argentijn meende, erg Mexicaans ditmaal: 'Quién sabe... Het kan zijn.' Een tijd lang bleef het stil, en ieder van ons spon op eigen wijze aan zijn gedachten voort. Het was een weer voor spinnewebben, en het glanzende beestje van de hoop had zijn middelpunt nog niet gevonden. Ik voor mij kon lastig aannemen dat don Salustiano gelijk had. Ik haatte immers compromissen... ik was juist hier op deze van-god-vergeten rancho omdat ik in zoveel opzichten niet transigeren wilde, omdat ik mij niet op accoord jes met mezelf had willen inlaten. Maar was dat wel waar? Was ik nu niet tevreden met al het goede hier? Deze mannenmaatschappij die warm en aantrekkelijk was om... om het negatieve: dat hier geen vrouwen waren, dat de beschaving duizenden mijlen ver weg lag, Europa onbereikbaar ver, en de paarden riekten naar het verleden, het ouderhuis, mijn jeugd, mijn vaderstad, terwijl de grond iets moederlijks had, de zon - wanneer ze ooit terugkwam - weer aangenaam zou branden op mijn sterker geworden schouders. En om honderd kleinigheden meer. Kleinigheden, maar die vandaag àl mijn leven uitmaakten...

Het vervaarlijke geluid waarmee don Salustiano zijn keel schraapte, onderbrak mijn gedachten. Hij hield zijn pijp insinuerend vast, zoals steeds wanneer hij op het punt stond iets belangrijks te vertellen of een gewichtige aanwijzing te geven aan de peones.

'Al wat met onze verlangens in verband staat,' zei hij, 'doet mij denken aan een echt Mexicaanse geschiedenis, die iedereen hier kent, omdat ze historisch is en trouwens kenmerkend voor de manier waarop dit land geregeerd wordt. Maar nog kenmerkender voor de mensenaard hier en overal, geloof ik. Jullie kennen toch dat geval van den man die persoonlijk een verzoek wou doen aan president Porfirio Díaz?'

'Neen,' antwoordden de Argentijn en ik haast gelijktijdig. Don Salustiano vergat dikwijls dat wij beiden hier vreemdelingen waren, ofschoon ik hem er soms van verdenken kon, dat hij, wat mij betrof, opzettelijk zo deed uit een soort van fijngevoelige bescheidenheid, of om te maken dat ik mij hier nog beter op mijn gemak zou voelen dan reeds het geval was.

'O, neen?' zei hij verontschuldigend, en begon toen meteen te vertellen:

'Don Porfirio was volgens de opvattingen van vandaag misschien wel een dictator en een autocraat, maar hij had toch een zekere tegemoetkomendheid voor het volk, een soort van vaderlijke houding, die maakte dat hij lang het vertrouwen behield van heel veel mensen in dit land, die hem een beetje beschouwden zoals armen in de sprookjes het hun koning doen; ze dachten ook: Als ik don Porfirio zelf eerst te spreken krijg, dan komt voor mij persoonlijk alles wel in orde.

Het gevolg van deze opvatting was, dat de wachtkamer van zijn paleis dag aan dag vol zat met lieden die de mogelijkste en onmogelijkste verzoeken aan hem wilden richten. Mexico is geen land waar men gaarne de pen op papier zet, en zeker niet voor verzoekschriften die gewoonlijk immers gedoemd zijn te verdwijnen in de papiermand van den eersten den besten subalternen ambtenaar. De mensen stellen er prijs op, direct hun belangen te behar-

tigen bij de hoogste instantie. Maar je weet hoe dat gaat; Mexico kent in werkelijkheid geen sprookjes, de hoogste instanties blijven ongenaakbaar zolang je niet de lijdensweg van de lagere gaat, en hier een peso, daar vijf, en ginds vijftig achterlaat, naarmate je dichter komt bij het beloofde land. Zo is het hier altijd gegaan, en zo zal het altijd wel blijven... Zo ging het ook toe in de wachtkamer van don Porfirio. De loopjongen meldde je aan bij den portier, de portier bij den klerk, de klerk bij den official mayor, deze bij den particulier-secretaris, en als die je genadig was, dan belandde je eindelijk bij den president zelf. Daar was natuurlijk veel voor te zeggen; maar het kostte allemaal een hoop geld en goede woorden en een hele dosis geduld, net als vandaag. Wie niet genoeg handigheid bezat en voldoende afschoof, die moest maar zien hoe hij er kwam.

Niettemin was de wachtkamer dagelijks propvol, zoals ik zei, en moest men soms ondanks alle geld en goede woorden wekenlang wachten, om aan de beurt te komen. Arme sloebers werden niet eens binnengelaten in het paleis, maar daar zaten dan ook generaals en beambten, kooplieden en grondbezitters uit de provincie, lieden die met aandrang, maar geduldig het ogenblik verbeidden waarop zij don Porfirio een voordracht konden houden over hun noden en inzichten. Of het veel resultaat opleverde, kwam er tenslotte voor de meesten minder op aan. Ze waren in ieder geval tot de hoogste instantie opgeklommen, en konden zich daarna schikken in het onvermijdelijke. Zij hadden het daarvoor over, urenlang te zitten in de hoge, langwerpige wachtkamer tussen de portiersloge en het steeds zorgvuldig afgesloten buro van de klerken. In het midden van de ruimte stond een enorme vergulde empire-tafel met een marmeren blad; al de vier wanden waren bezet met monumentale rood-pluche zetels, want don Porfirio was met een soort van Europese grootheidswaan behept. Uit zijn tijd dateren nog die wijde, majestueuze buro's en die bordeel-achtige wachtkamers die je in zo veel landskantoren van de stad Mexico aantreft. Ze zijn in ieder geval gezelliger dan de kale hokken met houten tuinbanken

die men in latere jaren gebouwd heeft. En de presidentiële antichambre was natuurlijk de meest luxueuze van alle. Ik ben er ook wel eens geweest.

Men trof er enkele typen die vrij regelmatig kwamen; niet alleen gewezen ministers of in ongenade gevallen generaals, maar ook financiers en Engelse handelslieden, die natuurlijk hun goede verbindingen ten paleize hadden en niet langer dan een paar uren behoefden te wachten. Maar het begon het aanwezige personeel ook op te vallen, dat er dagelijks een man kwam, eenvoudig maar zindelijk gekleed, die met een even onuitputtelijk geduld als een onbeholpen domheid scheen gezegend te zijn: want ofschoon het niet aan aanduidingen en uitgestoken handen ontbrak, verzuimde hij van meet af aan in zijn zak te tasten. Zo kwam het, dat telkens anderen die na hem verschenen waren, vóór hem werden toegelaten, en hij telkens op zijn vraag, wanneer de president dan wel te spreken zou zijn, het onveranderlijke antwoord kreeg: ‘Misschien straks.’ En wanneer de wachtkamer gesloten werd: ‘Probeert u het deze middag of morgen vroeg nog eens!’

Verschillende malen had de portier hem al gevraagd wat hij eigenlijk wilde, en of hij zijn zaak misschien kon aanbrengen bij den official mayor. Maar met rustige zelfverzekerdheid antwoordde de man, dat zijn aangelegenheid zo belangrijk was, dat hij haar alleen aan don Porfirio zelf kon mededelen. Het enige wat hij losliet, toen zelfs een klerk die hem een paar keer had opgemerkt, zich verwaardigde hem aan te spreken, was: ‘Ik heb den president een gewichtig verzoek te doen, waar zeer veel van afhangt.’ En men liet hem weer wachten.

Hij hield zich rustig en bescheiden, zat in een hoek op zijn rood-pluche zetel en las de krant of een boek, telkens opkijkend wanneer de deur openging, in de hoop eindelijk binnengelaten te worden, en toonde slechts een lichte vleug van misnoegen wanneer zijn beurt alweer voorbij ging. Maar onverstoorbaar bleef hij terugkomen. Opkijkend, tevergeefs wachtend en onvermoeid.

De employé's begonnen het hoofd over hem te schudden, want hij verscheen morgen aan morgen en namiddag aan

namiddag, al bekommerde niemand zich verder om hem. Trouwens, na de eerste weken drong hij ook niet te veel meer aan, vastbesloten als hij scheen zijn wil op een passieve manier door te zetten, zonder zijn beurs van de gebruikelijke steekpenningen te ontdoen.

Maanden gingen voorbij, het seizoen veranderde, het stralende, droge voorjaar werd gevolgd door dezelfde kille regentijd als die wij nu beleven, en de aangename warmte van de wachtkamer werkte weldadig op wie van buiten kwamen. Doch zo diep dook de geregelde bezoeker niet weg achter zijn krant, of de official mayor en zelfs de particulier-secretaris merkten hem op, zonder dat hij daarom ook maar een stap dichter kwam bij de verwezenlijking van zijn doel. Steeds was hij gedwongen terug te komen, en steeds kwam hij ook weerom, met een vraag op zijn gezicht, maar geduldig en zonder morren.

De regentijd ging voorbij, opnieuw verliepen maanden in die lichte, gouddoorzeefde atmosfeer die je alleen op de hoogvlakte van Mexico kent, en de man bleef zich trouw presenteren, elke dag. Zelfs don Porfirio Díaz, die wanneer hij grote haast had, dwars door de wachtkamer ging, was hij al een paar maal opgevallen, doch de president was hem onmiddellijk weer vergeten, zodra hij zich in zijn kabinet met de vele gewichtige staatspapieren en de meterhoge porceleinen vazen opgesloten had.

Het einde des jaars naderde, op alle buro's werd met koortsachtige ijver gewerkt, de bezoeken die de grijze president bij zich toeliet, duurden korter en korter, er was nog veel meer gaan en komen in de wachtkamer dan anders. De enige die rustig en hoopvol, maar onverhoord bleef, was de man in zijn hoek, met zijn tijdschrift en zijn schuwe blikken naar de deur wanneer ze open en dicht ging.

Op Oudejaarsdag, tegen middagtijd, vroeg don Porfirio aan zijn particulier-secretaris, toen hij zijn laatste decreet ondertekend had: ‘Is alles afgelopen voor dit jaar?’

‘Ja!’ verzekerde de secretaris met een zucht, en de president, die zich snel wilde verwijderen om naar het lustpaleis van Chapultepec te rijden, liep dwars door de wachtkamer. Daar zag hij den geduldige van het ganse

jaar zitten, en hij herinnerde zich plotseling dat hij hem al verschillende malen gezien had, zonder dat deze burger bij hem was toegelaten. In de goedmoedigheid die vooral oudere mensen bij het eind van het jaar ondervinden, ging hij naar den man toe, die beleefd was opgestaan, en half schertsend, half uitnodigend zei hij: 'Vriend, ik heb u al zo vaak en zo lang hier gezien; wat u mij te vragen heeft, moet zeker iets zijn dat u zeer na aan het hart ligt. Uw geduld en uw vertrouwen hebben mij geroerd. Als het enigszins mogelijk is - en don Porfirio maakte de vorstelijke geste waarvan hij hield - dan is uw verlangen al bij voorbaat toegestaan. Voor de dag ermee! Welnu?'

De man echter begon te stotteren. Van bedremmeldheid kon hij zijn woorden niet vinden, en eerst toen de president hem bemoedigend op de schouders klopte, kwam het hoge woord eruit: 'Ik heb zo lang moeten wachten, meneer de president, dat ik mijn eigenlijk verzoek vergeten ben. Het was iets héél gewichtigs, maar... ik weet het niet meer.'

Don Porfirio die veel jaren aan zich had zien voorbijgaan, en meer wist van het menselijke leven dan de meesten hier in Mexico, schudde glimlachend het hoofd en zei: 'Waarom ben je dan nog blijven komen, mijn zoon?'

De man stamelde: 'Het verlangen was er nog, heer president. En dan...' Hij zweeg verlegen.

'Spreek gerust uit,' zei don Porfirio. 'Neem je kans waar, mijn beste man.'

'Ziet u,' antwoordde de ander, 'het is hier warm en aangenaam. Ik heb geleerd wat het is, veilig en geborgen ergens in een makkelijke stoel de krant te lezen. Als je dan toch wachten moet en wachten... Ik ken geen betere plaats, en nu ik er aan denk, dat ik van dit ogenblik af, hier niet meer zal hebben te wachten... waar het warm en comfortabel is, dan is mijn enig verlangen nog hier te mogen zijn...'

'Zo vaak en zo lang je wilt,' sprak don Porfirio goedig. 'Het is niet meer dan billijk.' En hij reikte hem vriendschappelijk de hand ten afscheid.'

Don Salustiano zweeg, en wij allen bleven een tijdlang

stil. Buiten was de regen al enkele minuten opgehouden en was een violetgele avond begonnen, met het laatste licht gebaad in vochtigheid, die ons meer en meer omsloot.

'Ja,' zuchtte de Argentijn, nog altijd bij de dorpel staande, 'zo gaat het met onze verlangens.'

Maar ik bleef zwijgen, geroerd door deze toch eigenlijk slechts grappige anecdote, die niettemin op dit ogenblik een vage achtergrond scheen te krijgen, welke men met een veel te groot woord 'de tragiek der menselijke verlangens' had kunnen noemen.

'Don Porfirio heerste als God over Mexico,' was de enige commentaar die don Salustiano nog gaf.

Na het avondeten, blijkbaar nog bezig met de filosofie van het verlangen, die zo goed door het verhaal van den patroon geïllustreerd was, hernam de Argentijn opeens, terwijl hij zijn sprinkhanen-stappen op het balkon onderbrak: 'Waarom zou een mens toch altijd naar iets verlangen? Kan hij niet tevreden zijn met alles te houden zoals het is? Ik bijvoorbeeld...'

'Verlangt ook... dat het zo zal blijven, net als ik,' onderbrak hem don Salustiano een beetje ongeduldig. 'Dat is ook verlangen! De een zegt: anders worden, de ander: blijven. Het verlangen is gelijk, of het uit ontevredenheid voortkomt, dan wel uit angst om te verliezen.'

'Dat maakt toch een groot verschil uit,' bracht ik in het midden. 'Uit verlangen naar bestendiging, vasthoudendheid aan je zelf, komt groei; het verlangen verandert mee met de veranderende dingen, maar je bemerkt het niet zo. Maar uit het verlangen naar het andere, het verre en onbereikbare, ontstaan de...'

'De revoluties,' kwam don Salustiano er weer hardnekkig tussen. Hij had iets weerbarstigs over zich, dat een tijdlang, onder het verhaal van don Porfirio, verdwenen was achter een vage en bijna luchtige melancholie, maar dat nu terugkwam, zoals het er al dagen lang geweest was. Het kon moeilijk anders, of hij werd geplaagd door een reeks van onaangename gedachten, die hij telkens van zich af trachtte te zetten, omdat ze in strijd waren met zijn evenwichtige natuur, maar die telkens weer even hard-

nekkig terugkwamen. De Argentijn scheen hetzelfde te vermoeden, want hij keek den patroon enkele ogenblikken van terzijde onderzoekend aan en begon toen zachtjes voor zich uit te fluiten, alsof ook hij nu een weefsel van gedachten voortspon, die hij niet graag wilde uitspreken.

Maar zonder op een van ons te letten, ging don Salustiano voort: ‘Er zijn goede verlangens en dwaze, dat is de hele zaak. Vruchtbare en onvruchtbare, precies als de grond en het vee. Kunstmatig worden ze aangewakkerd en dan tegen elkaar opgehitst. Zo komen de oorlogen en de revoluties. En het is de verdomde plicht van de staat om tegen de verkeerde verlangens van de massa te waken. Maar wat een hel, wanneer die staat zelf een verlangen wordt, naar macht, naar onwrikbaarheid, naar duur, naar al de rijkdommen van de persoonlijkheid, van het Ik!’

Hij wond zich op en sprak luider dan gewoonlijk; zijn stem sloeg weg over het balkon en galmde terug van de binnenplaats, waar het heel stil geworden was. De Argentijn trachtte hem te kalmeren door op zachte en haast lome toon te antwoorden: ‘De staat schijnt me meestal rijk genoeg, om aan geen verlangens toe te hoeven komen. Maar ik geef toe, dat de monsterlijkste verlangens zich doorgaans uit die hoek laten merken. Dat heb ik vaak genoeg meegemaakt...’

‘En altijd weer moet dan het individu het onderspit delven,’ zei don Salustiano bitter, terwijl hij naar buiten staarde en toen heftig aan zijn pijp begon te trekken.

Er kwam een goedaardige grijns op het gezicht van den Argentijn.

‘Eén keer heb ik meegemaakt, dat de staat het afgelegd heeft,’ zei hij met de vrolijkheid van een echten vrijgevochten hacendero. ‘Eén keer bij ons daarginds hebben politici en politie - want dat is bijna hetzelfde, net als de namen - het afgelegd tegen de rustige onaanrandbaarheid van een vrouw. Van een jonge en mooie vrouw, nota bene. Maar dat was puur toeval en zo'n zeldzame uitzondering, dat het mij altijd is bijgebleven. Ik kan er nòg schik om hebben, wanneer ik er aan denk!’

‘Laat ons dan in die schik delen,’ vroeg don Salustiano.

‘Ik heb het hard nodig, en Alberto misschien ook... In al die jaren dat we samen zijn, heb ik nog steeds niet al je geschiedenissen leren kennen.’

‘Dat komt omdat ik zo'n grote familie heb. Een veel te grote,’ antwoordde de Argentijn. ‘Want dit is met een nicht gebeurd, van moederskant...’

‘Alwéér een nicht?’ lachte ik.

Maar don Salustiano, die zijn moedeloosheid en ergernis reeds meester was, vermaande mij: ‘Verwonder je niet over al zijn nichten. Hij is een vondeling.’

‘Alsof een vondeling geen nichten kan hebben. Heeft een vondeling soms ook geen ouders, al zijn ze ontaard? Deze nicht was ook een klein beetje ontaard. Hoewel een engeltje... Maar ik laat me niet van mijn thema afbrengen door zulke onzakelijke opmerkingen. Luister liever, het is een even leerzame geschiedenis als die van president Porfirio, ook al is ze heel anders.

In een van onze Argentijnse staten had de gouverneur, om bij bepaalde politieke partijen in het gevlei te komen, een strenge wet uitgevaardigd tegen dat wat betaalde liefde genoemd wordt, en wat in het geheel geen liefde is, maar op zijn best liefdadigheid, - van welke kant, dat laat ik in het midden. Alle huizen van plezier werden gesloten; de vrouwen die op straat voorbijgangers aanhielden, werden opgepikt; iedereen die voor geld den bok kocht, dien men alleen met een jachtacte mocht schieten - en eigenlijk behoorde ik de geit te zeggen - kreeg met den strafrechter te doen. Kortom, het was daar kuisheid troef in die dagen, want de politie-commissaris, die de handlanger van den gouverneur was, lette scherp op en kende geen pardon. Het is tengevolge hiervan, dat Buenos Aires kort erop zo'n verpeste stad geworden is; maar dat daargelaten, die ene staat was, zoals dat heette, gesaneerd.

Alleen één vrouw, je kunt geloven of niet, dat het een nicht van me was, bleek voor de ogen van iedereen de hand te lichten met die strenge bepalingen. En ze kon dat doen, want ze was mooi en geestrijk, een gevierde, nog jonge dame, weduwe op haar vierentwintigste, die zich wist te kleden en een stoet van aanbidders om zich heen

had, die ze niet al te hardvochtig behandelde, wanneer zij er maar voor zorgden, dat de grote onkosten van haar huis en haar toiletten op tijd betaald werden, en zijzelf niets te kort kwam. Bij de heersende schaarste aan dit soort vrouwen, maakte zij natuurlijk opgang en kon ze gemakkelijk kieskeurig zijn. Iedereen wist, dat zij zich weinig of niet aan de bepalingen van den gouverneur stoorde, maar het was moeilijk haar officieel iets ten laste te leggen, want haar vrienden waren machtige mannen, advocaten, rechters zelfs, en ze had een scherp verstand, zodat ze geen domheden uithaalde, al zwichtte ze gemakkelijk genoeg voor een man, wanneer hij haar eenmaal aanstond.

Er *zijn* van die vrouwen, en ik weet niet eens of ze in deze wereld werkelijk meer kwaad dan goed doen... ik voor mij ben geneigd ze nogal mild te beoordelen, maar dat komt misschien omdat ik een vrijgezel ben en meer verstand van vee heb...

De politie-commissaris dacht er in ieder geval anders over, en liet geen middel onbeproefd om haar te vangen en bewijzen in handen te krijgen van haar koopbaarheid, zodat ze veroordeeld en tenminste uit de provincie verbannen zou kunnen worden. Want ze stuurde het hele systeem in de war en wekte veel ontevredenheid, vooral natuurlijk bij de vrouw van den gouverneur en bij die van den politie-commissaris zelf.

Toen alles tevergeefs bleek, besloot deze zijn toevlucht te nemen tot het gewone middel van de staat om bepaalde processen te bespoedigen: tot provocatie. Hij bedacht een listig plan, dat mogelijk geworden was, omdat een jonge, slanke man, met opgezette borst en prachtige gepommadeerde snor, een Europeaan, inmiddels was aangekomen en als inspecteur aan de politie verbonden was, maar nog niet in het openbaar was opgetreden, omdat men hem eerst zo lang mogelijk wilde gebruiken voor geheime diensten. Er werd voor gezorgd, dat hij toegang kreeg tot de beste gezelschappen, en de commissaris gaf hem formeel en uit naam van den gouverneur opdracht, om te trachten met de bewuste jonge dame tot de zogenaamde uiterste dingen te komen, haar vervolgens te betalen en de zaak

dan aan het rollen te brengen. Want geen van haar oudere vrienden had haar ooit willen verraden.

Je kunt je het enthousiasme van den jongen held voorstellen, waarmee hij zich van deze eerste dienst-order kweet, want de dame in kwestie, al was het dan ook een volle nicht van me, wat jullie niet wenst te geloven, was een van de lieftalligste creoolsen, die je op het hele westelijke halfrond kon aantreffen. Daar ze niet wist wie hij was, had hij haar gauw genoeg ingepalmd. Een avond van champagne, dansen, minnekozerijen... en hij mocht haar naar huis brengen in haar prachtig ingerichte villa. Hij deed zich zo charmant mogelijk voor - vrouwen laten zich door dit soort gemakkelijk bedriegen - en bleef de hele nacht bij haar, vast niet tot zijn verdriet. Van geld werd niet gesproken, vanzelf niet, daar hij met een echte dame te doen had; maar de ambitieuze jonge man vergat toch zijn opdracht niet, en kweet zich op zijn manier even goed van zijn zaken als van zijn behoefte tot vermaken. Nauwelijks verliet hij des ochtends de villa, of hij ging meteen den politie-commissaris op de hoogte stellen van zijn welslagen. Deze wreef zich de handen en feliciteerde hem met een knipoog, denk ik. Want zo is dit slag van lieden.

Aanstonds werd het dametje gesommeerd om op het buro te verschijnen, waar de politieman haar beschuldigde van overtreding der nieuwe zedelijkheidswetten. Hij noemde uur en naam, en de jonge vrouw wist dat ze verraden was en niet meer kon ontkennen.

‘Hij is inderdaad bij mij geweest, omdat ik van hem hou,’ gaf zij toe. ‘Hij is de enige man om wien ik wat geef en sinds jaren gegeven heb. Wie kan mij dat beletten? Hij is immers ongetrouwd.’

Met een grijnslach zei de commissaris: ‘Maar hij heeft betaald. Dàt is de overtreding.’

‘Ik weet niets van betaling af,’ zei de beschuldigde, die op haar nachtkastje wel een nieuw bankbiljet had zien glinsteren, maar het zekerheidshalve daar had laten liggen toen zij naar het politieburo geroepen werd.

De inspecteur werd binnengeroepen en bevestigde, zo onbeschaamd als alleen dit soort vreemdelingen kan zijn.

dat hij inderdaad betaald had met een bedrag van vijfhonderd peso's. Hij had zelf het biljet op het nachtkastje gelegd, onder het afscheid-nemen.

'Dan moet het er nog liggen,' antwoordde de vrouw verontwaardigd. 'Ik weet er niets van en ik wil dat u iemand stuurt om het te onderzoeken.'

Dat kon haar natuurlijk niet geweigerd worden, en de agent die hiertoe opdracht kreeg, kwam haar verhaal bevestigen. Het geld lag nog onaangeraakt op de aangegeven plek. Teleurgesteld moest de commissaris haar ook ditmaal vrijlaten, terwijl de mooie inspecteur zich meteen al uit de voeten gemaakt had voor de moordende blikken van zijn minnares-in-opdracht.

Daarmee zou de geschiedenis afgelopen zijn, en was de staat ongestraft gebleven voor zo'n gemene provocatie, wanneer de jongedame niet zo verstandig geweest was en het toeval, dat niet naar goed of kwaad en nog minder naar zedelijkheidswetten van afgunstige politici kijkt, haar niet te hulp was gekomen.

Want wat gebeurde er? Wat anders dan hetgeen ook hier op de rancho gebeurt wanneer het ons niet tegenloopt? Ik bedoel bij het vee... ofschoon... de vergelijking is ongepast, want het wàs een mooie vrouw, en bij de pinken... Of misschien hebben haar vrienden, de advocaten, het haar ingeblazen, want ik kan nòg niet geloven, dat een vrouw in haar eentje op zo-iets komt. Hoe dan ook, een paar weken na dit incident merkte zij, dat ze in blijde verwachting was. En ze wist toen wat haar te doen stond. Zij ging naar het politieburo en vroeg den inspecteur te spreken, om hem te vertellen, dat hij de vader van haar kind was. Of hij alsjeblief maatregelen wilde nemen, want ontkennen baatte niet. Er waren voldoende getuigen, de politie-commissaris in de eerste plaats.

Het werd een prachtige uiteenzetting, dat kun je je voorstellen. Immers de inspecteur beriep zich op de strikte opdracht van den commissaris, die nu ook aansprakelijk moest zijn voor de gevolgen. Hij had slechts gehandeld als staatsbeambte in functie. En de commissaris beriep zich weer op den gouverneur, die niet wist waar hij zich

bergen moest voor de kalme, maar vastberaden furie van de toekomstige moeder, die opkwam voor de rechten van haar kind.

Men trachtte haar te paaien, beloofde grote sommen, men zou haar uithuwelijken aan een veelbelovend politicus, die met deze vaderlandslievende daad zijn carrière wilde beginnen. Niets baatte; de vrouw bleef onvermurwbaar; ze wilde alleen te doen hebben met den vader van haar kind. En wie was die vader? De staat... want de staat had door zijn vertegenwoordiger aan zijn beambten opdracht gegeven tot handelingen, die met uitsluiting van alle anderen het vaderschap mogelijk maakten en bewerkstelligden, - zo zeiden de advocaten het tenminste, en zo werd het tenslotte ook door de rechters vastgesteld.

En het mooiste kwam nog. De wet bepaalde immers, dat het buitenechtelijke kind onderhouden moest worden volgens de rang en stand van den vader, en dat de moeder tot zijn meerderjarigheid recht had op een ondersteuning in overeenstemming met het vaderlijk inkomen en vermogen. Nu de staat de papa was, werd het kind dus geboren als verreweg het rijkste wicht van heel het land. En erven zou het eigenlijk ook nog moeten...

Het werd een schandaal, dat kun je je voorstellen. De hele partij van den gouverneur is er aan ten gronde gegaan, want zijn hele apparaat was erdoor onmogelijk geworden. Allerlei vrouwen, zelfs van erkend fatsoen en aanzienlijke families, begonnen hun best te doen om geprovoceerd te worden. En betalen moesten ze, de heren, betalen!... De jonge moeder is nooit meer iets te kort gekomen en het kind...'

'Ben jij zeker,' riep don Salustiano lachend uit, helemaal opgevrolijkt door dit sarcastische verhaal, dat zo goed paste bij zijn sombere gedachten van voorheen.

'Ik wou dat het waar was, dan was ik...'

De Argentijn slikte de rest in, van hetgeen hij had willen zeggen.

'Spreek uit,' riep don Salustiano, terwijl hij hem scherp aankeek en ineens weer ernstig was.

'Dan was ik misschien precies zo'n hacienda ergens an-

ders begonnen... Als deze niet meer ging bijvoorbeeld.' 'Maar deze gáát nog. Ze zal nog gaan,' antwoordde de patroon nadrukkelijk. En als om de iets te zware betekenis die zijn woorden konden krijgen, weer weg te nemen, bromde hij: 'Bovendien ben jij dat gelukskind ook niet.' 'Een achterneefje, dat is duidelijk,' verklaarde de Argentijn slim.

'Als het werkelijk gebeurd is, moet dit kind van staat een rare jongeling geworden zijn,' zei ik. 'Maar je houdt ons zeker voor den gek, magere don Antonio.'

Op zijn houterige manier maakte de Argentijn een wanhopig gebaar en pruttelde kwasi-verontwaardigd: 'Als ik geen nicht heb, kan ze ook geen kind gehad hebben, wel?' 'De schone, bekoorlijke, hartenbrekende nichten neem ik onvoorwaardelijk aan, maar het kind...'

Doch even hoekig als hij zelf was, stelde de Argentijn vast: 'Van de staat kun je alles verwachten.'

En don Salustiano klopte met een zucht op de armleuning van zijn stoel, terwijl hij hem toeknikte: 'Inderdaad... de staat heeft geen geheugen, en geen geweten... Dat zal ons allen misschien nog eens de nek breken!'

Ik vond hem bepaald somber ditmaal, en luisterde veel liever naar den Argentijn, die vaststelde: 'Maar we zijn er zelf ook nog. En wat mijn nek betreft, ik verlang, nu we het toch over verlangens hadden, vóór alles nog een beetje te leven. Ongebroken en met opgeheven nek.'

'Nog kan het!' zei don Salustiano hartgrondig onder het overeindkomen. 'Maar hoe lang nog?'

En zijn blikken dwaalden weg naar een kaart van Mexico, die in het donker aan de veranda-wand hing. Er trilde glans van onzichtbaar weerlicht op de binnenplaats, en ergens ver rommelde de donder. Don Salustiano was deze avond de oude niet meer; er scheen van veel kanten tegelijk onweer in aantocht. Maar in de nacht was de Rancho der Tien Mysteries meer nog dan overdag een sterke, onneembare vesting. Een staat op zichzelf. Wat kon ons dan nog gebeuren?

Moed

Het feest van de ‘Guadelupana’ was op komst, - de herdenkingsdag van de zwarte Madonna, die ook hier op Mexicaanse bodem eeuwen geleden aan een Indiaan verschenen is, en sindsdien in een lang niet meer heimelijke vete leeft met een andere Madonna, die van Los Remedios, welke van Spaanse afkomst is en blank als haar landgenoten. In de Mexicaanse vrijheidsoorlog voerden beide partijen een Madonna in hun banier; de naar onafhankelijkheid strevende inboorlingen de ‘Guadelupana’, de behoudzuchtige dienaren van den Spaansen koning de witte vrouwe van ‘Los Remedios’. De zwarte Madonna won tenslotte het pleit, en sindsdien is haar feest het meest populaire in geheel de Republiek. Geen peón, hoe onverschillig ook - want ongelovige zijn er geen - of hij staakte op die dag zijn werk, om zich in zijn beste kleren uit te dossen en een plezierreisje te ondernemen, bij ontstentenis van de gelegenheid een echte bedevaartgang te maken. Aan die oude gewoonte viel niets te veranderen, en don Salustiano wist al van tevoren dat op deze dag alle werk op de rancho stil zou liggen en iedereen zou weggaan, na zijn loon in ontvangst genomen te hebben; hoogstens een paar oudjes die heel de rest van het jaar genadebrood aten, zouden achterblijven om wacht te houden bij de bezittingen. Hijzelf weigerde rond te hangen bij zulk een uitgestorven boel. Hij deed als de peones, trok weg voor een paar dagen; er kon gebeuren wat wilde... En hij verzweeg, dat de ‘Guadelupana’ hem jaarlijks enige honderden peso's kostte, want ongelukjes, verwaarlozing en diefstallen bleven onvermijdelijk.

Don Salustiano was ook te eenzelvig - als al de mannen die in de afgeslotenheid van een rancho leefden - om te laten merken wie feitelijk zijn voorkeur genoot, de witte of de zwarte Madonna. Hij politiseerde nooit hoorbaar, en allerminst wanneer de politiek zo nauw de godsdienst raakte. Indien hij religieus was, moest dit gevoel vooral uit schuwheid en ontzag voor het onaardse bestaan... Het was genoeg dat ook hij op de feestdag zijn beste kle-

ren aantrok, het ouderwetse Fordje uit de garage liet duwen, en naar de stad tufte. In de grond haatte hij het vehikel - een man behoorde op een paard te zitten, en niet in zo'n rammelende olietank - zodat het toch misschien als een honende demonstratie tegen alle revolutionairen en agraristas met hun respectieve Madonna's viel op te vatten, dat hij juist op deze dag naar Monterrey reed, om er whisky's en highballs te drinken, - alles op de wijze der gringo's, die ook de Fordjes uitgevonden hadden en niets van Guadelupana afwisten.

De Argentijn speelde ditmaal voor chauffeur, een peón die familie in deze noordelijke fabriecksstad wilde bezoeken, zat aan zijn zij; don Salustiano en ik achterin. Het Fordje op zijn hoge wielen bewoog zich voort als een sprinkhaan, schoksgewijze. En de lange tocht, meest zwijgend volvoerd tengevolge van al het knorren en rammelen, verliep zonder bizondere voorvallen. Daar wij bijtijds vertrokken waren, kwamen wij al tegen de middag aan, nog tijdig genoeg voor een lange lunch met de nodige vloeibare voorbereiding en gelijksoortige afsluiting.

Het was de eerste maal sedert maanden, dat ik weer in een echte stad met behoorlijke straten en trottoirs kwam. Er heerste druk vertier, wild geroep in de drankhuizen en gerinkel van glazen en flessen; getuf en gedrang overal op de straten en pleinen. De stad met sommige hoge gebouwen tussen de kleine koloniale huisjes, bestond uit louter tegenstellingen, en de sensatie was mij vreemd genoeg, weer opgenomen te zijn in een mensenmenigte van deels Europees geklede lieden, waartussendoor toch ook weer Indio's wriemelden, en de enigszins Spaans-uitgedoste, maar nog op zijn Indiaans zedig-ingetogen schonen, de *china's poblana's* zich bewogen, kleurrijk, statig, met een glimlach om de lippen.

De peón verdween al spoedig in de vrolijke drukte en don Salustiano bestelde ons een uitgebreid maal in een ietwat veramerikaanst en daarom luchtig-comfortabel hotel. Het leek wel of er een oceaan tussen Monterrey en onze rancho lag; een oceaan die echter snel opdroogde en gemakkelijk begaanbaar werd in de middaghitte, zodra wij weer buiten

kwamen in het toch nog tamelijk inlandse feestgewoel Want nu volgde het stierengevecht dat behoorde bij de ritus van deze dag in Monterrey.

Om een onnaspeurlijke reden was ik in Mexico afkerig geworden van deze vermakelijkheid. Een ‘aficionado’ in Spanje - een van de velen die met genoegen week aan week over de onderste barrière van de Plaza de Toros hingen, om geen beweging van den stier, geen pas van den torero te missen, en die tijdens de korte pauzes niet genoeg kreeg van opwindende discussies en scheldpartijen om banderillero's welke nooit deugden - was ik hier in Mexico, notabene het vaderland van mijn favoriet ‘Carnicerito’, een onverschillige geworden. Het stierengevecht behoorde bij de Spaanse cultuur, en Spanje werd op het ogenblik verwoest door barbaren van allerlei slag. Hier echter was het land van de wildernis, waar men uit jagen ging, of het vee in grote rodeo's samendreef, ze desnoods aan hun staart ondersteboven trok. Maar stierengevechten waren iets geïmporteerds, zogoed als de Fordjes en de long-drinks en de diverse Madonna's. Ik kon mij niet voorstellen dat een Indio onder zijn wijde strohoed, met guarache's bungelend aan zijn voet, zich werkelijk liet opwinden door zo-iets, - ook al was mijn geliefde Carnicerito zelf een volbloed Indiaan. En het was ook zo, zij wonden zich niet op, keken gelaten toe; hoogstens een grijns op de anders onbewogen gezichten verried hun afkeuring, of het even voorover leunen en opensperren van de ogen iets wat geestdrift moest beduiden. Zelfs don Salustiano, van wien het plan voor dit amusement was uitgegaan, bleef een koel toeschouwer. Alleen de Argentijn zat te dansen op zijn plaats; maar zijn meer verbaasde dan critische uitroepen vonden geen echo in de welgevulde plaza. Het leek wel een kerkelijke plechtigheid, en van het Spaanse geschitter van schone vrouwen op de ereplaatsen, het donkere bewegen van sluiers en het kleurige wuiven van doeken was niets te zien. Hier werd heel zakelijk gevochten tegen dappere, geprikkelde beesten, die nog de prairie konden ruiken.

Toch was de *corrida*, technisch bezien, lang niet kwaad.

Er waren al verschillende voortreffelijke stieren in de arena gevallen. De torero's, stijllozer maar ook roekelozer dan de Spaanse, deden uitmuntend werk; een van de *picadores* was een ruiter zonder weerga, gelijk men die - volgens de kenners - slechts hier in het noorden vond; en een paar banderilla's werden op een hoge stierennek gestoken met dezelfde tedere gratie als waarmee een moeder haar enige dochter het bruidskroontje opzet. Maar het echte vuur ontbrak; het magische contact tussen uitvoerenden en toekijkenden, dat van de goede corrida's werkelijk een collectief bezweringsfeest maakt, archaïschaangrijpend en adembenemend spannend.

'Waarom zijn wij eigenlijk hier naar toe gegaan?' zei ik tegen don Salustiano. 'Dit is niet meer dan een farce.' Want ik was in vroegere jaren werkelijk verwend.

'Er komt een stier van de rancho van doña Anamaria Valdés, - de laatste. Dat is wat ik zien wil,' zei de patroon. 'Het is een betrekkelijk kleine rancho, maar het zijn de beste dieren van het hele land, die daar vandaan komen. Misschien wel van de hele wereld. Let erop wat ik je zeg: dat gaat onze hele namiddag goed maken.'

'De Spaanse stierenvechters betaalden in de laatste jaren de fokkers om hun beesten klein te houden. Dan zijn ze ongevaarlijk. Zelfs Belmonte is ze gaan kweken voor zijn vriendjes,' vertelde ik, inzake stieren nog sceptischer geworden dan wat de torero's betrof. Kreeg niet ieder wat hij zocht, zelfs in de arena?

Don Salustiano scheen niet te letten op hetgeen ik bedoelde. Zijn gedachten verwijlden nog bij de fokkerij van doña Anamaria Valdés, en terwijl hij naar beneden wees, zei hij: 'Zie je daar vlak achter de *barrera* bij de *toril* dien man met een hangsnor in een witte boezeroen? Hij is blootshoofds...'

'Een vaquero?'

'Juist. Hij is inderdaad een stierendrijver. Dat is de capataz van doña Anamaria Valdés. Hij is gekomen om te kijken of hun beesten nog altijd het vele geld waard zijn.' 'Is doña Anamaria er dan niet zelf?'

'Ze is een vrome vrouw. Op een feestdag van de Heilige

Maagd gaat ze zeker niet naar een stierengevecht. Wanneer ze ooit gaat...'

'Dat vrome vrouwen in de stierenfokkerij zo beroemd kunnen worden, is stellig een wonder,' zei ik lachend.

'Als alleen de Guadelupana kan wrochten,' kwam de Argentijn een beetje afgunstig ertussen. De veefokkerij van de Rancho der Tien Mysteries was immers *zijn* trots, ofschoon daar koeien en slachtvee hoofdzaak waren.

Maar don Salustiano vervolgde ernstig, - al klonk ook bij hem een zweem van scherts door: 'Ze werd weduwe op haar twintigste jaar, en is dat nu al bijna tweemaal zo lang gebleven. Opgegaan in de stierenfokkerij...' Hij zei dit laatste met iets bijna spijtigs in zijn stem, en ik bedacht dat hij haar al lang gekend en bewonderd moest hebben; misschien had hij ooit zelfs bedoelingen gehad in die richting... Het was verdacht, dat hij haar in onze vele gesprekken nog nooit zelfs maar genoemd had.

'Tenslotte heeft zij toch mannenhulp nodig,' antwoordde ik met een hoofdbeweging naar den vaquero, die beneden bij de ingang van het stierenhok stond, in gelaten afwachting met zijn hand op de houten schutting. Na het onwillige beest dat thans aan de beurt was, zou het zijne volgen. 'Ze heeft nog nooit een stier aangeraakt, vertelt men. Misschien is ze zelfs bang daarvoor, juist zoals de meeste vrouwen. Maar zij heeft twee ogen die alles zien. En een manier om het personeel onder de duim te houden... Je moet die rancho zien... als een boerderij van gringo's zo schoon... Ze is...'

Een plichtmatig, zich breeduit-spreidend applaus onderbrak het praten van don Salustiano. De vijfde stier was gevallen, zonder veel fortuin voor zijn eigen roem noch voor die van den torero, die schouderophalend zijn ereronde deed. Reeds kwamen de zandkleurige ossen het strijdperk binnenschuifelen om het cadaver weg te slepen, goedaardig en versuft als ziekenbroeders.

Er moesten veel ranchero's en peones onder het publiek aanwezig zijn. want menigeen zette zich weer recht overeind en nam een afwachtende houding aan, als in vaste overtuiging dat nu de climax ging komen, de grote ont-

knoping van een overigens vrij eentonig ‘feest der dapperheid’.

De muziek gaf een schetterend signaal, en de deuren van de toril vlogen wijd open. Ik keek naar den veedrijver; hij stond dicht daarbij, de armen over de borst gekruist, - een onbewogen Indiaan, als alle andere peones. Het zand van de arena stoof op. En midden in die stofwolk, verblind door het helle middaglicht van een tropenzon die recht in zijn ogen scheen, stond de stier daar. koffiebruin en glanzend. Een rood lint wapperde op zijn gespierde nek. De vaquero had hem opgepoetst voor het hoogtepunt van zijn leven, het stervensfeest. En hij scheen de doodsgedachten van al de duizenden aanwezigen te ruiken, want hij hief zijn kop op, snoof alle kanten uit en liep toen in sukkeldraf tot naar de schaduwstrook, alsof hij daar beschutting zocht. Hij moest bekomen van zijn verwondering om zóveel licht en zoveel kijklust.

‘Een prachtig beest, *por Dios!* Wat een flanken, wat een nek,’ sprak don Salustiano voor zich uit, in oprechte bewondering. ‘Zie je die smalle schoften...’

‘Zeventien drie-kwart *arroba's,’* schatte de Argentijn heel zakelijk het gewicht.

‘Een prachtig beest, wanneer hij ook nog weet te vechten. Hoe heet hij?’ vroeg ik.

‘Baboso,’ antwoordde don Salustiano met een blik op het programma. *‘Chulo, Lindo, Baboso...* Hij verdient die lieve naam die onze Mexicaanse vrouwen alleen geven aan den man, die weet te tonen dat hij werkelijk een man is.’

Het was hem aan te zien, dat deze stier voor hem het ideaal van mannelijkheid vertegenwoordigde. Bewondering straalde van zijn gezicht; ik kon het niet goed begrijpen, maar hij was een beter kenner dan ik en al meer dan eens had ik gelegenheid gehad te bemerken, dat hij de kunst verstond de ziel van een dier te ontdekken in hun voor ons zo weinig zeggend uiterlijk. Precies zoals de Argentijn met één oogopslag hun fysieke kwaliteiten wist te peilen.

Baboso had intussen nauwelijks tijd gevonden het terrein te verkennen. Reeds werd hij geplaagd en opgejaagd door

de lompe *capeadores*, die rennend met hun wuivende mantels van rode taft hem opdreven van de ene zijde der arena naar de andere. Hij gedroeg zich alsof hij nog niet goed begreep wat dit beduidde, holde telkens van de ene schutting-sector naar de volgende, alsof hij meende dat hij zich nog in een vreemdsoortige corral bevond, waar grote rode vampyrs om hem heen fladderden.

Plotseling, met een schok, scheen hij gewaar te worden dat het mensen waren die hem zo sarden. Een paar seconden stond hij stil, boog het brede voorhoofd met de wijd vooruitstekende horens, terwijl hij loensend zijn blikken gevestigd hield op de mannen met de scharlakenrode capa's vóór hem. Met zijn voorpoten trok hij een paar lange strepen in het zand: de magische tekens van zijn groeiende toorn, - het ‘mene tekel...’ Want opeens, uit een prachtige spanning van al de spieren waarmee zijn machtig lichaam overeind stond, stoof hij op de capeadores los, die terzijde weken, maar die hij bleef volgen in een korte boog waarlangs hij zijn vaart stuurde, als een motorrijder die juist op het laatste ogenblik weet uit te wijken. Met een vliegensvlugge sprong was de capeador over de omheining; er viel niet anders te ontkomen. Het zand stoof op, terwijl Baboso's kop dreunend tegen het dikke houten beschot botste, zodat de splinters er van afvlogen. Toen hij zich omkeerde, schijnbaar bedaard en bijna schokschouderend om de menselijke lafheid, hing een rode flard van de capa aan zijn hoorn. Het was duidelijk: wie hem een tweede keer zo ging tergen, zou niet meer ontsnappen.

Hij liep langzaam naar zijn geliefkoosde schaduwplaats terug.

‘Zie je wel, zie je wel, - het is een stier uit duizenden, een schat van een dier,’ mompelde don Salustiano.

Maar reeds klonk opnieuw het schrijnend-meerstemmig signaal der trompetten, en trots reed de zwaar-gebouwde *picador* het perk in. Voor dezen subliemen stier had hij blijkbaar zijn beste paard bewaard, want het was bij uitzondering niet een van die half-stervende knollen, die door grijnzende stalknechten - de onnozele *monosabio's*

- overeind gehouden moesten worden wanneer ze de arena binnengesleept waren, maar een nog fiere, appelgrauwe hengst, een echt gaucho-paard, dat intelligent en snel wendde toen de picador een gunstige positie zocht en met een tergend; ‘Ké-ké-ké-arrr’ den stier naar zich toe lokte. Het was het paard dat nu ook den Argentijn opgetogen maakte.

Baboso had zich opgericht in zijn volle postuur, maar verroerde zich niet van zijn plaats. Met grote, trage stappen, als was het een paradepaard, liet de picador nu zijn hengst op den stier afgaan. Hijzelf had zich ietwat voorovergebogen, met zijn speer gereed om de stoot te breken, wanneer Baboso plotseling tot de aanval zou besluiten. Beide tegenstanders trachtten uit te vorsen, welke de kunstgreep zou zijn, waarmee de ander zijn overwicht wilde tonen; terwijl het paard - nerveus, maar nog beheerst - het onmiddellijke gevaar nog trachtte te ignoreren, en met het hoofd opzij trok, doch stevig bedwongen werd door de linkerhand van den ruiter.

Op het moment dat de stier bewoog, dook de picador dieper naar voren, met de speerpunt zoekend naar de verhevenheid tussen Baboso's schouderbladen. Maar hij miste, want het paard steigerde, terwijl de stier, tussen zijn voor- en achterbenen gerend, de horens in zijn onderbuik woelde, hem met ruiter en al ophief, en dan driftig van zich afschudde, zodat beide, paard en berijder, in het zand tuimelden.

Baboso deed één enkele stap vooruit, hield dan stil. Het trotse gevaarte was gevallen, dat scheen hem genoeg. Hij wendde zijn kop met de vochtig-rood geworden horens af; de grote, al met bloed belopen ogen staarden naar het juichend publiek, waarmee hij medelijden had kunnen voelen, indien hij geen miskende oergod geweest was.

De picador was moeizaam onder het paard vandaan gekropen; zijn goudbetreste plunje vol stof. Hij hinkte. En terwijl een paar capeadores, veilig achter de omheining verschanst, met hun mantels trachtten de aandacht van den stier af te leiden, deed de ruiter met behulp van zijn knechts al zijn best, de schimmel weer overeind te krijgen.

Het paard echter wierp zijn hoofd achterover, begon te stuiptrekken. En het vergeefse van hun moeite inziend, maakte de picador een hopeloos gebaar en verliet de arena. Geen minuut later werd de stervende schimmel weggesleept, onmiddellijk vervangen door den picador die een tweede, slechter rijdier bestegen had.

'Jammer, verdomde jammer,' klaagde de Argentijn. 'Zo'n kostbaar paard.'

In al die ogenblikken van wachten, waarvan de aanwezigen gebruik maakten om zijn lof te zingen, was Baboso midden in de arena blijven staan, om gelaten het tribuut van bewondering in ontvangst te nemen, zijn kop in de zon geheven, blinkend en verstild, zoals zijn voorvaderen zich hadden laten aanbidden door de horden wier kinderen vandaag de steden bevolkten. Zonder ijdelheid, alsof het hem niet aanging. Verheven en trots. Tussen zijn horens de onzichtbare zonne-discus. Een zilverige draad slijm hing uit zijn bek, als had hij sterrenglans gevreten. Maar de picador was wél geknepen in zijn ijdelheid. Zijn kaken opeengeklemd, en ineengedoken als kwam hij uit de onderwereld gereden, scheen hij vastbesloten dezen stier te breken. Het spichtig kamrad van zijn grote sporen in de paardedijen gedrukt, - een venijnig 'ké-ké-ké-ké' uitstotend, maar toch omzichtiger dan tevoren, begon hij om Baboso heen te cirkelen, met de bedoeling om hem, zodra hij zich weer verroerde, zijn speerpunt te doen gevoelen, ook al zou het ruggelings moeten zijn. De gehoornde kolos bleef echter onbewogen; alleen zijn ogen schenen den ruiter, en dan weer diens schaduw, te volgen; het omcirkelend gevaarte dat dichterbij kwam, die stem die tergender en tergender klonk...

Niemand wist hoe het gekomen was. In de fractie van een seconde, het moet door een sprong geweest zijn, had de stier zich vastgeboord tussen het zadel en de paardenflank, en zijn onverzettelijke kracht dreef het ros zijwaarts, naar de omheining toe, zonder dat de picador genoeg weerstand meer kon vinden om hem de speer van Amfortas dieper dan door het vel te boren. Hij reet alleen de schouderhuid open, zodat donkerrood bloed langs een

van Baboso's voorpoten begon te vloeien. Maar het was geen diepe wond; niets wat zijn zenuwen of spierkracht raakte, niets wat zijn trots kon breken.

Met geweldige korte maar onweerstaanbare stappen dreef hij ruiter en ros schuinsweg tegen de schutting op, drukte daar de paardenribben in, terwijl de picador zich met belachelijk geworden behendigheid over de barrera redde. En terwijl Baboso zich loswrikte, zeeg het paard op de knieën, als in werkelijke aanbidding en doodsnood die om de genadestoot vroeg.

Een tweede picador kwam intussen in het perk gereden, - een jonge tanige kerel, die sluwer bleek dan zijn voorganger en den stier van achteren opdreef tot een renpartij, welke hij telkens met grote schichtige sprongen trachtte te remmen, om zijn speerstoot te kunnen toebrengen. Het was duidelijk wat hij beoogde: Baboso moest zo buiten zichzelve van woede geraken, dat hij domheden beging. Dan zou hij hem kunnen tonen wat een kastijding was. Het werd zeer opwindend. Op de bovenste rijen was het publiek overeind gaan staan, schreeuwend tegen de toeschouwers van de onderste banken om te blijven zitten. Hun gekrijs vormde het Eumeniden-koor voor deze tragedie van opgejaagde toorn en noodlotszwangere teistering. Dit, het stof en zand, en de wilde reuk van het bloed, dat rijkelijk langs de schouder begon te vloeien terwijl hij rende, maakte den stier zo dol, dat hij, in een onverwachte zwenking, met volle vaart recht op den picador in stormde. De schok was verschrikkelijk. De speer brak, paard en ruiter deinsden achteruit, de stier remde zichzelf in het wild stuivende zand.

Een seconde lang waggelde de afgebroken speerhelft zinneloos op zijn rug en viel toen naast hem in het zand. Terwijl de picador met zijn door de schok versuft ros zich liet wegleiden door de knechts, trok Baboso nogmaals de magische strepen van zijn toorn over de grond. Een laatste waarschuwing.

Maar de voortgang van het spel was even onverbiddelijk als de afloop van alle drama's. Nieuwe trompetstoten kondigden de banderillero's aan, den stierenvechter zelf, die

Pepito-el-Chato genoemd werd, en een anderen, agielen mesties, die beroemd was om de vaardigheid waarmee hij de slechte voortekens van zijn beginnende zwaarlijvigheid logenstrafte.

Pepito schreed onder het murmelen van allerlei troetelnamen en schelmse kooswoorden op Baboso toe. Het bleef, ondanks de doodse stilte die nu heerste, onverstaanbaar wat hij zei. Slechts kelige geluiden en een tergend ‘è-è-è’ drong tot de toeschouwers door. Maar op den stier met zijn nu gans roodbebloede schouder en zijn troebele ogen die omhoog naar die van Pepito staarden, bleken zij hun uitwerking niet te missen. Hij zou de anderen geen tijd meer laten hem te sarren. Met de massiviteit van een projectiel dat eensklaps afgeschoten wordt, stoof hij op den torero af, terwijl deze opzij sprong en de beide banderilla's in de lege lucht plantte, - wervelend om zijn as. Hij moest zijn pogingen nog driemaal herhalen voor de beide stokken met hun kleurige banden bij het begin van Baboso's nek bungelend ingehaakt zaten. Zijn metgezel had nog geen gelegenheid gevonden iets te doen. Nerveus van ongeduld en eerzucht nam hij nu zijn beurt waar.

De stier trachtte met wild kopschudden de treiterige banderilla's van zich af te werpen. Vergeefs. Hij sprong en steigerde om aan deze zware steekvliegen te ontkomen. En tegelijkertijd danste de andere banderillero voor hem rond, zoekend naar een gelegenheid om zijn slag te slaan. Baboso rende op hem los, kende geen schaduwplekken, geen publiek, geen pijn meer. Alleen dezen tegenstander. Zwenkingen waren menselijke list, dat wist hij thans. Welnu...

Op hetzelfde ogenblik dat de banderillero opzij sprong, met de twee gepunte stokken hoog opgeheven om ze te kunnen inplanten, storte Baboso zich bliksemsnel naar links, dook en vond met een hoorn een van de dikke mannenbillen, wierp het mensenlichaam omhoog als een lichte bal, en ving het nu met een korte kopbeweging op beide horens op, en wierp het weer van zich weg in majestueuze verachting.

Het ‘ay’- en ‘ooh’-geroep der toeschouwers bereikte hem

niet meer. Het was slechts het ruisen van de wind over de steppen van Sonora, langs de bergen van Chihuahua en de weiden van Tamaulipas. Zijn geteisterd brein, het stootkussen van deze machtige horens, had eindelijk leniging gevoeld. Hij holde nogmaals onstuimig op het slachtoffer los, maar van alle kanten sloegen thans rode capa's tegen de barrera-wand, en hij wist niet meer waarheen; rende nu als een demon door de arena, waaruit men nog juist in allerijl den bewegingloze, tot moes in elkander gezegen banderillero had kunnen verwijderen.

Don Salustiano had slechts een gebaar gemaakt met zijn open hand. Veelzeggend genoeg.

Op het snerpen van nieuwe trompetsignalen was de torero in de arena gesprongen, argwanend om en achter zich kijkend, waar de verschanste capeadores den woedenden stier trachtten bezig te houden, die thans telkens en telkens weer met zijn horens boorde in de capa's en in het hout van de schutting daarachter, dat op enkele plaatsen bij de vluchtpoortjes aan lange splinters wegbrak.

Er was weer stilte gekomen, want het einde naderde nu, en Pepito-el-Chato had zijn hand al opgeheven voor de *brindis,* - de toast waarmee hij deze sublieme, unieke stier ging opdragen aan de Moedermaagd van Guadelupe, en wie weet aan welke schone of voorname personen meer. Doch in deze stilte werd aller aandacht plotseling getrokken naar de andere zijde van de arena, dicht bij de toril, waar de vaquero in zijn witte boezeroen gestaan had. Hij hing nu met armen en borst over de barrera, en riep luid, maar vleierig: ‘Baboso... Baboso... *ay torito mio... ay qué valiente, chulo... muy bravo!* Mijn stiertje... mijn dappere, lieveling... mijn held!’ Al zijn bewondering en liefde uitzeggend vóór de onvermijdelijke dood, met een stem die iets aandoenlijks en doordringends had. Want op de grote, zonbeschenen vlakten is er tenslotte niet zo heel veel verschil meer tussen mens en dier, noch tussen beider dood...

Alleen de dichtstbijzijnde rijen hadden zijn woorden verstaan, maar allen zagen nu, hoe plotseling de stier zijn kop ophief, de stem herkende en opeens geen wuivende capa's

meer zag, alleen dit oude, welbekende geluid waarmee hij opgegroeid was, wederom hoorde en herkende. En met een kort drafje, als waarmee hij over de weiden van doña Anamaria's rancho gedarteld had, liep hij in de richting van den vaquero, die niet ophield met vleien: ‘Baboso... Babosito mio... *mi lindo... mi general...’* Hij ontving de hoogste erenamen die de man bedenken kon.

En nu de stier vlak vóór hem bleef staan, bloedend, begriploos, maar ondanks alle tortuur zijn woede vergetend, kon de veedrijver zich niet langer weerhouden. Hij sprong met een zwaai in de arena, legde zijn handen om de stierenkop, zoende hem op de zachtbehaarde kruin tussen de horens, en begon toen voorzichtig de banderilla's met hun weerhaken uit de schouderwonden los te maken.

Stil en met gebogen hoofd liet het vervaarlijke beest hem begaan. Vol vertrouwen in den ouden vriend, die nu fluisterde nabij zijn oor, - dingen denkelijk zo teder, als slechts zelden onder mannen gezegd worden.

Pepito-el-Chato kon zijn brindis niet voltooien. Het publiek was opgestaan, juichte, wuifde met duizenden zakdoeken en hoeden, en riep: *‘Indulto, indulto!...* Spaart hem. Spaart hem, den moedige!’ Het was eindelijk menselijk geworden, een menselijk bewogen massa, vertederd; vrouwen huilden, kinderen begonnen hysterisch te gillen, meisjes drukten zich tegen hun bruidegoms aan, grepen naar handen. Voor het eerst deze namiddag. En niemand stoorde zich aan de onwillige wrevel van Pepito, die met zijn toast in de mond bleef staan, en driftige, hopeloze gebaren maakte naar het publiek. Hij had nog steeds niet begrepen wat er gebeurd was, - alleen bezeten door de brillante *faena* die hij van plan was te volvoeren met dezen stier-uit-duizenden.

Ook don Salustiano was opgestaan en zwaaide geestdriftig met zijn zakdoek: ‘Indulto, indulto!’ Met de andere hand sloeg hij mij vriendschappelijk op de schouder, er tussendoor hijgend: ‘Wat een beest, nietwaar...’

‘Een beest als een mens. Méér dan een mens,’ sprak de Argentijn uit de grond van zijn hart.

Nog voordat de vaquero de laatste banderilla geheel ver-

wijderd had van Baboso's rug, had de president van de corrida ook met *zijn* zakdoek gewuifd, ten teken dat het verzoek was toegestaan en Baboso niet gedood zou worden. De ossen werden naar binnen gevoerd, en onder daverend gejuich nam de stier mét zijn vaquero zijn plaats tussen hen in. Zo liepen zij op een sukkeldrafje naar de toril terug.

De extra-stier die gegeven werd om Pepito-el-Chato het zijne niet te onthouden, was een plichtmatigheid je waaraan niemand meer aandacht schonk. Baboso had een grotere sensatie geboden, dan ooit het doden van een grimmig beest kon geven.

Wij bleven nog enige dagen met don Salustiano in Monterrey hangen. Zaken hadden dit bizondere stierengevecht spoedig uit onze aandacht gebannen, want don Salustiano was voortdurend bezet, terwijl de Argentijn en ik voor een groot aantal inkopen zorgden; tot op de morgen van ons vertrek, toen wij met het Fordje in een feestelijk tumult terechtkwamen. Toeloop van mensen en kindergeroep van alle kanten. Wij stapten uit om te zien wat het was, en herkenden dadelijk den vaquero van doña Anamaria Valdés, die zowaar Baboso met zich meevoerde door de stad, de kinderen om beurten op zijn rug liet rijden en aan zijn horens voelen, en hun toestond den stier te strelen over zijn snoet. *'El famoso Baboso,* de kampioen,' zei hij telkens vol trots.

Met zijn kruiden had hij de wonden op de schouder van het beest al bijna geheeld, en in plaats daarvan hadden de kinderen nu een krans van groen loof gehangen om zijn geweldige nek.

Stil en passief liet hij met zich sollen. Zon blonk in de kwijl aan zijn fluwelige onderlip.

De man lachte don Salustiano toe, toen hij hem ontdekte, en verklaarde: 'Dit is Baboso's vacantie, voordat wij teruggaan. Hij zal een goede dekstier worden. Heeft u hem gezien op de feestdag?'

'En of,' antwoordde don Salustiano. 'Mijn complimenten aan doña Anamaria.'

Hij bleef de troep nog een wijle in gedachten nakijken, tot

de vaquero met de joelende kinderen en hun speeltuig om een hoek verdwenen was.

‘Moed,’ zei don Salustiano slechts, ‘moed...’ terwijl hij instapte in het Fordje, dat al stond te rammelen, daar de Argentijn de motor op gang gelaten had.

En ik vroeg mij af, wat de patroon daarmee eigenlijk bedoelde. Of het de moed was die zich alleen door liefde en vriendschap vertederen liet? De moed die doña Anamaria aan anderen - en wellicht niet alleen aan haar stieren - bezorgde? De verbeten moed van de vechtersbazen der Guadelupana? Ik durfde het niet te onderzoeken. Zwijgend, zoals wij gekomen waren, reden wij naar onze rancho terug.

Hartgrondig blij was ik, toen ik de oude plaats in het liefelijke namiddaglicht terugzag. Eerst reden wij nog even om, daar de Argentijn met alle geweld de veefokkerij nog wilde inspecteren en den terugkerenden peón daar moest afzetten.

Van de weg af, dwars over het groene land, toonde het Fordje dat het werkelijk iets van een paard, van een soort Rosbeyaert weg had, dat ons huppelend voortdroeg, als waren wij met zijn vieren een stel nieuwe Heemskinderen, die maar een ander werelddeel hadden opgezocht, omdat in het oude toch alle ridderlijkheid verdwenen was.

Hier waren het tenslotte slechts boerse grondbezitters, veefokkers en suikerrietbouwers; doch welk een haast middeleeuwse geest van ridderlijke rechtschapenheid bezaten niet de meesten, die ik hier had leren kennen; primitief en kinderlijk in menig opzicht weliswaar, maar hoe ondernemend, energiek en gezond, hoe fantasie-rijk en gelovig in de goedheid van het leven tegelijkertijd. Precies zoals ik mij voorstelde, dat de middeleeuwen geweest moeten zijn...

En de dromer die ik zelf was - heimelijke vijand van grote steden en van ziekelijke complicaties - voelde zich hier volkomen thuis, was blij als een kwispelende hond, dat hij weer terugkwam in de omgeving, die nu zo dierbaar-vertrouwd leek, alsof ik reeds vele jaren hier doorgebracht had, en er nu wel voorgoed zou blijven. Waarom

ook niet? Ik kon mij geen tijd uit mijn leven herinneren, die wonderbaarlijker en tegelijk zorgelozer verlopen was. Hoe lang al? Ik wilde er niet aan denken; vooral niet tellen. Dit moest blijven duren; de Argentijn had gelijk gehad: vasthouden en blijven, dat was het ware, vruchtbare verlangen. Eindelijk had ik mijn plaats gevonden, en het was beter heel de rest van de wereld te vergeten. Vrouwen, kinderen, de stomme literatuur... het leek alles even dwaas, van hier uit bezien.

Het vee stoof opzij, toen het Fordje met veel misbaar aankwam. Monsterend liet don Salustiano zijn oog gaan langs de vluchtende achterlijven en staarten. Een enkele brutale jonge stier keek verwijtend achterom en schudde met de kop. Wat die beesten in korte tijd groeiden en zwaar werden! Don Salustiano had gerust trotser kunnen kijken naar al deze kudden en landerijen, al zijn onafzienbare rijkdommen, want hij had geluk en had inderdaad een stuk van zijn vaderland gemaakt.

Maar hij zag er eerder bezorgd uit en keek om zich heen met een zweem van wantrouwen, - in zijn schatten of in de toekomst... Iets wezenlijks was bij hem veranderd sedert mijn komst; iets waar ik geheel buiten stond. Had het wat te maken met de eenzelvige doña Anamaria? Waar lag haar rancho met de stierenfokkerij precies? Het kon niet zo heel ver van hier zijn...

Toen de Argentijn met den peón was uitgestapt en zich naar Candelario had begeven, die hun al tegemoet gereden kwam om te vertellen hoe alles in onze afwezigheid gelopen was, maakte ik van het verloren ogenblikje gebruik om het den patroon te vragen.

‘Vroeger waren wij buren,’ vertelde hij. ‘Haar terrein grensde in het Noordwesten aan het mijne, en het was veel groter. Maar men heeft een gedeelte onteigend, - wat wil je, een vrouw alleen... en al de revoluties die dit land naar de hel brengen... Nu ligt er een brede strook braak en verwilderd tussen ons; hij was eerst onder de Indio's verdeeld, die recht hebben op grond, ik geef het toe, maar die er niets mee weten te beginnen en al gauw weer alles aan zijn lot hebben overgelaten, omdat ze niet

in staat zijn te denken in de toekomst, niet kunnen zorgen voor de dag van morgen. Omdat het lastige, maar onmondige kinderen zijn; roerend maar dom... en misbruikt worden door de politici.'

Hij zweeg abrupt, alsof hij al te veel gezegd had, maar een ogenblik later, toen Candelario voorbij kwam stuiven met den Argentijn, die alweer een reserve-paard bemachtigd had, dat hij nu, voor de korte poos, zonder zadel bereed, ging don Salustiano voort: 'Daar zie je nou zo'n jongen als Candelario... een voortreffelijke, oppassende kerel! Zolang hij hier onder goede leiding werkt en er iemand is, die hem wijst wat er gebeuren moet. Maar laat hem eens aan zijn lot over en kom dan over zes maanden terug... Ik wed dat je hem dronken aantreft, met de helft van het vee verkocht en de andere helft godweet waar... Geef hem een stuk land waarover hij als heer en meester aan niemand dan zichzelf verantwoording schuldig is, - en je zult zien, hoe hij het hoogste onkruid kweekt van de hele streek, om op zijn gemak te leven van een handvol mais en in lompen te gaan... Zo gebeurt het immers overal in dit land... Maar de tijden veranderen, we worden telkens door nieuwe avonturiers geregeerd... alleen de mensen blijven hetzelfde, die veranderen niet zo licht. Misschien in de loop van eeuwen... maar niet gemakkelijk...' Totdat de Argentijn terugkwam en monter zei: 'Alles in orde... ook in het huis. Alleen is hier een troep rurales geweest, een man of twintig... Wat die hadden uit te spoken? Tegen Candelario hebben ze niets losgelaten.' Don Salustiano vroeg geen nadere inlichtingen, mompelde alleen maar: 'Zo... zo... de rurales...' Een ogenblik keek hij rond zoals de stier Baboso in de arena gedaan had; onwillekeurig moest ik hem daarmee vergelijken, want het leek alsof hij om zich heen benauwenis en gevaren ontwaarde, die wij geen van allen bespeurden, integendeel, waar wij geamuseerd en begriploos naar keken. En met recht deed hij aan Baboso denken, want de nek en schouders van don Salustiano waren stevig en compact als die van een echten vechtstier, en groot zouden de moeilijkheden moeten zijn, die hij niet het hoofd kon bieden.

Vooral hier. waar geen arena-schuttingen stonden, maar naar alle zijden de vlakte openlag, en zelfs ginds, waar de eerste kartelingen van de Sierra Madre aan de horizon opdoken, de heuvels eerder een troep veulens schenen, die op de vlucht sloegen voor zijn ontembare wil.

Met welk een vreugde en tevredenheid ademde ik de kruidige, dierlijke lucht in; volle teugen die mijn borst uitzetten en mij dronken maakten van een jubelend gevoel. Met hoeveel hartelijkheid begroette ik weer het witte, vestingachtige gebouwen-complex! We waren maar enkele dagen weg geweest, maar het leek wel, of ik na een lange reis uit een vreemde en vijandige streek teruggekeerd was naar het vertrouwde huis. Zo was ik hier gewend geraakt. Ik moest trachten een basis te vinden om voorgoed hier te kunnen blijven; niet langer een gast, met wiens weggaan tenslotte toch gerekend werd, al liet niemand ooit het geringste daarvan blijken, maar als wezenlijk onderdeel van het hele bedrijf, als onmisbare schakel tenslotte. Eén met de rancho, met dit wijde bezit, met dit worden en vergaan, dit groeien en gedijen van mensen, dieren en planten. Ik moest bij de eerste de beste geschikte gelegenheid met don Salustiano daarover praten. Mijn vluchtige terugkeer in een roerige buitenwereld had het mij bewust gemaakt, waar voortaan mijn plaats was, waar ik eindelijk geheel en al mijzelf kon zijn. Wat ging mij de rest van de wereld nog aan?

In dit geluksgevoel, alsof ik opnieuw van alles bezit nam, dwaalde ik nogmaals het hele erf rond: onder de arkaden, langs het winkeltje naar de stallen, met op de hoek bij de nis een vrolijk saluut aan de geluckssteen van don Salustiano. ‘Dag, braaf stuk granodioriet! Deel ook een beetje van je toverkracht aan mij mee, en zorg ervoor dat ik blijven kan; ik weet nu eindelijk wat ik wil!’ Vervolgens naar de stallen, waar onze zoveel dagen al onbereden paarden stonden te trappelen van ongeduld. Ik geloof dat het mijne, de smalle, pezige vos, mij herkende; want hij begon zachtjes te hinniken, toen ik hem op zijn nek klopte. Morgenvroeg al zou hij mijn gewicht weer voelen, vandaag wilde ik eerst mijn rondgang doen, honderd geliefde dingen eerst

begroeten, ze vertellen dat ik weer terug was en ze niet zo licht meer zou verlaten. Hoe goed begreep ik thans den Argentijn, die ook een keer van verweg gekomen was, en voorgoed gebleven. In de geest stond ik even hulpeloos en vragend als Ildefonso, de jonge gids van Thompsen, voor don Salustiano... Wie sprak er nog van loon? Het was beloning genoeg hier te mogen zijn... ook hier, in de zure koelte van de veestallen, waar nog de vochtige wasem van melk en mest hing, - en hier, bij het tuighuis, waar het ongebruikte gereedschap lag te wachten op zijn geëigend seizoen, - en ginds in de moestuin, waar de bedden lui hun begroeide ruggen naar de zon gekeerd hadden, de bonen en de chayote's uitbundig uitrankten over hun lange staketsels, de geur van Spaanse peper-struiken pittig in de neusgaten prikkelde. En hier weer, in de dicht-begroeide bloementuin, die ongeacht welk jaargetijde, steeds nieuwe verrassingen had van helle kleuren: paars en donkerrood der bougainville's, smetteloos wit van grote, zware campanula's boven de gevlekte cannaceeën, en het zachte blauw en rose van veel volle trossen, waarvan ik niet eens de naam, alleen de geuren kende. Bedwelmend bloeide een agave...

Zelden kwam hier iemand, don Salustiano nooit, en toch groeide alles en was het er, met overdaad en onophoudelijkheid, als een symbool van heel de volte en natuurlijkheid van het leven, ginds, voorbij de tuinmuur, bij de hoge laan, en daar, waar 't open veld begon en zelfs het jonge suikerriet begon te geuren, en hier, aan deze kant, achter de witte vestingmuur met ramen, waar - net op de hoek - mijn kamer was, die 't nu misschien voorgoed zou blijven.

Aan mijn voeten groeide venkel, ander pittig kruid, fluwelig zacht een jonge loot tabak. Ik bukte om het aan te raken, als een zwemmer die in geuren baadt en naar de heldere bodem duikt om kiezelstenen op te rapen of een gladde alg te vangen.

‘Padroncito... luister eens, eh, padroncito...’

Uit de struiken, van een zijpad riep een vrouwenstem; ik dacht dat ik hier heel alleen was, maar twee volle bruine

armen drongen zacht het struikgewas opzij, en Luz stond voor mij, met haar grote donkere ogen en haar zware boezem, week gelijk een overrijpe vrucht die aromatisch lokt tot plukken.

‘Ah, Luz! Kom je mij gezelschap houden? 't Is hier mooi,’ zei ik met geestdrift. Luz was wel geen Esmeralda, maar zij had ook geen man, zover ik wist, en als zij nu uit eigener beweging naar mij toe kwam, zou ik zo dwaas niet zijn haar af te schrikken. Vriendelijk was zij in de laatste tijd geweest, en als ze nu toeschietelijk werd...

‘Ik moet u wat zeggen,’ sprak ze lichtelijk hijgend, en ze keek mij aan met dierlijk-zacht vertrouwen.

‘Haast je niet, mijn lieve meisje. Deze middag is zo uitgelezen. Laat ons samen wandelen...’ Wat gaf het, dat ze maar een simpele Indiaanse was, die lezen noch schrijven kon, wanneer deze zelfgemaakte witte blouse met bonte borduurseltjes zo wijd viel om de gevulde, zijïgbruine schouders en de zon haar zwarte haren vol met glinsterend stofgoud strooide. ‘Kom,’ zei ik met een gebaar dat strelen wou beduiden, maar dat een schuchtere wenk werd door de wijze waarop zij mij aankeek: vragend, misschien zelfs verlokkend, maar toch anders, zo heel anders dan toen Esmeralda in mijn half-slaap verscheen.

Onwillekeurig begon ik, op mijzelf vooruitlopend, al te pleiten: ‘Wees niet ongerust.’

‘Ik *ben* ongerust,’ antwoordde het meisje verrast. ‘Weet u het dan al?’

‘Wat zou ik moeten weten, kind?’

‘Ze zeggen... ik heb gehoord... ik zag eergisteren...’ begon zij te stamelen. ‘Als u het al weet...’

Nu bemerkte ik, dat een andere ongerustheid haar kwelde, dan een waarmee ik was gemoeid. Het bleek moeilijk door het masker heen te dringen, waarachter deze mensen hun gevoelens verborgen hielden. En bij de vrouwen scheen het mij schier onmogelijk toe, - maar dat was misschien wel overal zo. Mijn gelatenheid was gemakkelijker terug te vinden in deze heerlijke tuin. Wat verlangde ik ook... als ik maar mocht blijven, dag aan dag, mijn vrede in een-

zaamheid genieten tussen mensen die als goede dieren waren.

‘Niets weet ik, Luz. Ik ben immers pas thuisgekomen. Vertel het me,’ drong ik met vriendelijke beslistheid aan, - hoe dan ook gestreeld door het vertrouwen dat ze in mij scheen te stellen.

‘Eergisteren zijn de rurales hier voorbijgekomen,’ begon zij. ‘Een hele troep... in prachtige nieuwe uniformen. Ik sprak met een van hen, een mooien jongen, werkelijk een goed persoon...’

‘O,’ kwam ik er luchtig tussen. ‘Ben je verliefd, meisje? Nou zie ik het...’

Verlegen sloeg ze de ogen neer en schudde van neen. ‘Ik ben niet verliefd, padroncito. En vast niet op een rural. Ik ben veel te bang voor ze. Maar deze...’

Ze keek mij weer vol vertrouwen, maar toch ernstig aan, en ging voort: ‘Hij vroeg te drinken en terwijl Maclovia de paarden van de anderen water bracht, begon hij met mij... Zoals de mannen zijn... Als dat soort mannen,’ verbeterde zij zichzelf.

Ik lachte: ‘En het beviel je toch wel een beetje, hè?’

Luz was niet verlegen meer; mijn grapjes schenen haar een weinig zekerheid te geven, want ze vertelde nu zakelijk: ‘Hij begon een beetje vrijpostig te worden in de keuken. Een klein beetje maar. En ik wilde dat natuurlijk niet, maar hij hield niet op, en toen zei ik: Je handen thuis, als je me niet eens vertelt of jullie hier in de buurt blijven. Wat komen jullie hier doen? Toen heeft hij het mij gezegd... onder geheimhouding, dat ze wel hier in de buurt bleven... en dat ik hem gauw genoeg zou terugzien... want dat ze gekomen waren om het land van de rijken af te nemen en het onder de Indio's te verdelen. Ik vroeg hem: Ook dat van hier? Hij zei: Dat in de eerste plaats, en nu mag ik zeker wel... Toen heb ik maar gedaan alsof ik hem wel hebben wou, wanneer hij terugkwam. Om geen verdenking te wekken, want ze zijn tot alles in staat, de rurales.’

Ze zweeg en zuchtte met een kinderlijk gebaar, terwijl ze mij weer aankeek alsof ze nu hulp van mij verwachtte.

Het leek mij ernstig genoeg wat ze zei, want in dit land kon je werkelijk de gekste dingen verwachten.

'Heb je het meteen aan don Salustiano verteld?' vroeg ik. 'Neen, padroncito. Dat durf ik niet. De grote patroon... dat ik met een van de rurales... Ik weet niet wat ik moet doen...'

In haar ogen blonk iets vochtigs, zodat ze nog groter en zwarter schenen.

'Juist,' zei ik. 'Nu begrijp ik je, Luz. Je wilt dat *ik* met hem praat en hem op de hoogte stel.'

Ze knikte heftig.

'Ik ben blij dat je mij zo vertrouwt. Het zullen wel boze geruchten zijn. Maar ik zal het hem meteen vertellen, hij moet het natuurlijk weten, ook al is er misschien niets van waar. En hij zal je dankbaar zijn.'

Haar eenvoudige ziel scheen al half gerustgesteld. Toch zei ze nog: 'De rurales zijn altijd boosdoeners... die ene ook. Allemaal!' Om ook mij gerust te stellen, omtrent haarzelf, misschien...

Even vlug en onopgemerkt als ze gekomen was, verdween ze weer uit de tuin, en na enig dralen om nog over haar woorden na te denken en tot het inzicht te komen dat Luz met evenveel trouw als verstand gehandeld had, keerde ik terug om aanstonds don Salustiano op te zoeken.

Met de armen op de borst gekruist, hoorde hij mijn mededelingen aan, zonder ook maar een enkele vraag te stellen, of in te gaan op mijn voorstel dat Luz zelf zou komen.

'Dat is niet nodig,' meende hij. 'Die lieden vertellen zoveel en ze geloven dat ze God-almachtig zijn. Mexico is het land van de kletspraatjes, vriend. We zullen zien...' Hij sprak, of het zijn enige zorg was, mijn ongerustheid te sussen. Maar daarna bleef hij nadenkend. Mijn groot verzoek hield ik nog maar vóór mij, tot een passender gelegenheid.

Die nacht droomde ik, dat Luz haar armen om mij heen geslagen had en mij zoende met haar vlezige, frisse mond. Tenslotte wàs ik haar vertrouweling.

De tien geheimen

‘Als je jong bent, kijk je heel anders tegen het leven aan,’ zei don Salustiano, toen ik des avonds naast hem op het balkon in de maneschijn stond. ‘Je denkt dat je de wereld kunt beteugelen, zoals een nog ongebroken paard. Je springt er plotseling op, en ziet dan wel, wat er gebeurt. Haar bezittingen en misschien zelfs haar hele bestaan liepen gevaar, en... ik deed het eenvoudigste en meest afdoende wat gedaan kon worden, - het was heel voor de hand liggend, dat ik haar ten huwelijk vroeg.’

Het gesprek ging over doña Anamaria Valdés, die de patroon plotseling, zonder enige inleiding genoemd had, omdat hij zeer juist raadde, dat ze mij had beziggehouden en mij nu, in verband met het onteigeningsgerucht, weer in de gedachte gekomen was.

‘Ik durf me te vleien,’ ging hij voort, ‘dat ze mij ook wel tot man genomen zou hebben, wanneer niet juist dit de aanleiding was geworden. Want zo zijn sommige vrouwen; ze worden rebels onder dergelijke omstandigheden, en willen zichzelf bewijzen, dat ze hun eigen boontjes kunnen doppen. Wel, ze zijn er niet minder respectabel om, en ook doña Anamaria niet, al heeft ze het spel verloren, net als ik op een andere manier verloren heb, veronderstel ik.’ Zijn stem klonk geresigneerd, zonder bitterheid, zonder treurnis. Een beetje als van een oud man, die terugblikt op onherroepelijke, maar lang-voorbije dingen. Ik kon slechts eerbiedigen wat hij zei en bleef zwijgen nadat hij gesproken had. Uit zichzelf vervolgde hij echter na een poos, met zijn blikken naar de rechtlijnige schaduwen die de helle maneschijn op de binnenplaats sloeg:

‘En àls we getrouwd waren, wat zou het haar tenslotte gebaat hebben? Uitstel van executie misschien. Maar niemand weet of ik mijzelf straks kan redden, laat staan een ander. Het is goed, dat ik alleen ben. En zeker dat *zij* het is, want ze heeft geleerd ook met het weinige iets te doen; ze is taai gebleven en heeft iets van haar leven gemaakt. Ik zie nog dien stier vóór me in de arena, hè, heb je er ooit zo-een in Spanje gezien?’

Ik schudde van neen, en hij hernam vol trots: ‘Zo-iets kèn tenslotte in Mexico; dwars tegen alles in. Je moet alleen niet vragen wat het somtijds kost aan geestkracht, aan geduld, aan doorzettingsvermogen. Een vrouw als zij is meer waard dan een man, dat is zeker.’

‘Komt ze nooit hier?’ vroeg ik.

‘Nooit... Ik kan haar toch niet vragen te komen, terwijl ze mij nog alles lieten, en háár nauwelijks een kwart van wat ze bezat, of minder nog. Ik ga weleens naar haar toe, maar zelden... hoewel, nu we ouder zijn...’

Don Salustiano maakte een geforceerd-luchtig gebaar en stak de handen in z'n zakken, zoals zijn gewoonte was.

Met de bedoeling hem op te vrolijken, beweerde ik: ‘Er zal nog heel wat tijd nodig zijn, voordat ik al de tien mysteries van de rancho leer doorgronden; de enkele die ik zie, zijn al boeiend genoeg. Maar ik wed dat ik op de duur zelfs de vijf glorievolle ontdek, die er zeker ook zullen zijn, en alleen maar aan de náám ontbreken.’

Hij legde vriendschappelijk zijn hand op mijn schouder en antwoordde met een glimlach: ‘Dacht je? Dat van die naam, dat het de mysteries van de rozenkrans zijn, is misschien onzin. Zulke namen zijn veel ouder en hebben nog veel diepere betekenissen. Ze hangen met de grond samen, heus... Ik heb er vaak over nagedacht, want menigmaal zijn de avonden hier lang en stil, - wanneer je zoveel jaren als ik op deze plaats woont en iedere steen, iedere schram kent. Alleen buiten op het land is er werkelijk leven. Jij hebt in huis nog wat vertier gebracht.’

‘Geen complimenten, don Salustiano,’ weerde ik af. ‘U had het over die naam...’

‘O ja, de tien mysteries... waar zijn mijn gedachten vanavond. Ik heb me daar zo mijn eigen mening over gevormd, geen systeem, maar een aantal losse inzichten; in wat de tien geheimen, de tien ondoorgrondelijke dingen zijn, die ons leven drijven, misschien overal, maar stellig hier. De Herinnering bijvoorbeeld, die ons doet afdwalen van het heden, maar die in toom gehouden wordt door de Plicht, een tweede geheim in ons...’

‘De liefdesgeschiedenissen die de Argentijn opbiechtte,

aan de ene kant, en de terugkomst van uw negerbediende Cayetano aan de andere kant,' zei ik. 'Kortom, het gebeurde met den heer Sánchez Girón... Ik begrijp het.'

'Juist, Alberto. Net wat ik bedoel. Zo is er ook het Verlangen dat ons teistert, en de Vroomheid, die ons een zekerheid geeft, welke boven alles uitgaat. Maar beide kunnen heel verschillend zijn.'

'Als bij den man die een jaar op don Porfirio wachtte, en het eigenaardig vertrouwen dat de Indio's in hun oude goden hebben bewaard. Inderdaad...'

'Je zult wel overal waar je maar wilt, de voorbeelden ervan vinden,' sprak don Salustiano, 'want ik heb deze dingen niet zo-maar bedacht, maar ze zelf uit reeksen van gebeurtenissen afgeleid. Met onze Angst en onze Moed is het juist zo gesteld, beide drijven, beide remmen ons.'

'Of je bij nacht ook door het bos moet, dan wel midden op de dag in de arena om je leven te vechten hebt.'

Don Salustiano knikte vol instemming. 'Het vruchtbaarst naar buiten toe zijn misschien onze Fantasie en onze Vasthoudendheid. Met de eerste...'

'Kun je ook oude hoeden blijven dragen,' onderbrak ik hem. 'Zoals Efraín Carranza. En met het laatste kun je bergen van tegenstand verzetten, zoals de Schoolmeester.' 'Ik behoef je niets meer te vertellen,' antwoordde don Salustiano. 'Je hebt goed uit je ogen gekeken, al vind ik, dat die Schoolmeester begint waar hij moest ophouden. Maar er blijven nog over de Genegenheid, want het woord liefde smaakt mij te muf op de tong, - Genegenheid dan, die ons rijker maar tegelijk ook kwetsbaar maakt, en de Onaanrandbaarheid van ziel, de mooiste, de edelste, de heldhaftigste eigenschap.'

Hij zweeg, en ik bedacht dat eenvoudige lieden als Luz en Esmeralda of Candelario de zuiverste dragers van de Genegenheid waren die wij beiden bedoelden, en dat don Salustiano zelf van de Onaanrandbaarheid de beste vertegenwoordiger was. dien ik ooit kon tegenkomen. Ik sprak het echter niet uit - want wie spreekt er zo over zijn eigen omgeving? - en zei alleen: 'Ook naar de voorbeelden daarvan behoeft men niet ver te zoeken.'

De patroon haalde de schouders op. ‘Misschien... misschien... Ik zeg ook niet, dat het alleen om deze tien dingen gaat, of dat het de enige belangrijke eigenschappen zijn; alleen, dat ze *mij* het meest opvielen, en niemand mij ooit heeft kunnen zeggen, vanwaar zij komen en waarheen zij voeren. Het doet er ook niet toe, ze zijn er, en met hun mysterieuze kracht maken zij het leven.’

‘Vooral op de rancho die naar ze genoemd is,’ kon ik mij niet weerhouden te zeggen. Don Salustiano keek mij dankbaar aan en gaf eenvoudig toe: ‘Je hebt gelijk.’

Er werd niets meer gezegd. De patroon leek mij rustiger dan ik hem de laatste weken gezien had. Hij scheen een besluit genomen te hebben, want de volgende morgen vertrok hij, zonder te zeggen waar hij naar toe ging en zonder mij te vragen hem te begeleiden, wat hij tot dan toe steeds gedaan had. Zijn krachtige, gedrongen gestalte zag ik alleen in de stofwolk achter zijn paard verdwijnen, en een voorgevoel zei me, dat nu over het lot van ons allen, en stellig ook over het mijne beslist ging worden. Het was de richting van het bos, van Villa Ceo, die hij nam, en met kloppend hart zou ik wachten op zijn terugkeer.

Terwijl ik hem stond na te kijken, zag ik plotseling den Argentijn naast mij, die ook met saamgeknepen ogen den patroon achterna staarde, tot het stofwolkje nog maar een heel fijne pluim tegen de horizon was.

‘Een extra-paard voor zijn zorgen had hij kunnen meenemen,’ mompelde de Argentijn, en begon nadenkend voor zich uit te fluiten, - een soort van bedwongen ademhaling, spot met zijn eigen vrees misschien.

‘Denk je dat de onteigeningen...’ begon ik.

Hij gaf niet eens een antwoord, maar verontschuldigde zich: ‘Ik moet weg. Naar de Westelijke Afwatering. Als jij eens naar Candelario ging?’

Nooit had de Argentijn zich met mijn dag-indeling bemoeid, maar ditmaal scheen hij het nodig te vinden mij iets te bevelen, al was het in de vorm van een vriendelijk advies. Werd ook ik voor de anderen op de rancho al zo gewoon, dat ze mij meer en meer gingen behandelen als iemand die mee verantwoordelijkheid voor het werk

droeg? Des te beter dan. Het verhoogde mijn kans bij don Salustiano, en tevreden, met een luchtig saluut verliet ik den Argentijn om naar de veefokkerij te draven.

Daar verliep de dag altijd in een ommezien; de tijdeloosheid van het dierenleven, de uitgestrektheid van de vlakte, de lichte luchtigheid van de warme bries, die de heuvels kwam afrollen, daarin konden zorgen noch duur blijven bestaan. De mens vervluchtigde er tot een wijd en gewichtloos wezen; het leven werd hier zulk een nietige en onbeduidende episode, maar zo meeslepend, zo vol spanning en verzadiging van alle zintuigen, dat het verstand zijn tel verloor van uren, en het hart zijn maat van terughoudendheid. Je leefde meer zoals de aarde leeft; uitbundig, wild en onbekommerd.

Doodmoe reed ik des avonds, toen de grote gouden zonnediscus weggezonken en een laatste geloei over de vlakte uitgestorven was, met Candelario naar huis terug. Ook hij werd, na eerst zo'n dag opvallend harder, heftiger van bewegingen, met iets brutaals om zijn gretige mond geweest te zijn, nu stiller, dromeriger, als uitgeraasd. Wij spraken niet meer. Toen ik de witte poort genaderd was, wuifde hij slechts, omdat hij meteen doorreed naar het huttendorp, waar zijn vrouw hem wachtte.

Zelfs aan het avondeten bleef de zwijgzaamheid niet drukkend, maar eer vredig heersen; misschien omdat alleen de Argentijn en ik tegenover elkaar zaten, daar de patroon nog niet teruggekomen was. Teobaldo bracht het eten binnen, ging weer stilletjes weg. Alleen de lepels tikten op de borden, water klokte in de glazen. Hoeveel jaren zou het leven zo verstild en heerlijk blijven? Welk een uitkomst, om op deze wijze oud te worden...

Moe, tot binnen in mijn botten brandend van de zon die op de vlakte had geschenen, ging ik vroeg naar bed, want morgen werd het wéér zo'n dag, en vele, vele zulke dagen zouden voortaan komen.

Maar de hemel was de dag daarop betrokken, en don Salustiano bleek des morgens nog niet teruggekomen. Ik bedacht, dat ik mijn paard in de werkplaats moest laten beslaan, en reed naar den Ingeniero toe.

‘U houdt het hier toch lang uit,’ zei hij, terwijl een van zijn knechts met het rijdier bezig was.

‘Lang? Ik ben er pas. Nog heel wat jaartjes hoop ik hier te blijven...’

Hij keek mij even verbaasd aan, en streek over zijn snor. Maar de woorden die hij blijkbaar had willen zeggen, kwamen niet over zijn lippen. Hij begon over de aanstaande suikercampagne te praten.

Eerst tegen de middag keerde don Salustiano terug; rustig en beminnelijk, met de oude zekerheid, die ik al op de dag van onze eerste kennismaking bij hem bewonderd had. Wij zaten weer met zijn drieën aan tafel, als steeds, en hij vertelde den Argentijn van veranderingen in de veeprijzen. Het was geen gunstig moment om te verkopen, had zijn commissionair hem in Villa Ceo gezegd.

‘Vanavond komen er een paar kisten aan,’ zei hij nog. ‘Let er op, dat ze zorgvuldig van de ezels worden afgeladen en droog opgeborgen.’

Hij had iets hards in zijn trekken en was toch wel ouder geworden de laatste weken, vond ik.

Toen wij van tafel opstonden voor onze siësta, zei hij tegen den Argentijn: ‘Ik moet je even heel uitvoerig spreken, Antonio. Laat ons naar mijn kantoor gaan, waar wij alleen zijn...’ Hij bedacht zich een seconde, en ging toen voort met een snelle blik naar mij ‘Als je wilt, kom dan meteen mee, Alberto. Want het gaat jou ook enigszins aan.’

Iets drukkends was over mij gekomen bij zijn eerste ernstige woorden. Maar nu juichte ik, want dat ik erbij mocht zijn, betekende dat ik erbij hoorde, dat hij mij nu ook beschouwde als een onderdeel van de rancho en niet langer als een gast, maar werkelijk als een jong medewerker. Wij liepen achter elkander de trap op en gingen zijn werkkamer binnen. Don Salustiano zette zich een beetje patroonachtig achter zijn buro, de Argentijn pakte een stoel, na de deur zorgvuldig gesloten te hebben, en ging er omgekeerd op zitten, met de leuning tussen zijn benen. Bovenop legde hij zijn lange armen waarop zijn ietwat ascetisch hoofd met het dunne snorretje steunde. Ik bleef tegen de wand geleund staan en kon langs don Salustiano

heen naar buiten kijken; ik wilde laten zien, dat ik bij alle vertrouwelijkheid toch van plan was de hiërarchie in acht te nemen. Op de rancho moest iedereen weten wie de grote baas was, en wie maar een kleine of beginnende.

Don Salustiano stak zijn pijp op, deed een paar lange halen, en viel toen op zijn abrupte manier uit: ‘Het zal jullie misschien verwonderen, maar het pleit is beslist: deze rancho wordt onteigend. Ik heb van al mijn invloed en relaties bij de regering gebruik gemaakt, maar het heeft niet mogen baten. De onrustzaaiers, de avonturiers, de volksmenners hebben...’

Hij onderbrak zichzelf met een ongeduldig gebaar, om te vervolgen: ‘Wat geeft het, om er beschouwingen aan vast te knopen? Jullie kent Mexico niet; ik wel. Maar al te goed. In Villa Ceo heb ik met den gouverneur zelf gesproken. Ik was eens zijn tegencandidaat, en er is veel wraakzucht, veel nijd in de wereld. In Monterrey heb ik met twee generaals trachten te overleggen... maar ze zijn gek in de hoofdstad, stapelgek geworden. Hier...’

Uit de bovenste lade van het schrijfburo haalde hij een lange, gele enveloppe tevoorschijn. Met zijn dikke, krachtige hand sloeg hij er op. ‘Hierin staat, dat ik het derde deel van wat ik zelf opbouwde en in vijfentwintig jaren geculviteerd heb, mag behouden. De rest moet verdeeld worden onder... god-mag-weten-wie. Deze week komen de beambten en de landmeters.’

‘God zal me hier en ginds en overal,’ vloekte de Argentijn bars voor zich uit.

Onverstoorbaar, alsof hij zijn woorden reeds heel lang overwogen had, ging don Salustiano voort: ‘Men doet onteigeningen die rechtvaardig zijn, noodzakelijk zelfs, want er *is* een agrarisch probleem in dit land, en veel Indio's hebben een stukje grond heel hard nodig. Maar Antonio hier weet, dat het bij ons niet het geval is, dat het hier een streek voor veeteelt is, die alleen als grootbedrijf zin heeft. En dat ook de minste peón bij ons niets tekort komt. Het is een politieke intrige... Stemmen winnen voor de volgende verkiezingen, of de hemel weet wat. Het doet er niet toe...’

‘Maar het kàn niet. Dat *kàn* toch niet,’ riep de Argentijn woedend uit. Zijn tanige kop was een en al vinnigheid.

‘Dat zeg ik ook,’ antwoordde don Salustiano laconiek.

Met enige schroom vroeg ik: ‘Kan dat niet gerechtelijk uitgemaakt worden?’

‘Niet hier. Men steunt op een oude, dwaze wet, die willekeurig wordt toegepast. Dat hangt van de politieke omstandigheden af.’

‘Het is een dwaasheid, het is gewoon ondenkbaar daarvan het slachtoffer te moeten worden. In Europa...’

‘In Europa,’ onderbrak don Salustiano mij hard, ‘doen ze nog heel andere dingen. Die zich dan opstapelen tot ze zo talrijk worden, dat alles ondersteboven dondert, groten en kleinen in de chaos worden meegesleept, en de ontzettendste oorlogen als een lawine over de wereld razen. Zo is het daar steeds gegaan. Hier gebeurt het een beetje anders.’ ‘Ja,’ riep de Argentijn weer, terwijl hij met een sprong overeind schoot, ‘hier maken we ieder onze eigen oorlog. Zo zijn wij, Latijn-Amerikanen.’

‘Juist,’ antwoordde don Salustiano, en de beide oude vrienden keken elkaar een moment strak in de ogen. ‘Ik zie dat je mij begrijpt.’

‘We zullen onze huid tot de laatste kogel verdedigen. Ik heb niet anders verwacht, want dit heb ik wel zien aankomen. Daarvoor zijn zeker de kisten?’ vroeg de Argentijn. De patroon knikte. ‘Een van de generaals heeft mij zijn hulp toegezegd. Er komt een pronunciamiento, - een opstand. Tenslotte zijn we geen kinderen; als we goed volhouden en de zaak om zich heen grijpt, maken we een beste kans. Want de regering is op het ogenblik minder dan ooit op revoluties gesteld. De rurales...’

Don Salustiano stopte de gele enveloppe weer in de lade, maar haalde nu daaruit een zware revolver tevoorschijn, die hij veelbetekenend op het tafelblad legde. ‘Er komen dertig geweren en genoeg munitie,’ begon hij voor te rekenen. ‘Met die welke wij hier al hebben, kunnen wij alle betrouwbare mannen bewapenen. Totdat generaal Ortiz ingrijpt. Want er komen nog een paar onteigeningen; wij zijn niet de enigen, als dat een troost is.’

‘Ik zal meteen zorgen dat de boel klaar gemaakt wordt,’ zei de Argentijn energiek. Zijn ogen blonken en hij schudde zijn haren naar achteren, als waren het de manen van een heftig en weerbarstig dier.

‘En wat kan *ik* doen?’ vroeg ik gretig.

‘Juist, nu jij, mijn beste Alberto,’ sprak don Salustiano langzaam en mild. ‘Jij bent hier als gast en daarenboven vreemdeling. Het is niet goed, dat je in deze dingen gemengd wordt. Ik verlang dat je weggaat... morgen al, want dit kan elk ogenblik beginnen, - je weet niet hoe plotseling zo'n Mexicaanse storm opkomt... en ook plotseling wel weer luwt. Ga naar Tampico, en als je wilt, wacht daar dan af, hoe de zaak afloopt. Is alles hier in orde, dan ben je weer welkom, want ik beschouw je als een vriend, en Antonio ook, dat weet ik. En anders... ik kan er niets aan doen, dat je verblijf hier zo haastig afgebroken wordt. Maar nu zou je ons hier in de weg lopen, jezelf aan nodeloos gevaar blootstellen.’

De Argentijn knikte instemmend, terwijl hij vóór zich keek.

Ik dacht dat ik door de grond zonk.

‘Maar elke man is er een,’ begon ik te pleiten. ‘Het is niet eerlijk... Ik had hier willen blijven, - meewerken. Nergens heb ik mij zo thuis gevoeld. Neen, *nu* ga ik zeker niet.’

Don Salustiano keek mij aan met iets zachts in zijn ogen. Hij was opgestaan en kwam een stap naar mij toe, legde vriendschappelijk zijn hand tegen mijn nek en zei: ‘Als alles in orde is, dan gaarne. Maar... tegen een eigen zoon zou ik ook zo spreken... je moet gaan. Neem morgenochtend de trein naar Tampico en daar desnoods meteen de boot; er gaat iets gebeuren in dit land, dat niet goed is om van nabij mee te maken.’

Met alles wat in mij was, verzette ik mij tegen dit denkbeeld. Ik was vastbesloten, en argumenteerde: ‘Juist het feit dat ik hier te gast ben, is een voordeel. Niemand zal mij iets maken, en in werkelijkheid behoor ik toch bij jullie, vecht ik mee.’

Heftig schudde de patroon van neen. ‘Je bent geen Mexi-

caan, zoals Antonio door zijn langdurig verblijf hier geworden is. Als men weet, dat hier een vreemdeling zit, en men wéét het immers, dan compromitteert het onze zaak, en hebben we kans dat er op een mooie dag federale troepen verschijnen. Neen...' Don Salustiano legde zijn arm om mijn schouder, juist zoals de eerste maal, toen hij mij hier in dit vertrek welkom geheten had, en vervolgde met een ietwat hese, zachte stem: 'Nog nooit in mijn leven heb ik iemand gastvrijheid geweigerd, - laat staan dan een vriend als jij. Als je wilt wachten, wacht dan; maar niet hier. Ik zal je desnoods bevelen om weg te gaan.'

'Dat zou ik ook,' zei de Argentijn met een verlegen blik naar zijn schoenpunten.

Toen wist ik, dat, het eerst van allen, voor mij het pleit beslist was. De vreemdeling en gast moest gaan. Maar alle persoonlijk verdriet dat ik hierom kon hebben, werd onbeduidend, vergeleken bij hetgeen don Salustiano en zijn rancho te wachten stond. De beide mannen verdwenen in de magazijnen, in de stallen, ik wist niet meer waarheen. Er was opeens een andere soort bedrijvigheid gekomen, waar ik buiten stond. Maar terwijl ik in mijn hoge, ruime hoekkamer mijn koffer pakte, nam ik mij voor, ook van mijn kant de strijd niet op te geven, maar in Tampico te blijven wachten, tot don Salustiano alle moeilijkheden overwonnen zou hebben. Het zou misschien zo'n vaart niet lopen, en ik was ervan overtuigd, dat de patroon wel een manier zou weten te vinden om aan de dreigende narigheden te ontkomen, al wist ik niet goed op welke wijze. Was er tenslotte iets onmogelijk in dit geheimzinnige land? Ik betastte de muur bij de vensterbank, daar waar de groene vlakte en de boomtoppen zichtbaar werden, waar de rijke, geurige namiddaglucht naar buiten drong. Inderdaad, het waren de muren van een stevig fort, en wie zich daarbinnen verschanste, kon het lang volhouden. Maar nog zekerder zouden de politici zich te pletter lopen tegen de onaanrandbaarheid en de onverzettelijke wil van don Salustiano. Nog was hij een koning op zijn domein... dat was zelfs gebleken in de wijze waarop hij mij verbande. Ik zou echter terugkamen; op het kantoor van

Thompsen had ik een adres, waar hij mij altijd zou kunnen roepen, zodra ik weer geduld werd.

Met alle kracht die in mij was, verzette ik mij bij het avondeten tegen de gedachte, dat dit misschien een afscheidsmaal was. Toch bekroop mij een gevoel van weemoed, toen ik beurtelings naar het thans geheimzinnig-gesloten gezicht van mijn gastheer en naar de van nieuwe energie geladen kop van den Argentijn keek. Zij spraken niet veel, maar aten rustig voort; er was geen zweem van zenuwachtigheid in hun uiterlijk te bekennen.

Het had een van onze gewone avonden kunnen lijken, wanneer mij niet zo'n prop in de keel geschoten was, die mij het spreken moeilijk maakte en mij de blikken van mijn disgenoten deed vermijden. Zo verliep het maal misschien toch iets sneller dan anders en was het uitzonderlijk, doordat Luz het eten binnenbracht inplaats van Teobaldo, die het nu zeker te druk had met grimmiger dingen. Zij zette een schotel tegenover mij neer en keek mij een ogenblik veelbetekenend aan, alsof ze zeggen wilde: Zie je nu wel, dat mijn waarschuwing maar al te goede gronden had? Daarop begon ze flauwtjes te glimlachen, hetgeen een zeldzame bekoorlijkheid aan haar breed gezicht en lieflijk gekrulde lippen gaf. Er ging meer van mijn hart in de rancho achterblijven, dan ik zelf vermoed had.

Zonder veel conversatie dronken wij op de galerij nog een paar whisky's; alleen liep de Argentijn telkens een poos weg, omdat hij nog aan het een of ander dacht, en waren de peones later dan anders op de binnenplaats en onder de arkaden bezig. De nachtstilte was zoet en vochtig, - toch heerste er een vage onrust in de atmosfeer. Gerinkel van ijzer, hoefgetrappel.

'Je leert Mexico wel kennen,' zei don Salustiano nog tussen onze verstrooide gedachten door, en dat was feitelijk heel zijn troostrede.

'Ik heb de uitkijkposten geïnspecteerd,' deelde de Argentijn mee toen hij weer terugkwam. 'Als we maar zeker konden zijn van al de peones uit het huttendorp.'

'In ieder geval van de meeste,' antwoordde don Salusti-

ano met overtuiging. Hij was niet voor niets zulk een goed meester geweest.

Ik wilde niet meer denken, niet meer treurig zijn. Het noodlot was altijd plotseling opgetreden in mijn leven, ten goede, ten kwade... dat viel nooit te zeggen, wanneer de veranderingen kwamen; dat zag je pas achteraf. Maar dankbaar moest ik zijn voor elke dag, elk uur zoals dit. ‘Morgen is het vroeg dag voor jou,’ zei don Salustiano onverwachts, ‘want er gaat maar één trein en het is een paar uur rijden naar de halte. Trouwens, wij allemaal moeten vroeg op...’ Dat betekende hier; al uren vóór zonsopgang. Ik kwam dus gelaten overeind.

Warm drukte hij mijn hand bij het naar bed gaan, en de Argentijn deed hetzelfde. Woorden waren overbodig geworden. Ik hoorde hem nog van het balkon af naar de peones roepen, terwijl ik mijn kamer binnen ging. Zijn diepe, zware stem dreunde over de binnenplaats en de nacht leek op die in een legerkamp.

Uit mijn doffe slaap kwam Teobaldo mij wekken. ‘Padroncito... het is al tijd.’

Het was nog nacht toen ik de stenen trap af kwam; alleen een nattige frisheid kondigde het ochtenduur aan. De plaats werd nog beschenen door het flauwe licht van twee lantarens, die lome schaduwen onder de arkaden lieten. Maar het was nu stil.

Er wachtte mij een kom hete koffie en een stuk brood in de keuken, want vroege reizigers aten niet uitvoerig. In een hoek bij de vuurplaats stond Luz zachtjes te huilen, met haar gezicht in haar schort verborgen. Ik kon er niet bij blijven, want anders moest ik op mijn lippen bijten als ik mij tenminste niet wilde branden aan de hete koffie. ‘*Adios muchacha*, tot ziens!’ riep ik, en reikte haar in mijn haast niet eens de hand. Als ik terugkwam en don Salustiano's helper werd, was het niet goed, dat ze nu tranen in mijn ogen zag.

In de doorgang naar de bijkeuken zat Teobaldo in het halfdonker op zijn hurken een geweer te poetsen en keek schuinsweg naar mij omhoog.

‘U gaat dus, padroncito...’ constateerde hij droogjes.

Ook nu zag hij er een beetje dwaas en koboldachtig uit. ‘Ja, en wil je niet met me mee?’ trachtte ik nog te plagen. Hij sprong op, en drukte het zacht-glanzend geweer tegen zich aan. ‘Ik niet,’ riep hij vrolijk uit. ‘Ik zàl ze... ik heb nog een oude rekening met ze te vereffenen.’ En hij klopte zichzelf op de knie van zijn manke been. ‘Maar deze keer laat ik *Enriqueta-escopeta* met ze spreken!’ Hij bedoelde zijn Geertje-geweertje, dat hij als een heel erg slank, maar arglistig jong meisje in de arm hield. We liepen samen naar buiten onder de arkaden. Ik had een gevoel of ik iedere plaats hier moest zoenen. Bij de hoek, in het donker, draaide ik mij om naar de nis. Daar lag de gelukssteen, de machtssteen van don Salustiano, - zijn talisman. Hij lag er niet meer! Ik tastte in de nis om mij te overtuigen dat hij er werkelijk niet was. Misschien had men hem, vreemd genoeg, opgeborgen met het oog op alle eventualiteiten. Een zonderlinge voorzorg, in dat geval. ‘Waar is de steen?’ vroeg ik ontsteld.

Teobaldo keek om en vloekte bij zijn eigen moeder. ‘Gestolen,’ wist hij meteen. ‘Dat is heel lelijk... dat is heel lelijk voor ons... de wachten zijn niets waard.’ Hoofdschuddend drukte hij het geweer nog vaster tegen zich aan. ‘Oh, padroncito...’

Het was don Salustiano die naar ons toe kwam.

‘De steen is weg,’ zei ik, en wees naar de lege nis.

‘Vervloekt!’

Ik zag hoe hij de lippen op elkaar preste; ze werden wit van toorn. Zijn ogen schoten vonken. Zo heb ik zijn beeld óók in mijn herinnering behouden. Hij had zijn vuisten gebald en Teobaldo scheen weg te duiken in het duister van de hoek.

Dan opeens was hij zichzelf weer meester.

‘'t Is maar een stuk steen,’ zei hij, - en ik dacht aan de woorden van Thompsen: Granodioriet is niets waard. ‘Een stuk steen meer of minder bij de onteigening... Maar nu blijkt alweer, hoe ze met de Indio's samenzweren, de demagogen... Met de domheid van die mensen denken ze je klein te krijgen! Vervloekte bende!’

Daarna zette hij die gedachte opzij, snel, zoals hij een stier

kon laten kantelen onder het voorbijschieten, en sprak rustig: ‘Het wordt je tijd, mijn beste vriend. Candelario wacht al met de paarden; ik laat hem met je mee gaan tot de trein, dat is veiliger. En dan kan hij je paard mee terugnemen; het is een van onze beste knollen en kan straks nodig zijn. Ik moet je nog groeten van den Argentijn; hij is er op 't ogenblik niet, komt pas later terug.’

‘Het is niets,’ hield ik stijfkoppig vol, als om het noodlot te bezweren. ‘Ik kom toch gauw genoeg weerom. In een paar weken kan het toch zijn beslag hebben?’

‘Quién sabe... wie weet...’ Met het stereotype gezegde van dit land, dat hij zelf echter nooit gebruikte, bewees don Salustiano mij op dit ernstige ogenblik, dat hij niet minder Mexicaan was, dan wie ook.

Wij omhelsden elkaar met schouderklopjes, - op de mannelijke, amicale manier die hier gebruikelijk was onder oude bekenden. ‘Zolang dit nog mijn huis is, beschouw het ook als het jouwe,’ sprak don Salustiano toen wij bij de paarden kwamen, die op de binnenplaats stonden te schuren. ‘Ik verdedig het niet tegen anderen, maar tegen de verwaarlozing en de verwoesting. Want overigens...’ Hij maakte een bijna koddig gebaar, dat juist door zijn potsierlijkheid bewees, hoe weinig hij feitelijk om bezit gaf. ‘Ik kom zodra u schrijft,’ zei ik van mijn paard af. ‘Tot ziens en *suerte*, - geluk!’

‘Van ons zal het niet afhangen,’ waren zijn laatste woorden. Ook nu nog leek hij op een vorst.

Achter elkaar schoten Candelario en ik onder de brede witte poort door, het vrije veld tegemoet, langs de nog sluimerende eucalyptus-bomen van de voor-laan. Ik dwong mijzelf om niet achterom te kijken, tot wij heel ver waren en de dag begon te krieken. Want mijn ogen brandden toch al pijnlijk en de ochtendwind joeg er tranen uit. We reden recht op San Pedro de Ixtla af, maar ik kon den Schoolmeester niet meer gaan groeten, daar we nog vóór het dorp de zijweg moesten nemen die naar de treinhalte voerde, en de tijd krap was.

De eerste zonnestralen kwamen reeds uit de horizon gespoten, rechte, woeste varens van oranjegoud uit een gi-

gantisch werelddeel. Maar het was van een grootsheid, die me nu niet raakte; ik dacht aan de mensen, hun wisselvallig lot en de onheilen die ze tegemoet gingen. Als een kleine, grijze kogel je trof, hield plotseling die onmetelijke gouden zon op voor je te bestaan, scheen niet langer meer dit razende, enorme licht, nam de goedige grijs-groene aarde die hier lag, je weer terug...

Aan de kleine dingen had men te denken, - niet aan de grote; die kwamen en gingen vanzelf.

Recht en lenig zat Candelario naast mij in het zadel. Het huwelijk had hem tot een man doen rijpen. Iets als een geur of een zachtheid van Esmeralda droeg hij nu met zich mee in de wijd-uitgespreide morgen. Wat ging er straks van hem worden?

Bij de tweesprong - zijwaarts lag San Pedro de Ixtla nog onder een gaas van fijne nevel - kwam een man op een muilezel ons tegemoet. Aan zijn enigermate fantastisch hoofddeksel zag ik al, dat het Efraín Carranza was.

'U gaat weg?' riep hij mij toe. 'Gelukkig wie dat kan in tijden als deze. Naar Tampico? Ik kom er misschien ook nog, als het nodig wordt. Ik heb er familie wonen.'

'Verzuim dan niet, mij berichten van hier te brengen,' vroeg ik dringend. 'Over Thompsen en Co., douane-agenten, kunt u mij altijd bereiken.'

Hij beloofde het en wuifde mij met zijn nog altijd slanke muzikantenhand vaarwel.

Op het laatste stuk van de weg werd Candelario iets spraakzamer. Het was alsof hij geleidelijk aan tot het besef gekomen was, dat wij niet veel gelegenheid meer zouden hebben, samen te keuvelen, en dat hij nu nog gauw van de laatste ogenblikken gebruik moest maken.

'Zodat je nu gáát, don Albertito...' begon hij ergens midden in zijn gedachtengang. En hij noemde mij, tegen zijn gewoonte in, 'don' bij het verkleinwoord van mijn naam, als om ondanks zijn vriendschappelijke tederheid toch aan de plechtigheid van het ogenblik recht te doen wedervaren.

'Ik kom terug,' verzekerde ik. 'Zodra het maar enigszins doenlijk is.'

‘Dat weet niemand... Misschien dat God het weet,’ veronderstelde hij. ‘Er gebeuren veel dingen.’

‘Dat het voor jou alleen maar goede mogen zijn, Candelario.’

Er kwam iets heimelijks, iets zachtjes triomfants op zijn gezicht.

‘Als ik zeker weet dat je terugkomt,’ begon hij aarzelend, ‘dan wacht ik met het dopen van het kind. Want ik had gehoopt, dat je... Ik zou er trots op zijn, als we *compadres* werden, en Esmeralda ook.’

‘Ha, Esmeralda krijgt een kind?’

‘Albertito zal het heten. Zelfs al zou je niet de peetoom kunnen zijn, als je over de zee gaat naar je stad - hoe heet die ook weer - Huropa, nietwaar? Zelfs dan.’ Maar hij schudde onwillig het hoofd bij dit ongunstig vermoeden. ‘Aan mij zal het niet liggen,’ verzekerde ik, even vastbesloten als don Salustiano.

Candelario had de teugels losgelaten en begon onder het rijden door te gesticuleren; ‘Vandaag gaan onze wegen zo, en morgen zo. Je bent hier gekomen en nu ga je weer. Ik was de eerste van de rancho die je zag, en nu ben ik de laatste. Zo is het leven; kijk maar eens.’ Hij blies tussen zijn vingers een katoenpluisje weg, dat in de manen van zijn paard was blijven hangen.

Dit was zijn Indiaanse filosofie, die ik wel niet volkomen begrijpen kon, maar die waarschijnlijk culmineerde in de erkenning: Zo is het leven, - wij zijn het zelf en het komt tot ons, buiten alle categorieën van goed en kwaad om. Ook zonder veel woorden hadden wij geleerd elkaar te verstaan en te voelen wat ieder van ons heimelijk bewoog.

In de verte zag ik de spoorrails al blinken, en zonlicht flikkeren op de gegolfde zinken platen van het afdak, dat tot station diende. Een paar Indio's stonden er met hun koopwaar: enkele manden met vruchten, een kan vol pulque. Candelario groette hen niet eens, als vaquero hoog verheven boven deze hongerlijders, die revoluties nodig hadden om zich te verrijken met een stukje land, en die desnoods veedieven werden.

‘Er zal heel wat geschoten worden,’ stelde hij vast, toen

hij zijn paard weer van hen afgewend had. ‘In de revoluties sterven veel mensen... Maar altijd zullen er zijn,’ liet hij er geresigneerd op volgen. ‘In jouw stad Huropa misschien ook...’

‘Misschien.’ zei ik. ‘Je hebt gelijk. Zo zijn de mensen overal!’ Een fluittoon kwam uit de stoffigheid van heel ver achter de suikerrietvelden, die een bruingroene zoom vormden om de schrale vlakte waarop het afdak stond.

Ik steeg van mijn paard af en klopte het goede dier op zijn hals. Candelario keek toe en raadde als zo vaak mijn gedachten. ‘Ik zal goed voor hem zorgen... Je zult zien, dat hij je herkent als je terugkomt. Want het is geen gewóón paard.’ Hij trachtte te glimlachen.

De rookpluim groeide, en het treintje pufte nader. De grond begon te dreunen van de schokken.

‘Adios, Candelario. Groet Esmeralda... en het kind. *Recuerdos* aan don Salustiano, don Antonio en allen.’

‘Jammer dat ik niet kan lezen en schrijven,’ zei de Indio met een glimlach. ‘Anders zouden wij elkaar de woorden kunnen zenden.’

‘Don Salustiano zal het je vertellen.’

‘Albertito zal het leren... In San Pedro, bij den Schoolmeester,’ besloot Candelario stralend.

De trein hotste stil. Met een zwaai zette Candelario mijn koffer op het platform, en ging meteen weer op een eerbiedige afstand van het gevaarte, bij de paarden staan.

‘Zorg goed voor jezelf,’ riep ik hem toe.

‘Ze raken me niet... Ze zullen me niet raken,’ schreeuwde hij terug. Zijn ogen keken groot en rond, als die van de paarden, - met dezelfde trouwe donkerte.

Het gemene knarsen van ijzer en staal joeg een zwerm van kleine zwarte vogeltjes omhoog uit de kuise vlakte, en schokkend rukte de trein mij weg uit deze droom van blauwe en groene uitgestrektheid, waarin Candelario mij nog stond na te kijken met de hand boven zijn ogen, - zoals de vaquero's doen, die uitzien naar een beest dat is verdwaald en zelfs geen sporen naliet.

De nederlaag

Mijn eenzame terugreis naar Tampico volbracht ik in een toestand van verdoving; het dreunen van de trein zong met mij mee: ‘Ik ga terug, ik ga terug, ik ga...’ Gelaten kon ik trachten op deze gedachte weg te soezen, want de stad waar ik heen ging, was immers het eindpunt van de spoorweg. Maar zo'n woord werkt als een halte voor het denken; je schokt ervan op: een punt, - ja... maar een eind? Zou dit dan toch het eind wezen van mijn tocht in het onbekende, dat zo vertrouwd werd, en moest ik nu nog snel kijken, razend om mij heen kijken naar het zonbeschenen landschap, de schilderachtige mensen, de innigbekend geworden dingen, omdat het de laatste maal was, dat ik ze zien kon, en ik niet weerom kwam? Waarom dit onzekere, deze tegenstrijdigheid van voorgevoelens die zich in elkaar kronkelden, uitwoekerden en toch elkaar weer neertrokken, zoals varens en slingerplanten in het oerwoud, waardoorheen het treintje nu weer zijn weg vrat, - waarom?

Als don Salustiano zich verzette tegen de gewelddadigheden van dit land, dan was het, omdat hij kans zag te overwinnen. Hij had tot nu toe immers altijd overwonnen; op de wildernis, de steppe, de indolentie van de Indio's. Zou hij dan niet de verdwazing der stadspolitici aan kunnen? De brute gendarmes... Een eigen oorlogje... Het was als de belegering van een middeleeuws kasteel, en hier leefde je nog als in de middeleeuwen, het bos stond er als voor duizend jaar, de prairie golfde net zo als toen Karei de Grote nog een kleine jongen was...

Doch ik zat in een trein en die trein bracht mij naar Tampico terug, - dat was een werkelijkheid waaraan niets te veranderen viel. Elke schrille fluittoon was een schreeuw van mijn hart, een schreeuw om de middeleeuwen van don Salustiano, om de duizendjarige stilte van het binnenland.

Maar wachten zou ik, al moest het nog maanden duren. De patroon en de Argentijn gingen ook niet de weg van de geringste weerstand. Ze grepen het noodlot bij de nek

en trachtten het achterover te buigen, neer te vellen. Het waren mannen! Ik zou hun mijn trouw tonen.

Trieste nacht was het bij mijn aankomst in Tampico, met een vreemde sensatie alsof ik niet weg geweest was, al die tijd niet langer geduurd had dan een vingerknip. Alleen mijn koffer woog mij lichter, en daaraan kon ik zien dat ik sterker geworden was, dat ik geleerd had mij te weren tegen de werkelijkheid, - zoals zij. Ging de stad nu weer mijn borstkas zijn benepenheid teruggeven? Als ik hier langer bleef wachten, kon ik beter ergens buitenaf gaan wonen, dan in het muffe hotel waarin ik thans terechtkwam.

Het leven in Tampico begon vroeg, gelijk in de meeste tropische plaatsen gebruikelijk is. En het eerste wat ik in de broeierige morgen vol moerasgeuren deed, was naar het kantoor van Thompsen en Co. te snellen, om er mijn adres op te geven en te melden, dat er eventueel brieven voor mij zouden komen.

De bediende hoorde eerst heel mijn verhaal aan, en vroeg toen doodleuk: ‘Wilt u misschien mister Thompsen zelf spreken?’

Verbaasd dat hij er was, stapte ik zijn werkkamer binnen. Hij herkende mij bij de eerste blik, zoals ook ik aanstonds boven zijn hoofd het schilderij zag, waarvan stuurman Kuiper verteld had. Er was niets bizonders aan te zien. Maar Thompsen zat nu in hemdsmouwen en droeg een open kraag, waardoor zijn athletische en toch reeds een weinig pafferige gestalte goed uitkwam.

‘Wel,’ zei hij joviaal en zonder verwondering, ‘is u daar? Ik verwachtte al, dat u de een of andere dag zoudt komen opdagen. In Mexico, zo groot als het is, vindt men elkaar toch steeds terug. En bovendien, we hebben het pas nog over u gehad, Kuiper en ik. Hij was eergisteren nog hier. Jammer dat hij alweer vertrokken is. We hadden het gezellig samen, en heel wat flessen.’

‘Ik was overtuigd, dat u in Amerika zat,’ bekende ik.

‘Kort, heel kort. Het is er niet om uit te houden, wanneer men hier al zo lang geleefd heeft. Al die haast, al die techniek, al die zakelijkheid! De mensen denken aan niets dan

dollars, dollars, dollars. Ik had ook nooit de bedoeling om weg te *blijven*.'

'Aha. En de petroleum?' vroeg ik, niet zonder ironie.

'Olie is geen *business* tegenwoordig; tenzij voor een paar gelukkigen,' bekende hij gelaten. Maar het onderwerp scheen hem nog pijnlijk, want hij stapte aanstonds op iets anders over. 'Is u hier met vacantie? Of voor zaken? Het begon zeker een beetje te vervelen op de duur. ofschoon het daar toch wel gezonder is dan hier aan de kust.'

Ik vertelde hem de reden waarom ik plotseling had moeten weggaan, en Thompsen schudde spijtig het hoofd. 'Dat is nou Mexico. Beginnen ze alweer? Als ze dit land maar eens tien jaar met rust konden laten. Maar iedereen wil hier zijn eigen revolutie, elke nieuwe man maakt met de grond gelijk, wat de vorige heeft opgebouwd. Dat is Aztekisch, weet u; dat is het Aztekische bloed in ze; en hier de Huatsteka's of ginds de Tarahumare's of de Zapoteka's of de Yaqui's en hoe ze verder ook mogen heten, 't is alles gelijk. Hun grootste lust is te vernietigen wat de voorganger heeft opgebouwd. En de creolen, de politici doen het in 't kwadraat. Weet u wat onder die reusachtige rechtlijnige trappenpyramides van de Azteken zit, - die geweldige bouwwerken die je hier en daar in het binnenland kunt bewonderen? Waarom ze gemaakt zijn? Men graaft nu de prachtig gebeeldhouwde tempels van hun voorgangers op - dat waren de Tolteken of iets dergelijks. Mooie dingen... maar de Azteken die na hen kwamen, hebben er zand en puin overheen gegooid, en de zaak met muren dichtgemetseld. Zelf hadden ze bijna geen fantasie, alleen juist genoeg om alles van hun voorgangers ongedaan te maken. Dat is Mexico! Er is land te over... waarom geven ze aan de Indio's precies dat wat iemand al jarenlang bewerkt heeft? Gemakzucht, en meer nog de zucht om te vernietigen wat een ander heeft opgebouwd. Ze zijn destructief, dat is wat ik zeg.'

'Toch komt u hierheen en houdt u het in de *States* niet uit,' bracht ik in het midden.

'Daar heeft men juist teveel van wat men hier te weinig heeft,' meende Thompsen. 'Ik bedoel; constructieve geest.

Ze bouwen maar om te bouwen en nemen niet de moeite achter zich te kijken wàt ze gebouwd hebben. Wel, dat is een nog ergere dwaasheid dan hier, want ze gunnen zich zelfs geen tijd *om te leven*. Maar Mexico heeft bij al het boosaardige iets van de eeuwigheid. Het verandert in geen duizend jaar, durf ik wedden. Daar steekt iets in, wat mij met alles van dit land verzoent. Hier zegt men: werk niet te veel, anders heb je geen tijd over om geld te verdienen, en zeker niet om het uit te geven. Een waar woord, dat trouwens door iedereen op dit kantoor, en tegenwoordig in heel Tampico wordt toegepast.'

De wijze waarop hij over het land sprak, dat hij op zulke rare manieren had leren kennen en ondanks alles had leren liefhebben, beviel mij, zodat ik hem de volgende dagen dikwijls opzocht en afspraken in de onvermijdelijke café's met hem maakte. Ook was hij in zekere zin de enige hier, die mij nog met de Rancho der Tien Mysteries verbond, waar ik hem het eerst had meegemaakt. Hij kende immers de plaats, kon mij tenminste antwoorden wanneer ik over de lieden daar sprak en zorgelijke veronderstellingen maakte over het al of niet slagen van hun verzet.

'Het zouden geen Mexicanen zijn, als ze zo maar alles over zijn kant lieten gaan,' lichtte Thompsen mij in.

'Macht is voor hen hetzelfde als gezag. Naarmate elke partij meer macht in beweging brengt, breidt zo'n plaatselijk geschil zich uit tot een opstand van generaals, een revolutie, zoals onder Zapata of Villa, en tenslotte regelrechte burgeroorlog. Hoe ver deze dingen om zich heen grijpen, kan niemand van te voren zeggen. Alleen: als het in je buurt komt, berg je dan maar. Don Salustiano had gelijk met u weg te zenden. Dit bewijst, dat het hem ernst was, - zowel met zijn verdediging als met zijn vriendschap. Wel, hij heeft zich een gentleman getoond; ook tegen mij.'

In de mond van Thompsen was dit geen geringe lof, en hij werd mij bepaald sympathiek er door. Van zijn kant scheen hij ook op mij gesteld te zijn, vooral nadat ik hem het stenen offermes teruggegeven had, dat zo netjes door

den Ingeniero gerepareerd was. Ach, de brave snorrewrijver, - hoe zou het hem gaan?

Een week, tien dagen die erg lang begonnen te duren, verliepen zonder dat er enig bericht kwam. Ik had zelf al een keer geschreven, maar door mijn vorige ervaring in Tampico wist ik, dat brieven naar het binnenland maar al te vaak verdwaalden, - waarheen mocht de hemel weten. En nu er onrust en een soort van oorlogstoestand heerste, was men daar helemaal van alles afgesneden.

Thompsen raadde mij aan, mijn geduld te bewaren; in Mexico had niemand haast; en met de overtuiging van een stevig drinker prees hij de gelijkmoedigheid en het geduld der Indio's, voor wie een jaar is als een kort seizoen. Maar hij toonde toch oprechte vreugde toen hij op een dag in ons vaste café verscheen en een brief uit zijn zak haalde met de mededeling: ‘Er is een man van je rancho gekomen, die je dit gebracht heeft. Morgenochtend komt hij bij mij op kantoor om je te ontmoeten. Ik veronderstel dat je dat goed vindt.’

‘Natuurlijk,’ zei ik, en scheurde vol ongeduld de brief open. Hij was van don Salustiano, in diens sierlijk-zorgvuldig handschrift, bij alle kortheid blijkbaar zonder haast of opgewondenheid geschreven. Hij luidde aldus:

> ‘Waarde vriend, hier is heel veel gebeurd, waarvan brenger dezes u de bizonderheden zal mededelen, wanneer gij daar nog zijt. Zo niet, dan is het misschien nog wel het beste, dat gij ze niet weet. Vaarwel, Alberto. Verlaat dit land. Wat hier gebeurt, is niets voor poëten, ternauwernood voor gewone stervelingen. Groet mijn neef Isidro en zeg hem, dat hij gelijk heeft om weg te blijven. De lammeren zullen niet onder de coyote's leven, zelfs de vechtstieren niet. Ingesloten nog iets dat hier voor je aankwam op de dag na je vertrek. Goede reis.
> Uw dienaar en vriend, die u de hand drukt,
> Salustiano Iriarte.’

Dat betekende de nederlaag! Dat betekende... wat al niet? Een hartbrekende moedeloosheid sprak uit deze simpele woorden. Don Salustiano, hoe kòn je de strijd op-

geven? Hoe kòn je? Het was niet mogelijk dat ik mij vergiste... Wat kon de brief anders betekenen?

'Drink eens uit,' zei Thompsen, die gezien moest hebben dat ik bleek geworden was. 'Slecht nieuws, hè?'

'Het schijnt zo. Misschien ook niet,' antwoordde ik tegen beter weten in, met een wanhopige poging om het reeds voltrokken noodlot te bezweren. Nog kon het meevallen, wat de boodschapper mij te vertellen had. Ik zocht in de enveloppe eerst naar hetgeen don Salustiano voor mij had ingesloten. Het bleek een meisjesfoto, van een jongedame met een bekend gezicht, ofschoon ik haar niet kon thuisbrengen en stellig nog nooit met haar gesproken had. Een lichte, krullend-uiteenstaande bos haren omlijstte het ovale, half-ernstige, half-lachende gezicht met de heldere, amandelvormige ogen en een dunne, men zou haast kunnen zeggen weerspannige mond. Wie kon...

Ik keek naar de achterkant. Daarop stond met grote, vrouwelijke letters de Engelse opdracht: 'Aan mr. Alberto, omdat moeder het zegt. Kom ons eens opzoeken in Ashfork. Marjorie Harris.'

Het dwaze en frivole direct naast het tragische, de ernst en de nonsens in één enveloppe. Zo was het leven.

Thompsen bemerkte de foto in mijn hand en knipoogde over het tafeltje met onze glazen heen: 'Je liefje op de rancho laten liggen? Dat is een slecht teken, heer. Dat bewijst, dat je van haar af wil!'

Hij lachte om mij op te vrolijken, maar daar ik met mijn gedachten bij don Salustiano was en allerminst behoefte gevoelde tot scherts, gaf ik hem de foto met een onverschillig gebaar en bromde: 'Het een of andere Amerikaanse meisje. Ik geef de voorkeur aan de Mexicaanse.'

Nog met een lach op zijn gezicht nam Thompsen het vrouwenkopje aan. Maar nauwelijks had hij er een blik op geslagen, of hij verbleekte op zijn beurt en vroeg nerveus: 'Waar heb je dàt vandaan?'

'Het staat op de achterkant,' antwoordde ik voorzichtig. Hij las en mompelde peinzend: 'Marjorie... Marjorie...' Daarna moest ik hem vertellen hoe ik haar had leren

kennen en wie ze eigenlijk was. Hij wilde alles van haar weten wat ik maar te zeggen wist. Toen ik uitverteld was, zweeg hij een poos en vroeg dan opeens, een tikje verlegen: ‘Vind je niet, dat ze een beetje op mij lijkt?’

Ik nam de foto weer in de hand en deed mijn best een zekere gelijkenis te bespeuren. Het viel moeilijk uit te maken, maar tenslotte kon het heel best zijn. ‘Is het soms familie van je?’ zei ik. ‘Wat een toeval.’

Een tijd lang bleef Thompsen met het hoofd in de hand gesteund. Hij legde het portret weer voor zich neer en begon er naar te staren. Hij was geheel ontdaan, hijgde en snoof een weinig; in zijn ogen was iets troebels gekomen.

Kuiper heeft gelijk gehad, bedacht ik, met Thompsen beleef je altijd de zonderlingste dingen; hij lokt het wonderbaarlijke uit. Maar ik wist nog niet precies wàt het was. ‘Luister eens,’ begon hij in gedachten en zonder op te kijken. ‘Geef mij die foto... In ruil daarvoor zal ik je bewijzen, dat ik er een zeker recht op heb... Zelfs wanneer je er nog iets aan gelegen zou zijn. Toe...’

‘Er is mij niets aan gelegen,’ antwoordde ik. ‘Een meisje dat ik niet ken, - en bovendien...’

‘Wel,’ zei Thompsen, nog altijd voor zich heen. ‘Ik ken haar ook niet. Maar ik ben haar vader.’

Nu schoof ik onwillekeurig vooruit om beter te luisteren, want hij sprak zachtjes en zonder op te kijken. De foto bleef zijn blikken fascineren.

‘Die kleine plaatsjes in Amerika zijn ontzettend,’ mijmerde hij. ‘Vreemd, dat ze er niet van weg gekomen is, want Ashfork moet ook zoiets zijn, als het stadje waar ik haar heb leren kennen, nu al ruim een en twintig jaar geleden. Ze was mijn meisje, - de moeder, begrijp je? We waren ongeduldig, wilden gauw trouwen. In die tijd was het anders dan nu in de States; er is veel veranderd. Maar de moraal in die kleine plaatsjes was verschrikkelijk, dat kan ik je verzekeren. Een ijzeren moraal en ijzeren wetten van geld, en stand, en god-weet wat meer. Ik had een eigen zaak, maar de ouders van Marjorie verzetten zich tegen ons huwelijk, omdat ze vonden dat ik nog lang niet genoeg verdiende om hun dochter naar behoren te kunnen onder-

houden. Dat was ook wel waar, maar overdreven. De eeuwige dollar, weet je.

Toen besloten wij beiden de zaak te forceren, ieder op onze manier. We wisten niet wat de jeugd tegenwoordig weet, dat is het. En dan het geklets in die plaatsjes... Waarom moesten onze beste jaren voorbijgaan met nutteloos wachten terwille van een paar bekrompen ouders? Wanneer bleek, dat Marjorie gedwongen was te trouwen, dan zouden ze wel toeschietelijker worden, en wanneer ik dan daarenboven een flinke som verdiend had door de speculaties die ik begonnen was, - wie kon er dan nog iets op tegen hebben? Maar *mijn* zaak althans liep mis; ik was niet alleen al mijn eigen geld kwijt, maar ook dat van enkele anderen. Ik was onmogelijk geworden, en kon mij niet meer vertonen in Kansas, waar wij leefden. Het ergste was, de catastrofe kwam een paar dagen nadat ze mij verteld had, dat ze nu wel zeker wist dat ze een kind verwachtte, terwijl we nog bezig waren te overleggen, hoe wij het haar ouders zouden laten weten. Ik wilde wachten, tot ik de grote slag geslagen had, om het te vertellen onder gelijktijdige overlegging van mijn bankstaat. Maar ik was onvoorzichtig geweest en nu stond ik daar als een dubbele misdadiger.

Was Marjorie een andere vrouw geweest, dan had alles misschien nog ten beste geregeld kunnen worden, en had ze mij naar Mexico kunnen volgen. Mijn leven zou dan zeker heel anders en beter gelopen zijn, want ik ben meer dan eens aan een fortuin toe geweest, en had het nooit vergokt en verzopen, als ik hier niet alleen geweest was, met al mijn ellendige herinneringen. Maar ze bleek een echt kind van haar ouders, kreeg eerst een toeval, overlaadde mij daarna met verwijten en deed hevig verontwaardigd, alsof ik ook háár bedrogen had, - zo zijn veel vrouwen in de States, wanneer je niet met geld op tafel komt.

Na een heftige scène vertrok ik, en zij trouwde een maand later met een ouderen man, iemand dien haar familie reeds lang voor haar op het oog had en die vermogend was. Dat was alles wat ik nog van haar te weten kwam. Ik dook onder in Mexico en waar al niet... Daarna ben ik ieder

spoor van haar kwijtgeraakt. Maar de gelijkenis van het meisje met haar moeder is frappant... en heel die inpalmende manier van doen... zo was Marjorie altijd, vervloekt, zo was ze precies...'

Thompsen zuchtte, dronk zijn glas uit en bestelde haastig een nieuw. Hij zag er afgetakeld uit.

'Hou de foto,' zei ik. 'Het adres staat er op. Nu weet je het. Genadig schijnt het toeval soms, - niet altijd, maar misschien wel wanneer het onze tijd is.'

'Ik betwijfel of ik er gebruik van zal maken,' antwoordde Thompsen, zijn mond afvegend. 'God, ik weet het niet... Heeft Kuiper je die geschiedenis van ons verteld met de kist? Welnu, precies zo is het hierbinnen met mij gesteld. Dichtgespijkerd en goed opgeborgen was alles, meer dan twintig jaar. Opeens wordt alweer hier in Tampico de rotzooi opengemaakt. Maar wat is er nog anders in te vinden dan stof, stof en knekels? Van Tampico, terug naar Tampico. Van Fred Thompsen, terug naar hem. Er is iets vervloekt wetmatigs in de wereld, - alleen zie je het niet altijd zo.'

'Je kunt dat lieve meisje toch moeilijk met een geraamte vergelijken,' bracht ik in het midden. Want hij had kennelijk troost nodig in zijn lamentabele toestand.

'Neen, maar nu gaat de hele zaak in vlammen op, net als toen. Heel het bouwsel van berusting en evenwicht, dat ik om mij heen getimmerd had.'

Hij stak de foto zorgvuldig weg in zijn portefeuille en vroeg: 'Drink je nog een glas met me?' Het was duidelijk, dat hij van plan was zich te bezuipen, omdat hij zijn narigheid niet meer aan kon. En vreemd genoeg, door *zijn* ellende vergat ik mijn eigen zorgen over de rancho en de vele mensen en dingen die mij daar lief waren. Ik begon te begrijpen hoe je aan een permanente versuffing de voorkeur kon geven, boven het bewuste dulden van pijn. Maar de volgende ochtend werd ik nuchter en als ontbolsterd wakker, in een hardvochtig strakke dag. Ik haastte mij naar het kantoor van Thompsen om den boodschapper van don Salustiano te ontmoeten.

Het was Efraín Carranza. Hij verscheen nog voordat de

Amerikaan was komen opdagen, en ik nam hem mee naar buiten om vrijuit met hem te kunnen spreken. Hij begroette mij hartelijk, maar zonder uitbundigheid; veeleer met iets plechtigs, dat aanstonds al te kennen gaf, dat hij pijnlijk nieuws bij zich had.

'U las de brief?' vroeg hij toen wij op het plein kwamen. 'Het is niet goed afgelopen,' zei ik. 'Dat is wat ik begrepen heb.'

'Er is gevochten als de hel. Om de rancho heen en tot zelfs in San Pedro de Ixtla en in Villa Ceo. Mijn zuster begon het benauwd te krijgen, daarom zijn we maar naar hier gekomen. Wat een slechte lucht is het; zo vochtig en drukkend. Geef mij de vlakte maar, daarginds. Maar dan in vredestijd...'

Hij zette zijn strohoed af - het was eindelijk een nieuwe, bemerkte ik - en wiste zich de zweetdruppels van het voorhoofd. Tenslotte was hij toch een muzikant, die zich bij moord- en schietpartijen ook niet op zijn gemak voelde. 'Waar is don Salustiano nu?' vroeg ik zakelijk, want het wel en wee der Carranza's kon mij minder schelen.

'Naar de hoofdstad. Om te proberen of hij er nog wat gedaan kan krijgen. Die rurales treden op als wilde beesten. Dat zijn geen mensen meer...'

'Zodat de Argentijn nu het commando heeft?' onderbrak ik hem. De hoed die hij juist weer op zijn hoofd had willen drukken, zette hij nogmaals af.

'Arme don Antonio,' sprak Efraín. 'God hebbe zijn ziel... Hij is dood. Een schot... als een messtoot tussen de horens. Ik geloof niet dat hij veel geleden heeft.'

Het begon mij te schemeren, maar mijn angst vroeg kwellend verder: 'En de anderen? De Ingeniero, Candelario... de meisjes, Teobaldo?'

'De Ingeniero is een slecht schutter. Of misschien zijn zijn ogen niet goed meer. Dat is zijn geluk geweest, hij heeft zich niet behoeven bloot te stellen. De dag voor ik hierheen kwam, is hij met de auto gevlucht; hij heeft don Salustiano meegenomen. De rancho was toen al uitgebrand door de dronken rurales, en zoveel vee hebben ze geslacht, zoveel...'

‘Dat is nog het minste,’ zuchtte ik. ‘Het zijn de mensen die onvervangbaar zijn.’

‘Inderdaad, señor. Er zijn verschillende peones gesneuveld. Maar ook gendarmes, gelukkig.’

‘Noem namen,’ beval ik opgewonden.

‘Wees gerust. Candelario niet, Teobaldo ook niet. Ze zijn met de andere Indio's naar de bergen gevlucht. De meesten deden het, toen ze zagen dat de zaak toch niet meer te houden was. Ook de vrouwen en kinderen. Want inplaats van hulp uit Monterrey, zoals don Salustiano verwacht had, kwamen nòg meer rurales uit San Luis Potosí en god-weet-waar-vandaan. Die generaals onder elkaar zijn een verraderlijke troep, ze zwichten alleen voor geld. Maar nu is de zaak in volle gang, meer in het Noorden, bij Las Fuentes. Ze zeggen dat de pastoor daar een hand in het spel heeft, - ik weet het niet, maar de Schoolmeester van San Pedro beweert het, en zegt dat de Indio's worden opgestookt tegen de rijken, nu dezen niet meer zoveel aan de kerk geven... Precies het omgekeerde van vroeger, dat is duidelijk. En don Salustiano is een ongelovige.’ ‘Hij geloofde in Mexico, dat is zijn dwaasheid geweest,’ welde het uit me op, daar ik kookte. ‘Hij dacht dat hij het met rechtvaardigheid alleen af kon, terwijl hij de politici had moeten omkopen... zoals allerlei andere hacendero's, die dan verder ongestraft mogen doen en laten wat ze willen.’ Ik schreeuwde het bijna uit.

‘Misschien... misschien,’ twijfelde Efraín Carranza zachtjes. ‘Maar zoals de Schoolmeester het uitlegt, hèbben de Indio's de oudste rechten, en zullen ze nooit vooruitkomen, als ze niet de beste grond krijgen, omdat *zij* geen machines en geen kapitalen hebben.’

‘Pat kan wel wezen. Maar dat is nooit een reden om het levenswerk van een man als don Salustiano te verwoesten.’

‘Zo is ook mijn opvatting, señor. Maar de Schoolmeester is een idealist.’

‘Don Salustiano soms niet? Toen, met die diefstal van Felipe, - u heeft er stellig wel van gehoord.’

‘Het is deze Felipe geweest, die naar den pastoor van

Las Fuentes gegaan is, en daar de hele zaak van de onteigening aan het rollen gebracht heeft,' vertelde Efraín geheimzinnig naar mij toegebogen. 'Zo gaan dit soort dingen; ze zijn als een kogel, die uit een klein hoekje komt, vanwaar je het 't minst vermoedt. Deze heeft getroffen, en dodelijk... Hoewel, - don Salustiano is een rijk man.' 'Niet meer,' zei ik bitter.

'Zijn rijkdom kan niemand hem onteigenen, of ze zouden zijn leven moeten nemen, want die draagt hij in zichzelf. Hij is helemaal een man!' Efraín Carranza lichtte weer zijn mooie hoed op, alsof hij een eresaluut bracht aan den compadre van vele jaren.

Het duurde lang voordat ik hem liet gaan, want hoe triest het nieuws ook was, dat hij bij stukken en brokken, als een soort van 'rhapsodie funèbre' meedeelde, ik kon er niet genoeg van krijgen. Was het niet de begrafenis van talloze illusies en herinneringen, omgekomen bij één grote massaramp? Tenslotte ben je zo versuft en geslagen, dat het niet langer aankomt op een slag meer of minder, een heviger of minder hevige pijn. Het begint langs je af te glijden; het hart is verzadigd van ellende, en het neemt niets meer op; het is roerloos geworden.

Toen hij mij eindelijk alleen liet, wist ik niet meer waar ik het zoeken moest van terneergeslagenheid en onrust. Ik begon te dwalen door de stad, - door dit starre, akelige, schijndode Tampico, in de sluimerende grimmigheid van dit land, dat mij opeens afstotend was geworden in zijn onnutte wreedheid, zijn wil tot zelfvernietiging.

Voor mijn geestesoog zag ik de zwartgerookte muren van de uitgebrande rancho, het vee verstrooid, het huttendorp in elkaar gestormd, het fabriekje één vormloze puinhoop, de windmolens platgesmeten tegen de vlakte, als grote, vertrapte ijzeren bloemen. Nu ging alleen de wildernis bloeien, waar veertien dagen geleden een paradijs geweest was. Dorens en brandnetels over mijn vlakte, waar nu de coyote's huilden en de zwarte zopilote's omlaag zwierden om met hun akelige haakbekken te woelen in het verwoeste fort, waarachter zich eens mijn droom verschanst had. 'Er zijn dingen, klein heer, er *zijn* dingen...' Bittere

dingen, troosteloze. En ook deze dingen zijn onbegrijpelijk in hun zinneloze, onafwendbaar-geworden voltrekking.

Ik dwaalde en dwaalde maar; waarschijnlijk tot ver buiten de stad, door de laatste buitenwijken, die op vervallen dorpen, nederzettingen van armoede en verwildering leken. Mijn sombere gedachten en de steeds dwingender opkomende overtuiging dat ik nu maar moest weggaan, dreven mij voort. Dan liefst de eenzaamheid in, waar geen mensen mij hinderden, niemand de illusie zou komen verstoren, van wat ik nogmaals heel duidelijk wou beleven: hoe het daarginds geweest was, met den Argentijn, met Luz, de slanke vos die ik altijd bereed, het nachtgesprek met Esmeralda, het draven achter jong, opstandig vee...

'Señor, met uw permissie. Ik heb hier een grote curiositeit, en zou het op prijs stellen als u die van mij wilde kopen. Ik ga in op elk redelijk bod.'

Een man stond op mijn weg, vlak vóór mij, en hield een kalebas voorzichtig voor zich uit. Ik had hem niet zien aankomen, en nu keek hij mij aan met zijn grote, brandende ogen onder de lange, peper-en-zout-kleurige haren, zodat ik een excuus mompelde en hem uit de weg wilde gaan. Maar hij bleef mij zijn kalebas voorhouden, waarin een axolotl rondzwom in half troebel water. 'Koop hem, señor!' drong hij aan.

Ik herkende hem nu, en ook de plaats. Maanden waren plotseling weggevallen in het luchtledige en zogen de Rancho der Tien Mysteries mee in de kolk der vernietiging. En voor die leegte begon de wrok in mij te smelten.

'Het spijt me,' zei ik. 'Een half jaar of een jaar geleden, ik weet het niet meer, heb ik er al een van u gekocht,'

'Ah-ja... nu herken ik u ook,' sprak de man beleefd. Hij scheen door deze mededeling allesbehalve teleurgesteld.

'Leeft hij nog, señor?' vroeg hij gretig.

'Ik weet het niet; ik heb hem weggegeven.'

Weer hield hij mij de kalebas met het naakte, gevlekte dier onder de neus en verklaarde met overtuiging: 'Deze echter is geen gewone axolotl. Hij is al enige malen naar boven geweest in de bergen en naar beneden in het water-

land. Al enige malen heeft hij zijn kieuwen met longen verwisseld, en zijn longen met kieuwen. En kijk eens hoe goed het hem bekomen is. Het is een pracht-exemplaar, edele heer. Zoals ons Mexico; hij verandert, maar hij sterft niet. Wie zal zeggen hoe oud of hij al is? Koop hem. Hoe ouder, hoe kostbaarder.'

De man sprak keurig en bijna precieus. De namiddagzon flikkerde in het water en op de glimmende rug van het dier, dat walgelijk en mooi tegelijk was met zijn zwarte en witte glansvlekken onder de slijmerige huid. Terwijl ik ondanks mijzelf naar de axolotl moest kijken, bedacht ik, dat een gewone inlander onmogelijk zulke nauwkeurige natuurwetenschappelijke bizonderheden kon kennen, als deze man, in het lompenpak van een bedelaar en op sandalen, tegen mij debiteerde.

'Uw vergelijking van de axolotl met de Mexicanen maakt mij nieuwsgierig.' zei ik, 'temeer omdat zij zo treffend waar blijkt. Maar vermoedelijk is u ook een ander dan degene als wie u zich voordoet.'

Even knipperde hij met de ogen en er verscheen een flauw glimlachje om zijn rustige, zelfverzekerde mond.

'Ik ben ex-generaal Orozco de Padilla,' antwoordde hij, in bijna militaire houding. 'Tot uw orders.'

'Eerder had ik gedacht een teruggetrokken zoöloog.' Ik zei het voorzichtig, om hem vooral niet te kwetsen. Maar ik moest toch wàt zeggen.

'Om generaal te zijn, moet men in Mexico ook zoöloog wezen. Het volk bestaat voor het merendeel uit beesten. Een kudde, - wist u dat nog niet?' Met zijn vrije hand streek hij de haren weg van zijn voorhoofd, en daarmee als het ware de nieuwe gedachten waartoe ik hem had gedwongen, want hij begon weer met hoffelijke hardnekkigheid: 'Koop de axolotl, señor. Koop hem voor een redelijk bedrag, dat u zelf bepaalt.'

Ik schudde van neen. 'Laat ik u een peso geven. Doe mij de eer en neem een peso van mij aan.'

'Alleen in ruil voor de axolotl,' klonk het gelaten antwoord, waarmee de resolute wijze waarop hij mij de kalebas aanreikte, in volkomen tegenspraak was. En dwaas

die ik was, ook nu weer kon ik hem niet weerstaan. Hij nam mijn peso, groette beleefd maar zonder onderdanigheid, en stapte weg alsof hij slechts een toevallige voorbijganger geweest was.

Voetje voor voetje keerde ik met mijn salamander in de kalebas, die ik met beide handen op een afstand van mij af droeg, naar de binnenstad terug. Ik kon het beest niet behouden, ik kon het niet weggooien, - het gaat je niet goed af een levend wezen zo-maar te doden. Er was ook niemand aan wie ik hem kon aanbieden.

Thompsen grijnsde toen hij mij met mijn schat zag aankomen op het café-terras, en nog meer toen hij vernam hoe ik ermee inzat.

‘Zo zal je je hele leven met Mexico opgescheept blijven,’ zei hij. ‘Ieder die hier komt, ontmoet den man met de axolotl. Jij evengoed als ik... Salustiano evengoed als wij...’

Wat krantenventers slenterden voorbij, schreeuwend, onvermoeibaar. Een ventje van een jaar of tien stapte met zijn brutale kijkers en zijn lompen op mij af, toen hij de kalebas op de tafel tussen de glazen zag.

‘Mister, een axolotl!’ riep hij uit.

Thompsen joeg hem weg met een handgebaar, als was hij een lastige vlieg. Maar de kwajongen liet zich niet afschrikken, kwam weer naar mij toe en zei: ‘Mister, geef mij hem.’

‘Best. Wat ga je er mee doen?’

‘Opeten, mister. Lekker. Iedereen eet ze.’

‘Neem mee en vlug.’ Hij was al weg met de kalebas, stralend van geluk.

‘Mexico eet zichzelf op,’ constateerde Thompsen droog. Hij had zijn emoties van gisteren alweer weggewerkt.

‘En sterft er niet aan, maar blijft leven!’ juichte ik bijna. ‘Dat is het grootste mysterie, Thompsen. De don Salustiano's zullen ze niet klein krijgen, hier niet en nergens.’

‘Ik hoop dat je gelijk hebt,’ antwoordde de Amerikaan en tikte met zijn glas om een nieuw.

EINDE

GEDRUKT BIJ DE N.V. VERENIGDE DRUKKERIJ DICO. AMSTERDAM-ZUID